

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

4
159
169

Eğitim Üzerine "Özellikle Okul Öncesi Dönemde"

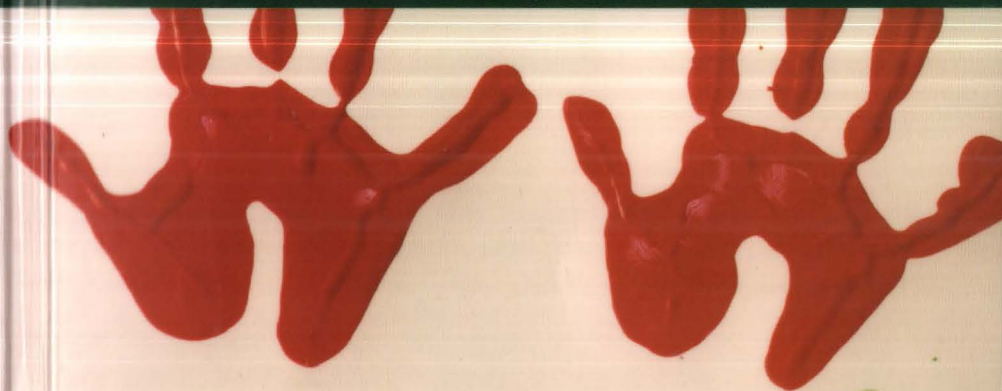
and Russell

EĞİTİM ÜZERİNE

"Özellikle Okul Öncesi Dönemde"

BERTRAND RUSSELL

çocuklar geleceğimizi
İLYA

İLYA İZMİR YAYINEVİ

İLYA

ÇOCUKLAR GELECEĞİMİZDİR

EBEVEYN VE ÖĞRETMEN EĞİTİM SERİSİ – 02

Adı

"Eğitim Üzerine"

"Özellikle Okul Öncesi Dönemde"

Yazarı

Bertrand Russell

Çevirmen

Şebnem Duran

Gen.Yayın Editörü

Sevim Korkmaz Dinç

Orijinal Adı

"On Education"

"Especially in Early Childhood"

Yayın No

38

© Coypright

Taylor&Francis Grubuna bağlı **George Allen&Unwin** tarafından yayınlanan İngilizce versiyonundan izin alınarak çevrilmiştir.
(Onk Ajans Aracılığıyla)

© Coypright

5846 Sayılı Yasaya göre tüm hakları İlyaz İzmir Yayınevine ait olup kısmen veya tamamen, izin alınmadan basılamaz.

ISBN

975-6249-71-4

Baskı

Birinci Baskı

2005-İZMİR

Basıldığı Yer

İlyaz İzmir Yayınevi Matbaası

Adres:

İLYA İZMİR BASIM YAYIN MEDYA YAPIM
DAĞ.PAZ. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
R.Tulga Cd. No: 11 Çamdibi/İZMİR
Tel-Fax: (0232) 462 75 86 - (0232) 462 32 19
ilyayayinevi@mynet.com

EĞİTİM ÜZERİNE

Özellikle Okul Öncesi Dönemde

Bertrand Russell

**İngilizceden Çeviren
Şebnem Duran**

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	7
------------	---

I. BÖLÜM: EĞİTİMİN ÜLKÜLERİ

1 Çağdaş Eğitim Kuramının Temel Kavramları	13
2 Eğitimin Amaçları	34

II. BÖLÜM: KİŞİLİK EĞİTİMİ

3 İlk Yıl	63
4 Korku	74
5 Oyun ve Hayal Gücü	90
6 Yapıcılık	100
7 Bencillik ve Mülkiyet	108
8 Dürüstlük	116
9 Ceza	123
10 Diğer Çocukların Önemi	132
11 Sevgi ve Duygudaşlık	138
12 Cinsel Eğitim	153
13 Ana Okulu	162

III. BÖLÜM: ZİHİNSEL EĞİTİM

14 Genel İlkeler	173
15 On Dört Yaşından Küçükler İçin Öğretim Müfredatı.....	187
16 Okulun Son Yılları	199
17 Gündüzlü Okullar ve Yatılı Okullar	209
18 Üniversite	216
19 Sonuç	225
 Yazar Hakkında Kısa Bilgi	 229
Çevirmen Hakkında Kısa Bilgi	233

GİRİŞ

Dünya üzerinde, tıpkı bu kitabın yazarı gibi, çocuğuna mümkün olan en iyi eğitimi vermek isteyen; fakat onları bugünkü eğitim kurumlarının kötü etkilerine maruz bırakmaktan çekinen pek çok anne-baba olmalı. Bu kişilerin yaşadıkları sorunlar tek tek bireylerin gösterdiği çabalarla çözüme kavuşamaz. Elbette kişi çocuklarını kendi evinde özel öğretmenler ve dadılar yardımıyla yetiştirmeyi seçebilir; fakat bu çözüm de çocukların doğaları gereği hissedeceği arkadaşlık ihtiyacını yanıtsız bırakır, bu tür bir eğitim de en temel öğesinden yoksun kalmış demektir. Üstelik kız ya da erkek, herhangi bir çocuğun kendini “garip” ve akranlarından farklı hissetmesine neden olmak da son derece kötüdür; çocuğun bu duygunun kaynağı olarak ana-babayı görmesi durumunda ise, onlara karşı öfke duyması ve anne-babasının sevmediği her şeyi sever hale gelmesi kaçınılmazdır. Çocukları konusunda titiz davranan anne-babalar bu tür endişelerle çocuklarını ciddi kusurlarını gördükleri okullara yollamak zorunda kalabilir; çünkü hiçbir okul onlara yeterli gelmeyebilir ya da yeterli olan bir okul varsa bile yaşanılan yere uzak mesafede olabilir. Bu nedenle eğitim reformu davası, sorumluluk sahibi anne babaları sadece toplumun iyiliği için değil, aynı zamanda kendi çocuklarının da iyiliği için ilgilendirmektedir. Eğer aile refah içinde yaşıyorsa onlar için bu sorunun çözümü tüm okullarının iyileştirilmesinden geçmez, sadece yaşadıkları yerde birkaç iyi okul olması onlar için yeterlidir. Öte yandan, ücret karşılığı çalışan anne-babalar için tek çözüm ilköğretim kurumlarının

iyileştirilmesidir. Bir kişinin savunduğu reforma bir diğeri karşı çıkacağı için sonuçları ancak reformcuların çocukları da büyüdükten sonra görülebilecek etkin bir eğitim propagandasına ihtiyaç vardır. Bu nedenle, çocuklarımız için beslediğimiz sevgiden yola çıkarak adım adım siyaset ve felsefe alanlarına yaklaşmış oluyoruz.

Oldukça geniş olan bu alanlardan bu kitapta olabildiğince uzak durmak istiyorum. Bu kitapta söyleyeceklerim, hiçbir şekilde çağımızın başlıca tartışmalı konularına bağlı olmayacaktır. Ne var ki, bu konulardan tamamen bağımsız olmak da mümkün değil. Çocuklarımız için özlemini çektiğimiz eğitim, bizim insan kişiliği hakkındaki ideallerimize ve toplum içinde oynamalarını umut ettiğimiz role bağlı olacaktır. Savaş karşıtı bir kimse, çocuğu için, savaş yanlısı bir kimsenin savunduğu eğitimi istemeyecektir; toplumcu bir insanın eğitime bakış açısı bireyci bir insaninkiyle aynı olmayacaktır. Daha temel bir görüş ayrılığına gelecek olursak, eğitimi belli inançlarının sonraki nesillere aşılınması olarak gören kişilerle; eğitimin bağımsız düşünme yeteneği geliştirmesi gerektiğini düşünenler arasında hiçbir şekilde uzlaşma olamaz. Bu konulardan bahsedildiğinde bu zıtlıklardan kaçınmaya çalışmak boşunadır. Aynı zamanda psikolojide ve eğitim bilimlerinde, sonu gelmeyen bu sorulardan bağımsız; ama eğitimi doğrudan ilgilendiren yeni bir bilgi birikimi oluşmuştur. Şimdiden bu birikimin önemli sonuçlar doğurduğunu görmekteyiz; fakat bu birikim tam olarak özümseinceye dek yapılacak çok fazla şey var. Bu özellikle yaşamın ilk beş yılı için geçerlidir; çünkü yaşamın ilk beş yılının eskiden düşünüldüğünden çok daha önemli olduğu anlaşılmıştır. Bu da anne-babanın verdiği eğitimi aynı ölçüde önemli kılmaktadır. Benim amacım tartışmalı konulardan mümkün olduğunca uzak durmaya çalışmak olacaktır. Bazı alanlar söz konusu olduğunda tartışmalı konulara girmek gerekli olabilir; fakat anne babalara seslenirken, insan onları çocuklarının

iyiliğini içtenlikle arzu eder ve yalnızca bu istek bile, bazı eğitim sorunlarının çağdaş bilgi ile uyumlu olarak çözüme kavuşması için yeterlidir. Benim söyleyeceklerim kendi çocuklarımla ilgili yaşadığım şaşkınlıklardan çıkarmış olduğum sonuçlardır; bu nedenle hiçbir şekilde konudan uzak ya da kuramsal değildir. İster benim vardığım sonuçlara vararak olsun, ister bu sonuçlara karşı çıkarak, aynı şaşkınlıkları yaşayan anne babalarının düşüncelerini biraz olsun aydınlığa kavuşturmayı umuyorum. Anne-babaların görüşleri son derece önemlidir; çünkü konunun uzmanı olmadıkları için anne babalar çoğu zaman en iyi eğitimcilere bile engel olurlar. Eğer anne-babalar çocukları için iyi bir eğitimi arzu ediyorlarsa, eminim, bu eğitimi vermeye istekli ve bu kapasiteye sahip pek çok öğretmen bulunacaktır.

Aşağıdaki sayfalarda ilk önce eğitimin amacı üzerinde duracağım: Eldeki ham maddeye uygulanan eğitimle ne tür bireyler ve ne tür bir toplum ortaya çıkabilir? Genetik bilimindeki gelişmeler sayesinde veya doğal ve yapay herhangi başka bir yöntemle insan ırkının geliştirilmesi konusuna hiç değinmeyeceğim, çünkü bu konu eğitimin tamamen dışında kalmaktadır. Fakat, kişiliğin eski kuşaklardaki eğitimcilerin düşündüklerinden çok daha büyük bir ölçüde ilk yaşlarda verilen eğitimle belirlendiğini öne süren psikolojik bulguları çok önemli buluyorum. Kişiliğin eğitilmesini ve öğretim diye de adlandırılabilir bilgi eğitimini birbirinden farklı şeyler olarak düşünüyorum. Her ne kadar esas olmasa da bu ayırım yararlıdır, öğretim görece bir çocukta bazı erdemler oluşmuş olmalıdır ve bazı önemli erdemlerin hayata geçirilebilmesi için de bilgi gereklidir. Bununla beraber, tartışmanın amacına uygun olarak öğretim, kişiliğin eğitilmesi konusundan bağımsız olarak ele alınabilir. İlk önce kişiliğin eğitilmesi konusunu ele alacağım; çünkü özellikle yaşamın ilk yıllarında bu çok önemlidir. Daha sonra ergenlik çağında kişilik eğitimine yer vereceğim ve bu başlık altında çok önemli bir konu olan cinsel eğitimi de

işleyeceğim. Son olarak okuma-yazma öğrenilen ilk derslerden üniversite eğitimine dek zihinsel eğitimden, bu eğitimin amaçlarından, içerdiği programdan ve olanaklarından bahsedeceğim. İnsanların yaşamdan ve dünyadan aldıkları eğitimi konunun dışında tutacağım; fakat insanların deneyimleri vasıtasıyla öğrenebilmelerini sağlamak ilk yıllarda verilen eğitimin önde gelen amaçlarından biri olmalıdır.

I. BÖLÜM

EĞİTİMİN ÜLKÜLERİ

1

ÇAĞDAŞ EĞİTİM KURAMININ TEMEL KAVRAMLARI

Geçmiş dönemlerde eğitim üzerine yazılan en iyi yazıları okurken bile, kişi eğitim kuramında meydana gelmiş değişikliklerin farkına varabilir. On dokuzuncu yüzyılın öncesinde eğitim kuramının iki büyük reformcusu Locke ve Rousseau idi. Her ikisi de kazandıkları ünü hak ediyorlardı; çünkü yazdıkları dönemde egemen olan pek çok hataya karşı çıktılar; fakat hiç biri kendi alanlarında çağdaş eğitimcilerin gidebildiği kadar ileri gidemedi. Örneğin, her ikisi de liberalizm ve demokrasiye kayma eğilimindeydiler; fakat ikisi de sadece soylu bir aileden gelen çocuğa verilecek ve insanın tüm vaktini alacak eğitimi konu edindi. Böyle bir sistemin sonuçları ne denli mükemmel olursa olsun, çağdaş anlayışa sahip hiçbir insan bu fikri ciddiye alamaz; çünkü sadece bir çocuğun yetişkin bir özel öğretmenin tüm vaktini alması aritmetik açıdan imkânsızdır. Bu nedenle, sadece ayrıcalıklı bir sınıf tarafından uygulanabilecek olan bu sistem adil bir dünyada söz konusu bile olamaz. Çağdaş insan her ne kadar kendi çocuğu için bazı ayrıcalıklar arasa da, herkes için, en azından böyle bir eğitimden yararlanabilecek yetenekte olanlar için ulaşılabilir olan bir eğitim yöntemi bulunmadıkça sorunun çözüme kavuşamayacağını kabul eder. Burada refah düzeyi yüksek olan insanların herkesin

ulaşamayacağı eğitim olanaklarından vazgeçmesi gerektiğini söylemiyorum. Bu tür bir istek uygarlığı adalete kurban etmek anlamına gelecektir. Benim söylemek istediğim gelecekte oluşturmak istediğimiz eğitim sisteminin her çocuğa mevcut koşullarının en iyisini vermeyi amaçlaması gerektiğidir. Her ne kadar bu kısa vadede gerçekleşebilir bir ülkü olmasa da eğitim sistemi demokratik olmalıdır. Sanırım bu görüş bugün genel olarak kabul görür. Bu anlamda demokrasiyi göz önünde bulunduracağım. Savunacağım her noktanın evrensel niteliği olacak; fakat bu, eğer bireyin daha iyisini sağlama yeteneği ve imkânı olsa bile çocuğunu yaygın olan eğitimin kötü taraflarına feda etmesi gerektiği anlamına gelmemeli. Böylesine zayıf bir demokrasi anlayışı Locke ve Rousseau'nun yazılarında bile yer almaz. Rousseau soyluluk düzenine hiç inanmazdı, buna rağmen, eğitim söz konusu olduğunda bu inançsızlığının sonuçlarını asla algılamadı.

Demokrasi ve eğitim konuları tamamen açıklığa kavuşturulması gereken konulardır. Asla değişmeyen bir eşitlikte ısrarcı olmak kötü sonuçlar doğurabilir. Kimi çocuk diğerlerinden daha zekidir ve ileri düzeyde bir eğitimden diğerlerinden daha fazla yarar sağlayabilir. Kimi öğretmenler daha iyi bir eğitim almış olabilir ya da doğuştan gelen bir yetenekleri olabilir; fakat herkesin oldukça az sayıdaki en iyi öğretmenler tarafından eğitilebilmesi mümkün değildir. Tüm fertlerin ileri düzeyde bir eğitim alması arzu edilebilir; fakat mevcut koşullarda bu imkânsızdır. O nedenle, demokratik ilkelerin kabaca uygulanmış şekli bizi hiçbir ferdin böyle bir eğitimi alamaması sonucuna götürür. Böyle bir görüş kabul görseydi bu bilimsel ilerlemenin sonu demek olur ve bundan yüz yıl sonrasının eğitim seviyesi hiç arzu edilmeyecek derecede düşerdi. Günümüz koşullarında ilerleme mekanik bir eşitlik uğruna feda edilmemelidir. Toplumsal adaletsizlik konusuyla ilişkilendirilen değerli türlerin sürecine mümkün olduğunca az

zarar vermek için demokratik eğitim konusuna itinayla yaklaşmalıyız.

Ancak, evrensel niteliği olmayan bir eğitim yöntemini yeterli sayamayız. Zengin çocuklarının, genellikle, annelerinin dışında bir de bakıcıları vardır, üstelik evin içindeki diğer hizmetlilerin gösterdikleri ilgiden de paylarına düşeni alırlar. Bu da o çocuğun, hiçbir toplumsal düzende her çocuğa verilemeyecek kadar çok ilgi görmesi demektir. Böylesi itinayla yetiştirilen çocukların birer parazit haline gelmekten kazanç sağlayıp sağlamayacakları da tartışma konusudur; fakat tarafsız bir insan, çocuğun zihinsel özürlü ya da dahi olması gibi özel nedenler dışında, az sayıda insan için ayrıcalıklar verilmesini savunamaz. Günümüzde aklı başında anne-babalar, imkânları varsa, çocukları için herkesin ulaşamayacağı bir eğitim yöntemini tercih edeceklerdir. Ayrıca, anne-babalar yeni yöntemleri deneyebilme imkanına sahip olmalıdır. Eğer iyi sonuçlar verdiği gözlenirse bu yöntemler ayrıcalıklı birkaç kişiyle sınırlı kalmamalı, herkesin ulaşabileceği hale getirilmelidir. Çağdaş eğitim kuramı ve uygulamasının en iyi unsurlarından bazıları demokratik kökenlidir. Örneğin, Madam Montessori'nin çalışmaları şehrin yoksul kesimlerindeki çocuk yuvalarında başlamıştır. İleri düzeydeki eğitim söz konusu olduğunda, özel yeteneklere sahip kişilere özel eğitim verilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir; fakat bu gibi özel durumlar dışında, herkese uygulanabilecek bir eğitimin herhangi bir çocuğa uygulanmasının o çocuğa zarar vereceğini düşünmek için bir sebep yoktur.

Eğitim alanında demokrasiyle ilgili; fakat sorulara daha açık olan bir başka eğilim daha vardır; eğitimin süslemeyi değil, yararlı olmayı amaçlanarak uygulanması eğiliminden bahsediyorum. Süsleyici eğitim ile soyluluk arasındaki bağlantı Veblen'in "Varlıklı Sınıfın Kuramı" (*) adlı eserinde araştırmacı

(*) Londra: George Allen and Unwin Ltd. <https://rantey.org>

bir biçimde ortaya konmuştur; fakat bizi bu bağlantının eğitimsel yönü ilgilendirmektedir. Erkeklerin eğitiminde konu, klasik ve modern eğitim arasındaki uzlaşmaz tartışmayla ilgilidir. Kızların eğitiminde ise konu, ideal “hanımefendi” kavramı ve kızları kendi kendilerine yetebilen kişiler olarak yetiştirme arzusu arasındaki çatışmanın bir parçasıdır; fakat kadınlar söz konusu olduğunda tüm eğitim sorunu, cinsler arasındaki eşitliği sağlama arzusu nedeniyle çarpıtılmaktadır; kendi içinde hiçbir faydasının dokunmayacağını bile bile kadınlar, erkeklere verilen eğitim aynısını almaya teşebbüs etmişlerdir. Sonuç olarak, kadın eğitimciler kız öğrencilere aynı sınıftaki erkek öğrencilere verilen; fakat kızlar için “yararsız” olacak bilgileri vermeyi amaçlamışlar ve bayanlara verilecek eğitimin bir parçasının da annelik eğitimi olması gerektiği yönündeki fikre şiddetle karşı çıkmışlardır. Bu gibi farklı akımlar benim üzerinde durduğum eğilimi, kadınlar söz konusu olduğunda, daha da belirsiz kılıyor. Yine de “zarif bayan” idealinin son bulmasının bu eğilimin en önemli örneklerinden biri olduğu söylenebilir. Konuyu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmemek için kendimi şu an için erkeklerin eğitimi ile sınırlayacağım.

Her birinin içinden farklı sorular çıkan birçok tartışma aslında kısmen bizim güncel sorumuza dayalıdır. Erkekler sadece klasikleri mi yoksa bilim mi öğrenmelidir? Bu konudaki değişik fikirlerden bir tanesi klasiklerin süsleyici ve bilimin de yararlı olduğunu savunur. Eğitim herhangi bir meslek ya da ticarete yönelik teknik bilgi mi vermelidir? Bu soru eğitimin süsleyici mi yoksa yararlı mı olması gerektiği tartışması ile ilgilidir; fakat bu tartışma sonucu belirleyen bir unsur değildir. Çocuklara güzel konuşma ve zarif davranma kuralları mı öğretilmelidir, yoksa bunlar soyluluk anlayışının kalıntıları mıdır? Sanatı değerlendirebilme sanatçılar haricindeki insanlar için herhangi bir değer taşır mı? Yazı mutlaka fonetik kurallara uygun mu olmalıdır? Tüm bu sorular ve diğer tartışma konuları,

eğitimin yararlı mı yoksa süsleyici mi olması gerektiği yönündeki tartışma dahilinde ele alınan konulardır.

Yine de tüm bu tartışmaların gerçeği yansıtmadığına inanıyorum. Terimler tanımlanınca tartışma kendiliğinden yok oluyor. Eğer “yararlı” kavramını geniş anlamda, “süsleyici” kavramını dar anlamda yorumlayacak olursak, bir taraf baskın gelir, tam tersi şekilde yorumlarsak diğer taraf baskın olur. Kelimenin en geniş ve en doğru yorumuyla, herhangi bir eylem olumlu sonuçlar doğuruyorsa, o eylem “yararlı” demektir. Bu sonuçların sadece “yararlı” olmaktan öte, herhangi bir anlamda “iyi” olmaları da gerekir, yoksa gerçek bir tanım yapmış olmayız. Yararlı bir eylem yararlı sonuçlar doğuran bir eylemdir diyemeyiz. “Yararlı” olan bir şeyin özünde, sadece yararlı olmakla kalmayan bir sonuç ortaya çıkarma özelliği yatar. Kimi zaman “iyi” diye nitelendirilebilecek nihai bir sonuca ulaşmadan önce uzun bir sonuç zinciri gerekebilir. Saban yararlıdır; çünkü toprağı sürer; fakat toprağın sürülmesi kendi başına yararlı bir olay değildir, yararlı olmasının sebebi tohumun ekilmesini sağlamasıdır. Toprağın ekilmesi de tahıl üretmesi bakımından yararlıdır, tahıl üretilmesi de ekmeğın yapılması bakımından yararlıdır. Ekmeğın yapılması da yararlıdır; çünkü yaşamın sürdürülmesini sağlar; fakat yaşamın da kendine özgü bir değeri olmalıdır, eğer yaşam sadece başka bir yaşamın sürdürülmesini sağlayan yararlı bir araç olsaydı, bu durumda hiçbir şekilde yararlı olamazdı. Yaşam değışen koşullara göre iyi ya da kötü olabilir, bu nedenle iyi bir yaşam için bir araç olduğı zaman yararlı olabilir. Bir yerde birbirini takip eden bu yararlar zincirinin ötesine geçmeli ve bu zincirin asılabileceğı bir çivi bulmalıyız; aksi takdirde bu zincirin herhangi bir halkasının hiçbir gerçek yararı yoktur. “Yararlılık” bu şekilde tanımlandığında, eğitimin yararlı olmasının gerekip gerekmediğı tartışılmaz. Elbette eğitim yararlı olmalıdır, zira eğitim süreci bir amaca hizmet eden bir araçtır, kendi başına bir amaç teşkil

etmez. Fakat eğitimin yararlı olması gerektiğini savunanların aklındaki tam olarak bu değildir. Onların savunduğu nokta, eğitimin ortaya koyduğu sonucun yararlı olması gerektiğidir. Çok genel bir örnek vermek gerekirse; onlara göre eğitilmiş bir insan makinelerin nasıl yapılacağını bilen insandır. Makineler ne işe yarar diye soracak olursak; bedenimizin ihtiyaçları ve konforu için gerekli olan koşulları; örneğin yiyecek, giysi, ev vb. üretmeleri diye yanıt vereceklerdir. Böylece eğitimin yararlı olması gerektiğini savunanların fiziksel doyuma değer verdikleri ortaya çıkar; onlar bedenimizin ihtiyaçlarını ve arzularını yerine getiren şeyleri “yararlı” diye nitelendirirler. Kastedilen anlam bu olunca, yararlı bilgi yanlısı bir kişi eğer nihai bir felsefeyi dile getirdiğini savunuyorsa kesinlikle yanılgıya düşmüş demektir. Yine de, bu kişi, bir çok insanın açlıktan öldüğü bir dünyada, fiziksel ihtiyaçların karşılanması her şeyden daha acil olduğu bir ortamda bir politikacı olarak çok da haksız sayılmaz.

Tartışmanın diğer boyutunu ele alırken, yine aynı şekilde bir ayrım gereklidir. Diğer tarafa “süsleyici” demek, yararlılık savunucuların hanesine bir artı kazandıracaktır, çünkü süs biraz gereksiz bir şey olarak algılanır. “Süsleyici” sözü ancak geleneksel “beyefendi” ve “hanımefendi” kavramları için kullanıldığında bu şekilde algılanması mantıklıdır. On sekizinci yüzyıl beyefendisi zarif bir aksanla konuşur, yeri geldiğinde klasiklerden alıntılar yapar, modaya uygun giyinir, ince davranışlar sergiler ve bir düellonun kendi ününü artırıp artırmayacağını bilirdi. “Yağmalanan Bukle” adlı eserde bir adam vardı ki;

Şatafatlı kehribar enfiye kutusu

Ve renkli bastonunu zarif bir biçimde sallayışı,

dikkatleri çekerdi. Bu adam, kelimenin en dar anlamıyla “süsleyici” bir eğitim almıştır. Çağımızda pek azımız bu adamın

başarılarıyla yetinecek kadar zenginiz. Eski anlamıyla “süsleyici” eğitim ideali soylulara özgüdür. Böyle bir eğitim anlayışı, parası bol olan ve çalışma ihtiyacı duymayan bir sınıfın var olduğunu varsayar. Hoş beyefendilerin ve hanımefendilerin tarih bağlamında düşünülmesi çekici gelmektedir, onların anıları ve kır evleri, bize, bizim gelecek kuşaklar için sağlayamadığımız bir tür zevk verir; fakat gerçek olduklarında dahi, onların geliştirdikleri yönleri hiç de üstün değildi ve inanılmaz derecede pahalıya mal olan ürünlerdi. Hogart’ın *Cin Sokağı* onlar için ödenen bedel konusunda bize oldukça canlı bir fikir verir. Günümüzde hiç kimse böylesine dar bir anlamda süsleyici bir eğitimi savunamaz.

Ne var ki, gerçek sorun bu değildir. Gerçek sorun şudur; eğitimde, çocuklarımızın beynini doğrudan pratik yararı olan bilgiler ile doldurmayı mı amaçlamalıyız, yoksa onlara kendi içlerinde iyi olan zihinsel edinimler mi kazandırmalıyız? Bir ayakta on iki inç, bir yarıda üç ayak olduğunu bilmek yararlıdır; ancak bu bilginin kendi başına bir değeri yoktur, metre sisteminin kullanıldığı bir yerde yaşayanlar için bu bilgi tamamen değersizdir. Diğer yandan, Hamlet’i anlayabilmek, bir insanın amcasını öldürmek zorunda kalması gibi nadir rastlanan durumlar dışında, gündelik yaşamda pek işe yaramayacaktır; fakat bu bilgi insana, eksik olması durumunda çok üzüleceği bir zihinsel edinim kazandıracak ve onu daha bazı yönlerden daha üstün bir insan haline getirecektir. Yararlı olmanın eğitimin tek amacı olmaması gerektiğini savunan bir kişinin tercih ettiği bilgi, işte, bu tür bilgidir.

Eğitimin yararlı olması gerektiğini savunanlarla bu görüşün muhalifleri arasındaki tartışmada üç farklı ve önemli nokta olduğu ortaya çıkıyor. Öncelikle soylular ve demokratlar arasındaki tartışma var; soylular, ayrıcalıklı sınıfa, boş zamanını kendi hoşlanacağı biçimde geçirmesinin, alt sınıfa ise emeğini başkalarının yararına nasıl kullanacağını öğretilmesi gerektiğini

düşünürler. Demokratların bu görüşe karşı çıkarken söyledikleri biraz karışıktır; soylulara yararsız bilgilerin öğretilmesine karşı çıkarlar, aynı zamanda işçilerin eğitimlerinin de sadece yararlı olanla sınırlanmaması gerektiğini savunurlar. Böylece, okullardaki modası geçmiş klasik eğitime demokrasi adına karşı çıkıldığını; ama yine demokrasi adına işçilere Latin ve Yunanca öğrenme fırsatı verilmesi gerektiğinin savunulduğunu görürüz. Kuramsal açıklıktan yoksun olmasına karşın, bu tavır uygulama açısından doğrudur. Demokrat bir kimse, toplumu yararlı ve süsleyici diye iki gruba ayırmak istemez; bu nedenle şimdiye dek süsleyici eğitim görmüş sınıflara daha çok yararlı bilgi, şimdiye kadar sadece yararlı bilgi almış olan sınıflara ise daha çok süsleyici bilgi vermek isteyecektir; fakat demokrasi kendi kendine bu unsurların hangi oranda karıştırılacağına karar veremez.

İkinci bir tartışma ise yalnız maddi şeyler elde etmeyi amaçlayanlar ile zihinsel zevkleri ön plana çıkaranlar arasındadır. Refah içinde yaşayan pek çok modern İngiliz ya da Amerikalı, büyü ile Kraliçe Elizabeth çağına döndürülebilselerdi yine modern dünyaya geri dönmeyi isterlerdi. Shakespeare, Raleigh ve Sir Philip Sidney'in varlığı, onların gözünde asla banyolarının, çay ve kahvenin, spor arabaların ve o çağda bihaber olunan pek çok fiziksel konforun yerini tutamazdı. Eğer muhafazakâr geleneğin etkisi altında kalmamışlarsa bu tür insanlar genellikle eğitimin başlıca amacının üretilen ürünlerin sayısını ve çeşitliliğini arttırmak olduğunu düşünürler. Eğitimin içine tıp ve sağlık bilgisi alanlarını da dahil edebilirler; fakat edebiyat, sanat ya da felsefe ile uğraşmak için bir istek duymazlar. Hiç şüphesiz, böyle düşünen insanlar, Rönesans çağında belirlenen klasik eğitim programına karşı saldırının itici gücünü oluştururlar.

Bu fikre, zihinsel ürünlerin, maddi olanlardan çok daha değerli olduğunu ileri sürerek karşı çıkmanın da çok adil bir

tavır olacağını düşünmüyorum. Bu iddia bir bakıma doğrudur; fakat gerçeği tam anlamıyla yansıtmaz; çünkü maddi edinimler çok fazla değerli değildir; fakat kimi zaman maddi tehlikeler tüm zihinsel üstünlükleri gölgede bırakacak denli kötü olabilir. İnsanoğlu gelecek hakkında düşünmeye başladığından beri, açlık ve hastalıklar ve bunları yaşama ihtimalinin yarattığı korku, insanlığın büyük çoğunluğunun yaşamına gölge düşürmüştür. Kuşların pek çoğu açlıktan ölebilir; fakat yiyecek buldukları zaman kuşlar mutlu olurlar; çünkü gelecek kaygıları yoktur. Ancak, kıtlık deneyimi olan çiftçiler bu anıları akıllarından çıkaramayacaklar ve hep bu korkuyu taşıyacaklardır.

İnsanlar ölmektense çok düşük bir ücret karşılığı uzun saatler çalışmaya razı olurlar, hayvanlar ise sonucunun ölüm olacağını bilse bile bir zevki yakaladıklarında tadını çıkarmak isterler. Böylece, pek çok insan zevkten neredeyse tümüyle yoksun bir yaşam sürmek zorunda kalır; çünkü aksi halde yaşam çok kısa olacaktır. Tarihte ilk kez sanayi devrimi ve onun yan ürünleri sayesinde herkesin mutluluğu tadabileceği bir dünya yaratmak mümkün hale gelmiştir. Eğer dilersek maddi sorunlar en aza indirilebilir. İyi bir örgütlenme ve bilim sayesinde insanların tümünü, çok lüks şekilde olmasa bile, en azından onların acı çekmesini önleyecek şekilde beslemek ve barınma ihtiyaçlarını gidermek mümkün olabilir. Hastalıklarla mücadele edilebilir ve kronik sağlık sorunları çok nadir hale getirilebilir. Nüfusun yiyecek üretimindeki gelişmeleri geride bırakmayacak şekilde artması sağlanabilir. İnsanların bilinçaltına yer etmiş ve zulmü, baskıyı ve savaşı da peşinden sürükleyen korkunç terör olayları önemini tamamen yitirecek ölçüde azaltılabilir. Tüm bu gelişmeler insan yaşamı için öylesine değerlidir ki bunları mümkün kılabilecek bir eğitim türüne karşı çıkamayız. Bu tür bir eğitimde uygulamalı bilimler eğitimin en temel unsuru olacaktır. Fizik, fizyoloji ve psikoloji olmadan yeni bir dünya kuramayız; fakat bu dünyayı Latince ve Yunanca olmadan,

Dante, Shakespeare, Bach ve Mozart olmadan kurabiliriz. İşte, bu düşünce eğitimin yararlı olması gerektiğini savunanların temel savıdır. Ben de bu görüşleri üstüne basarak dile getirdim; çünkü ben de bu görüşe inanıyorum. Ancak sorunun bir de diğer bir yönü var. Eğer kimse bunları nasıl kullanacağını bilemezse boş zaman yaratmanın ve sağlığı iyileştirmenin ne anlamı olabilir? Yapılan her savaş gibi, maddi sorunlara karşı açılan savaş da insanı barışın sanatlarından yararlanamaz hale getirerek yürütülmemelidir. Dünyadaki nihai iyiliğin, kötülöklere karşı yürütölen savaşta yok olup gitmesine izin verilmemelidir.

Bu nokta beni tartışmamızdaki üçüncü bir konuya getiriyor. Yalnızca yararsız bilginin kendi içinde bir değeri olduğu doğru mudur? Kendi içinde değeri olan bilginin yararsız olduğu doğru mudur? Kendim için konuşmam gerekirse, ben gençliğimde zamanımın büyük bir bölümünü Latince ve Yunanca çalışmaya harcadım ve şimdi bu zamanlara tamamen boşa harcanmış gözüyle bakıyorum. İleriki yaşamımda karşılaştığım sorunları çözmede klasik dönemde uygulanan eğitimle edindiğim bilgilerin bana hiçbir faydası olmadı. Klasik bilgilerin öğretildiği kişilerin yüzde doksan dokuzu gibi, ben de klasik bilgileri zevk için okuyacak beceriyi hiçbir zaman kazanamadım. “Supellex” sözcüğünün iyelik halini ve buna benzer bir sürü bilgiyi öğrendim ve hiç unutmadım. Bu bilginin öz değeri bir yardada üç ayak bulunduğunu bilgisinden daha fazla değil ve bana şu anda bu örneği verebilmekten daha fazla bir yarar sağlamamıştır. Diğer yandan, matematik ve bilim alanlarında edindiğim bilgiler sadece çok yararlı olmamış, aynı zamanda üzerinde kafa yorulacak ve derinlemesine düşünülecek konular sağlayarak ve aldatici bir dünyada gerçeğe giden yolda birer kilometre taşı olarak kendi içinde değeri de olmuşlardır. Tabi bu bir ölçüde kişisel bir durumdur; fakat çağdaş insanlar arasında klasik bilgilerden yarar sağlamanın da aynı ölçüde az rastlanan bir durum olduğuna hiç şüphem yok. Fransa ve

Almanya'nın da çok değerli edebiyatları var, üstelik dilleri de kolay öğrenilebilir ve birçok pratik yararı görülebilecek diller. Bu nedenle Latince ve Yunanca'nın karşısında Fransızca ve Almanca'nın karşı koyulamaz bir üstünlüğü var. Kısa vadede pratik yararı görülemeyen bilginin önemini de küçümsemeden, sanırım haklı olarak şunu talep etmek mümkün olabilir; bu konularda uzman olarak yetişecek olan kişilere verilen eğitim hariç, bu tür bilgi, dilbilgisi gibi teknik yönlere çok fazla zaman ve emek harcamayı gerektirmeyecek yöntemlerle verilebilir. İnsan bilgisinin toplamı ve insan sorunlarının karmaşıklığı giderek artıyor; bu nedenle, yeni bilgileri öğrenmeye de zaman bulabilmek için, her yeni kuşak eğitim yöntemlerini gözden geçirmeli ve gerekli görülen değişiklikleri yapmalıdır. Ortak paydalar bularak dengeyi korumalıyız. Eğitimdeki hümanist unsurlar korunmalı; ancak bunlar, bilim sayesinde yaratılan yeni dünyayı oluşturan diğer unsurlara da yer bırakacak şekilde basitleştirilmelidir.

Eğitimdeki hümanist unsurların yararcı unsurlardan daha az önemli olduklarını da söylemiyorum. Büyük edebiyattan, dünya tarihinden, müzikten, resimden ve mimariden bir şeyler öğrenmek hayal dünyasının gelişmesi için zorunludur. Ancak hayal gücünün yardımıyla insanlar dünyanın nasıl olabileceğini anlayışına ulaşırlar. Hayal gücü olmadan ilerleme mekanik bir şekilde gerçekleşir ve önemini yitirir; fakat bilim de hayal gücünü harekete geçirebilir. Ben çocukken astronomi ve jeoloji, bu açıdan bana, zorlamayla okuduğum ve en ufak bir ilgi dahi duymadığım İngiliz, Fransız ve Alman edebiyatının başyapıtlarından çok daha fazla yardımcı oldu. Elbette bu kişisel bir mesele, bir çocuğun hayal gücünü bir kaynak harekete geçirirken, diğerininki bambaşka bir kaynak tarafından harekete geçirebilir. Benim söylemeye çalıştığım; eğer bir konu ancak zor bir yöntemle kavranabiliyorsa uzmanlara verilecek olan eğitim dışında, bu konunun öğrenilmesi için gerekli olan koşul

onun aynı zamanda yararlı olmasıdır. Rönesans zamanında modern dillerde yazılmış pek az edebi eser vardı, şimdiyse bu eserlerin sayısı çok fazla. Yunan geleneğinin değerlerinin çoğu Yunanca bilmeyen bir insana aktarılabilir. Latin geleneğine gelince, zaten onun değeri de pek fazla değil. Bu nedenle, ben özel yetenekleri olmayan çocukların eğitiminde, eğitimin hümanist unsurlarını çok fazla öğrenme gerektirmeyen yöntemlerle aktarmayı yeğledim, sonraki yıllarda, eğitimin zor bölümünü matematik ve bilime ayırırdım; fakat başka yönlere kayan güçlü bir ilginin ya da özel bir yeteneğin ortaya çıktığı durumlarda istisnalara da yer verirdim. Eğitimde kaçınılması gereken başlıca şey istisnaları tanımayan katı kurallardır.

Buraya kadar ne tür bilgi verilmesi gerektiği üzerinde durduk. Şimdi ise, kısmen öğretme yöntemleri, kısmen de ahlaki eğitim ve kişilik eğitimi ile ilgili sorunlara geliyorum. Burada, artık bizi ilgilendiren politika değil, psikoloji ve ahlak bilimidir. Psikoloji, son zamanlara kadar, günlük ilişkilere çok az uygulanan, tamamen akademik bir çalışma alanıydı; fakat bu anlayış şimdi tamamen değişmiş durumdadır. Örneğin, bugün, endüstri psikolojisi, klinik psikoloji ve eğitim psikolojisi gibi farklı alanlar var ve bu alanların hepsi uygulamada büyük önem taşıyor. Yakın gelecekte, psikolojinin kurumlarımız üzerindeki etkisinin hızla artacağını umabiliriz. En azından eğitim alanında psikoloji şimdiden etkili ve yararlıdır.

İlk önce “disiplin” konusunu ele alalım. Disiplin konusundaki eski anlayış çok basitti. Bir çocuğa, nefret ettiği bir şeyi yapması, ya da tam tersi sevdiği bir şeyden sakınması emredilirdi. Bu emre itaat etmediği zaman dayakla cezalandırılır, ya da daha aşırı durumlarda yalnızca ekmek ve su verilerek hapsedilirdi. Örneğin, *Fairchild Ailesi* adlı eserde küçük Henry’ye nasıl Latince öğretildiğini anlatan bölümü okuyun. Çocuğa bu dili öğrenmedikçe asla rahip olamayacağını söylenir; fakat buna rağmen Henry babasının istediği gibi kendini dersine

istekle veremez. Bu nedenle çatı katına kapatılır ve çocuğa yalnızca ekmek ve su verilir, ayrıca kız kardeşleriyle konuşması yasaklanır. Kız kardeşlere de Henry' nin kendini rezil bir duruma düşürdüğü ve onunla konuşulmaması gerektiği söylenir. Yine de kız kardeşlerden bir tanesi ona biraz yemek getirir. Evdeki uşak bunu görüp kızı şikayet eder ve böylece kızın da başı derde girer. Çatı katında hapsedilmiş bir halde geçen sürenin sonunda çocuğun Latince'yi sevmeye başladığı ve bundan sonra istekle çalıştığı anlatılır. Bu öyküyü Çehov'un, amcasının bir kedi yavrusuna fare yakalamayı öğretmeye çalışmasını anlatan öyküsü ile karşılaştırın. Amca kedi yavrusunun bulunduğu odaya bir fare getirir; fakat kedi yavrusunun avlanma içgüdüğü henüz tam olarak gelişmemiştir. Bu nedenle yavru, fareyle hiç ilgilenmez. Bu yüzden amca kedi yavrusuna vurur. Aynı olay ertesi gün, daha ertesi gün ve ondan sonraki günlerde tekrarlanır. Sonunda profesör bunun aptal bir kedi yavrusu olduğuna ve ona hiçbir şey öğretilmeyeceğine karar verir. Sonraki dönemlerde ise kedi yavrusu, her ne kadar her yönüyle normal bir kedi olsa da, bir fare görünce korkuyla terler ve kaçır. Çehov öyküsünü bitirken şunları söyler; "Tıpkı kedi yavrusu gibi, ben de amcamdan Latince öğrenme şerefine nail oldum." Bu iki öykü eski disiplin anlayışını ve bu anlayışa karşı çıkan çağdaş yaklaşımı örnekler; fakat çağdaş eğitimci, disiplini tamamen bir yana bırakmaz. Disiplini yeni yöntemlerle sağlar. Bu konuda geliştirilen yeni yöntemleri incelememiş olanlar yanlış fikirlere kapılırlar. Ben hep Madam Montessori'nin disiplinden vazgeçtiğini düşünür ve onun bir oda dolusu çocukla nasıl başa çıkabildiğini merak ederdim. Onun kendi yöntemlerini anlattığı yazılarını okuduktan sonra, disiplinin onun eğitim anlayışında önemli bir yeri olduğunu anladım, disiplinden vazgeçme gibi bir düşüncesi asla olmamıştı. Üç yaşındaki oğlumu sabahlarını değerlendirmesi için onun okuluna gönderdiğimde, oğlumun kısa zamanda eskisine göre daha disiplinli bir insan haline

geldiğini ve okulun kurallarına büyük bir istekle uyduğunu gördüm; fakat bu kurallara uyması için dışarıdan gelen bir baskı hissetmiyordu. Bu kurallar bir oyunun kuralları gibiydi ve onları bir eğlence aracı gibi görüyordu. Eski anlayışa göre çocuklar öğrenmeyi isteyemezlerdi, onlara ancak zorla bir şeyler öğretilibilirdi; fakat bu anlayışın tamamen eğitim bilimindeki beceriksizliğin bir sonucu olduğu ortaya çıktı. Okuma, yazma ve buna benzer öğrenilmesi gereken konular uygun evrelere ayrılabilir ve her evre normal bir çocuk için zevkli hale getirilebilir. Çocuklar kendi istedikleri şeyi yaptıkları zaman, doğal olarak, dışarıdan uygulanacak bir disipline ihtiyaç duyulmaz. Bir çocuğun diğerinin işine karışmaması ya da bir çocuğun bir seferde ancak bir tane aletten yararlanabilmesi gibi birkaç basit kural ise çocuklar tarafından anlaşılır ve mantıklı olduğu kabul edilir; bu nedenle bu kuralların uygulanmasında herhangi bir zorluk yaşanmaz. Çocuk böylece öz disipline de sahip olur. Öz disiplin ise çocukta, kısmen iyi alışkanlıkların, kısmen ise nihai bir kazanç için o andaki ani bir istekten vazgeçmenin kazançlı olabileceği anlayışının gelişmesinin bir parçasıdır. Öz disiplinin oyunlar aracılığı ile edinilmesinin kolay olduğu herkesçe bilinirdi; fakat bilgi edinmenin de aynı güdülerini harekete geçirecek ölçüde ilginç kılınabileceğini kimse düşünmemişti. Şimdi bunun mümkün olabileceğini biliyoruz, üstelik bu sadece küçük çocukların eğitiminde değil, her yaş için kullanılabilir. Bunun kolay olacağını söylemiyorum. Eğitim bilminde gerçekleştirilen buluşlar hep deha eseri olmuştur; fakat bu buluşları uygulayacak öğretmenlerin dâhi olması gerekmez. Bu öğretmenler için gerekli olan doğru bir eğitim ve hiç de nadir bulunabilecek nitelikler olmayan anlayış ve sabırdır. Temeldeki düşünce gayet basittir; doğru disiplin dışarıdan zorlama ile değil, istenmeyen davranışlar yerine istenen davranışlara yol açan zihinsel alışkanlıklar ile oluşur. Bizi hayrete düşüren ise, eğitimde bu anlayışı hayata geçirebilecek

teknik yöntemlerin bulunmasındaki büyük başarıdır. Bu alanda ise en büyük övgüyü hak eden Madam Montessori olmuştur.

Eğitim yöntemlerindeki değişiklikleri en çok etkileyen unsurlardan biri ilk günah inancının terk edilmesidir. Ortadan kalkmaya yüz tutmuş olan bu inanca göre, hepimiz Gazap Çocukları olarak dünyaya gelmiştik ve doğamız kötülük doluydu. İçimizdeki kötülüğün yerini iyiliğin alabilmesi için Bağışlanmış Çocuklar olmamız gerekiyordu, bu süreç de düzenli bir şekilde cezalandırma ile hızlandırılıyordu. Çağdaş insanların çoğu bu kuramın babalarımızın ve büyükbabalarımızın eğitiminde ne kadar etkili olduğuna inanmakta güçlük çeker. Dean Stanley tarafından kaleme alınan Dr. Arnold'un yaşamından yapacağımız iki alıntı bu insanların ne büyük bir yanılgı içinde olduklarını gösterecektir. *Tom Brown'un Okul Günlerinde*'ki iyi çocuk Arthur karakterine ilham kaynağı olan Dean Stanley, Dr. Arnold'un en iyi öğrencisiydi. Kendisi aynı zamanda bu satırları yazan kişinin de kuzenidir, henüz küçük bir çocukken yazara Westminster Kilisesi'ni gezdiren de odur. Dr. Arnold, İngiltere'nin başlıca övünç kaynağı olan özel okullarının büyük reformcusu idi. Bu okullar bugün de büyük ölçüde onun belirlediği ilkelere göre yönetilir. Bu nedenle Dr. Arnold'dan bahsederken uzak geçmişe ait bir isimden değil, bugüne dek İngiltere'nin üst sınıfını oluşturan kişilerin eğitiminde etkili olan bir isimden söz etmiş oluyoruz. Dr. Arnold kırbaç cezasını azaltmış, sadece küçük çocuklara uygulamıştır. Yaşamını bize aktaran yazarın anlattığına göre, bu cezayı sadece "yalan söylemek, içki içmek, ve alışkanlık haline getirilmiş tembellik gibi ahlaki suçlarla" sınırlandırmıştır; fakat dönemin liberal gazetelerinden biri kırbaç cezasının onur kırıcı bir ceza olduğunu ve tümünden kaldırılmasını gerektiğini öne sürdüğünde ise bu görüşe öfkeyle karşı çıkmıştır. Cevabını yazılı olarak şu şekilde vermişti:

“Bu görüşün hangi duygunun dışavurumu olduğunu çok iyi biliyorum; bu görüş, akılcı ve Hristiyan olmayan, temelde barbarca olan kibirli bir kişisel bağımsızlık anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlayış şövalyelik çağının tüm lanetlenmişliği ile birlikte Avrupa’yı etkiledi, şimdi de terör ile bizi tehdit ediyor... Suç ve yanlışların insanı alçalttığının doğru bir şekilde anlaşılmasının neredeyse imkânsız hale geldiği bir çağda kişisel yanlışların düzeltilmesinin insanı alçalttığı yönünde akıldışı bir anlayışı teşvik etmenin bilgeliği nerede? Gençliğin en iyi süsü ve soylu insanlığın beklentisi olan sadelik, ağırbaşlılık ve zihinsel alçakgönüllülük ile daha fazla çelişen ve bundan daha yanlış olan bir şey olabilir mi?”

Dr. Arnold’un yandaşlarının yetiştirdiği öğrencilerin, Hindistan yerlilerinin “zihinsel alçakgönüllülük” göstermeyi başaramadıkları durumlarda onları kırbaçlayarak cezalandırmaları hiç de şaşırtıcı değildir.

Bay Strachey’in *Victoria Çağının Önde Gelenleri* isimli kitabında yer alan bir bölüm var. Konumuza öylesine uygun ki buraya almadan geçmem mümkün olmayacak. Dr. Arnold tatile çıkmıştı ve Como Gölü’nün güzelliklerinin tadını çıkarıyordu. Eğlencesinin nasıl bir şekil aldığı karısına yazdığı bir mektupta şöyle anlatılır;

“Çevremde beni sarıp sarmalayan güzelliklere bakmak ve sonra ahlaki kötülükleri düşünmek beni ürpertiyor. İnsana öyle geliyor ki, cennet ve cehennem büyük bir uçurumla birbirinden ayrılmamış, birbirlerine bitişikmiş ve bizlerden de çok uzak değillermiş. İçimdeki ahlaki kötülük anlayışının dünyevi varlıklardan aldığım zevk kadar derin olmasını isterdim; çünkü insanı Tanrı bilgisine her şeyden çok derin bir ahlaki kötülük anlayışı ulaştırır. İyiliğe hayranlık duymak o kadar önemli bir şey değil; iyiliğe hayranlık duyabilir; ama yine de kendimizi ona uyduramayabiliriz. Kötü olandan, içinde kötülük

taşıyan insanlardan değil de bu insanların içindeki kötülüğün kendisinden öğrenirsek, bunu bilinçli olarak ve içten bir şekilde yaparsak, işte o zaman Tanrı'yı ve İsa'yı içimizde hissederiz ve kendi ruhumuz Tanrı'nın ruhu ile uyum içinde olur. Ne yazık! Bunu görebilmek ve söyleyebilmek ne kadar kolay; fakat yapabilmek ve hissedebilmek ne kadar güç! Kim bunları yapabilir? Ancak kendi yetersizliğini hissedebilen ve yetersizliğine ağlayan bir kişi. Tanrı seni ve değerli çocuklarımızı korusun, sevgili karıcığım. Yüce İsa'nın aracılığıyla, şimdi ve daima!"

Gayet sakın bir mizacı olan bu beyefendinin kendi kendini, hiç vicdan azabı çekmeden küçük çocuklara kırbaçla vurabileceği ve bunu Sevgi dininin gereklerini uyguladığı inancıyla yapabildiği sadist bir ruh haline itişini görmek gerçekten de çok acı verici. Yanılığa düşmüş bireyi düşünmek bizde acıma duygusu uyandırır; fakat bu bireyin, çocuklarda alışkanlık haline gelmiş tembelliği de içeren "ahlaki kötülük"e karşı bir iğrenme ortamı yaratarak yetiştirdiği kuşaklar aracılığıyla dünyaya karşı yaptığı zalimliği düşünmek gerçekten çok korkunçtur. Dürüst insanların, insanın içindeki "ahlaki kötülük"ü cezalandırmak yanılığı içinde katıldıkları savaşları, yaptıkları işkenceleri ve baskıları düşündükçe tüylerim ürperiyor. Neyse ki eğitimciler artık küçük çocukları "şeytanın yavruları" olarak görmüyor. Özellikle suçların cezalandırılmasında, yetişkinler söz konusu olduğunda bu görüş hâlâ etkili olabiliyor; fakat çocuk yuvalarında ve okullarda bu görüş tamamen etkisini yitirmiş durumdadır.

Dr. Arnold'un görüşünün tam tersi yönünde bir görüş daha var; her ne kadar daha az tehlikeli de olsa bilimsel olarak yine de yanlış bir görüş. Bu inanca göre de çocuklar erdemli olarak doğar ve büyüklerinin yanlışlarını görerek yozlaşırlar. Bu görüş genellikle Rousseau ile ilişkilendirilir. Rousseau belki kafasında böyle bir düşünce şekillendirmiş olabilir, fakat *Emile* adlı eseri okuduğumuzda çocuğun sistemin yetiştirmek istediği üstün

insan olmadan önce büyük ölçüde ahlaki eğitime ihtiyaç duyduğunu görürüz. Gerçek şudur ki, çocuklar ne iyi ne de kötüdür. Refleksler ve birkaç içgüdü ile doğarlar, bunların yardımı ve çevrenin de katkısıyla alışkanlıklar oluşur. Bu alışkanlıklar sağlıklı ya da kötü olabilir. Çocuğun ne tür alışkanlıklar edineceği annenin ya da bakıcının bilgeliğine bağlıdır; çünkü çocuğun doğası küçükken şekillendirilmeye müsaittir. Çocukların büyük çoğunluğunda hem iyi bir yurttaş olma, hem de bir suçlu olma potansiyeli vardır. Bilimsel psikoloji çocukları hafta içinde kırbaçlamanın ve pazar günleri de kilisede onlara vaaz vermenin onlara erdem kazandırmak için en iyi yöntem olmadığını ortaya koymuştur; fakat bu, çocuklara erdem kazandırabilmek için hiçbir yöntem olmadığı anlamına gelmez. Bu noktada Samuel Butler'ın, eski çağlardaki eğitimcilerin çocuklara işkence yapmaktan zevk aldıkları yönündeki görüşüne karşı çıkmak mümkün değil. Yoksa bu eğitimcilerin niçin uzun süre çocuklara boş yere acı çektirmekte ısrar ettiklerini anlamak güç. Sağlıklı bir çocuğu mutlu etmek çok kolaydır. Çocukların çoğu fiziksel ve zihinsel bakımları sağlandığı sürece sağlıklı olacaktır. Çocuklukta sağlanacak mutluluk en iyi insan tipinin yetişebilmesi için kesinlikle gereklidir. Dr. Arnold'un "ahlaki kötülük"ün bir çeşidi olarak gördüğü alışkanlık haline gelmiş tembellik ise, eğer çocuğa bilmeye değer bir şey öğretildiği hissi verilirse ortaya çıkmayacaktır. (*) Eğer çocuk verilen bilgiyi değersiz, o bilgiyi veren kişiyi de zalim olarak görürse doğal olarak Çehov'un öyküsündeki kedi yavrusuna benzer tepkiler verecektir. Çocuğun yürüme ve konuşma çabalarında açığa çıkan ve her çocuğun doğasında bulunan öğrenme isteği eğitimde itici güç olmalıdır. Sopanın yerini bu itici gücün alması çağımızın en büyük

(*) Büyük olasılıkla Dr. Arnold'un öğrencilerinin pek çoğunda lenf bezleri hastalığı vardı. Bu hastalık alışkanlık halinde tembelliğe yol açmasına rağmen hiçbir doktor tedavi amacıyla kanı çektirmezdi.

gelişmelerinden biridir.

Böylece, çağdaş eğilimlere giriş niteliği taşıyan bu bölümde bahsetmek istediğim son noktaya gelmiş bulunuyorum. Bu da bebeklik çağına giderek daha çok ilgi gösterilmesidir. Bu, kişiliğin eğitilmesi ile ilgili fikirlerimizdeki değişikliklerle yakından ilgilidir. Eski inanış erdemin, temelde iradeye dayalı olduğu yönündeydi. Hepimizin içinde soyut bir irade yeteneği ile denetim altında tuttuğumuz kötü istekler vardı. Bu kötü istekleri söküp atmanın imkânsız olduğu düşünülürdü, yapılabilecek tek şey bunları denetim altına almaktı. Bu durum tam anlamıyla suçlu ve polis ilişkisine benziyordu. Kimse suç işlemeye meyilli kişilerden tamamen arındırılmış bir toplum olabileceğini düşünmüyordu, yapılabilecek en iyi şey çok etkin bir polis gücü oluşturup çoğu insanı suç işlemekten korkar hale getirmek ve arada çıkan az sayıdaki istisnaları da yakalayıp cezalandırmaktı. Bu görüş, suçlu psikolojisiyle ilgilenen çağdaş suçbilimciyi asla tatmin etmez; o çoğu durumda, suç işleme dürtüsünün verilecek düzenli bir eğitimle önlenebileceğine inanır. Toplum için doğru olan aynı zamanda birey için de doğrudur. Büyükleri ve yaşıtları tarafından sevilme isteyen çocukların da içinde bulundukları koşullara göre iyi ya da kötü yönde geliştirilebilecek dürtüleri vardır. Üstelik onlar, yeni alışkanlıklar geliştirmenin kolay olduğu bir yaşıdadırlar, iyi alışkanlıklar ise erdemlerin büyük bölümünü neredeyse otomatik hale getirebilirler. Diğer yandan, kötü istekleri denetim altına almayan ve onların ortaya çıkmasının önlemek için yalnızca irade gücünü kullanan eski erdem anlayışının, kötü davranışları denetleyemeyen yetersiz bir yöntem olduğu anlaşılmıştır. Kötü istekler, tıpkı önüne set çekilmiş bir nehir gibi, iradenin gözünden kaçan başka bir çıkış yolu bulurlar. Gençliğinde babasını öldürmeyi istemiş olan bir adam ileriki yıllarda kendi oğlunu kırbaçlayarak tatmin olur, bunu da “ahlaki kötülük”ü cezalandırdığına inanarak yapar. Zulmü haklı gösteren

kuramların kaynağında daima irade ile doğal kanalından saptırılan, yeraltına itilen ve en sonunda gınahtan nefret etme ya da buna benzer saygın bir duyguya bürünerek tanınamayacak biçimde kendini gösteren bir istek vardır. Bu nedenle kimi durumlarda gerekli olsa bile, kötü isteklerin irade ile denetlenmesi erdeme götüren bir yöntem olarak çok yetersiz kalmaktadır.

Bu düşünceler bizi psikanalizin alanına getiriyor. Psikanalizin ayrıntılarında gerçeğe aykırı bulduğum ve yeterli kanıt ile desteklenmemiş pek çok nokta var. Yine de genel yöntemi önemsiyor ve ahlaki eğitim için doğru yöntemlerin oluşturulmasında çok gerekli buluyorum. Birçok psikanalistin bebekliğin ilk dönemlerine verdiği önem bana abartılı geliyor, bazen çocuk üç yaşına geldiğinde kişiliği artık değişmeyecek biçimde oluşmuş gibi konuşuyorlar. Bunun böyle olmadığına inanıyorum. Yine de bu, yönü doğru olan bir yanıdır. Bebeklik psikolojisi geçmişte hep ihmal edildi, aslında o dönemde geçerli olan düşünsel yöntemler bebeklik psikolojisi ile ilgilenilmesine imkan vermiyordu. Uyku gibi bir konuyu ele alalım. Tüm anneler çocuklarının uyumasını isterler; çünkü uyku sağlıklıdır ve bebeklerin uyuması annelerin de işini kolaylaştırır. Bebeklerini uyutmak için belli yöntemler geliştirirler; beşiği sallama ve ninni söyleme gibi. Bu yöntemlerin yanlış olduğunu ortaya çıkarmak ise konuyu bilimsel açıdan inceleyen erkeklere kaldı; çünkü herhangi bir günde bu yöntemler işe yarasa bile zaman içinde kötü alışkanlıklar yaratıyordu. Her çocuk kendisiyle ilgilenilmesinden hoşlanır; çünkü böylece kendini önemli hissetme isteği tatmin olur. Eğer çocuk uyumamakla bu ilgiyi sağlayabileceğini anlarsa kısa sürede ilgi çekmek için bu yöntemi kullanmayı öğrenir. Ortaya çıkan sonuç ise hem sağlığına hem de kişiliğine zarar verir. Burada önemli olan nokta, alışkanlığın oluşması ve beşik ile uyku arasında ilişki kurulmasıdır. Eğer bu ilişki olması gerektiği gibi kurulmuşsa,

çocuk hasta olmadıkça ya da ağrı çekmedikçe uyanık olarak yatmak istemeyecektir. Ancak bu ilişkinin kurulması da belli ölçüde disiplin gerektirir, çocuğa aşırı ilgi göstererek bu ilişki kurulamaz; çünkü uyanık yatmakla bu ilgi arasında haz veren bir bağ oluşur. Benzer yaklaşımlar diğer iyi ve kötü alışkanlıkların oluşmasında da geçerlidir. Tüm bu çalışmalar henüz başlangıç aşamasındadır; ama şimdiden büyük önem kazanmıştır ve bu önemin giderek artacağı kesindir. Kişilik eğitiminin doğumla beraber başlaması, bakıcıların ve cahil annelerin uygulamalarının tam tersi yönünde seyir izlemesi gerektiği gayet açıktır. Öğretim önceden düşünülenenden daha erken bir yaşta başlayabilir; çünkü öğretim zevkli hale getirilebilir ve çocuğun dikkatini toplayabilme kapasitesini zorlamaz. Eğitim kuramı son yıllarda bu iki açıdan da büyük değişikliklere uğramış, bu değişiklikler de yıllar geçtikçe daha iyi anlaşılacak yararlı etkiler sağlamıştır. Buna uygun olarak, sonraki yıllarda verilecek eğitimden önce, bebeklikte kişilik eğitimi ayrıntılı olarak bir sonraki bölümde ele alacağım.

EĞİTİMİN AMAÇLARI

Çocuğu nasıl eğitmek gerektiğini tartışmadan önce, ortaya çıkarmak istediğimiz sonucun ne olduğunu açıklığa kavuşturmak yerinde olacaktır. Dr. Arnold “zihinsel alçakgönüllülük” istiyordu, bu da Aristo’nun “yüce ruhlu insan”ının sahip olmadığı bir nitelik. Nietzsche’nin idealindeki insanla Hristiyanlığın ideal insanı aynı değildir. Kant’ın görüşü de farklıdır; çünkü İsa sevgiyi öğütler; fakat Kant kaynağında sevgi olan hiçbir davranışın gerçekten erdemli olamayacağını savunur. İyi bir kişiliğin hangi unsurları içermesi gerektiği konusunda hemfikir olan insanlar bile bu unsurların göreceli önemleri konusunda anlaşılamayabilirler. Kimisi cesareti vurgular, kimisi bilgiyi, kimisi nezaketi, kimisi ise dürüstlüğü. Kimisi, örneğin Brutuslardan yaşlı olanı, devlete olan görevlerini aile sevgisinin üstünde tutarlar; bir diğeri ise, Konfüçyüs gibi, aile sevgisini her şeyden üstün görür. Tüm bu farklı görüşler eğitimde de farklılıklara yol açacaktır. En iyi eğitimin nasıl bir eğitim olacağı üzerinde tartışmadan önce, ne tür bir insan yetiştirmek istediğimiz konusunda bir fikir sahibi olmalıyız.

Bir eğitimci amaçladığının dışında sonuçlara varıp aptal durumuna düşebilir. Son derece riyakâr bir kişi olan Uriah Heep, Hayırseverler Derneği’ndeki alçakgönüllülük derslerinin sonucunda oluşmuş bir insandı, burada eğitim başta amaçladığından çok değişik türde bir insan yetiştirmişti; fakat

genelleme yaparsak, yetenekli eğitimcilerin oldukça başarılı olduklarını söyleyebiliriz. Örneğin, Çinli eğitimcileri, çağdaş Japonları, Cizvitleri, Dr. Arnold'u ve Amerikan devlet okullarını düşünün. Sayılanların hepsi, değişik şekillerde de olsa, başarıya ulaşmışlardır. Bu değişik sistemlerin ortaya çıkardığı sonuçlar tamamen farklıydı; fakat hepsi de temeldeki amaçlarını gerçekleştirmişlerdi. Eğitimin göz önünde tutması gereken amaçlarının ne olduğunu tartışmadan önce, tüm bu değişik eğitim sistemleri üzerinde birkaç dakika harcamaya değer.

Geleneksel Çin eğitimi bazı açılardan Atina'nın en iyi günlerindeki eğitimle benzerlikler taşıyordu. Nasıl Atina'lı çocuklara Homeros'un yapıtları baştan sona ezberletiliyorsa, Çinli çocuklara da Konfüçyüs'ün eserleri aynı titizlikle ezberletilirdi. Atinalı çocuklara tanrılara karşı saygı duymaları gerektiği öğretilir, bu saygı görünür davranışlara da yansır ve özgürce düşünüp akıl yürütmeye kesinlikle engel teşkil etmiyordu. Benzer şekilde, Çinlilere de atalara tapınma ile ilgili bazı ayinler öğretilirdi; fakat onlar bu ayinlerin gerektirdiği inançları kabul etmek zorunda değillerdi. Eğitim almış bir yetişkinden beklenen tavır sade ve zarif bir kuşkuculuktan, her konu tartışmaya açıktı; fakat çok kesin yargılara varmak kabaca bir tutum olarak görülürdü. Fikirler, uğruna kavgaya edilecek değil, akşam yemeğinde rahatça tartışılacak nitelikte olmalıydı. Carlyle, Plato için, "Zion'da rahat edebilecek bir Atina beyefendisi," der. "Zion'da rahat etmeyi mümkün kılacak bu nitelikler Çinli bir bilgede de bulunur. Goethe gibi Helenizm ruhunu özümsemiş olanlar hariç, Hristiyan Uygarlıklarında yetişen bilgiler genellikle bu niteliklerden yoksundurlar. Hem Atinalılar hem de Çinliler yaşamın tadını çıkarmak isterlerdi ve ince bir güzellik duygusu ile şekillenen bir zevk alma anlayışları vardı.

Fakat, yine de her iki uygarlık arasında çok büyük farklılıklar olduğunu söylemek mümkündür. Çok genel olarak

konusmak gerekirse, Yunanlılar enerjik; Çinliler ise tembeldi. Yunanlılar enerjilerini sanata, bilime ve birbirlerini yok etmeye yönelttiler ve bu alanların her birinde eşi benzeri görülmemiş başarılar kazandılar. Politika ve vatanseverlik Yunan enerjisinin yönlendirilebileceği başlıca kanallardı, bir politikacı görevinden atıldığında, kendisi gibi sürülmüş kişilerden oluşan bir çete kurup kendi kentine saldırırdı. Çinli bir devlet adamı görevinden atıldığında ise tepelere kaçır ve kır yaşamının güzelliklerini anlatan şiirler yazardı. Bu nedenle Yunan uygarlığı kendi kendini yok etti, fakat Çin uygarlığı ancak dışardan gelen kuvvetler tarafından yıkılabilirdi. Bu farkların nedeni olarak sadece eğitimi göstermek yanlış olur; zira Japonya’da Konfüçyüs felsefesi, bir tür Faubourg Saint Germain oluşturan Kyoto soyluları dışında; Çinli aydınların genel özelliği haline gelen tembel kültürlü kuşkuculuğu asla oluşturmamıştır.

Çin eğitimi istikrar ve sanat üretmiştir; fakat ilerleme ve bilim üretmekte yetersiz kalmıştır. Belki de bu kuşkuculuğun doğal bir sonucu olarak görülebilir. Tutkulu inançlar istikrara değil, ya ilerlemeye ya da yıkıma yol açar. Geleneksel inançlara saldırdığı durumlarda bile bilimin kendi inançları vardır ve edebi bir kuşkuculuk ortamı içerisinde bilim nadiren gelişir. Çağdaş icatların birleştirdiği savaşçı bir dünyada kendi kendini koruyabilmek için enerji gereklidir. Ayrıca, bilim olmadan demokrasi de imkânsızdır. Çin uygarlığı nüfusun eğitim görmüş küçük bir yüzdesiyle sınırlıydı, Yunan uygarlığının temelinde ise kölelik vardı. Bu gibi nedenlerden ötürü, geleneksel Çin eğitimi çağdaş dünya için uygun değildir ve Çinlilerin kendileri de geleneksel eğitimlerinden vazgeçmişlerdir. Kimi yönlerden Çinli aydına benzeyen on sekizinci yüzyıl görgülü beyefendisinin var olması da aynı nedenlerle bugün imkânsız olarak görülür.

Bugün dünyadaki Süper Güçler arasında öne çıkan bir eğilimin en açık örneği Çağdaş Japonya’da karşımıza çıkıyor.

Bu, eğitimin amacını ulusal büyüklük yapma eğilimidir. Japon eğitiminin amacı tutkularının eğitilmesi yolu ile devlete adanmış ve edindikleri bilgi ile devlete faydalı olabilecek vatandaşlar yetiştirmektir. Bu ikili amaç büyük beceri ile gerçekleştirilir. Komodor Perry'nin filosunun gelişinden beri Japonlar kendilerini zorlukla koruyabilir bir durumda kalmışlardır. Kendini korumanın bir kusur olmadığı düşünülürse, Japonların başarısı yöntemlerin doğru olduğunu ispatlar; fakat eğitim yöntemleri ancak çok çaresiz bir durumda kaldıkları sürece haklı çıkarılabilirdi ve yakın bir tehlikenin tehdidi altında olmayan bir ulusun aynı yöntemleri kullanması suç sayılırdı. Üniversite profesörlerinin bile sorgulayamayacağı Şinto dini en az Eski Ahit'teki Yaradılış bölümü kadar kuşkulu bir tarih içerir. Japonya'daki din baskısı yanında Dayton davası bile önemini yitirir. Aynı ölçüde ahlaksal baskılar da söz konusudur; milliyetçilik, Tanrılara saygı, Mikado'ya tapınma gibi konular asla tartışılmaz, bu nedenle de birçok alandaki gelişme olası değildir. Böylesine katı bir sistemin en büyük tehlikesi tek gelişme yönteminin devrim olduğu fikrini tetiklemesidir. Yakın olmasa bile bu tehlike gerçektir ve kaynağında büyük ölçüde eğitim sistemi vardır.

Böylece, çağdaş Japonya'da, eski Çin'dekinin tam tersi bir sorun karşımıza çıkar. Çinli aydınlar fazlasıyla kuşkucu ve tembelken, Japon eğitiminin yetiştirdikleri de fazla dogmatik ve enerjik olma eğilimindedirler. Eğitim ne kuşkuculuğu ne de dogmalara inancı ortaya çıkarmalıdır. Eğitimin ortaya çıkarması gereken inanç bilginin zorlukla da olsa bir ölçüde elde edilebileceği, herhangi bir dönemde bilgi olarak kabul edilen şeyin az ya da çok miktarda yanlışlar içerebileceği, fakat bu yanlışların da dikkat ve gayret ile düzeltebileceği inancıdır. İnançlarımız doğrultusunda hareket ederken küçük bir hatanın büyük bir yıkıma yol açabileceği yerlerde çok dikkatli hareket etmeliyiz; fakat yine de inançlarımıza göre hareket etmemiz

gerekir. Böyle bir zihinsel anlayışa ulaşmak oldukça zordur, duygulanmamızı köreltmeden üst düzeyde bir zihinsel kültüre sahip olmamızı gerektirir. Zor olsa da imkânsız değildir, aslında bu bilimsel bir alışkanlıktır. Diğer iyi şeyler gibi, bilgiye ulaşmak da zordur; fakat imkânsız değildir. Dogmacı bunun zorluğunu unuttur, kuşkucu ise ulaşabilme olasılığını yadsır. Her ikisi de yanılgı içindedir, eğer bu yanılgıları toplum içinde yayılırsa sonuç toplumsal bir felaket olabilir.

Çağdaş Japonlar gibi, Cizvitler de eğitimi bir kurumun varlığına bağlama yanlısını yaptılar. Cizvitlerde bu kurum Katolik Kilisesi idi. Onlar öğrencilerin iyiliği ile ilgilenmiyorlardı, onlar için önemli olan öğrenciyi kilisenin iyiliği için kullanılabilecek bir araç haline getirmektir. Eğer onların din anlayışlarını kabullenecek olursak onları suçlayamayız; ruhları cehennemden kurtarmak herhangi bir dünyevi meseleden çok daha önemlidir ve bunu da ancak Katolik Kilisesi başarabilir; fakat bu dogmayı kabul etmeyenler Cizvit eğitimi ortaya koyduğu sonuçlar ile yargılayacaklardır. Sonuçların bazen Uriah Heep örneğinde olduğu gibi hiç arzu edilmeyen yönde olduğu bir gerçektir: Voltaire, Cizvit yöntemlerinin bir sonucuydu. Yine de genelde ve uzun bir süre için, amaçlanan sonuçlar ortaya çıkarılmıştır, dinde reformlara karşı oluşan reform hareketleri ve Fransa'da Protestanlığın çöküşü büyük ölçüde Cizvitlerin gayretleri sonucu olmuştu. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için sanatı duygusallaştırdılar, düşünceyi yüzeyselleştirdiler ve ahlaki değer yargılarını gevşek bıraktılar. Sonuçta onların yaptıkları zararın telafi edilebilmesi için Fransız Devrimi gerekli oldu. Eğitim alanına gelince, bu alandaki kusurları öğrencilerine olan sevgileriyle değil, nihai amaçlarına göre hareket etmiş olmalarıydı.

Günümüze kadar İngiliz özel okullarında etkisini sürdüren Dr. Arnold'un sisteminin kusuru ise başkaydı; bu sistem soylular

içindi. Amaç insanları, ister ülke içinde olsun, ister imparatorluğun uzak bölgelerinde, otorite ve güç gerektiren konumlar için yetiştirmektir. Eğer varlığını sürdürmek istiyorsa soylular sınıfının bazı erdemlere sahip olması gerekir: işte okulda bu erdemler verilirdi. Eğitim almış kişi enerjik, acılara katlanabilen, fiziksel olarak iyi durumda, değişmez inançlara ve üstün bir doğruluk anlayışına sahip ve dünya üzerinde önemli bir misyonu olduğuna inanan biri olmalıydı. Bu amaçlar şaşırtacak derecede gerçekleştirilmişti. Düşünme kabiliyeti bu yetenekler uğrunda feda edilmişti, zira düşünce kuşkuya yol açabilirdi. İnsanları sevmeye feda edilmişti; çünkü bu “aşağı” ırkları ya da sınıfları yönetmeyi zorlaştırabilirdi. Sertlik uğruna nezaket, kesinlik uğruna da hayal gücü feda edildi. Hiç değişmeyen bir dünyada, bu eğitimin sonucu Spartalıların değerlerine ve kusurlarına sahip olan daimi bir soylu sınıfı olabilirdi; fakat soylu sınıfı yönetiminin vadesi dolmuştur ve tabi kitleler artık en zeki ve ahlaklı yöneticilere bile itaat etmeyi reddetmektedirler. Böylece yöneticiler şiddet kullanmak zorunda kalmakta, uygulanan şiddet de ayaklanmayı tetiklemektedir. Çağdaş dünyanın karmaşık düzeni akıl gücünü giderek daha fazla gerekli kılmaktadır ve Dr. Arnold aklı “erdem” uğruna feda etmiştir. Belki Waterloo Savaşı Eton’un (*) oyun alanlarında kazanılmıştır; fakat aynı yerde İngiliz İmparatorluğu yavaş yavaş yok edilmektedir. Çağdaş dünyada daha farklı meziyetlere, daha çok hayal gücüne, anlayışa ve esnekliğe ihtiyaç duyulurken kaba kuvvete duyulan inanç azalmış, teknik bilgiye olan inanç artmıştır. Geleceğin yöneticileri, kendilerine hayranlık besleyen tebaaya karşı lütuflarda bulunan yöneticiler değil, özgür yurttaşların hizmetçileri olmalıdır. İngiliz yüksek öğretim sisteminin içine işlemiş olan bu soyluluk geleneği bu eğitim sisteminin başlıca sorunudur. Belki bu gelenek yavaş yavaş ortadan kaldırılabilir, belki de eski eğitim kurumlarının

(*) İngiltere'nin köklü ve sekin özel okullarından bir tanesi.

kendilerini yeniliklere uydurmakta aciz oldukları görülebilir. Bu konuda herhangi bir fikir beyan etmek istemiyorum.

Amerikan devlet okulları daha önce büyük çapta hiç denenmemiş bir görevi başarı ile gerçekleştiriyorlar; bu değişik tipteki insanları türdeş bir toplum haline getirme görevidir. Bu öyle büyük bir beceriyle yapılıyor ve genel anlamda öylesine yararlı bir iş ki bunu başaranlar büyük bir övgüyü hak ediyorlar; fakat Amerika'nın da Japonya gibi ilginç bir durumu var ve özel koşulların haklı kıldığı bir şeyin her zaman ve her yerde benimsenebilecek bir ilke olması gerekmez. Amerika'nın belli avantajları ve zorlukları olmuştur. Avantajlar arasında şunları sıralayabiliriz; yüksek refah seviyesi, savaşta yenilgiye uğrama tehlikesinin olmaması, ortaçağdan miras kalan engelleyici nitelikteki geleneklerin nispeten yokluğu. Göçmenler Amerika'da yaygın bir demokrasi duygusu ve ileri düzeyde sanayi teknikleri buldular. Bence bu iki unsur, göçmenlerin hepsinin Amerika'yı kendi anavatanlarından bile daha çok sevmelerinin başlıca nedenleridir. Gene de gerçek göçmenler ikili bir vatanseverlik duygusuna sahipler, Avrupa'daki mücadelelerde, geçmişte ait oldukları ülkeyi tutkuyla savunmaya devam ediyorlar; fakat çocukları, onların aksine, ailelerinin geldikleri ülkelere karşı tüm bağlılıklarını yitirmiş ve sadece Amerikalı olmuş durumdalar. Ebeveynlerin tavırları Amerika'nın genel değerlerine bağlanabilir, çocukları ise büyük ölçüde okulda aldıkları eğitim tarafından belirlenir. Bizi ilgilendiren konu da yalnızca okulun katkısıdır.

Okul Amerika'nın gerçek değerlerine bağlı kaldığı sürece, Amerikan vatanseverliğinin öğretilmesiyle sahte ölçülerin aşılması arasında bir ilişki kurmaya gerek yoktur; fakat eski dünyanın yeni dünyadan üstün olduğu alanlarda, gerçek üstünlüklere karşı bir küçümseme duygusu aşılması gereği doğmaktadır. Genel olarak, Batı Avrupa'daki düşünsel düzey ve Doğu Avrupa'daki sanatsal düzey Amerika'dan daha

yüksektir. İspanya ve Portekiz hariç, Batı Avrupa'nın tamamında Amerika'ya göre çok daha az teolojik batıl inançlar vardır. Avrupa'daki ülkelerin hemen hemen hepsinde birey Amerika'daki bireylerden daha az kitle egemenliği altındadır, siyasi özgürlüğün kısıtlı olduğu durumlarda bile içindeki özgürlük daha büyüktür. Bu açılarından Amerika'daki devlet okulları zararlıdır; fakat verilen bu zararda Amerikan vatanseverliğinin öğretilmesi esastır. Zararın kaynağında, tıpkı Japonlarda ve Cizvitlerde olduğu gibi, öğrencileri kendi içlerinde bir amaç olarak değil, bir amaca götüren araçlar olarak gören bakış açısı vardır. Öğretmen, çocukları devletten ya da kiliseden daha çok sevmelidir; aksi halde, ideal bir öğretmen değildir.

Öğrencilerin araçlar olarak değil, birer amaç olarak görülmesi gerektiğini söylediğimde şöyle bir yanıtla karşılaşabilirim: Sonuçta, her insan bir amaç olarak değil, bir araç olarak daha değerlidir. Bir amaç olarak insan öldüğü zaman yok olur; fakat bir araç olarak ürettikleri sonsuza dek varlığını sürdürür. Bu gerçeği inkâr edemeyiz; fakat bundan çıkarılacak sonuçlara itiraz edebiliriz. Bir araç olarak insanın önemi iyi ya da kötü yönde olabilir. İnsan davranışlarının uzun vadedeki sonuçları öylesine belirsizdir ki bilge bir insan bile bunları hesaplamak istemeyecektir. Genel olarak konuşursak, iyi insan etrafını iyi yönde, kötü insan ise kötü yönde etkiler. Elbette bu değişmez bir doğa yasası değildir. Kötü bir insan bir despotu öldürebilir; çünkü o despot, adamın cezalandırmak isteyeceği suçlar işlemiştir. Adam ve davranışı kötü olmakla beraber, yarattığı etki iyidir. Yine de, çok genel bir kural oluşturmak istersek, doğası gereği üstün olan kadın ve erkeklerden oluşan bir topluluğun, cahil ve kötü insanlardan oluşan topluluktan daha iyi etkiler yaratacağı söylenebilir. Bu tür düşüncelerden farklı olarak, çocuklar ve gençler samimi bir şekilde onların iyiliğini isteyenlerle onları herhangi bir amaçın hammaddesi yapmak

isteyenler arasındaki farkı içgüdüsel olarak hissederler. Eğer öğretmende sevgi eksikliği varsa, ne kişilik ne de zekâ özgür bir biçimde gelişebilir; böyle eksik bir sevgi de çocuğun bir amaç olarak görülmesinden doğar. Hepimiz kendimizde de bu duyguyu hissederiz, kendimiz için iyi şeyler isteriz; fakat bu isteklerimizi elde edince büyük bir amacımızın gerçekleşeceğini kanıtlama ihtiyacı duymayız. Normal ölçülerde sevgi dolu her anne-baba çocuğu hakkında aynı şeyi hisseder. Tıpkı kendileri için dileklerde bulundukları gibi, çocuklarının da büyümelerini, güçlü ve sağlıklı olmalarını, okulda başarılı olmalarını ve buna benzer şeyleri isterler. Bu tür konularda hiç kimse özveride bulunma ya da soyut bir doğruluk ilkesi ortaya koyma çabasına girmez. Bu anne-baba içgüdüğü sadece insanın kendi çocukları ile sınırlı kalmaz. Bu içgüdü küçük çocuklara öğretmenlik yapacak herkeste en yaygın şekilde bulunmalıdır. Öğrencilerin yaşları ilerledikçe bu içgüdüün önemi azalır; fakat sadece bu içgüdüye sahip olan insanlara eğitimle ilgili projeler hazırlama konusunda güvenilebilir. Erkek çocuklarına verilecek eğitimin, önemsiz nedenlerle öldürmeye ve ölmeye hevesli insanla yetiştirmesi gerektiğini düşünenler, bu yaygın anne-baba içgüdüünden yoksun insanlardır. Yine de Danimarka ve Çin dışında tüm gelişmiş ülkelerde eğitimi bu tür insanlar denetim altında tutar.

Eğitimcinin genç insanları sevmesi yeterli değildir, insanın üstünlüğünü de doğru bir şekilde kavramış olması gerekir. Kediler yavrularına fare yakalamayı ve onlarla oynamayı öğretir; aynı şekilde, savaş yanlıları da çocuklarına insan yavrusuyla oynamayı öğretir. Kedi, yavrusunu sever; fakat fareyi sevmez. Savaş yanlıları da kendi çocuğunu sevebilir; fakat ülkesine düşman olanların çocuklarını sevmez. Tüm insanlığı sevenler bile iyi bir yaşam anlayışı konusunda yanılabilir. Bu nedenle, tartışmada daha fazla ilerlemeden, uygulanabilirliği ve gerçekleştirilmesini sağlayacak eğitim yöntemlerini göz önüne

almadan kadın ve erkelerdeki üstünlüğün bana göre ne olduğunu açıklamaya çalışacağım. Bu nokta, daha sonra eğitim hakkındaki ayrıntıları tartışırken bize yardımcı olacak, böylece hangi yöne gitmemiz gerektiğini bileceğiz.

İlk önce bir ayrım yapmamız gerekiyor; bazı niteliklerin insanların bir bölümünde bulunması istenir, bazı nitelikler ise evrenseldir. Sanatçılar olsun isteriz; ama aynı zamanda bilim adamları da olsun isteriz. Yöneticiler isteriz, aynı zamanda toprağı süren, tahılı öğüten ve ekmeğı yapan insanlar da olsun isteriz. Bir alanda üstün kabul edilen bir insanın nitelikleri eğer herkeste bulunsaydı arzu edilmez hale gelirdi. Shelley bir ozanın bir günlük çalışmasını şöyle dile getirir:

Seher vaktinden akşam karanlığına dek izler
Göle yansıyan güneşi,
Sarmaşık çiçeklerindeki sarı arıları,
Ne önemser ne de görür
Onların ne olduklarını

Bu alışkanlıklar bir şairde övgüye değer olabilir; fakat örneğın, bir postacıda hiç de hoş karşılanmaz. Bu nedenle eğitimimizin amacını herkese şair mizacı kazandırmak olarak belirleyemeyiz; fakat bazı niteliklerin tüm insanlarda bulunması istenir ve benim bu aşamada tartışacağım nokta da böyle evrensel olan niteliklerdir.

Erkeklerdeki ve kadınlardaki üstünlük arasında herhangi bir ayrım yapmıyorum. Bebeklere bakacak olan bir kadına belli ölçüde mesleki bilgi gereklidir; fakat bu bir çiftçi ve değirmenci arasındaki farka benzer ölçüde farklıdır. Temel bir fark değildir ve şu aşamada tartışılması gerekmez.

Birlikte ideal bir kişiliğın temelini oluşturan dört nitelikten bahsedeceğim; canlılık, cesaret, duyarlılık ve zekâ. Bu listenin bu kadarla sınırlı olduğunu söylemiyorum, fakat yine de bu liste

işe yarayabilir. Üstelik verilecek uygun fiziksel, duygusal ve düşünsel eğitim yardımıyla tüm bu nitelikler yaygın hale getirilebilir. Sırasıyla hepsini ele alacağım.

Canlılık zihinsel bir nitelik olmaktan çok fiziksel bir nitelik. Genelde, sağlığın iyi olduğu durumlarda canlılığın da olacağı düşünülür; fakat bu nitelik yıllar geçtikçe azalmaya başlar ve yaşlılıkta ise hemen hemen hiç kalmaz. Güçlü çocuklarda, çocuk henüz okul çağına gelmeden en üst seviyeye ulaşır ve daha sonra eğitimle yavaş yavaş azalır. Eğer bir insanda bu nitelik mevcutsa, hoş giden somut bir durum olmasa bile hayatta olmanın verdiği haz hissedilir. Canlılık duyulan hazları artırır ve acıları azaltır. Etrafta olan şeylere karşı ilgiyi artırır ve bu şekilde akıl sağlığı için en gerekli niteliklerden biri olan nesnellik gelişir. İnsanoğlu kendi içine kapanmaya eğilimlidir, kendileri dışında olup biten şeyleri görmez ya da duymazlar. Bu da onlar için son derece talihsiz bir durumdur, zira bu durum en iyi hallerde can sıkıntısı, en kötü hallerde ise melankoli ile sonuçlanır. Ayrıca birkaç istisnai durum dışında, insanın etrafına faydalı olmasını da engeller. Canlılık dış dünyaya karşı duyulan ilgiyi artırır, insanın çalışma isteğini ateşler. Ayrıca kıskançlığı da engeller; çünkü insanın kendi varlığından zevk duymasını sağlar. İnsanın mutsuzluğunun en önemli kaynaklarından biri kıskançlıktır ve canlılığın en önemli özelliklerinden biri bu duyguyu ortadan kaldırmasıdır. Elbette canlılıkla bağdaştırılabilecek pek çok kötü özellik de vardır. Örneğin: sağlıklı bir kaplanın özellikleri ve en iyi niteliklerin bir kısmı canlılığın olmadığı durumlarda da gözlenebilir. Örneğin: Newton ve Locke'da bu özellik çok azdı. Her ikisinde de sağlıklarının daha iyi olması durumunda ortadan kalkabilecek sinirlilik halleri ve kıskançlıklar vardı; fakat Newton sağlıklı ve günlük yaşamın zevklerinden haz duyan bir insan olsaydı yüz yıldan fazla bir süre İngiliz matematiğine zarar veren Leibniz-Newton çatışması belki de hiç yaşanmazdı. Bazı

sınırlamalarına karşın, canlılığı tüm insanlarda olması gereken önemli nitelikler arasında sayıyorum.

Listemizdeki ikinci niteliğin, yani cesaretin, pek çok şekli vardır ve hepsi de karmaşıktır. Korkunun olmaması başka bir şeydir, korkuyu kontrol altına alabilme ise tamamen başkadır. Ayrıca, korkunun olmaması da korku mantığına dayandığı zaman başka, akla yatkın olmadığı zaman başkadır. Bir insanın akıldışı korkularının olmaması iyi bir şeydir, aynı zamanda korkuyu kontrol altına alabilme de iyi bir özelliktir; fakat, bir insanda mantığına dayalı korkuların bulunmayışı tartışmaya açık bir konudur. Bu tartışma konusuna cesaretin diğer şekilleri hakkında bir şeyler söyledikten sonra döneceğim.

Akıldışı korkuların, çoğu insanın içgüdülere dayalı duygusal yaşamında çok önemli bir yeri vardır. Hastalık haline geldiğinde, örneğin işkence saplantısı ve endişe kompleksi gibi durumlar oluştuğunda ruh doktorlarının tedavisi gerekir; fakat bu rahatsızlıkların daha hafif türleri akıl sağlığı yerinde olduğu düşünülen insanlarda yaygındır. Bu, etrafta tehlikeler olduğu yönünde bir duygu ya da daha doğrusu “endişe” olabilir. Ya da fare ve örümcek gibi tehlikeli olmayan şeylerden korkma gibi daha belirgin bir korku olabilir. (*) Birçok korkunun içgüdüsel olduğu düşünülürdü; fakat bu inanç şimdi pek çok araştırmacı tarafından sorgulanmaktadır. Çok açık bir biçimde içgüdüsel olan birkaç korku vardır. Örneğin: yüksek sesten korkma gibi; fakat korkuların çoğu kaynağını ya deneyimlerden ya da telkinden alır. Örneğin, karanlık korkusunun tamamen telkinler sonucu ortaya çıktığı düşünülmektedir. Omurgalılarda, doğal düşmanlarından korkma gibi içgüdüsel bir duygu olmadığını ve bu duygunun yetişkinlerden aktarıldığını düşünmek için yeterli sebep vardır. Omurgalılar insanlar tarafından büyütüldüğünde, tür içinde yaygın olan bazı korkular ortaya

(*) Çocuklukta korku ve endişe için, bkz. William Stern, *Erken Çocukluk Psikolojisi*, 35. Bölüm, George Allen ve Unwin Ltd, 1924.

çıkılmamaktadır; fakat korku son derece bulaşıcıdır, çocuklar korkuyu büyüklerinden kaparlar; oysa, yetişkinler çoğu zaman korkuyu gösterdiklerinin farkında bile olmayabilirler. Annelerdeki ya da bakıcılardaki ürkeklik, çocuk tarafından hemen taklit edilir. Bugüne dek, erkekler, kadınların akıl dışı korkularının olmasından hoşlanmışlardır; çünkü bu onlara herhangi gerçek bir tehlikeye maruz kalmadan kadınları koruyor görünme fırsatı vermiştir.

Fakat bu erkeklerin oğulları annelerinden korkuları almışlar ve cesaretlerini kazanabilmeleri için yeniden eğitilmeleri gerekmiştir. Oysa, babaları annelerinin üzerlerinde egemenlik kurmak istemeseydi çocuklar bu korkulara asla kapılmayacaklardı. Kadınların baskı altına alınmasından doğacak olan zararlar hesap edilemeyecek kadar çoktur, korku konusu bunlara sadece bir örnektir. Şu anda korku ve endişenin en aza indirilmesinin nasıl mümkün olabileceğini tartışmıyorum, bu konuya daha sonra değineceğim; fakat şu aşamada sorulması gereken bir soru var; bastırma yoluyla korkuyla baş edebilir miyiz, yoksa daha köklü bir tedavi mi bulmalıyız? Geleneksel olarak soylular korkularını göstermemeleri için eğitilirler; fakat onların egemenliğindeki uluslar, sınıflar ve cinsiyetler korkak olarak kalmaları için teşvik edilmişlerdir. Cesaretin sınanması tamamen davranış boyutunda olmuştur: bir erkek savaştan kaçmamalıdır, “erkek” sporlarında iyi olmalıdır ve yangın, gemi kazası ve deprem gibi durumlarda öz denetimini yitirmemelidir. Sadece doğru davranışı sergilemekle kalmamalı, aynı zamanda sararmamalı, titrememeli, nefes nefese kalmamalı ya da kolayca görülebilecek korku belirtilerinin hiç birini sergilememelidir. Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Tüm uluslarda, toplumdaki tüm sınıflarda ve her iki cinste cesaret duygusu geliştirilmelidir; fakat bunun için baskıcı bir yöntem uygulanırsa kötü sonuçlar ortaya çıkabilir. Ayıp ve utanç duyguları insanların yürekli görünmelerinde çok etkili olan iki silah

olmuştur, gerçekte ise bu duygular insanın içinde korkular çatışması yaratır ve bu çatışmada toplum tarafından kınanma korkusunun daha ağır basacağı umut edilir. Bana çocukluğumda öğretilen özlü sözlerden bir tanesi şuydu: “Bir şeyin seni korkuttuğu durumlar hariç, her zaman doğruyu söyle.” Ben istisnaları kabul edemem. Korku sadece davranışta değil, duygularda da yenilmelidir, sadece bilincinde olduklarımızda değil, bilinçaltımızda da yenilmelidir. Soyluların anlayışlarına uyan ve korkuya karşı sadece görünürde kazanılan zafer, korkuyu bilinçaltına iter ve korkudan kaynaklandığı anlaşılmayan sapkın tepkiler doğurur. Korkuyla bağlantısı çok açık olan “savaş yorgunluğu”ndan söz etmiyorum. Egemen sınıfların üstünlüklerini koruyabilmek için başvurdukları baskı ve zulüm yöntemlerini kastediyorum. Yakın bir zamanda, Şanghai’da bir İngiliz askeri, silahsız bir grup Çinli öğrencinin hiç uyarılmadan arkalarından vurulmasını emrettiğinde, tıpkı savaştan kaçan bir asker gibi korkunun etkisinde davranmıştır; fakat asker soylular bu tür davranışların kökenini psikolojide arayacak kadar zeki değillerdir, onlar bu durumu sertlik ve doğru davranış gösterisi olarak görürler.

Psikoloji ve fizyoloji açısından korku ve öfke çok benzer duygulardır, öfkeli bir kişinin cesareti de en üst düzeyde değildir. Zenci ayaklanmalarında, komünist isyanlarında ve soyluluğu tehdit eden diğer olaylarda uygulanan vahşet tamamen korkaklığın sonucudur ve ahlaksızlığın diğer türleri kadar aşağılık görülmesi gerekir. Sıradan insanlara korkusuz yaşanabileceğini öğretmenin mümkün olduğuna inanıyorum. Şimdiye dek ancak birkaç kahraman ve birkaç ermiş korkusuz bir yaşam sürmeyi başarabilmiştir; fakat doğru yol gösterilirse onların yapabildiğini diğer insanlar da yapabilir.

Baskıyı içermeyen cesaret türüne gelince, bu tür cesaret için birkaç unsurun bir araya gelmesi gerekir. En mütevazı olan birkaçı ile başlarsak; vazgeçilmez olmasalar da sağlık ve canlılık

gerekli unsurlardır. Tehlikeli durumlar söz konusu olduğunda deneyim ve yetenek de arzu edilir; fakat şu ya da bu tür cesareti değil, evrensel anlamda bir cesareti düşündüğümüzde daha esas olan bir unsur vardır. Bu anlamda cesaret için gereken şey, kişinin öz benliğine duyduğu saygı ile yaşama nesnel bir bakışın bir araya gelmesidir. Öz saygı ile başlarsak; bazı insanlar kendi içlerinden geldiği gibi yaşarlar, kimileri ise etrafındaki insanların hissettiklerinin ve söylediklerinin bir yansıması gibidirler. İkinci türe giren insanlar asla gerçek anlamda cesarete sahip olamazlar, bu insanlar kendilerine hayranlık duyulmasını isterler ve bu hayranlığı kaybetmekten her zaman korkarlar. Bir zamanlar arzu edilen bir nitelik olan alçak gönüllülüğün öğretilmesi bu kötü alışkanlığın çarpıtılmış bir şeklinin ortaya çıkmasına sebep oluyordu. “Alçakgönüllülük” benliğe duyulan öz saygıyı bastırıyor; ama başkalarının saygısını kazanma arzusunu baskı altına alamıyordu. Aslında bu öğreti kendini alçaltmayı saygınlık kazanma yolu olarak gösteriyordu. Bu nedenle de ikiyüzlülüğe ve içgüdülerin bozulmasına neden oluyordu. Çocuklara hiç sorgulamadan boyun eğmeleri öğretiliyordu, büyüdüklerinde onlar da kendi çocuklarından aynı şeyi istiyorlardı. Sadece boyun eğmeyi bilenlerin başkalarını yönetebileceği öğretilirdi. Benim önerim ise hiç kimseye boyun eğmenin öğretilmemesi ve kimsenin de başkalarını yönetmeye teşebbüs etmemesidir. Elbette işbirliğine gereksinim duyan işletmelerde liderler bulunmasın demek istemiyorum; fakat onların otoritesi tıpkı bir futbol takımının kaptanının otoritesi gibi olmalıdır, yani ortak bir amaç uğruna herkes bu otoriteye gönüllü olarak boyun eğmelidir. Amaçlar da bizim kendi amaçlarımız olmalı, dışarıdan dayatmayla kabul ettirilen amaçlar olmamalıdır. Kendi amaçlarımızı da hiçbir zaman başkalarına zorla kabul ettirmeye çalışmamalıyız. İşte, kimse kimseyi yönetmemeli ve kimse boyun eğmemeli derken söylemek istediğim budur.

En üst düzeyde cesaret için gereken bir şey daha var ve

bu da biraz önce yaşama nesnel bir bakış olarak adlandırdığım niteliktir. Tüm umutları ve korkuları kendine odaklanmış bir insan ölüme soğukkanlılıkla yaklaşamaz; çünkü ölüm onun tüm varlığının sonu anlamına gelecektir. Yine, burada da, ucuz ve kolay bir baskı geleneği ile karşılaşırız: ermiş bir insan benliğinden vazgeçmeli, nefsinin isteklerini köreltmeli ve içgüdüsel hazzardan uzak durmalıdır. Bu yapılmayacak bir şey değildir; fakat kötü sonuçlar doğurur. Kendi zevklerinden vazgeçen çilekeş bir ermiş başkaları için de hazzı yasaklar, üstelik başkaları için hazzı yasaklamak, insanın kendi adına hazzdan vazgeçmesinden çok daha kolaydır. İçten içe kıskançlık hüküm sürer. Bu duygu ermişi, acı çekmenin insanı yücelten bir şey olduğu ve bu nedenle başka insanlara acı çektirmenin de meşru olduğu fikrine götürür. Böylece değerlerin tümüyle tersine döndüğünü görürüz: İyi olan kötü olarak görülür, kötü olana da iyi gözüyle bakılır. Tüm bu zararların kaynağında, yaşamın iyiliğinin doğal istekleri ve güdüleri genişletip geliştirmekte değil de, olumsuz bir buyruğa itaat edilmesinde aranması yatar. İnsanın doğasında, bizi çaba harcamadan benliğin ötesine götüren bazı şeyler vardır. Bunların en yaygın olanı sevgi, özellikle de bazı insanlarda tüm insan ırkını içine alabilecek kadar genişlemiş olan ana-babalık sevgisidir. Bir diğeri ise bilgidir. Galileo'nun özellikle yardımsever biri olduğunu düşünmemiz için bir neden yoktur; fakat o ölümüyle de son bulmayan bir amaç uğruna yaşamıştır. Diğeri ise sanattır. Gerçekte insanın kendi bedeni dışındaki herhangi bir şeye duyduğu ilgi, yaşamını o ölçüde nesnel kılar. Bu nedenle, her ne kadar tam tersi düşünülse bile, geniş ve canlı ilgi alanları bulunan bir insanın yaşamdan ayrılması, ilgileri sadece kendi hastalıkları ile sınırlandırılmış zavallı bir hastalık hastasının yaşamdan ayrılmasından çok daha kolay olur. Kusursuz bir cesaret kendini alçaltan bir insanda değil, kendi dışındakilere daha fazla değer veren ve kendini dünyanın küçük bir parçası

olarak hisseden insanda bulunur. Bu da, güdülerin serbest bırakılmadığı ve zekânın etkin kılınmadığı durumlarda gerçekleşemez. Bu ikisinin birleşiminden, zevke aşırı düşkün ya da zevkten tamamen yoksun kişilerin asla bilemeyeceği bütün bir yaşam anlayışı ortaya çıkar. Böyle bir anlayış da kişinin ölümünü çok önemsiz bir mesele gibi algılamasına neden olur. Böylesi bir cesaret olumsuz ve baskıcı değil, olumlu ve içgüdüselidir. Kusursuz bir kişilikteki temel unsurlardan biri olarak gördüğüm cesaret böylesi olumlu bir cesarettir.

Listemizdeki üçüncü nitelik olan duyarlılık, bir bakıma cesareti düzeltici bir unsurdur. Tehlikeleri algılayamayan bir insanın cesur davranışlar sergilemesi daha kolaydır; fakat bu cesaret çoğu zaman aptalca bir cesaret olabilir. Cehalete ya da unutkanlığa bağlı olan bir davranış biçimini yeterli bulmamız mümkün değildir, arzu edilen davranışların en önemli özellikleri tam bilgi ve farkında değildir. Bilgi yönü, daha ziyade zekâ konusuna girer; fakat benim kullandığım anlamda duyarlılık ise duygularla ilgidir. Tümüyle kuramsal olan bir tanım şöyle olabilirdi: Çok sayıda uyarıcılar bir insanda duygular uyandırıyorsa o insan duyarlı diye tanımlanabilir; fakat bu denli geniş bir çerçeve içinde alınırse duyarlılık iyi bir nitelik olarak düşünülmeyebilir. Eğer iyi bir nitelik olarak almak istiyorsak, yaratılan duygusal tepkinin belli anlamda uygun olması gerekir, yani sadece duygu yoğunluğu ölçüt değildir. Benim kafamda oluşan nitelik, çok sayıda ve doğru uyarıcılardan olumlu anlamda etkilenebilme ya da tam tersi belli uyarıcılara da tepki duyabilme niteliğidir. Doğru uyarıcıların ne olduğunu açıklamaya çalışacağım. Çoğu çocuğun beş aylıkken attığı ilk adım, yiyecek ve sıcaklık gibi sadece duyguların verdiği hazdan toplumsal onaylanmanın hazzına geçiştir. Bu haz bir kere hissedilmeye başladığında çok çabuk gelişir; her çocuk övgüden hoşlanır ve suçlanmaktan nefret eder. Genellikle iyi olarak kabul görme isteği yaşam boyunca etkin bir güdü olarak varlığını sürdürür.

Bu, iyi davranışlar sergilemek için bir uyarıcı ve açgözlülük duygusuna karşı bir kısıtlama olarak değerlidir. Eğer hayranlık duyacağımız şeyleri daha akıllıca seçebilseydik, iyi tanınma isteği daha çok değer kazanabilirdi; fakat en çok hayranlık duyduğumuz kahramanların en çok insanın canına kıyan insanlar olduğunu göz önüne alırsak hayranlık duyulma isteğinin iyi bir yaşam için yeterli olmadığını anlarız.

Duyarlılığın arzu edilen biçiminin gelişiminde bir sonraki aşama duygudaşıktır. Tümüyle fiziksel olan bir duygudaşlık vardır, küçük bir çocuk kız ya da erkek kardeşi ağlıyor diye ağlayabilir. Daha sonraki gelişmelerin temeli sanırım buradadır. Bundan sonraki iki tür genişleme şöyle olmalıdır: Birincisi acı çeken kimse özellikle sevilen biri olmadığı zaman bile duygudaşlık kurabilme, ikincisi ise, acı çeken kimse göz önünde olmadığı, sadece varlığının bilindiği zaman da duygudaş olabilme. Özellikle ikinci tür duygudaşlık zekâyâ bağlıdır. İnsanın bir romandaki gibi canlı ve dokunaklı biçimde anlatılan acıyı hissetmesine ya da istatistiklerden derin bir şekilde etkilenmesine neden olacak kadar ileri gidebilir. Bu soyut duygudaşlık yeteneği çok önemli olmasına rağmen nadiren rastlanan bir duygudaşlık türüdür. Hemen hemen herkes çok sevdiği biri kansere yakalanınca derinden sarsılır. İnsanların çoğu bir hastanede tanımadıkları kişilerin çektikleri acıları görünce etkilenir; fakat bu insanlar gazetede kanserin neden olduğu ölüm oranlarını okudukları zaman, sadece kendilerinin ya da sevdikleri birinin aynı hastalığa yakalanma olasılığını düşünerek geçici bir kişisel korkuya kapılırlar. Aynı şey savaşlar için de geçerlidir. Oğulları ya da kardeşleri zarar gördüğünde savaş korkunç bir şeydir; fakat milyon kişinin sakatlanmasını milyon kere daha korkunç bulmazlar. Kişisel ilişkilerinde gayet ince olan bir kişi, gelirini savaş kıskırtıcılığından ya da "geri kalmış" ülkelerin çocuklarına işkence yapılmasından sağlıyor olabilir. Tüm bu bilindik olguların kaynağında, çoğu insanda,

duygudaşlık duygusunun soyut uyarıcılarla harekete geçmemesi gerçeği vardır. Eğer bu sağlanabilseydi çağdaş dünyadaki kötülüklerin pek çoğu ortadan kaldırılabilirdi. Bilim uzakta yaşayan insanların yaşamlarını etkileme gücümüzü büyük ölçüde arttırdı; fakat onlara karşı hissettiğimiz duygudaşlığı etkileyemedi. Şanghay’da pamuk üreten bir şirketin hissedarı olduğunuzu düşünün. Yalnızca yatırım yaparken finans uzmanlarının tavsiyelerine uymuş meşgul bir insan olabilirsiniz. Şanghay’la ya da pamukla değil, sadece kârdan payınıza düşenle ilgileniyorsunuzdur. Yine de masum insanların katline neden olan gücün bir parçası haline gelirsiniz ve küçük çocuklar zor ve tehlikeli olan bu işte çalışmaya zorlanmasalar sizin kârınız ortadan kalkar. Siz bunu önemsemezsiniz; çünkü o çocukları hiç görmezsiniz ve böylesi soyut bir uyarıcı sizi etkileyemez. İşte, büyük ölçekli sanayileşmenin böylesi acımasız oluşunun ve bağımlı kitlelere yapılan baskının hoş görülmesinin temelinde yatan sebep budur. Soyut uyarıcılara karşı da duyarlılık geliştirilmesini sağlayacak bir eğitim böylesi durumları imkânsız kılabilirdi.

Bu konuya dahil edilmesi gereken bilişsel duyarlılık da gözlemlene alışkanlığı ile hemen hemen aynı şeydir ve bu da doğal olarak zekâ ile bağlantılı olarak ele alınır. Estetik duyarlılık ise bu aşamada söz etmek istemediğim birçok sorunu ortaya çıkarır. Bu nedenle saydığımız dört nitelikten sonuncusuna, yani zekâ konusuna geçiyorum.

Geleneksel ahlakın en büyük kusurlarından biri zekânın önemini küçümsemiş olmasıdır. Yunanlılar bu açıdan yanılgıya düşmemişlerdi; fakat Kilise çalışanları, insanları erdemden başka hiçbir şeyin önemli olmadığına inandırdı. Erdem ise keyfi olarak “günah” diye nitelenen bir dizi davranıştan kaçınmakla kazanılabilirdi. Bu tavır sürdükçe zekânın, yapay ve geleneksel bir “erdem” fikrinden daha çok iyilik ortaya çıkaracağını

insanların algılayabilmesi imkânsızdır. Zekâdan bahsederken hem bilgiyi, hem de bilgiye açık olma yeteneğini de zekâyâ dahil ediyorum. Aslında bu ikisi birbiriyle yakından ilişkilidir. Bilgisiz yetişkinlere bir şey öğretilemez. Örneğin: sağlık ve beslenme gibi konularda onlar bilimin öne sürdüğü fikirlere inanma yeteneğinden tümüyle yoksundurlar. Bir insan ne kadar çok şey öğrenirse daha fazla öğrenmeye yatkınlığı da o kadar artar. Yalnız burada kişinin dogmatik bir yöntemle eğitilmemiş olduğu farz edilmektedir. Bilgisiz insanlar hiçbir zaman zihinsel alışkanlıklarını değiştirmek zorunda kalmamışlar ve böylece değişmez, katı bir tutum geliştirmişlerdir. Sorun sadece şüpheli olmaları gereken yerde körü körüne inanmalarında değil, aynı zamanda bilgiye açık olmaları gereken yerde eski bilgilerine körü körüne tutunmalarındadır. Hiç şüphesiz “zekâ” kelimesi, edinilen bilgilerden ziyade bilgi edinme yeteneği anlamını taşır. Ancak ben bu yeteneğin bir piyanistin ya da akrobatın yaptığı gibi, alıştırma yoluyla kazanılabileceğine inanıyorum. Zekâyı eğitmeyen yollarla da bilgi verilmesi mümkündür, sadece mümkün değil, aynı zamanda daha kolaydır ve sıkça da yapılır; fakat bilgi vermeden ya da en azından bilgi edinilmesine yol açmadan zekânın eğitilebileceğine inanmıyorum. Zekâ olmadan karmaşık çağdaş dünyamız varlığını sürdüremez, ilerleme ise asla mümkün olmaz. Bu nedenle, zekânın geliştirilmesini eğitimin en önemli amaçlarından biri olarak görüyorum. Bu basmakalıp bir söz gibi görülebilir; fakat aslında öyle değildir. Doğru olarak kabul edilen inanışları aktarma arzusu eğitimcilerin zekânın eğitilmesine çok kayıtsız kalmalarına neden olmuştur. Bunu açıklığa kavuşturmak ve gerektirdiği zihinsel alışkanlıkları ortaya koyabilmek için zekâyı biraz daha iyi tanımlamak gereklidir. Bu amaçla, zekânın tanımına geleneksel olarak katılan, edinilmiş gerçek bilgi dağarcığı üzerinde değil, yalnızca bilgi edinme yeteneği üzerinde duracağım.

Zihinsel yaşamın içgüdüsel kaynağı hayvanlarda en ilkel biçimiyle bulunan meraktır. Zekâ tetikte olan bir merak duygusu gerektirir; fakat bu merak belli bir türden olmalıdır. Köydeki komşuları karanlık bastıktan sonra gizlice birbirlerinin pencerelerinden içeriye bakmaya iten merakın hiçbir değeri yoktur. Dedikoduya olan ilgi, bilgi sevgisinden değil, kötü niyetten kaynaklanır. Kimse başka birinin gizli kalmış bir erdeminden bahsetmez, dedikoducular sadece başkalarının gizli kötü yanlarından konuşur. Bundan dolayı da dedikodunun çoğu gerçek değildir; fakat dedikoduyu doğrulamaktan özellikle kaçınılır. Tıpkı bir dinin verdiği avuntular gibi, komşumuzun günahları da o kadar memnuniyet vericidir ki durup elimizdeki kanıtları incelemeyiz bile. Öte yandan, gerçek anlamda merak ise kaynağını gerçek bir bilgi sevgisinden alır. Bu itici gücün katıksız bir biçimini, bilmediği bir odaya getirildiğinde her köşeyi ve odadaki her türlü eşyayı koklamaya başlayan bir kedide görebilirsiniz. Bunu, kapalı duran bir çekmece ya da dolap açıldığında içini hararetle incelemeye başlayan çocuklarda da görürsünüz. Hayvanlar, makineler, fırtınalar ve her türlü el işi çocukların merakını uyandırır ve onların bilgiye olan susuzluğu, çoğu zeki yetişkini bile utandıracak kadar fazladır; fakat bu itici güç yıllar geçtikçe azalır, en sonunda bilinmeyenin nefretle karşılandığı ve yakından tanımanın asla istenmediği bir noktaya gelir. İnsanlar bu aşamada ülkenin giderek bozulduğunu ve “hiçbir şeyin gençliklerindeki gibi olmadığını” ilan ederler. Aslında aynı olmayan konuşmacıdaki merak duygusudur. Merak duygusunun ölmesiyle beraber etkin zekânın da öldüğünü söyleyebiliriz.

Çocukluktan sonra merakın yoğunluğu ve alanı azalsa bile niteliği uzunca bir süre gelişebilir. Genel önermeler hakkındaki merak, tikel gerçekler hakkındaki meraktan daha üst düzeyde bir zekânın belirtisidir. Çok geniş bir anlamda ifade edecek olursak, genellemenin düzeyi ne kadar yüksek olursa bunu yapan

zekâ da o denli gelişmiş olur. (Fakat bu asla değişmeyecek bir kural olarak kabul edilmemelidir.) Kişisel çıkarlardan arınmış bir merak, örneğin, yiyecek elde etme şansı ile ilgili bir meraktan daha üst düzeyde bir gelişmeyi işaret eder. Yeni bir odada etrafı koklayan kedi, tamamen çıkarlardan arınmış bir araştırmacı değildir, belki de onun tek bulmak istediği etrafta fare olup olmadığıdır. Merak duygusunun, ancak çıkarsız olduğunda iyi olduğunu söylemek de belki doğru değildir. Bu duygunun diğer çıkarlarla olan ilişkisinin doğrudan gözlenebilir olmaması; ancak belli düzeyde zekâ yoluyla anlaşılabilir olması daha iyidir; fakat bu üzerinde mutlaka bir karara varmamız gereken bir nokta değildir.

Merak duygusunun yararlı olabilmesi için belli bir bilgi edinme yöntemiyle ilişkili olması gerekir. Gözlem yapma alışkanlığı, bilginin varlığına duyulan inanç, sabır ve emek olmalıdır. Başlangıçtaki merak ve uygun bir zihinsel eğitim ile tüm bu nitelikler kendiliğinden gelişir. Zihinsel yaşamımız tüm eylemlerimizin ancak belli bir kısmını oluşturduğu ve merak duygusu da sürekli olarak diğer tutkularla çatışma halinde olduğu için açık fikirlilik gibi bazı zihinsel erdemlere ihtiyaç duyulur. Yeni gerçeklere alışkanlıktan ya da isteyerek kapalı oluruz; uzun yıllar boyunca içtenlikle inandığımız, ayrıca kendini yüceltme ve diğer temel tutkulara da hizmet eden şeylere inanmaktan vazgeçmeyi istemeyiz. Bu nedenle açık fikirlilik eğitimin geliştirmeyi amaçladığı niteliklerden birisi olmalıdır. Şu anda, bu amaç ancak belli bir ölçüde gerçekleştirilebiliyor. 31 Temmuz 1925 tarihinde çıkan *The Daily Herald* gazetesinden yapılan alıntı bunu göstermektedir:

“Bootle okullarında, öğrencilerinin beyinlerinin öğretmenler tarafından yıkandığı yönündeki suçlamaları araştırmak üzere görevlendirilen özel komisyon bugün bulgularını Bootle İlçe Konseyi’ne sunmuştur. Komisyon suçlamaların haklı olduğu görüşüne varmıştır; fakat Konsey “haklı olduğu” ifadesini

çıkarpı “suçlamaların daha geniş bir soruşturmayı gerektirdiğı” ifadesini kullanmıştır. Konseyce de kabul edilen bir Komisyon önerisine göre bundan böyle ataması yapılacak öğretmenlerin Tanrı’ya ve dine bağı, kamu ve din kurumlarına saygılı bireyler olarak eğitilmeleri sağlanacaktır.”

Böylece başka yerlerde durum ne olursa olsun, Bootle’da açık fikirlilik mümkün olmayacaktır. İlçe Konseyi’nin, bu programın nasıl en iyi yürütülebileceğı konusunda kendilerini aydınlatmaları için Tennessee eyaletinin Dayton (*) kentine kısa süre içinde bir heyet göndermesi beklenir. Fakat belki de buna hiç gerek yoktur. Kararın yazılış biçimine bakılırsa, Bootle’daki yetkililerin karanlık düzeni savunmak konusunda hiç kimse tarafından eğitime ihtiaç duymayacakları açıktır.

Cesaret, fiziksel kahramanlık için olduğı kadar düşünsel doğruluk için de gereklidir. Gerçek dünya hakkında düşündüğümüzden çok daha az şey bilmekteyiz. Dünyaya geldiğimiz ilk günden itibaren olaylardan kesin olmayan sonuçlar çıkarır ve zihinsel alışkanlıklarımızı dış dünyanın yasaları ile karıştırırız. Tüm düşünsel düzenler, Hristiyanlık, sosyalizm, vatanseverlik, kısacası hepsi, tıpkı yetimhaneler gibi esaret karşılığı güven sağlamak için hazırđırlar. Zihnin özgür olduğı bir yaşantı hiçbir zaman, bir inancın hizmetine sunulmuş bir yaşam kadar sıcak ve rahat olamaz ve insanı sosyal hale getiremez. Sadece inanç, insana dışarıda kış fırtınaları hüküm sürerken içeride, sıcacık ateşin yanında oturduğı hissini verebilir.

Bu önümüze zor bir soru getiriyor: İyi bir yaşam, sürüden ne ölçüde yalıtılmalıdır? Aslında “sürü içgüdüğü” sözünü kullanmakta tereddüt ediyorum; çünkü bu sözün doğruluğına

(*) Dayton, 1925 yılında, Darwin’in düşüncelerini öğreten bir lise öğretmeninin mahkemeye çıkarıldığı ve “maymun davası” diye bilinen olayın gerçekleştiğı kenttir.

dair tartışmalar yapılıyor; fakat ne şekilde yorumlanırsa yorumlansın, bu sözcüklerin tanımladığı olgular bilinir. İşbirliği yapmak istediğimiz gruba ait olan insanlarla, yani ailemizle, komşularımızla, iş arkadaşlarımızla, bizimle aynı siyasi partiye ya da ulusa mensup kişilerle iyi ilişkiler içinde olmak isteriz. Bu çok doğaldır; çünkü iş birliği olmadan yaşamın verdiği hazzardan hiçbirini tadamayız. Ayrıca, özellikle birçok kişi tarafından aynı anda hissedilen duygular başkalarına da kolayca geçer. Heyecanlı geçen bir toplantıda pek az insan serinkanlılığını koruyabilir, eğer bu kişiler bir şeye karşı çıkıyorlarsa bu karşı çıkış herkese heyecan verir. Pek çok insan için, böyle bir karşı çıkış, ancak kendilerini onaylayan başka bir grup insanın olduğu durumlarda mümkün olabilir. Kalabalıkla işbirliği içine girme arzusuna boyun mu eğeceğiz, yoksa eğitimimiz bu arzuyu bastırmaya mı çalışacak? Her iki görüşü savunanlar mevcuttur ve doğru yanıt bir tarafı tümüyle desteklemek değil, iki taraf arasında adil bir denge sağlayabilmektedir.

Ben, kendi adıma, onay alma ve iş birliği yapma isteğinin güçlü ve normal olduğunu; fakat bazı önemli durumlarda öbür istekler tarafından bastırılması gerektiğini düşünmekteyim. Başkalarının beğenisini kazanma arzusunun olumlu bir duygu olduğu ve duyarlılıkla olan ilişkisi daha önce ele alınmıştı. Bu duygu olmasaydı tüm insanlar kaba olurdu ve aile de dahil olmak üzere, toplumsal gruplar oluşturmak imkânsız hale gelirdi. Ailelerinin beğenilerini kazanma istekleri olmasa küçük çocukları eğitmek çok zor olurdu. Akıllı bir kimseden daha az akıllı birine doğru yayılması durumunda, duygularının bulaşıcı olmasının yararları da vardır; fakat ani korkuların ve ani öfkelerin bulaşıcı olması yararlı değil, tam tersine zararlıdır. Bu nedenle duygusal uyarılara açık olma basit bir konu değildir. Tamamen düşünsel nitelikteki konularda bile durum açık değildir. Büyük buluşlara imza atanlar sürüyü karşılarına

almışlar ve özgürlüklerini ilan ettikleri için sürünün düşmanlığına hedef olmuşlardır; fakat sıradan bir insan kendi başına düşünseydi fikirleri çok daha aptalca olurdu. En azından bilim alanında sıradan insanların otoriteye saygı duymaları yararlı bir şeydir.

Koşulları istisna sayılamayacak sıradan bir insanın yaşamında sürü içgüdüğü diye tabir ettiğimiz şeyin egemen olduğu geniş bir alan ve bu içgüdü'nün giremediği çok küçük bir alan olduğunu düşünüyorum. Sürü içgüdü'sünün hakim olamadığı bu küçük alan onun özel yeteneklerinin alanıdır. Eğer bir erkek bir kadını ancak diğerleri de beğendiğinde beğenebiliyorsa bu adam hakkında kötü şeyler düşünürüz. Eş seçiminde bir erkeğin, içinde yaşadığı toplumun duygularını yansıtmamasını değil, kendi bağımsız duyguları tarafından yönlendirilmesini bekleriz. İnsanlar konusundaki genel yargılarının komşununkilerle uyum içinde olması önemli değildir; fakat aşık olduğunda kendi özgür duygularına uyması gerekir. Aynı şey başka yerlerde de gereklidir. Her ne kadar yargılama yeteneği bilimsel tarım konusunda bilgi sahibi olduktan sonra gelişse de bir çiftçi kendi ektiği bir tarlanın potansiyeli hakkında kendi yargılarına uymalıdır. Bir ekonomist para konusunda kendi bağımsız yargılarını oluşturmalıdır; fakat sıradan bir insan yetkili kişilere kulak vermelidir. Özel bir yeteneğin olduğu durumlarda bağımsızlık olmalıdır; fakat insan tüm dünyayı kendinden uzak tutmak için dikenlerini çıkartmış bir kirpi haline gelmemelidir. Gündelik faaliyetlerimizin büyük çoğunlunda diğer insanlarla işbirliği yapmalıyız ve işbirliğinin içgüdüsel bir temeli olmalıdır. Ne var ki, sadece kendimizin bildiği özel durumlarımız için karar verebilme yeteneğine de sahip olmalıyız ve önemli olduğuna inandığımız zaman yerleşik fikirlere zıt fikirlerimizi beyan edebilme cesaretini gösterebilmeliyiz. Bu genel ilkelerin bazı özel durumlarda uygulanması elbette güç olabilir; fakat tüm insanların bu

bölümde ele aldığımız erdemlere sahip olduğu bir dünyada bu hiç de zor olmayacaktır. Örneğin, böyle bir dünyada işkence çekmiş bir ermiş olmayacaktır. İyi bir insanın kabarıp kendini dünyanın merkezi olarak göreceği koşullar oluşmayacaktır. O insanın iyiliği, kaynağını kendi içinden gelen güçlerden alacak ve içgüdüsel mutlulukla birleşecektir. Komşuları ondan korkmadıkları için ondan nefret etmeyeceklerdir. Öncülere duyulan nefret her zaman yadıkları korkudan ileri gelir, cesaret sahibi insanlar ise böylesi bir korkuyu asla hissetmeyeceklerdir. Sadece korku içindeki bir adam Ku Klux Klan'a ya da faşist bir örgüte katılabilir. Cesur insanların yaşadığı bir dünyada bu tür baskıcı örgütlere asla yer olamaz ve iyi bir yaşam için, bizlerin şu anda yaptığı gibi içgüdülere karşı koymak gerekmez. İyi bir dünya sadece korkusuz insanlar tarafından oluşturulabilir ve ancak böyle insanlarla varlığını sürdürebilir; fakat amaçlarında ne kadar başarıya ulaşırlarsa, cesaretlerini kullanmalarını gerektirecek durumların sayısı o kadar azalır.

Eğitimin kazandırabileceği en üst düzeyde canlılığa, cesarete, duyarlılığa ve zekâyâ sahip insanlardan oluşan bir toplum şimdiye kadar olanlardan çok farklı olurdu. Pek az kişi mutsuz olurdu. Şu anda mutsuzluğun başlıca sebepleri sağlığın bozuk olması, yoksulluk ve sorunlu bir cinsel yaşamdır. Hayalini kurduğumuz toplumda bunlar çok az görülürdü. Dünya üzerinde yaşayan herkes sağlıklı olurdu, yaşlılık bile ertelenebilirdi. Sanayi devriminden beri çekilen yoksulluk tamamen toplumsal aptallığın ürünüdür. Duyarlılık insanlarda yoksulluğu yenme isteği uyandırır, zekâ onlara bunun nasıl yapılabileceğini gösterir ve cesaret de insanların bu yöntemi benimsemelerini sağlardı. (Ürkek bir insan alışılmadık bir işe girişmektense sefalet içinde yaşamayı tercih eder.) Günümüzde pek çok insanın cinsel yaşamı şu ya da bu şekilde sorunludur. Bunun sorumluluğu kısmen kötü eğitime, kısmen ise yetkililere ve çevreye yüklenebilir. Akıldışı cinsel korkuları olmadan

yetiştirilen yeni kuşak kadınlarla bu sorun çözülebilirdi. Kadınları “erdemli” kılmanın tek yolu daima korku olmuştur ve kadınlar eskiden beri hem bedensel hem de zihinsel açılardan korkak yetiştirilmişlerdir. Sevgileri bastırılmış kadınlar, kocalarında acımasızlığı ve iki yüzlülüğü teşvik ederler ve çocuklarının da içgüdülerini çarpıtırlar. Korkusuz bir kadınlar kuşağı; korkusuzca yetiştirecekleri, doğal olmayan biçimlere sokulmamış, doğru ve açık yürekli, merhametli ve özgür çocuklar dünyaya getirerek dünyayı değiştirebilirdi. Onların gayretleri tembel, korkak, acımasız ve aptal olduğumuz için katlandığımız tüm zulmü ve acıyı ortadan kaldırırdı. Bu kötü niteliklere sahip olmamıza yol açan unsur eğitimidir ve bize bunların tersi nitelikleri kazandıracak olan unsur yine eğitimidir. Eğitim yeni bir dünyanın kapılarını açacak olan anahtardır; fakat artık genellemeleri bir kenara bırakıp ülkelerimize gerçeklik kazandıracak somut ayrıntıları belirleme zamanı gelmiştir.

II. BÖLÜM

KİŞİLİK EĞİTİMİ

3

İLK YIL

Yaşamın birinci yılı eskiden eğitim alanının dışında bir alan olarak görülürdü. En azından konuşmayı öğrenene kadar, çocuk tamamen annelerin ve bakıcıların denetlenmeyen bakımına bırakılır; anne ve bakıcıların ise çocuk için neyin iyi olduğunu içgüdüsel olarak bildikleri düşünülürdü. Aslında anne ve bakıcılar neyin iyi olduğunu bilmezlerdi. Çok sayıda çocuk daha yaşamının ilk yılında ölüyordu ve ölmeyenlerin çoğunun da sağlığı bozuluyordu. Çocukların yanlış şekillerde büyütülmesi feci zihinsel alışkanlıkların da temelini atıyordu. Tüm bunlar ancak son dönemlerde fark edilmiştir. Çocuk bakımına bilimin karışması genellikle pek hoş karşılanmamış; çünkü bunun anne ve bebek arasındaki duygusallığı bozduğu düşünülmüştür; fakat duygusallık ve sevgi bir arada varolamaz; bebeğini seven bir anne ya da baba, bu amaç için zekâ kullanmak gerekse bile, bebeğinin yaşamasını isteyecektir. Bundan dolayı, bu tür bir duygusallığı ancak çocuğu olmayan kişilerde ve Rousseau gibi, kendi çocuğunu bebek hastanesine bırakmaya hazır insanlarda görürüz. Eğitimli anne-babaların pek çoğu bilimin söylediklerini dikkate almaya hazırdır, eğitim görmemiş olanlar da annelik merkezlerinden bilgi alırlar. Bu bilgilenmenin sonucunda ise bebek ölümlerinde dikkate değer bir düşüş olmuştur. Bu nedenle, yeterli bakım ve beceriyle bebek ölümlerinin en aza indirilebileceğini söyleyebiliriz. Sadece

bebek ölümlerinin sayısı azalmayacak, ayrıca yaşayan bebekler de hem fiziksel hem de zihinsel olarak daha sağlıklı olacaktır.

Fiziksel sağlık ile ilgili sorular bu kitabın kapsamının dışında kalmaktadır ve tıp doktorlarına bırakılmalıdır. Bu tür sorunlara ancak psikolojik öneminin bulunduğu yerlerde değineceğim; fakat yaşamın ilk yılında fiziksel ve zihinsel olguları birbirinden ayırmak oldukça güçtür. İleriki yıllarda çocuğu eğitecek olan eğitimci, bebeklikte yapılan fizyolojik yanlışların kendi işini önemli ölçüde engellediğini görebilir. Bu nedenle kendimize ait olmayan bir alana girmekten tümüyle kaçınmamıza imkân yoktur.

Yeni doğmuş bir bebeğin refleksleri ve içgüdüleri vardır; fakat alışkanlıkları yoktur. Ana rahminde edindiği alışkanlıklar, içinde bulunduğu ortamda onun hiçbir işine yaramaz, bazen nefes alıp vermenin bile öğretilmesi gerekebilir ve bazı çocuklar bu dersi yeterince hızlı öğrenemedikleri için ölürlər. İyi gelişmiş olan tek içgüdü vardır, o da emme içgüdüsüdür. Çocuk iyi bildiği bu işi yaparken kendini rahat hisseder; fakat uyanık geçirdiği zamanın geri kalanı belli belirsiz bir şaşkınlık içinde geçer, rahatlamanın yolu da yirmi dört saatin çoğunu uyuyarak geçirmesidir. On beş günlük bir sürenin sonunda bu durum değişir. Çocuk düzenli olarak tekrarlanan deneyimler yardımıyla beklentiler edinir. Şimdiden tutucu bir insan haline gelmiştir, hatta belki de yaşamının hiçbir döneminde bu kadar tutucu olmayacaktır. Her yeniliği öfkeyle karşılar. Eğer konuşabilseydi, mutlaka şöyle derdi; “Bütün yaşamım boyunca sürdürdüğüm alışkanlıkları bir günde değiştireceğimi düşünmüyorsunuz herhalde.” Bebeklerin alışkanlıkları edinme hızları şaşırtıcıdır. Edinilen her kötü alışkanlık daha sonra kazanılabilecek olan iyi alışkanlıklar için engel teşkil eder. İşte bu nedenle bebekliğin ilk dönemlerinde alışkanlıkların biçimlenmesi çok önemlidir. Eğer edinilen ilk alışkanlıklar olumlu yönde ise ileride çok büyük sorunlar yaşanmayacak demektir. Ayrıca ilk dönemlerde edinilen

alışkanlıklar tıpkı içgüdüler gibidir, insanı çok derinden kavrarlar. Sonraki dönemlerde edinilen alışkanlıklar bu denli güçlü olamazlar. Bu nedenle, bebeğin ilk alışkanlıkları gayet ciddi bir ilgi odağı olmalıdır.

Bebeklikte alışkanlık ediniminden bahsederken iki konu karşımıza çıkıyor. Birincisi ve en önemlisi sağlık, ikincisi ise kişiliktir. Çocuğun ileride sevilen bir insan olmasını ve yaşamla başarılı bir şekilde başa çıkmasını isteriz. Sağlık ve kişilik aynı yönleri gösterirler, biri için iyi olan diğeri için de iyidir. Bu kitapta bizi ilgilendiren daha çok kişilik konusudur; fakat sağlık da aynı uygulamaları gerektirir. Bu nedenledir ki sağlıklı; fakat ahlaksız biriyle hastalıklı bir ermiş arasında seçi yapmak gibi zor bir sorunla karşılaşmıyoruz.

Eğitim görmüş her anne, artık, bebeğini her ağladığında değil, belli aralıkla beslemesi gerektiği gibi basit fakat önemli gerçekleri biliyor. Bu uygulamanın önemi anlaşılmıştır; çünkü bebeğin sindirim sistemi için iyi olan uygulama budur. Bu da uygulamanın doğruluğunu kanıtlamak için oldukça yeterli bir sebeptir. Diğer yandan bu uygulama aynı zamanda ahlaksal eğitim açısından da arzu edilen bir uygulamadır. Bebekler yetişkinlerin düşündüğünden çok daha kurnazdır, eğer ağladıklarında olumlu sonuçlarla karşılaşacaklarını anlarılarsa sürekli ağlayacaklardır. İleriki yaşamlarında ise, şikayet etme alışkanlığının ilgi görmelerine değil de sevilmemelerine yol açtığını görünce de hem şaşırarak hem de içerleyeceklerdir. Dünya onlara soğuk ve sevgiden yoksun görünecektir; fakat büyüyüp de güzel bir kadın haline geldiklerinde aksi davranışlar sergilediklerinde dahi ilgi görecekler, böylece çocuklukta verilen kötü eğitim yoğunlaşarak etkisini sürdürecektir. Aynı şey zengin erkekler için de geçerlidir. Bebeklikte doğru eğitim yöntemleri benimsenmezse, çocuklar ileride güçlerinin derecesine göre ya doyumsuz ya da açgözlü yetişkinler olurlar. Gerekli ahlaki eğitime başlamak için doğru an doğum anıdır; çünkü o zaman

hayal kırıklığına yol açan beklentiler olmadan eğitim başlatılabilir. Daha sonra başlatılırsa kötü alışkanlıklarla da mücadele edilmesi gerekecek ve bu mücadele de öfkeyle karşılanacaktır.

Bu nedenle, bebeklerin bakımında ihmalle aşırı ilgi arasında hassas bir denge kurulması gerekir. Sağlığı için gerekli olan her şey yapılmalıdır. Eğer rüzgârdan etkileniyorsa yerinden kaldırılmalı, her zaman sıcak ve kuru tutulmalıdır; fakat çocuk yeterli bir fiziksel neden olmadan ağlıyorsa ağlamaya bırakılmalıdır; yoksa kısa sürede bir zorba olup çıkacaktır. Bakımı yapılırken de çok fazla abartıya kaçılmamalıdır. Gerekenler yapılmalı; fakat çok fazla telaş ve ilgi gösterilmemelidir. Yaşamının hiçbir döneminde çocuk zevk için beslenen bir ev hayvanı, kucakta taşınan bir köpek gibi görülmemelidir. İlk günden itibaren çocuk ciddiye alınmalı ve ona potansiyel yetişkin gözüyle bakılmalıdır. Bir yetişkinde hoş görülmeyecek alışkanlıklar bir çocukta sevimli olabilir. Elbette bir çocuk yetişkinlerin alışkanlıklarına sahip olamaz; fakat bu alışkanlıkların edinilmesi engelleyecek olan her şeyden özenle kaçınmamız gerekir. Hepsinden önemlisi de, çocuğa, sonraki deneyimlerin yok edeceği ve hiçbir koşulda gerçeklerle uyuşmayan bir kendini fazla önemseme duygusu aşılamamalıyız.

Bebeklerin eğitiminde zor olan nokta, işte, anne babaların kurması gereken bu hassas dengedir. Sağlığa gelebilecek herhangi bir zararı önlemek için çocuğu sürekli gözlemek ve büyük bir gayret gereklidir. Anne-baba sevgisi olmadıkça bu niteliklerin de uygun ölçülerde bulunması zordur; fakat bu sevginin olduğu durumlarda ise fazla akıllıca gösterilmediği görülür. Kendini çocuğuna adanmış bir anne ya da baba için çocuk son derece önemlidir. Eğer dikkat edilmezse çocuk bunu hisseder ve kendini anne-babasının hissettiği kadar önemli

görmeye başlar. İleriki yaşamında çevresi ona karşı bu denli yoğun bir sevgiyle yaklaşmayacaktır ve çocuğun kendini evrenin merkezi olarak görmesine yol açan alışkanlıkları, onun hayal kırıklığına uğramasına yol açacaktır. Bu nedenle, sadece ilk yıllarda değil, sonraki yıllarda da anne-babalar çocukların herhangi bir rahatsızlığı durumunda umursamaz, neşeli ve doğal görünmeyi başarabilmelidir. Eski günlerde bebekler hem kısıtlanır hem de çok fazla sevilirdi. Kolları ve bacakları serbest bırakılmazdı, üst üste kıyafet giydirilirlerdi, böylece hareketleri kısıtlanırdı; fakat aynı zamanda sürekli okşanıp sevilir, şarkılar söylenir, beşiklerde sallanır ve sürekli hoplatılıp zıplatılırlardı. Bu yanlış bir uygulamaydı; çünkü çocuklar beceriksiz ve şımartılmış parazitler haline getiriliyordu. Doğru kural şudur: Çocuğun içinden gelen davranışları teşvik edin; fakat başkalarına ihtiyaç duymasını engelleyin. Onun için ne kadar çok şey yapabileceğinizi ya da ne sıkıntılara girdiğinizi çocuğun görmesine izin vermeyin. Mümkün olduğu durumlarda, büyüklere baskı yaparak değil de, kendi çabalarıyla elde ettiği başarının zevkini tatmasını sağlayın. Çağdaş eğitimde amacımız dışarıdan uygulanan disiplini en aza indirmektir. Ancak bu anlayış, yaşamın ileriki dönemlerinden ziyade ilk yıllarında elde edilen bir öz disiplin gerektirir. Örneğin, çocuğun uyumasını istiyorsanız onu arabasında aşağı yukarı gezdirmeyin ya da kucağınıza almayın, hatta onun sizi görebileceği bir yerde bile durmayın. Bunu bir defa yaptığınızda, bir dahaki sefere yine aynı şeyi isteyecektir ve inanılamayacak kadar kısa bir süre içinde çocuğu uyutmak çok zor bir iş haline gelecektir. Onun sıcak, kuru ve rahat olduğundan emin olun, kesin bir tavırla yatırın ve sakince birkaç söz söyleyip onu kendi haline bırakın. Birkaç dakika ağlayabilir; fakat eğer hasta değilse çok geçmeden susacaktır. Bir süre sonra gidip bakarsanız uyumuş olduğunu göreceksiniz. Üstelik bu yöntemle çocuk oynanarak ve ilgi görek uyuduğu durumlardan çok daha uzun bir süre uyuyacaktır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, yeni doğmuş bir bebeğin alışkanlıkları yoktur, sadece refleksleri ve içgüdüleri vardır. Bu da şu anlama gelir: Bebeğin dünyası “nesneler”den oluşmaz. “Nesne” kavramının oluşabilmesi için yinelenen deneyimler gereklidir. Beşiğin verdiği his, annenin memesinin (ya da biberonun) verdiği his ya da koku, annenin ya da bakıcısının sesi kısa bir süre sonra ona tanıdık gelmeye başlayacaktır. Annenin ya da beşiğin görsel algısı daha sonra gerçekleşir, çünkü yeni doğmuş bir bebek cisimleri net olarak görebilmek için bakışlarını odaklamayı bilemez. Dokunma, görme, koklama ve işitme duyularının bir araya gelmesi ve bir nesnenin algılanmasında birleşmesi ancak zaman içinde ve çağrışım yoluyla alışkanlıkların oluşmasının yardımıyla olur ve bir nesnenin belirlenmesi başka bir nesne için beklentilere yol açar. Bu dönemde bile bir süre için, bebek kişilerle nesneler arasında ayırım yapamaz. Bazen emzirilerek, bazen biberonla beslenen bir bebek bir süre hem anneye hem de biberona karşı benzer hisler besleyecektir. Bu süre boyunca eğitim tamamen fiziksel yollarla verilmelidir. Bu dönemde bebeğin duyduğu hazlar tamamen bedenseldir, başlıca hazları yiyecek ve sıcaktır. Ayrıca bebeğin acıları da tamamen bedenseldir. Davranış alışkanlıkları, hazla ilişkilendirilen şeylerin aranması ve acıyla ilişkilendirilen şeylerden kaçınılması yoluyla ortaya çıkar. Çocuğun ağlaması kısmen acıyla ilintili bir refleks, kısmen ise haz sağlama amacı ile yapılan bir eylemdir. Başta ağlamanın sebebi sadece acıdır; fakat çocuğun ağlamasına sebep olan gerçek acıyı gidermek mümkün olduğunda bebek kaçınılmaz olarak ağlamayı haz verici sonuçlarla ilişkilendirecektir. Bu nedenle, çok geçmeden bedensel bir acı çektiği için değil, haz istediği için ağlamaya başlayacaktır. Bu çocuğun zekâsının kazandığı ilk zaferdir. Ancak çocuk ne kadar uğraşırsa uğraşsın, acı çektiği zamanki gibi ağlayamaz. Dikkatli bir annenin kulağı bu ikisi arasındaki farkı kolayca algılayacaktır ve eğer o anne akıllı bir anneyse

bebeğinin fiziksel bir acıdan kaynaklanmayan ağlamasına önem vermeyecektir. Bir bebeği hoplatıp zıplatarak ve ona şarkılar söyleyerek eğlendirmek kolay ve iyidir; fakat bebek bu eğlenceleri daha çok istemeyi şaşılacak kadar kısa bir sürede öğrenir ve giderek gerekli uyku süreleri de bu istek nedeniyle kısaltmaya başlar. Oysa uyku, yemek saatleri dışında, hemen hemen günün tamamını almalıdır. Bu ilkelerin bazıları çok sert gelebilir, fakat deneyimler bu ilkelerin çocuğun sağlığı ve mutluluğu için önemli olduğunu göstermiştir.

Büyüklerin sağladığı eğlenceler belli sınırlar içinde tutulmalıdır; fakat bebeğin kendi kendine yarattığı eğlenceler teşvik edilmelidir. İlk önce çocuğa tekme atma ve kaslarını çalıştırma fırsatı verilmelidir. Atalarımızın bebekleri kundaklama alışkanlığında nasıl bu kadar uzun bir süre direnebildikleri anlamak kesinlikle mümkün değil. Bu durum bize, anne-baba sevgisinin bile tembelliği yenemediğini gösterir; çünkü kolları ve bacakları serbest olan bir bebeğe daha fazla dikkat etmek gerekir. Çocuk bakışlarını odaklamayı öğrenir öğrenmez hareket eden nesneleri, özellikle de rüzgârda sallanan şeyleri izlemekten zevk duyar; fakat çocuk gördüğü nesneleri eline almayı öğrenene kadar mümkün olabilecek eğlencelerin sayısı azdır. Sonraki dönemde ise hazlar birden hızla artar. Bebeğin uyanık geçirdiği saatlerde mutlu olması için kavrama ve elinde tutma çabaları bir süre yeterli olur. Bu dönemde bebekler aynı zamanda takırdayan nesnelerden de haz duyarlar. El ve ayak parmaklarının oynatılması bu dönemden biraz daha önce gerçekleşir. İlk başta, ayak parmaklarının oynatılması tamamen reflekslerdir, sonra bebek kendi istemi ile de oynatabileceğini fark eder. Bu durum bir emperyalistin yabancı bir ülkeyi fethetmesinden duyduğu zevki verir. Ayak parmakları artık onun için yabancı nesneler değil, benliğinin bir parçasıdır. Bundan sonra, elinin altında uygun nesneler olduğu sürece, çocuk kendine pek çok eğlence yaratabilecektir. Çocuğun eğlenceleri, düşmesine ve iğne yutmak

gibi ona zarar verecek kazalara izin verilmediği sürece, onun eğitimin gerektirdiği aktivitelerdir.

Yaşamının ilk üç ayı, genel olarak, yemek yerken duyduğu haz dışında, çocuk için sıkıcı bir dönemdir. Rahat olduğunda uyur, uyanık olduğunda genelde bir rahatsızlığı var demektir. Bir insanın mutluluğu zihinsel yeteneklerine bağlıdır; fakat üç aydan küçük bir bebekte bu yeteneklerin birer çıkış yolu bulması imkânsızdır; çünkü bebeğin deneyimi ve kas denetimi yoktur. Yavru hayvanlar yaşamdan keyif almaya çok daha kısa bir sürede başlar; çünkü onların yaşamında deneyimden çok içgüdü önemlidir; fakat bir bebeğin içgüdü ile yapabileceği şeyler o kadar sınırlıdır ki onda çok az seviyede haz ve ilgi uyandırabilir. Genel olarak ilk üç ayda bebeklerin canı oldukça fazla sıkılır; fakat bebeğin yeteri kadar uyuyabilmesi için bu sıkıntı gereklidir. Eğer çocuğu eğlendirmek için çok şey yapılırsa çocuk yeteri kadar uyuyamaz.

Aşağı yukarı iki veya üç aylıkken çocuk gülümsemeyi öğrenir ve kişilerle nesneler için farklı duygular hissetmeye başlar. Bu dönemde anne ve çocuk arasında sosyal bir ilişki kurulması mümkün olur. Çocuk anneyi görünce mutlu olduğunu belli edebilir; bunu yapar ve hayvanlara özgü olanlardan daha farklı tepkiler geliştirmeye başlar. Hemen bunun ardından övgü alma ve beğenilme arzusu gelişir. Kendi oğlumda bu arzu beş aylıkken kesin bir biçimde ortaya çıkmıştı. Bir çok denemeden sonra masanın üzerinde duran oldukça ağır bir zili eline alıp çalmayı başardı ve gururlu bir gülümseme ile çevresindekilere baktı. Çocuk bu duyguyu öğrendiği andan itibaren eğitimcinin eline yeni bir silah geçer; övgü ve yergi. Bu silah özellikle çocukluk boyunca inanılmaz derecede etkilidir ve bu nedenle çok büyük bir dikkatle kullanılmalıdır. İlk yılda hiç yergi olmamalıdır ve sonrasında da yergi çok az kullanılmalıdır. Övgü daha az zararlıdır; fakat değerini yitirmesine yol açacak kadar çok veya çocuğu aşırı uyarmak amacıyla kullanılmamalıdır.

Hiçbir anne-baba ilk adımını atan veya ilk sözcüğünü söyleyen çocuğu övmekten kendini alamaz. Genelde, çocuk birçok kere deneyip de bir zorluğu aştığı zaman övgü yerinde bir ödüdür. Ayrıca çocuğa, onun öğrenme isteğini anlayıp desteklediğiniz mesajını vermesi açısından da iyidir.

Aslında genellikle bir bebeğin öğrenme isteği o denli güçlüdür ki anne-babanın yapması gereken sadece ona fırsat yaratmaktır. Çocuğa gelişmesi için bir fırsat vermeniz yeterlidir, geri kalanını o kendi çabalarıyla halledecektir. Bir çocuğa emeklemesini, yürümesini ya da kas denetiminin diğer öğelerini öğretmeye hiç gerek yoktur. Elbette çocuğa konuşmasını, onunla konuşarak öğretiriz; fakat sözcükleri öğretmek için yapılan bilinçli çabaların herhangi bir işe yarayacağından kuşkuluyum. Çocuklar kendi hızlarında öğrenirler, onları zorlamak büyük bir hatadır. Yaşamı boyunca, insanı çabalamaya iten en büyük neden, baştaki zorlukları aştıktan sonra duyduğu başarı hissidir. Zorluklar aşılmayacak kadar büyük ya da hiçbir çabayı gerektirmeyecek kadar küçük olmamalıdır. Doğumdan ölüme dek temel ilke budur. Ancak kendi yaptıklarımızdan bir şeyler öğrenebiliriz. Bir yetişkinin yapması gereken şey çocuğun yapmak isteyeceği bir hareketi yapmak, örneğin bir çingırağı sallamak ve bunun nasıl yapılacağını çocuğun kendi bulmasını sağlamaktır. Başkalarının yaptıkları sadece çocuğu bir şeyler yapması için harekete geçiren bir uyarıdır, asla kendi başına bir eğitim olamaz.

Düzenlilik ve alışkanlık haline gelmiş işler ilk çocuklukta, özellikle yaşamın ilk yılında çok büyük önem taşır. Uyku, beslenme ve tuvalet konularında ilk günden itibaren düzenli alışkanlıklar geliştirilmelidir. Ayrıca çevreye aşına olunması da zihinsel açıdan çok önemlidir. Bu sayede çocuk tanımayı öğrenir, zorlanmamış olur ve güven duygusu oluşur. Zaman zaman, bilimin temel ilkelerinden biri olan doğadaki benzerlik ilkesinin insanın kendisini güven içinde hissetme ihtiyacından

kaynaklandığını düşünmüşümdür. Bildiğimiz şeylerle başa çıkabiliriz; fakat doğanın yasaları bir anda değişecek olsaydı yok olup giderdik. Güçsüz olduğu için bebeğin de güvenceye gereksinimi vardır ve etrafındaki her şey değişmez kurallara göre ve onun tahmin edebileceği şekilde gerçekleşirse bebek daha mutlu olacaktır. Daha sonraki yıllarda macera merakı gelişir; fakat yaşamının ilk yılında alışılmışın dışındaki her şey bebeği ürkütür. Eğer engelleyebiliyorsanız çocuğun korku duygusunu hissetmesini mutlaka engelleyin. Eğer hastaysa ve siz de kaygılanıyorsanız, kaygınızı mutlaka saklamaya çalışın; çünkü hissettiğiniz kaygı telkin yoluyla çocuğa geçebilir. Çocuğu heyecan yaratacak her şeyden uzak tutmaya çalışın. Çocuk uyumazsa, yemeğini yemezse ve tuvalet ihtiyacını gerektiği gibi gidermezse bunların sizi kaygılandırıldığını çocuğa hissettirerek, çocuğun kendine verdiği önem duygusuna hizmet etmeyin. Bu kural sadece yaşamının ilk yılında değil, daha sonraki yıllarda da geçerlidir. Çocuğun yemek yeme gibi, zevk alması gereken ve ihtiyaç duyduğu normal bir davranışın, sizin istediğiniz bir şey olduğu ve bunu sizi memnun etmek için yapması gerektiği fikrine kapılmasına asla izin vermeyin. Eğer bu olursa çocuk kısa sürede yeni bir güç kaynağı bulduğunu fark edecek ve kendiliğinden yapması gereken davranışlar için bile ona dil dökülmesini ve üstüne düşülmesini bekleyecektir. Çocuğun bu tavrı akıl edebilecek zekâsı olmadığını sakın düşünmeyin. Güçleri sınırlıdır ve bilgisi azdır; fakat bu sınırlamaların etkili olmadığı yerlerde bir yetişkininki kadar zekâsı vardır. Çocuk ilk yılda yaşamının daha ileriki yıllarında bu kadar sürede öğrenebileceğinden çok daha fazla şey öğrenir. Eğer çok etkin bir zekâsı olmasaydı bu kadar çok şeyi öğrenmesi de imkânsız olurdu.

Özetleyecek olursak; en küçük bebeğe bile geleceğin dünyasında yerini alacak bir yetişkin gözüyle bakarak saygıyla

yaklaşın. O andaki rahatlığınız için ya da onunla uğraşmanın size verdiği haz için onun geleceğini tehlikeye atmayın; bunların her biri en az öteki kadar zararlıdır. Her yerde olduğu gibi, burada da doğru yolun izlenebilmesi için, sevgi ve bilginin bir araya gelmesi gereklidir.

KORKU

Bundan sonraki bölümlerde, özellikle iki ve altı yaşları arasında verilecek ahlak eğitiminin değişik yönleri üzerinde duracağım. Çocuk altı yaşına geldiği zaman ahlak eğitimi hemen hemen tamamlanmış demektir. Bu da şu anlama gelir: Daha sonraki yıllarda edinilecek olan diğer erdemleri çocuk, bu yaşa kadar edindiği iyi alışkanlıkların yardımıyla ve uyarılmış olan amaçların etkisiyle kendiliğinden geliştirmelidir. Yalnızca ilk yıllarda ahlak eğitiminin ihmal edilmesi ya da kötü verilmesi durumunda ileriki yaşlarda yapılacak çok şey kalır.

Çocuğun sağlıklı ve mutlu bir şekilde on ikinci ayını tamamladığını ve bir önceki bölümde bahsedilen yöntemlerle temeli atılmış disiplinli bir kişiliğe sahip olduğunu varsayıyorum. Elbette, anne-babaların şu anda bilim alanında bilinen bütün önlemleri almış olmalarına rağmen yine de sağlığı bozuk olan çocukların olması doğaldır; fakat zaman ilerledikçe böyle çocukların sayısının azalacağını umuyoruz. Bugün bile bilinenler yeteri kadar uygulansaydı, bu sayı istatistiksel açıdan hiçbir önem taşımayacak kadar küçük olurdu. İlk yıllarda kötü bir eğitim almış olan çocuklar için ne yapılması gerektiği üzerinde de durmayacağım. Bu okuldaki öğretmen için bir sorundur, anne-baba için değil. Bu kitabın hedef aldığı kitle ise özellikle anne-babalardır.

Yaşamın ikinci yılı çocuk için bir mutluluk yılı olmalıdır. Yürüme ve konuşma, özgürlük ve güç duygularını da beraberinde getiren yeni başarılarıdır. Çocuk her geçen gün bu iki yönde kendini geliştirir. (*) Çocuk kendi başına oynayabilecek seviyeye gelir ve bir insanın dünyayı baştan aşağı gezmesinden aldığı zevkten daha canlı bir “dünyayı görme” zevki tadar. Kuşlar ve çiçekler, nehirler ve deniz, arabalar, trenler ve gemiler çocuğa zevk verir ve ilgisini canlı tutar. Merakın ise sonu yoktur. “Görmek istiyorum,” bu çağdaki çocukların en çok kullandıkları cümledir. Bahçede, tarlada ya da deniz kıyısında özgürce koşmak, beşiğin ve çocuk arabasının tutsaklığının ardından serbest kalmanın kendinden geçirici hazzını yaşatır. Sindirim ilk yıldakine göre daha güçlüdür, yediği yemekler çeşitlenmiştir ve çiğneme yeni bir haz kaynağı olmuştur. Tüm bu nedenlerden ötürü, eğer çocuk iyi bakılıyorsa ve de sağlıklıysa yaşam onun için hoş bir serüvendir.

Fakat yürüme ve koşmanın verdiği özgürlükle beraber yeni bir çekingenlik de gelebilir. Yeni doğmuş bir bebek kolayca korkutulabilir. Dr. Watson ve Bayan Watson bebeği korkutan etkenlerin yüksek ses ve düşürülme duygusu olduğunu bulmuşlardır. (**) Fakat bebek öylesine iyi korunur ki bu korkuyu yaşaması için mantıklı bir sebep oluşmaz. Gerçek tehlikede bile bebek çaresizdir, böylece korkunun bebek için bir faydası olmaz. İkinci ve üçüncü yıllarda yeni korkular ortaya çıkar. Bu korkuların ne kadarının telkinle, ne kadarının içgüdüsel olarak ortaya çıktığı tartışmalı bir konudur. Korkuların yaşamın ilk yılında var olmaması bizi, onların içgüdüyle ilgilerinin olmadığı

(*) Bu kesinlikle doğru olmayabilir. Çocukların çoğu gözlemlenebilir bir durgunluk evresi geçirir ve bu evre deneyimsiz anne babalarda kaygıya sebep olur; fakat muhtemelen bu dönemlerde de çocuk kolayca gözlenemeyen yönlerde gelişimini sürdürmektedir.

(**) "Çocuk Psikolojisinde İncelemeler", *Scientific Monthly*, Aralık 1921, s. 506.

sonucuna götürmez; çünkü içgüdüler her yaşta olgunlaşabilir. En aşırı Freudcu bile cinsel içgüdünün doğuştan var olduğunu ileri süremez. Elbette korku duygusuna, kendi başlarına koşup oynayabilen çocukların yürüyemeyen bebeklerden daha çok ihtiyaçları vardır, bu nedenle korku içgüdüsünün ihtiyaç duyulmasıyla ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Bu sorunun eğitim açısından önemi büyüktür. Eğer bütün korkular telkinle ortaya çıkıyorsa çocuğun önünde korkma ya da geri çekilme gibi tepkiler vermemek gibi basit bir yöntemle korkular önlenebilir; fakat korkuların bazıları içgüdüselse daha ayrıntılı yöntemler gerekli olacaktır.

Dr. Chalmers Mitchell, *Hayvanların Çocukluğu* isimli kitabında, hayvan yavrularında kalıtsal bir korku içgüdüsünün olmadığını gösteren bir çok araştırma ve deneyden söz etmektedir. (*) Anne-babaları onlara korkmaları gerektiğini öğretene dek, maymunlar ve birkaç kuş türü hariç, tüm hayvanlar ezeli düşmanlarını, örneğin yılanları görünce hiçbir korku belirtisi göstermemektedir. Bir yaştan altındaki çocuklar da hayvanlardan korkmaz görünmektedirler. Dr. Watson bir çocuğa farelerden korkmayı öğretmiştir. Bunun için, çocuğa fareyi gösterdiği anda, çocuğun başının arkasındaki gongu çaldı. Ses ürkütücüydü ve kurulan ilişki ile birlikte fare de korkulan bir şey haline geldi; fakat ilk aylarda hayvanlara karşı içgüdüsel bir korku yoktur. Ayrıca, karanlık korkusu da karanlığın ürkütücü olduğu telkinine maruz kalmamış olan çocuklarda hiçbir zaman ortaya çıkmamıştır. İçgüdüsel olarak nitelediğimiz çoğu korkunun aslında sonradan edinilmiş korkular olduğuna ve yetişkinler yaratmasa asla ortaya çıkmayacağına inanmak için güçlü kanıtlar bulunmaktadır.

Bu konuda daha fazla bilgi edinebilmek için kendi

(*) Bu bilgileri, Dr. Paul Bousefield'in, aynı görüşleri kuvvetle savunduğu kitabı "*Seks ve Uygarlık*"ta yapılan alıntılardan edindim.

çocuklarımı dikkatle inceledim. Fakat bakıcıların ve evdeki hizmetlilerin onlara neler söylemiş olabileceğini her zaman bilemediğim için olayları ne kadar doğru yorumlayabildiğim şüphe götürür. Benim gördüğüm kadarıyla çocuklarım, Dr. Watson'un yaşamın ilk yılındaki korkular konusundaki görüşlerini doğruluyorlardı. İkinci yaşlarında ise hayvanlardan korkma belirtisi yoktu; yalnızca bir tanesi, bir süre atlardan korktu; fakat bunun sebebi de belli ki bir gün bir atın onun yanından dörtlü ve büyük bir gürültüyle geçip gitmesiydi. Atlardan korkan kızım hâlâ iki yaşında, bu nedenle daha ileriki yaşlarla ilgili gözlerim konusunda oğluma bağlıyım. İkinci yaşının sonlarına doğru oğlumun, genellikle çok çekingen olan ve karanlıktan korkan bir bakıcısı oldu. Oğlum büyük bir hızla bakıcısının korkularını edindi, (bu korkulardan başta biz de habersizdik) köpeklerden ve kedilerden kaçıyor, karanlık bir dolabın önünde korkuya kapılıyor ve hava karadıktan sonra odanın her köşesinde ışık yakılmasını istiyordu. İlk gördüğünde küçük kız kardeşinden bile çok korkmuştu. Herhalde onu hiç bilmediği bir hayvan türü sanmıştı. (*) Tüm bu korkular o çekingen bakıcıdan edinilmiş olabilir. O bakıcı ayrıldıktan sonra bu korkular da yavaş yavaş yok oldu; fakat aynı sebeple açıklanamayacak başka korkuları da vardı, bunlar o bakıcı gelmeden önce ortaya çıkmıştı ve hiçbir yetişkinin korkutucu bulmayacağı şeylere yönelikti. Bu korkuların başında hareket eden nesnelere, özellikle gölgelere ve mekanik oyuncaklara karşı duyduğu korku geliyordu. Bu gözlemi yaptıktan sonra, bu tür korkuların çocuklukta normal olduğunu ve bunları içgüdüsel olarak nitelemek için güçlü nedenler olduğunu öğrendim. Bu konu William Stern'in *İlk Çocukluğun Psikolojisi* adlı kitabının 494' üncü ve sonraki sayfalarında "Bilinmeyenlerden Korkma"

(*) Sanıyorum bu korku mekanik oyuncaklara duyulan korkuyla aynı türdeydi (aşağıya bakınız). Kız kardeşini ilk kez o uyurken gördü ve onun bir oyuncak olduğunu düşündü. Daha sonra bebek hareket edince irkildi.

başlığı altında ele alınmaktadır. Bu konuda William Stern şunları söylemektedir:

“Bu tür korkunun özellikle ilk çocukluk çağındaki önemi eski anlayışa bağlı çocuk psikologlarının gözünden kaçmıştır. Yakın bir zamanda Groos ve bizler tarafından önemi saptanmıştır. Groos şöyle der; “Alışılmadık olandan duyulan korku, bilinen bir tehlikeden duyulan korkuya oranla daha ilkel bir doğanın parçası gibi görünür.”(syf. 284) Eğer bir çocuk alıştığı algı düzeninin dışında bir şeyle karşılaşır üç olasılık doğar. Edinilen izlenim öylesine yabancıdır ki tamamen yabancı bir varlık olarak o yabancı şey tamamen reddedilir ve bilinç onu görmezden gelir. Ya da alışıldık algı düzeninin kesintiye uğraması ilgiyi çeker; fakat herhangi bir rahatsızlık duyulmasına neden olacak kadar şiddetli değildir. Hissedilen daha çok bir şaşkınlık, bilme isteği ve bir düşünme, yargılama ve araştırma sürecinin başlangıcıdır. Üçüncü olasılık da şudur: Yeni olan, aniden ve şiddetle eski bilinenlerin üzerine gelir, duruma uyum sağlama olasılığına hiç yer vermeden bilinen fikirleri hemen beklenmedik bir karışıklığa iter. Bunların ardından, bir hoşnutsuzlukla beraber bir şok etkisi ve bilinmeyenden (gizemli olan) korkma gelir. Groos, bize gizemli olan şeylere karşı duyulan bu korkunun doğrudan içgüdüsel korkuya dayandığını göstermiştir. Bu ise bir kuşaktan diğerine aktarılan biyolojik bir ihtiyacı karşılar.”

Stern pek çok örnekler vermiştir. Bunların arasında “ansızın açılan şemsiyeden korkma” ve sık rastlanılan “mekanik oyuncaklardan korkma” da vardır. Ansızın açılan şemsiye korkusu daha çok atlarda ve ineklerde görülür. Benim de denemiş olduğum gibi, büyük bir sürü bu yolla ürkütülüp kaçırılabilir. Kendi oğlumun bu tür korkuları da tıpkı Stern’in anlattıkları gibiydi. Onun korkutan gölgeler yoldan geçen görünmeyen nesnelerin (örneğin otobüslerin) odaya düşen belli belirsiz ve hızlı hareket eden gölgeleri idi. Parmaklarımla duvara

ve yere gölgeler yaparak ve sonra onun beni taklit etmesini sağlayarak onun bu korkusunu yenmeye çalıştım. Çok geçmeden gölgeleri anladığını ve onlardan hoşlanmaya başladığını hissetti. Aynı yöntem mekanik oyuncaklar için de işe yaradı, oyuncakları çalıştıran mekanizmayı anladıktan sonra artık o oyuncaklardan korkmadı; fakat mekanizması görünmeyen oyuncaklarda bu süreç daha yavaş oldu. Birisi oğluma üzerine oturulduğunda ya da bastırıldığında ses çıkaran bir yastık vermişti. Bu yastık onu uzun bir süre korkuttu; fakat hiçbir zaman onu korkutan nesneyi ortadan kaldırmadık. Onu daha az korkutucu olabileceği bir mesafede tuttuk, çocuğu yavaş yavaş bu nesneye yakınlaştırdık ve korku tamamen geçene kadar da bunu sürdürdük. Genellikle, başta korku yaratan gizemli özellik, korku artık ortadan kalktığında zevk verir oluyordu. Bana kalırsa akıldışı korkular hiçbir zaman kendi kendine bırakılmamalı, daha az korkutucu olabileceği şekillerde yavaş yavaş o nesneyi çocuğa yaklaştırarak korku yenilmeli.

Mantıklı; fakat gerçek olmayan iki korku için ise, belki de yanlış olarak, tamamen zıt bir süreç izledik. Yılın yarısını etrafında uçurumlar olan kayalık bir sahilde geçiririm. Oğlumun yüksekliklerin ne kadar tehlikeli olabileceğinden haberi yoktu, eğer bıraksaydık kayalıklardan denize atlayabilirdi. Bir gün, altında epey derin bir uçurum olan dik bir yamaçta otururken, sadece bilimsel bir gerçeğin açıklaması olarak, çocuğa kıyıya giderse düşebileceğini ve bir tabak gibi parçalara ayrılacağını açıkladık. (O sıralar bir tabağın yere düşünce bir çok parçaya ayrıldığını görmüştü.) Bir süre kıpırtısız durdu, kendi kendine “düş, kırıl” diyordu. Sonra uçurumun kıyısından uzaklaştırılmayı istedi. Bu olay, o iki buçuk yaşlarındayken oldu. O günden beri oğlumda, biz onu gözetirken güvende olmasını sağlayacak kadar yükseklik korkusu vardır; fakat kendi başına bıraksaydık fazla atılgan olurdu. Bugün (üç yaş dokuz aylıkken) hiç tereddüt etmeden bir buçuk metrelik yüksekliklerden atlar, hatta biz izin

versek altı metreden bile atlayacaktır. Bu da demek oluyor ki tehlikenin anlaşılması konusunda verdiğimiz eğitim aşırı sonuçlar doğurmamış. Bence bunun sebebi de bizim telkin değil, eğitim vermiş olmamızdır. Çocuğa o dersi verirken hiçbirimiz korku hissetmiyorduk. Eğitimde bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Gerekli olan korku değil, tehlikelerin mantık çerçevesi içinde kavranmasıdır. Çocuk bir miktar korku olmadan tehlikeleri kavrayamaz; fakat eğitimcide bu korku bulunmazsa çocukta da korku seviyesi en aza iner. Bir çocuktan sorumlu bir yetişkin asla korkuya kapılmamalıdır. Bu nedenle cesaret sadece erkeklere değil, kadınlara da aşılması gereken bir niteliktir.

İkinci örnek ise birincisi gibi tasarlanmış değildi. Bir gün oğlumla yürürken (o zaman üç yaş dört aylıktı) yolda bir yılan bulduk. Daha önce yılan resimleri görmüştü; fakat hiç gerçek bir yılan görmemişti. Yılanların ısırıldığını da bilmiyordu. Yılanı görünce çok sevindi ve yılan uzaklaştığında oğlum da peşinden gitti. Yılanı yakalayamayacağını bildiğim için hiç ses çıkarmadım ve yılanların tehlikeli olabileceğini söylemedim; fakat bakıcısı o günden sonra, yılan olabilir diye oğlumun uzun otların arasında koşmasına izin vermedi. Bunun sonucunda oğlumda yılanlara karşı hafif bir korku gelişti; fakat korkunun şiddeti endişe verecek düzeyde değildi.

Şu ana kadar üstesinden gelmekte en çok zorlandığımız korku deniz korkusu oldu. Oğlumuzu ilk kez iki buçuk yaşındayken denize sokmaya çalıştık. Başlangıçta bu imkânsızdı. Suyun soğuk olmasından hoşlanmadı ve dalgaların sesi onu ürküttü. Sanki dalgalar hep ona doğru geliyormuş, hiç geri gitmiyormuş gibi hissediyordu. Deniz çok dalgalı olduğunda denizin yakınına bile gitmiyordu. Bu genel bir ürkeklik dönemi idi, hayvanlar, alışık olmadığı sesler ve bir çok şey çocukta korku yaratıyordu. Deniz korkusunu aşama aşama yendik. Önce çocuğu denizden uzak sığ havuzlara soktuk, böylece suyun soğukluğuna alıştı. Ilık geçen dört ay sonunda

dalgalardan uzakta sığ sularda dolaşmaktan hoşlanır hale geldi; fakat suyun beline kadar geldiği havuzlarda hâlâ ağlıyordu. Dalgaların sesine alışması için de onu dalgaları göremediği; fakat sesini duyabildiği yerlerde bir saat boyunca oynattık. Sonra onu dalgaları görebileceği yere götürdük ve dalgaların geldikten sonra tekrar geri gittiğini anlamasını sağladık. Kendi anne-babasının ve diğer çocukların da ona örnek teşkil etmesiyle birlikte oğlum, korkmadan dalgaların yanında durabilecek bir noktaya geldi. Ben bu korkunun içgüdüsel olduğu kanısındayım, bu korkuya yol açacak herhangi bir telkin olmadığından eminim. Bir sonraki yaz, oğlum üç buçuk yaşındayken, meseleyi tekrar ele aldık. Hâlâ dalgaların üstüne doğru gitmekten korkuyordu. Birçok tatlı söz söyledikten ve denize giren insanları gösterdikten sonra eski yöntemleri denedik. Korkaklık gösterdiğinde ondan utandığımızı hissettirdik, cesaret gösterdiğinde ise onu içtenlikle övdük. Direnmesine ve ağlamasına rağmen, on beş gün boyunca onu boynuna kadar suya soktuk. (*) İtirazları ve ağlaması her geçen gün biraz daha azaldı, daha sonraları onu denize sokmamızı kendisi istedi. On beş günün sonunda arzulanan sonuç başarılmıştı, oğlumuz artık denizden korkmuyordu. O andan sonra onu tamamen serbest bıraktık ve havanın müsait olduğu zamanlarda kendi başına denize girmesine izin verdik. Bunu çok büyük bir zevkle yaptığı anlaşıyordu. Korku tamamen ortadan kalkmış değildi; fakat gurur sayesinde kısmen bastırılmıştı. Alistıkça korkusu hızla azaldı ve bugün ise bu korku tamamen yok olmuş durumdadır. Şu anda yirmi aylık olan kız kardeşi ise denizden hiçbir zaman korkmadı. Hiç tereddüt etmeden koşup denize girebilmektedir.

Bu konuda biraz fazla ayrıntıya girdim; çünkü durum benim çok saygı duyduğum çağdaş kuramlarla bir ölçüde

(*) Ben oğlumla aynı yaştayken bana uygulanan yöntem, beni ayaklarımдан tutup başımı bir süre suya daldırmaktı. Gariptir ki bu yöntem benim suyu sevmemi sağladı. Yine de ben bu yöntemi önermiyorum.

çelişmektedir. Eğitimde zor kullanma çok nadir yararlanılan bir yöntem olmalıdır; fakat korkunun yenilmesi için bazen gerekli olduğunu düşünüyorum. Korkunun akıldışı ve şiddetli olduğu durumlarda çocuk eğer kendi başına bırakılırsa hiçbir zaman korkusunun nedensiz olduğunu kavramasına yardım edecek deneyimler yaşayamayacaktır. Korkuyu yaratan durum zarara yol açmadan sürekli olarak tekrarlanabilir. Bu durumda aşinalık korkuyu yener. Korkulan deneyimi çocuğa sadece bir kere yaşatmanın bir faydası yoktur. Çocuğun bu deneyimi artık şaşırtıcı bulamayacağı kadar çok yaşamış olması gerekir. Eğer gerekli olan deneyim zor kullanmadan yaşatılabilirse çok daha iyi olur. Bu mümkün olmuyorsa bile, zor kullanmak kontrol altına alınmamış bir korkunun sürmesinden daha iyidir.

Başka bir nokta daha var. Kendi oğlumda ve muhtemelen başka çocuklarda da korkunun yenilmesi son derece keyifli bir olaydı. Bir çocuğun gururunu okşamak kolaydır, cesaretinden dolayı övüldüğünde günün geri kalanını çok mutlu geçirir. Daha sonraki yıllarda, çekingen bir çocuk öbür çocuklar tarafından hor görüldüğü için acı çeker ve bu çağda yeni alışkanlıklar edinmek çocuk için çok daha zordur. Bu nedenle, korku konusunda çocuğun kendisini denetim altına almayı öğrenmesinin ve ona, bedensel girişimlerde bulunmayı öğretmenin bazı zorlayıcı yöntemleri haklı çıkarabilecek denli önemli olduğunu düşünüyorum.

Anne-babalar hatalarından ders alırlar, ancak çocuklar büyüdüğünde onların nasıl eğitilmiş olmaları gerektiğini anlarlar. Bu nedenle çocuğa aşırı düşkün olmanın yaratabileceği sorunları gösteren bir olay anlatacağım. Oğlum iki buçuk yaşındayken kendi başına uyuması için ayrı bir odaya yatırıldı. Bebek odasından ayrı bir odaya terfi ettirildiği için çok gururluydu ve önceleri tüm gece boyunca kendi başına sakin bir şekilde uyuyordu. Derken bir gece korkunç bir fırtına çıktı ve bahçedeki çit kulakları sağır edecek kadar büyük bir gürültüyle yıkıldı.

Oğlum korku içinde uyandı ve bağırmaya başladı. Hemen yanına gittim, bir kabus görmüş olduğu belliydi. Bana sarıldığında kalbinin ne kadar hızlı attığını hissedebiliyordum. Çok geçmeden korkusu dindi; fakat karanlıktan şikayet etti. Halbuki, yılın o zamanlarında karanlık saatlerde hep uyurdu. Ben yanından ayrıldıktan sonra biraz önceki kadar şiddetli olmasa da yine bir korkuya kapıldı ve ben de ona bir gece lambası verdim. O geceden sonra her gece ağlamayı alışkanlık haline getirdi. Sonunda anlaşıldı ki oğlum bunu yetişkinlerin yanına gelip ona ilgi göstermeleri için yapıyordu. Bu yüzden ona, dikkatli bir dille, karanlığın tehlikeli olmadığını, eğer gece uyanırsa öteki tarafına dönüp tekrar uykuya dalmaya çalışmasını söyledik; çünkü ciddi bir durum olmadıkça biz artık onun yanına gelmeyecektik. Sözlerimizi büyük bir dikkatle dinledi ve sonra nadir durumlarda ciddi bir sebep olmadıkça bizi yanına asla çağırmadı. Tabi gece lambası da kullanılmaz oldu. Eğer bu konuda ona aşırı düşkünlük gösterseydik onun uzun bir süre boyunca, belki de yaşamı süresince kötü uyumasına neden olacaktık.

Kişisel deneyimlerden bu kadar örnek yeterli. Şimdi, korkuyu yenme yöntemlerinin genel bir değerlendirmesini yapalım.

İlk yıllardan sonra bedensel cesaretin uygun öğreticileri diğer çocuklardır. Eğer çocuğun kardeşleri varsa bu kardeşler ona hem örnek hem de kural teşkil ederek çocuğu harekete geçireceklerdir ve çocuk onların yaptıklarını taklit etmeye çalışacaktır. Okulda bedensel korkaklık hor görülür, yetişkin öğretmenlerin bu konuyu vurgulaması gerekmez. Bu söylediğimiz en azından erkek çocukları için geçerlidir; fakat aynı cesaret standartlarına sahip olması gereken kızlar için de geçerli olmalıdır. Neyse ki, kızlara artık okulda “hanımefendi gibi davranmaları” öğretilmiyor ve bedensel güçlerini kullanma içgüdüleri bir ölçüde serbest bırakılıyor; fakat bu konuda kızlarla erkekler arasında hâlâ bazı farklar var; ama ben olmaması

gerektiğini düşünüyorum. (*)

Cesaretin arzu edilen bir nitelik olduğunu söylerken tamamen davranışçı olan bir tanım kullanıyorum: Cesur bir adam başkalarının korkudan yapamadığı şeyleri yapan bir adamdır. Eğer hiç korku duymuyorsa bu daha iyidir. Korkunun irade ile denetim altında tutulmasını cesaretin tek örneği ya da en iyi şekli olarak görmüyorum. Çağdaş ahlak eğitiminin sırrı, daha önce insanın, özdenetim ve irade gücüyle ortaya çıkarabileceği (ya da çıkarmayı deneyebileceği) sonuçları, iyi alışkanlıklar ile ortaya çıkarmasını mümkün kılmasıdır. İrade zoru ile gösterilen cesaret sinir bozukluklarına sebep olur, bunun pek çok örneğinden bir tanesi “savaş yorgunluğu”dur. Bastırılan korkular iç gözlem yoluyla belirlenemeyecek şekillerde kendilerini üste çıkarırlar. Öz denetimin tamamen ortadan kalkması gerektiğini söylemiyorum. Aksine, öz denetim olmaksızın hiç kimse tutarlı bir yaşam süremez. Söylemek istediğim, öz denetime sadece eğitimin önceden hazırlıklı olamayacağı beklenmedik durumlarda ihtiyaç duyulmalıdır. Nüfusun tamamını hiç çaba göstermeden savaş sırasında gerekli olacak cesarete sahip olacak şekilde eğitmek mümkün olsaydı bile bu çok aptalca bir şey olurdu. Savaş sırasında gerekli olacak türdeki cesaret sıra dışı ve geçici bir ihtiyaçtı, eğer siperlerin gerektirdiği alışkanlıklar gençlikte verilmiş olsaydı eğitimin tümü engellenmiş olurdu.

Bugün hayatta olmayan Dr. Rivers *İçgüdü ve Bilinçaltı* adlı eserinde korkunun şu ana kadar okuduğum en iyi psikolojik çözümlemesini sunuyor. Dr. Rivers tehlikeli bir durumla başa çıkmanın bir yolunun beceri gerektiren bir davranış sergilemek olduğunu ve bu yöntemi yeterli ölçüde uygulayabilen kişilerin, en azından bilinçli olarak korku hissetmediklerini söylemektedir. Bu yavaş yavaş korkudan beceriye geçişi sağlayan ve hem öz

(*) Bkz., Bousfield, *Seks ve Uygarlık*.

saygıyı hem de çabayı harekete geçiren değerli bir deneyimdir. Bisiklete binmeyi öğrenmek gibi gayet basit olan bir olay bile bu deneyimi az da olsa yaşatacaktır. Çağdaş dünyada makinelerin giderek daha fazla kullanılması nedeniyle bu tür bir beceri daha fazla önem kazanmaktadır. Fiziksel cesaretin geliştirilmesi diğer insanlarla fiziksel olarak karşılaşma yoluyla değil, maddenin denetiminin ya da kullanılmasının öğretilmesi yoluyla olmalıdır. Dağcılık, bir uçağı kullanmak ya da fırtınalı havada bir geminin denetimini sağlayabilmek için gereken cesaret bana dövüş için gereken cesarettten daha çok hayranlığa değermiş gibi geliyor. Bu nedenle, çocuklar mümkün olduğunca futbol gibi şeyler yerine, beceri gerektiren şeylerle eğitilmelidir. Bunlar daha az ya da daha çok tehlikeli olabilir. Eğer yenilmesi gereken bir düşman varsa bu düşman bir insan değil, bir madde olmalıdır. Bu kural şaşmaz bir biçimde uygulansın demiyorum; fakat atletizm çalışmalarında bu kurala şu an verildiğinden daha fazla önem verilmelidir.

Elbette, fiziksel cesaretin daha edilgen yönleri de vardır. Örneğin acıya şikayet etmeden katlanabilme de bir cesaret örneğidir. Çocukların başına gelen ufak tefek şeylere çok fazla ilgi göstermeyerek onlara bu tür bir cesaret kazandırılabilir. İleriki yıllarda isteri hastalıklarının büyük bölümü sadece aşırı ilgi görme arzusundan kaynaklanır. İnsanlar okşanma ve iyi davranılma umuduyla hastalıklar icat ederler. Genellikle bu eğilim, çocuğun her çizigine ya da her çürüğüne ağlamasını teşvik etmemekle önlenabilir. Bu açıdan bakıldığında, kızların bebeklik eğitimi erkeklerinkinden çok daha kötüdür. Kızlara fazla ilgi göstermek en az erkek çocuklarındaki kadar tehlikelidir. Eğer kadınlar erkeklerle eşit düzeye geleceklerse dayanıklılık gerektiren erdemlerde de erkeklerden geri kalmamalıdır.

Şimdi tamamen fiziksel olmayan cesaret türlerinden bahsedeceğim. Bunlar daha önemlidir; fakat daha temel türler

yeterli ölçüde gelişemezse bunları geliştirmek de zorlaşır.

Bilinmeyen şeylere karşı duyulan korkuya, bu korkuyu çocukluk korkularıyla ilişkilendirilerek değinildi. Bu korkunun içgüdüsel olduğuna ve çok büyük bir tarihi öneme sahip olduğuna inanıyorum. Batıl inançların çoğunun kaynağında bu korku vardır. Güneş tutulmaları, depremler, salgınlar ve buna benzer olaylar bilimde geri kalmış ülkelerde bu tür korkunun ortaya çıkmasına neden olurlar. Bu hem bireysel açıdan hem de toplumsal açıdan çok tehlikeli bir korku türüdür, bu nedenle gençlik çağında bu korkunun kökünü kazımak çok iyi olacaktır. Bu korkunun ilacı ise olayın bilimsel açıklamasıdır. Bilinmeyen her şeyin hemen açıklanabilmesi gerekli değildir. Birkaç durum için açıklama yapıldıktan sonra çocuk diğer durumların da açıklanabileceğini varsayacak ve o zaman henüz durumun açıklanamadığını söylemek mümkün olacaktır. Önemli olan, gizem duygusunu yaratan şeyin bilinmezlik olduğu, bilinmezliğin de sabır ve zihinsel çaba ile yenilebileceği fikrini çocuğa mümkün olduğunca erken kazandırmaktır. Bilinmeyen özellikleri nedeniyle çocukları başta korkutan şeylerin, korku bir kere yenildiğinde onlara zevk vermesi de dikkate değer bir gerçektir. Bu nedenle bilinmezlik batıl inancı destekleyen bir unsur olmaktan çıktığında, çocukları araştırmaya yönelten bir unsur haline gelir. Küçük oğlum henüz üç buçuk yaşındayken, suyun nasıl içeri girip havanın dışarı çıktığını ve bunun tersi sürecin nasıl olduğunu anlayabilmek için bahçedeki pompayı saatlerce kendi başına inceledi. Güneş ve Ay tutulmaları en küçük çocukların bile anlayacağı şekilde anlatılabilir. Çocuğu korkutan veya ilgilendiren her şey eğer mümkünse ona açıklanmalıdır. Bu tarz bir açıklama içgüdülere uygun olarak ve insanlık tarihini yineleyen bir şekilde, korkuyu bilimsel ilgiye dönüştüren süreci tetikler.

Bu bağlamdaki bazı sorunlar zordur ve daha ince bir

anlayış gerektirir. Bunların en zoru ise ölümdür. Çocuk bitkilerin ve hayvanların öldüğünü kısa sürede keşfeder. Çocuk daha altı yaşına basmadan tanıdığı birinin ölmesi olasılığı her zaman vardır. Eğer işlek bir zekâsı varsa anne babasının, hatta kendisinin de ölebileceğini düşünebilir. (Çocuğun kendi ölümünü aklına getirmesi daha zordur.) Bu düşünceler onun bir dizi soru sormasına yol açacaktır ve bu sorular dikkatle yanıtlanmalıdır. Dini inançları kuvvetli olan kişiler ölümle ilgili sorulara cevap verirken, ölümden sonra yaşam olmadığını düşünen kimselere göre daha az zorlanacaklardır. Eğer ikinci görüşü benimsiyorsanız bunun tersi yönünde hiçbir şey söylemeyin. Dünya üzerindeki hiçbir anlayış anne-babanın çocuğa yalan söylemesini haklı çıkaramaz. Ölümün, insanların bir daha asla uyanamayacağı bir tür uyku olduğunu söylemek en iyisidir. Bu açıklama, abartılı bir ciddiyetle değil, sanki çok sıradan bir şey söylüyormuş gibi yapılmalıdır. Eğer çocuk kendi ölümü için endişeleniyorsa, ona bunun uzun yıllar boyunca gerçekleşme olasılığının bulunmadığını söyleyin. Çocuk çok küçükken onun ölümü hafife almasını sağlamaya çalışmak bir işe yaramaz. Konuyu siz açmayın; fakat çocuk açtığında konuşmaktan kaçınmayın. Çocuğa olayın hiçbir gizemli tarafı olmadığını hissettirmek için elinizden geleni yapın. Eğer normal ve sağlıklı bir çocuksa, bu yöntemler onun bu konu üzerine daha fazla kafa yormasını engelleyecektir. Her aşamada konuyu tüm ayrıntılarıyla ve açıklıkla konuşmaya, inandıklarınızı ona anlatmaya ve konunun hiç de ilginç olmadığı izlenimi vermeye çalışın. Yaşlıların veya gençlerin ölümü düşünerek zaman harcamaları hiç de iyi değildir.

Özel korkulardan başka, çocuklar yaygın bir kaygıya kapılmaya da eğilimlidir. Bu genelde büyüklerin çok fazla baskı yapmasından kaynaklanır ve bu nedenle geçmişe oranla şu anda daha az görülmektedir. Sürekli azarlamak, ses çıkarmasını yasaklamak, çocuğa sürekli olarak nasıl davranması

gerektiğini söylemek geçmiş yıllarda çocukluk dönemini son derece mutsuz ve sıkıntılı geçen bir dönem haline dönüştürdü. Ben beş yaşındayken bana, çocukluğun yaşamın en mutlu dönemi olduğunu söylediklerini hatırlıyorum. (Bana göre, o günlerde bu kocaman bir yalandı.) Sürekli ağlar, ölmek ister ve önümdeki yılların sıkıntılarına nasıl katlanabileceğimi düşünürdüm. Bugünlerde kimsenin çocuğuna böyle bir şey söylemesi düşünülemez. Çocuğun yaşamı içgüdüsel olarak ileriye dönüktür. Çocuklukta yaşam daima ileride olabilecek şeylere yönelir. Bu çocuğun gösterdiği çabaları tetikleyen önemli bir etkidir. Çocuğu geriye dönük hale getirmek ve geleceğin geçmişten kötü olacağı fikrini vermek çocuğun yaşamını henüz başındayken karartmak demektir. Çocuğa çocukluk döneminin zevklerini anlatan kalpsiz duyguların yaptığı da budur. Neyse ki onların sözlerinin yarattığı etki çok uzun süreli olmadı. Ben çoğu zaman yetişkinlerin çok mutlu olduğuna inanırdım; çünkü ders çalışmaları gerekmiyordu ve istediklerini yiyebiliyorlardı. Sağlıklı ve teşvik edici inanç da budur.

Utangaçlık İngiltere ve Çin’de yaygın olan; fakat başka yerlerde nadiren rastlanan bir çekingenlik türüdür. Kısmen yabancılarla çok az ilişkiye girilmesinden, kısmen ise başkalarının yanında nasıl davranılması gerektiği konusundaki ısrarlardan kaynaklanır. Çocuklar genellikle ilk yıldan sonra yabancıları görmeye ve yabancıların kendileri ile ilgilenmelerine alışmış olurlar. Davranış konusuna gelince, çocuklara başta ancak çekilmez olmamalarını sağlamaya yetecek kadar bilgi verilmelidir. Bir odada yabancılarla beraber oturup sessiz kalmalarını sağlamaktansa, onların yabancıları hiçbir kısıtlama olmadan birkaç dakika görmelerine izin vermek ve sonra uzaklaştırmak daha iyidir. İkinci yıldan sonra çocuklara günün bir bölümünde kendilerini resimlerle, çamurla, Montessori aygıtlarıyla ya da buna benzer şeylerle oyalamayayı öğretmek iyi olacaktır. Neden sessiz olmaları gerektiğini onlar da

anlamalıdır. Eğlenceli bir oyun içinde öğretilbileceği durumlar dışında, iyi davranışlar soyut bir şekilde öğretilmemelidir. Çocuk anlayabilecek yaşa geldiğinde anne-babaların da kendi hakları olduğunu, başkalarının özgürlüklerini tanıması ve kendi özgürlüğünü de mümkün olduğu ölçüde kullanması gerektiğini fark etmelidir. Çocuklar adalet duygusunu çok kolay takdir ederler ve kendilerine tanınan hakları gönüllü bir şekilde başkalarına da tanırlar. İyi davranışların özü budur.

Hepsinden önemlisi şudur: Eğer çocuğunuzu korkudan uzak tutmak istiyorsanız kendiniz korkusuz olun. Eğer siz gök gürültüsünden korkarsanız sizin yanınızda gök gürültüsünü ilk duyduğundan itibaren ondan korkmaya başlayacaktır. Eğer toplumsal devrimden duyduğunuz korkuyu ifade ederseniz çocuk sizin neden bahsettiğinizi de anlayamadığı için daha çok korkacaktır. Eğer hastalıklardan korkarsanız çocuğunuz da korkacaktır. Yaşam tehlikelerle doludur; fakat bilge bir kişi bunlardan kaçınılmaz olanları dert etmez ve kaçınılabılır olanlarda da fazla heyecana kapılmadan tedbirli bir şekilde hareket eder. Ölmekten kurtulamazsınız; ama vasiyetnamenizi hazırlamadan ölmekten kurtulabilirsiniz. Bu nedenle vasiyetinizi hazırlayın ve ölümlü olduğunuzu unutun. Kötü olaylara karşı önceden hazırlıklı olmak korkudan çok farklı bir şeydir. Bu bilgeliğin bir parçasıdır; fakat korku insanı köleleştirir. Eğer korku duymaktan kaçınmıyorsanız çocuğunuzun bu korkuları fark etmesini engellemeye çalışın. Hepsinden önemlisi, çocuğunuza ileriki yaşlarda yaşayacağı olası kişisel mutsuzluklar üzerine uzun uzun düşünmesini engelleyecek kadar geniş bir dünya görüşü ve çok sayıda canlı ilgi alanları kazandırmaya çalışın. Ancak bu şekilde çocuğunuz evrenin özgür bir yurttaşı haline getirebilirsiniz.

OYUN VE HAYAL GÜCÜ

İster insanda olsun, ister diğer hayvanlarda, yavruların en belirgin özelliği oyun sevgisidir. İnsan yavrularında oyun sevgisine rol yapmaktan alınan zevk de eşlik eder. Oynamak ve rol yapmak çocukluk döneminin en önemli ihtiyaçlarından ve eğer çocuğun mutlu ve sağlıklı olması isteniyorsa bu faaliyetlerin herhangi başka yararları olup olmadığını düşünmeden oyun ve rol yapma için çocuğa fırsat tanınmalıdır. Bu bağlamda eğitimi ilgilendiren iki tane soru vardır: Birincisi, anne-babalar ve okul bu faaliyetler için nasıl fırsat yaratabilir? İkincisi, oyunların eğitici yararını arttırmak için yapılacak daha farklı bir şey var mıdır?

Oyunların psikolojisi ile başlayalım. Bu konu Groos tarafından yoğun bir şekilde ele alınmıştır; konu William Stern'in önceki bölümlerde adı geçen kitabında da daha kısa bir şekilde tartışılmıştır. Bu konuda iki ayrı soru sorulabilir: Birinci soru çocuğu oyun oynamaya iten güdülerle ve ikinci soru ise oyunun biyolojik yararları ile ilgilidir. İkinci soruyu yanıtlamak daha kolaydır. Herhangi bir türün yavrularının oyunlarında yaşamın ileriki safhalarında gerçekleştirecekleri etkinliklerin provasını ve alıştırmasını yaptıklarını savunan ve geniş bir şekilde kabul gören kuramın doğruluğundan şüphe etmek için herhangi bir neden yoktur. Köpek yavrularının

oyunları tıpkı köpek dövüşlerine benzer, ancak oyun sırasında birbirlerini gerçekten ısırılmazlar. Kedi yavrularının oyunları ise kedilerin farelerle ilgili davranışlarına benzer. Çocuklar ise ev yapmak ve yeri kazmak gibi, izlemiş oldukları herhangi bir işi taklit etmekten çok hoşlanırlar. İş onların gözünde ne kadar önemliyse o oyunu oynamayı o kadar çok severler. Ayrıca çok zorlayıcı olmadıkça kaslarını çalıştıran yeni etkinliklerden de zevk alırlar; örneğin sıçrama, tırmanma veya dar bir tahtanın üzerinde yürüme gibi. Bunlar genel anlamda oyun güdüsünün yararlılığını açıklasa bile tüm ortaya çıkış biçimlerini kapsamaz ve bu nedenle psikolojik bir çözümleme gibi görülmemelidir.

Kimi psikanalistler çocuğun oyunlarında cinsellikle ilgili simgeler görmeye çalışmışlardır. Bana kalırsa bu tümüyle saçmadır. Çocukluktaki oyunları başlıca itici gücü cinsellik değil, yetişkin olma arzusu, belki daha doğru bir şekilde ifade etmek istersek güç kazanma isteğidir. (*) Çocuk kendisinden yaşça büyük kişilere oranla daha zayıf olduğunu düşünür ve onlarla eşit duruma gelmeyi ister. Bir gün büyüüp yetişkin bir insan olacağını ve benim de bir zamanlar çocuk olduğumu fark ettiğinde kendi oğlumun yaşadığı sevinci iyi hatırlıyorum, başarının mümkün olduğunun görülmesi ile çabanın nasıl uyarıldığı anlaşılabiliyordu. Taklit etme etkinliklerinde de görülebildiği gibi, çok erken yaşlardan itibaren çocuk yetişkin insanların yaptıklarının yapmak ister. Kendisinden yaşça büyük kız ya erkek kardeşlerin olması faydalıdır; çünkü onların amaçları anlaşılabilir ve kapasiteleri yetişkin insanlarınkı kadar ulaşılmaz değildir. Çocuklarda aşağılık duygusu çok kuvvetlidir. Normal ve doğru şekilde eğitilmiş çocuklarda bu duygu çabalamayı sağlayan bir uyarıcı olur; fakat çocuk baskı altında tutulursa mutsuzluk kaynağı haline gelebilir.

Güçlü olma isteği oyunlarda iki şekilde karşımıza çıkar:

(*) *Kaygılı Çocuk*, Dr. H.C. Cameron (3. Baskı, Oxford, 1924) s. 32.

Bir şeyler yapmayı öğrenmeyi içeren tür ve hayal gücünü içeren tür. İstekleri bastırılmış olan yetişkinin cinsel anlamlar içeren hayaller kurması gibi, normal bir çocuk da hayallerinde kendini güçlü olarak görür. Kendini bir dev, bir aslan ya da bir tren olarak hayal eder, kurduğu hayal dünyasında etrafına korku saçar. Oğluma "Canavarı Öldüren Jack" isimli öyküyü anlattığımda onun kendini Jack karakteri ile özdeşleştireceğini ummuştum; fakat o ısrarlı bir tavırla canavarı seçti. Annesi ona "Mavi Sakal"ın öyküsünü anlattığında Mavi Sakal olmakta direndi ve karısının itaatsizlik yüzünden haklı olarak cezalandırıldığı kanısına vardı. Oyunlarında hep kan döküyor ve kadınların kafasını koparıyordu. Freudcular buna Sadizim diyeceklerdir; fakat o, küçük çocukları yiyen bir canavar olmaktan hoşlandığı kadar ağır yükler çeken bir lokomotif olmaktan da hoşlanıyordu. Bu oyunlardaki ortak öge cinsellik değil güçtü. Bir gün yürüyüşten dönerken, şaka olsun diye, ona Bay Tiddliewinks diye birinin evimizi ele geçirmiş olabileceğini ve bizi içeri sokmayabileceğini söyledim. O günden sonra uzun bir süre boyunca oğlum verandada Bay Tiddliewinks rolü oynar ve bana başka bir eve gitmemi söyler oldu. Bu oyundan çok büyük bir zevk alıyordu ve hoşuna giden şey de hiç şüphesiz güçlü olmaktı.

Fakat çocukları oyun oynamaya iten tek sebebin güçlü olma isteği olduğunu söylemek olayı fazlasıyla basite indirmek olur. Çocuklar korkmuş rolü yapmaktan da hoşlanırlar, belki de rol yaptıklarının bilincinde olmak onların güven duygularını artırır. Kimi zaman oğlumu yemeye gelen bir timsah rolü yaparım. Öyle gerçekçi çılgınlıklar atar ki gerçekten korktuğunu düşünüp rol yapmayı bırakırım. Ama ben durur durmaz, o "Baba, hadi, yine timsah ol," der. Rol yapmaktan alınan zevkin büyük bölümü oyun sergilemekten duyulan hazza dayanır, yetişkinlerin romanlardan ve tiyatrolardan hoşlanmasını sağlayan da aynı duygudur. Sanırım bunda merak duygusunun

da payı var. Ayıcılık oynayarak çocuk ayılar hakkında bir şeyler öğrendiğini hisseder. Bence çocuğun yaşamında önemli olan her güdü oyunlarına da yansır. Güçlü olma, çocuğun oyunlarında ancak arzularında olduğu ölçüde baskındır.

Oyunun eğitimsel değerine gelince, herkes yeni yeteneklerin kazandırılmasını sağlayan oyunları övgüyle karşılar; fakat bir çok çağdaş eğitimci rol yapmayı içeren oyunları şüphe ile karşılar. Yetişkin yaşamında hayaller gerçek hayattaki çabaların yerini alan nerdeyse patolojik durumlar olarak görülür. Hayal kurma hakkındaki olumsuz düşünceler bence çok haksız yere çocukların rol yapmalarına da yansıtılmıştır. Montessori öğretmenleri çocukların oynadıkları nesneleri trene, gemiye ya da buna benzer bir şeye dönüştürmelerinden hiç hoşlanmazlar, buna “düzensiz hayal gücü” derler. Oldukça haklıdırlar; çünkü o anda çocukların yaptıkları kendilerine oyun gibi gelse bile aslında oyun değildir. Oynadığı nesne çocuğu eğlendirir; fakat nesnenin amacı öğretmektir, eğlence sadece bir öğretim amacıdır. Gerçek oyunda ise baskın olan amaç eğlencedir. “Düzensiz hayal gücü”ne yapılan itirazlar gerçek oyunları da içine alırsa bence çok fazla ileri gitmiş olur. Çocuklara perilerden, canavarlardan, cadılardan, sihirli halılardan ve buna benzer şeylerden söz etmeye yapılan itirazlar için de aynı şey geçerlidir. Hiçbir alanda sofuluğa katlanamadığım gibi gerçek konusundaki sofuluğa da tahammül edemem. Çocukların genelde kurguyla gerçek arasındaki farkı ayırt edemedikleri söylenir; fakat ben buna inanmak için herhangi bir sebep göremiyorum. Hamlet diye birinin yaşadığına inanmıyoruz; fakat biz oyunu seyrederken birisi çıkıp da sürekli bize bunu hatırlatmaya kalkarsa bundan hiç hoşlanmayız. Aynı şekilde, çocuklar da gerçeğin durmadan patavatsız bir biçimde hatırlatılmasından hoşlanmazlar; fakat kendi kurdukları dünyaya da asla inanmazlar.

Gerçek önemlidir, hayal gücü de önemlidir. Tıpkı

insanlığın tarihinde olduğu gibi, bireyin tarihinde de hayal gücü daha önce gelişir. Çocuk fiziksel ihtiyaçları karşılandığı sürece gerçekten çok daha ilginç olan oyunlar bulur. Oyunlarında o bir kraldır, ülkesini dünya üzerindeki herhangi bir kralinkinden çok daha üstün bir güçle yönetir. Gerçekte belli bir saatte uyumak ve bir sürü sıkıcı kurala boyun eğmek zorundadır. Kendi yarattığı dünyaya durmadan müdahalede bulunan sıkıcı yetişkinler onu çok kızdırır. En büyük devin bile tırmanamayacağı bir duvar yaptığında ve siz hiç düşünmeden gidip o duvarın üzerinden atladığınızda Romulus'un Remus'a kızdığı kadar kızar. Yetişkinlerden daha aşağı olması nasıl hastalıklı değil, normal bir durumsa, bu duygunun hayallerde telafi edilmesi de o kadar normal bir durumdur. Oyunlar çocuğun başka şeyle yaparak daha faydalı geçirebileceği zamanını almaz; oyunlarla geçen süre eğer daha ciddi faaliyetlere ayrılacak olsaydı çocuk kısa sürede sinir hastası olup çıkardı. Kendini hayallere kaptıran bir yetişkine bu hayalleri gerçekleştirmesi için çaba harcaması öğütlenebilir; fakat çocuk henüz kurduğu hayalleri gerçekleştiremez. Hayallerini sürekli olarak gerçeğin yerine koymaz. Aksine, zamanı geldiğinde hayallerini gerçekleştirmeyi içtenlikle ister.

Gerçeği katı bir gerçekçilikle karıştırmak tehlikeli bir hatadır. Yaşamımız sadece gerçekler tarafından değil, umutlar tarafından da yönlendirilir. Katı gerçeklerden başka hiçbir şey algılayamayan bir gerçek savunuculuğu insan ruhu için bir hapisneden başka bir şey değildir. Düşler ancak gerçeği değiştirme çabasının yerini alan tembellik durumuna geldiğinde suçlanabilir; fakat insanı istediği şeyi elde etmesi için harekete geçiren bir güdü olması durumunda, hayaller, insanların hedeflerinin gerçekleştirilmesi yolunda hayati öneme sahiptirler. Çocuklukta hayal gücünü öldürmek çocuğu var olanın kölesi olan ve yeryüzüne bağlı, dolayısıyla cenneti oluşturma gücünden yoksun bir yaratık haline getirmek demektir.

Şimdi diyebilirsiniz ki, tüm bunlar iyi, hoş; fakat bunların çocukları yiyen canavarlarla veya karıların kafalarını koparan Mavi Sakal'la ne ilgisi var? Sizin oluşturduğunuz cennette bunlar mı var? İyi bir amaca hizmet edebilmesi için hayal gücünün arındırılması ve yüceltilmesi gerekmez mi? Savaşa karşı çıkan bir insan olarak, siz, masum oğlunuzun insan yaşamını yok etme düşüncesinden zevk almasına nasıl seyirci kalabilirsiniz? İnsan ırkının vazgeçmesi gereken vahşet içgüdülerinden alınan zevki nasıl haklı kılabilirsiniz? Sanırım okuyucunun kafasında şu anda bu sorular var. Bu konu çok önemlidir. O nedenle, ben de niçin konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaştığımı ifade etmeye çalışacağım.

Eğitim içgüdülerin bastırılmasını değil, geliştirilmesini içerir. İnsan içgüdüleri çok belirsizdir ve çok çeşitli yollarla doyuma ulaştırılabilir. Bir çoğunun doyurulabilmesi için beceri gerekir. Hem kriket hem de beyzbol aynı güdünün doyurulmasını sağlar; fakat bir çocuk hangisini öğrendiyse onu oynayacaktır. Bu nedenle kişilikle ilişkisi yönünden eğitimin sırrı, insana güdülerini faydalı biçimlerde kullanmasını sağlayacak beceriler kazandırmasıdır. Çocukluk döneminde kendini "Mavi Sakal"la özdeşleştirilerek kaba bir şekilde doyurulan güç elde etme içgüdüğü, ileriki yıllarda bilimsel bir keşif yapma, bir sanat eseri yaratma, mükemmel çocuklar yetiştirme ya da buna benzer daha zarif ince yollarla doyurulabilir. Eğer bir insanın bildiği tek şey dövüşmek olursa ondaki güçlü olma isteği onun dövüşten zevk almasına neden olacaktır; fakat başka becerileri de varsa başka yollarla da doyum bulabilecektir. Eğer güçlü olma isteği çocuklukta, henüz tomurcuk halindeyken yok edilirse çocuk mutsuz ve tembel, yararı da zararı da görülmeyen biri haline gelecektir. Bu tür zayıf ve korkak tabiatlı bir insanın iyiliği dünyanın ihtiyacı olan veya bizim çocuklarımıza aşılama çalıştığımız iyilik değildir. Çocuklar küçükken ve henüz etrafına zarar veremeyecek bir evredeyken hayallerinde vahşi atalarının

yaşamlarını yaşamaları çok doğaldır. Onlara daha zarif doyum yolları bulabilecekleri bilgi ve becerileri kazandırırsanız hep o aşamada kalacaklarından korkmanız gerekmez. Çocukken ben takla atmayı çok severdim. Bugün artık takla atmıyorum; fakat takla atmanın da kötü bir şey olduğunu düşünmüyorum. Aynı şekilde, Mavi Sakal olmaktan hoşlanan çocuk da bu zevki geride bırakacak ve gücü başka yollarla elde etmeye çalışacaktır. Eğer çocukluk çağına uygun uyarıcılarla hayal gücü canlı tutulursa ileriki yıllarda, bir yetişkin olarak etkinlik göstereceği dönemde de hayal gücü büyük olasılıkla canlı kalacaktır. Çocukların henüz tepki veremeyecekleri ve davranışlarının denetlenmesinin gerekli olmadığı bir dönemde onlara ahlaki fikirler benimsetmeye çalışmanın hiçbir faydası yoktur. Bunun yaratacağı tek sonuç sıkıntı ve bu düşüncelerin daha etkin olabilecekleri bir yaşta bu fikirlere karşı direnç gösterme olacaktır. Bu, çocuk psikolojisinin incelenmesinin eğitim açısından neden önemli olduğunu ortaya koyan nedenlerden bir tanesidir.

Daha ileriki yaşlardaki oyunlar ilk çocukluk çağından farklılık gösterirler ve giderek daha rekabetçi olurlar. Başlangıçta çocuğun oyunları hep tek kişiliktir. Bir bebeğin, ablalarının ya da ağabeylerinin oyunlarına katılabilmesi zordur; fakat çocuk bir kere öğrendiğinde, toplu halde oynanan oyundan alınan zevk o denli büyüktür ki tek başına oynamak artık zevkli olmaktan çıkar. İngiltere’de üst sınıfların eğitiminde okuldaki oyunlara çok büyük önem verilmiştir. Oyunların bazı önemli değerlerinin olduğunu kabul etsem de geleneksel İngiliz görüşünün biraz abartılı olduğunu düşünmekteyim. Çok fazla uzmanlık gerektirmedikçe oyunlar sağlık için de yararlıdır. Eğer sıradışı becerilere çok fazla önem verilirse en iyi oyuncular kendilerini çok zorlar, diğerleri ise sadece izleyici durumuna düşer. Oyunlar çocuklara ufak tefek incinmeleri sorun yapmadan acıya dayanabilmeyi ve büyük yorgunlukları neşeyle karşılayabilmeyi öğretir; fakat oyunların iddia edilen diğer yararları bana oldukça

yanıltıcı gelir. Oyunların işbirliğini öğrettiği söylenir; fakat bence işbirliğini sadece rekabetçi biçimde öğretirler. Bu tür bir işbirliği endüstri ya da sosyal ilişkiler için gerekli olan işbirliği değil; ancak savaş sırasında gerekli olabilecek bir işbirliğidir. Bilim hem ekonomide, hem de uluslararası siyasette, rekabet yerine işbirliğinin getirilmesini teknik açıdan mümkün kılmıştır. Aynı zamanda, işbirliğini (savaşta gerekli olan şeklini) eskiye göre daha tehlikeli hale getirmiştir. Bu nedenlerden ötürü, yenen ve yenilen insanları içeren rekabetçi girişimler yerine, “düşman”ı doğa olarak gören ortak girişimler anlayışını geliştirmek geçmişte olduğundan çok daha önemlidir. Bu konu üzerinde çok fazla durmak istemiyorum. Rekabet duygusu insanın doğasında vardır ve bir çıkış yolu bulmak zorundadır. Çıkış yolu olarak da oyunlar veya atletizm yarışmalarından daha masum yollar bulunamaz. Bu nokta, oyunların engellenmemesi için geçerli bir sebeptir; fakat oyunlara okul müfredatında en önemli yeri verecek kadar önemli bir neden değildir. Çocuklar, yetkililer oyunları “tehlikeli düşünceler”i engelleyen bir çare olarak gördükleri için değil, zevk aldıkları için oynamalıdır.

Bir önceki bölümde korkuyu yenme ve cesareti geliştirme üzerine pek çok şey söyledim; fakat cesaret zorbalıkla karıştırılmamalıdır. Zorbalık bir insanın, diğerlerine isteklerini zorla kabul ettirmesidir; cesaret ise kişisel talihsizliklere karşı kayıtsız kalabilmektir. Eğer fırsat verilseydi çocuklara fırtınalı denizde küçük gemileri yüzdürmeyi, yükseklerden suya atlamayı, otomobil, hatta uçak kullanmayı öğretmeyi isterdim. Oundle'daki Sanderson'un yaptığı gibi makineler yapmayı ve bilimsel deneyler için risk alabilmeyi öğrettirdim. Mümkün olabildiği ölçüde, oyunlardaki düşman olarak onlara cansız doğayı gösterirdim; çünkü güçlü olma isteği bu çatışmada da, en az diğer insanlarla çatışmada olduğu kadar doyuma ulaşabilir. Bu yolla edinilen beceri, kriket veya futboldaki becerilerden daha yararlıdır ve bu yolla gelişen kişilik de sosyal ahlaka daha

uygundur. Ahlaki nitelikleri bir yana bırakırsak, spor ruhu, zekâyâ daha az değer verilmesini içerir. Büyük Britanya aptallıktan ve yetkililer zekâyâ değer verip zekâyı geliştirmeye çalışmadıkları için endüstrideki konumunu yitiriyor ve belki de imparatorluğunu da yitirecek. Tüm bunlar oyunun çok önemli olduğu yönündeki değişmez inançla ilgilidir. Tabi konu daha da derindir. Bir insanın spordaki başarısının onun değerinin bir göstergesi olduğu inancı, karmaşık çağdaş dünyanın ihtiyaçlarını kavramadaki başarısızlığımızı gösterir. Bu konu, daha sonra ayrıntılı olarak tartışılacağı için, şu anda başka bir şey söylemeyeceğim.

Okuldaki oyunların, genellikle iyi olduğu düşünülen ama benim kötü olduğunu düşündüğüm bir yönü daha var; takım ruhunu geliştirmedeki etkisi. Takım ruhu yetkililerin sevdiği bir niteliktir; çünkü takım ruhu, onların kötü istekleri iyi saydıkları eylemler için kullanabilme olanağını verir. Eğer çaba gösterilmesi isteniyorsa diğer grubu geçme arzusu kamçılanarak çabanın gösterilmesi sağlanabilir. Buradaki zorluk rekabeti içermeyen çabalar için hiçbir istek sağlanamamasındadır. Rekabet duygusunun tüm eylemlerimize nasıl hakim olduğunu fark etmek insanı hayrete düşürür. Bir kasabada çocuk bakımı için yapılan harcamaların arttırılmasını isterseniz komşu kasabada bebek ölüm oranlarının daha düşük olduğunu söylersiniz. Eğer bir üreticiyi daha ileri bir yöntemi kullanması için ikna etmek isterseniz rekabetin tehlikelerinden söz açarsınız. Eğer Savunma Bakanlığını üst komuta kademelerinde biraz askeri bilginin gerekli olduğu yönünde ikna etmek isterseniz; ama hayır, “centilmenlik” geleneği öylesine güçlüdür ki bu konuda yenilgi korkusu bile etkili olmayacaktır. (*) Yapıcılığı kendi içinde bir değer olarak geliştirmek ya da sonuçta hiç kimse zarar görmeyecek bile olsa insanların işlerini daha iyi yapmayı

(*) Bkz., *Gizli Birlik*, Yüzbaşı Ferdinand Tuohy, Murray, 1920, Bölüm IV.

istemelerini sağlamak için bir şey yapmak mümkün değildir. Bunun sebebi okul oyunlarından çok ekonomik sistemimizdir; fakat şimdiki halleriyle okul oyunları çocuklarda rekabet duygusunu tetiklemektedir. Eğer çocuklarımıza işbirliği ruhunu kazandırmak istiyorsak okullardaki oyunlarda değişiklikler yapmamız gerekir; fakat bu konuyu daha fazla irdelemek bizi kendi konumuzdan uzaklaştırır. Ben iyi bir devletin nasıl oluşacağı ile değil, varolan devlet içinde mümkün olabildiği ölçüde iyi bir bireyin nasıl oluşacağı ile ilgileniyorum. Bireydeki gelişim ve toplumdaki gelişim yan yana gitmelidir; fakat eğitim konusunda yazarı özellikle ilgilendiren bireydir.

YAPICILIK

Bu bölümde ele alınacak konuya oyunla olan ilişkisi nedeniyle daha önce de değinilmişti; fakat şimdi konuyu kendi başına ele alacağım.

Çocukların içgüdüsel istekleri belirsizdir, daha önce de değindiğimiz gibi, eğitim ve çocuğun önüne çıkan koşullar onları farklı yönlere çevirebilir. Ne ilk günaha dair eski inanç, ne de Rousseau'nun doğal erdeme olan inancı gerçeklerle uyum içindedir. İçgüdü'nün hammaddesi ahlak açısından nötrdür ve çevrenin etkisiyle iyi veya kötü olarak biçimlenebilir. Patolojik durumlar dışında, birçok insanın içgüdülerinin başlangıçta iyi olarak biçimlenebilecek nitelikte olması yönünde ölçülü bir iyimserliğe inanmak için geçerli nedenler vardır. İlk çocukluk döneminde uygun bir zihinsel ve fiziksel bakım sağlandığı takdirde sözü edilen patolojik durumlar pek nadir ortaya çıkar. Verilecek uygun bir eğitim içgüdülerle uyum içinde yaşamayı mümkün hale getirecektir; fakat bu arıtılmamış ve doğanın verdiği biçimlenmemiş bir dürtü değil, eğitilmiş ve geliştirilmiş bir içgüdü olacaktır. İçgüdü'nün geliştirilmesini sağlayan en etkin unsur belirli doyumları sağlayan; fakat ötekileri sağlamayan beceridir. Bir insana doğru beceriler kazandırırırsanız o insan erdemli olacaktır. Eğer yanlış beceriler kazanırsa ya da hiçbir beceri kazanamazsa kötü bir insan haline gelecektir.

Bu genel değerlendirmeler güçlü olma isteği konusunda da geçerlidir. Hepimiz bir şeyler üzerinde *etkili olmayı* severiz; fakat güç tutkusu söz konusu olduğunda neyin üzerinde *etkili olduğumuza* pek aldırmayız. Genel anlamda konuşursak, başardığımız şey ne denli büyük olursa, o denli büyük haz duyarız. İnsanlar küçük yemlerle balık avlamayı severler; çünkü böylesi daha zordur. Duran bir kuşu vurmazlar; çünkü bu çok kolaydır. Bu örnekleri vermemin sebebi, bu durumlarda insanı yönlendiren tek neden faaliyette bulunma zevkidir; fakat aynı kural her alanda geçerlidir. Öklid'i öğreninceye dek aritmetiği sevdim, analitik geometriyi öğreninceye dek de Öklid'i ve bu böyle sürüp gitti. Bir çocuk önce yürümekten zevk alır, ardından koşmaktan, sonrasında ise sıçramaktan ve tırmanmaktan. Kolayca yapabildiğimiz şey artık bize zevk vermez. Bize başarının heyecanını veren şey, yeni kazanılmış bir beceri ya da henüz kazanıp kazanmadığımıza tam olarak emin olamadığımız beceridir. Bu nedenle, güçlü olma isteği öğretilen her yeni beceriye göre yeni biçimler alabilir.

Hem yapmak hem de bozmak güçlü olma isteğini doyuma ulaştırır; fakat genellikle yapmak daha güçtür. Bu nedenle bunu başaran kişiye daha büyük zevk verir. Burada yapıcılığın ve yıkıcılığın bilgece birer tanımını vermeye kalkmayacağım. Çok genel bir şekilde ifade edecek olursak; ilgilendiğimiz sistemin potansiyel enerjisini arttırıyorsa yapıcı oluyoruz, azaltıyorsa yıkıcı oluyoruz demektir. Psikolojik açıdan açıklayacak olursak; önceden tasarlanmış bir yapıyı hayata geçirdiğimizde yapıcı oluruz, ya da ortaya çıkacak olan yeni yapıyla ilgilenmeden, var olan bir yapıyı değiştirmek için doğa güçlerini serbest bıraktığımızda yıkıcı oluruz. Bu tanımlar hakkında ne düşünülrse düşünülsün, bir insanın yeniden kurmak için yıktığını öne sürdüğü ve onun samimiyetinden emin olmadığımız istisnai durumlar dışında, uygulamada bir eylemin yapıcı sayılıp sayılamayacağını hepimiz biliriz.

Yıkma daha kolay olduğu için çocuğun oyunları genellikle bununla başlar ve ancak daha ileriki aşamalarda yapıcılığa geçer. Elinde kovaıyla kumsalda oynayan bir çocuk büyüklerin kumdan şekiller yapmasından ve daha sonra bu şekilleri küreği ile yıkmaktan çok hoşlanır; fakat bu şekilleri kendi yapabileceği duruma geldiğinde bunları yapmaktan büyük bir zevk alır ve yaptıklarının yıkılmasına da izin vermez. Çocuk tuğlalarla oynamaya ilk başladığında büyükleri tarafından yapılan kuleleri yıkmaktan hoşlanır; fakat bu kuleleri kendi yapmayı öğrendiğinde yaptıklarından çok fazla gurur duyar ve mimarlık çabalarının yıkıntıya dönüştürülmesine katlanamaz. Çocuğun oyundan zevk almasını sağlayan dürtü her iki evrede de aynıdır; fakat edinilen yeni beceri dürtünün sonucunda ortaya çıkan eylemi değiştirmiştir.

Birçok erdemin kaynağında yapıcılıktan alınan haz yatmaktadır. Bir çocuk sizden kendi yaptığı şeyleri yıkmamanızı istediğinde ona, onun da başkalarınınkini yıkmaması gerektiğini kolaylıkla anlatabilirsiniz. Bu yolla onun emeğe saygı duymasını sağlayabilirsiniz, özel mülkiyetin toplumsal açıdan zararsız tek kaynağı da budur. Ayrıca çocukta bu yolla sabırlı, sebatlı ve gözlemci olması için bir dürtü yaratmış olursunuz. Bu nitelikler olmadan, kulesini kalbinden geçen yükseklikte yapmayı başaramayacaktır. Çocuklarla oyun oynarken kendiniz yalnızca tutkuyu uyuracak ve bir şeyin nasıl yapıldığını gösterecek kadar yapmalısınız. Ondan sonrasını ise çocuk kendi çabalarıyla yapmalıdır.

Eğer çocuğun bahçeden faydalanma imkânı varsa yaratıcılığın daha ileri bir biçimini geliştirmek kolay olacaktır. Çocuğu bahçede oynamaya iten ilk dürtü bahçede gördüğü güzel çiçekleri koparmak olacaktır. Bunu yasaklayarak engellemek de mümkündür; fakat bir eğitim şekli olarak sadece yasaklamak yetersizdir. Yetişkinlerde bahçeden rasgele çiçek toplamayı engelleyen saygının çocuklarda da geliştirilmesi arzu edilir.

Yetişkinin saygı duymasını sağlayan unsur hoşagiden bir sonuç elde etmek için harcanan emeğin ve çabanın farkında olmasıdır. Çocuk üç yaşına geldiğinde ona bahçede bir köşeyi ayırabilir ve buraya tohumlar dikmesi için teşvik edilebilir. Tohumlar çiçek açtığında çocuğun kendi ürettiği çiçekler ona çok güzel ve değerli gelecektir. İşte, bundan sonra annesinin çiçeklerine de özenle davranması gerektiğinin bilincine varabilir.

Düşüncesizce ortaya çıkan gaddarlık, çocuğu yapıcılığa ve büyötmeye karşı özendirmekle kolayca yok edilebilir. Her çocuk yeteri kadar büyödüğünde, sinekleri ya da diğery böcekleri öldürmek isteyecektir. Bu onun ileride daha büyük hayvanları ve nihayetinde insanları öldürmesine yol açar. Sıradan bir üst-sınıf İngiliz ailesinde kuşların öldürölmesi takdir gören bir davranıştır ve savaşta insanları öldürölmek de mesleklerin en soylusu arasında yer alır. Bu tavır eğitilmemiş içgüdü ile ilgilidir, bu hiçbir yapıcı becerisi bulunmayan ve bu nedenle güçlü olma isteklerine masum bir çıkış yolu bulamayan insanlarda görölün içgüdüdür. Bu insanlar sölünleri öldürebilir ve kiracılara acı çektirebilir. Koşullar gerektirdiğinde bir gergedanı veya bir Almanı vurabilirler. Fakat daha yararlı sanat dallarında yetersizdirler; çünkü anne-babaları ve öğretmenleri onları İngiliz soyluları haline getirmeyi yeterli bulmuşlardır. Bu kişilerin doğuşta başka bebeklerden daha geri zekâlı olduğuna inanmıyorum, ileriki yaşlarda bu kişilerde görölün noksanlıklar tamamen kötü eğitime bağlanabilir. Eğer ilk yaşlarından beri yaşamın gelişimini sevecen bir sahiplik duygusuyla izleyerek yaşamın değerini hissetmeyi öğrenseler ve değışik türlerde yapıcı beceriler kazansalar, eğer büyük bir ilgiyle uzun sürede üretilen şeylerin nasıl hızlı ve kolayca yıkılabildiğini anlamaları sağlansa ve tüm bunlar onların ilk yaşlardaki ahlaki eğitimlerinin bir parçasını oluştursa, onlar da başkalarının yarattıklarını bu denli kolay yıkmaz ya da buna teşebbüs etmezlerdi. Bu açıdan ileriki yıllarda en büyük eğitici içgüdü, yeterli biçimde uyarılmış olması

kaydıyla anne ya da babalıktır; fakat zenginlerde bu nadiren olur; çünkü onlar çocuklarının eğitimi bu işi parayla yapan profesyonellere bırakırlar. Bu nedenle bu kişilerdeki yıkıcı eğilimleri yok etmek için onların anne ya da baba olmalarını bekleyemeyiz.

Evinde eğitim almamış hizmetlileri çalıştıran her yazar, bu hizmetlilerin yazılan müsveddelerle ateş yakma tutkusunun engellenen ne zor olduğunu bilir. (Halk keşke bunu engellemek imkânsız olsaydı, diyebilir.) Fakat başka bir yazar, sizi kıskanan bir düşman bile olsa böyle bir şey yapmayı aklından bile geçirmeyecektir; çünkü kendi deneyimleri ona müsveddelerin ne kadar değerli olduğunu öğretmiştir. Aynı şekilde, kendi bahçesi olan bir çocuk başkalarının çiçek yataklarını çiğnemeyecek ve evinde hayvan besleyen bir çocuk da hayvanlara saygı duymayı öğrenecektir. Kendi çocuklarını yetiştirmek için sıkıntılara katlanmış bir insanın da insan yaşamına saygı duyuyor olması muhtemeldir. En güçlü anne-baba sevgisini ortaya çıkaran şey çocuklarımız için katlandığımız sıkıntılardır. Bu sıkıntıları yaşamayan insanlarda anne-babalık içgüdüleri az ya da çok körelir ve sadece bir sorumluluk duygusu biçiminde hissedilir; fakat yapıcılık içgüdüleri tam olarak geliştirilmiş anne-babaların çocukları için zahmete girmeleri çok daha kuvvetli bir ihtimaldir. Bu nedenle eğitimin bu yönüne çok büyük önem verilmelidir.

Yapıcılıktan söz ettiğimde kastettiğim şey, sadece somut şeyler ortaya koyma anlamındaki yapıcılık değil. Rol yapma ya da bir koroda şarkı söyleme gibi uğraşlar, işbirliğine dayalı, soyut bir yapıcılığı içerir. Bu tür faaliyetler pek çok çocuğun hoşuna gider Çocukların bu tür faaliyetlerde bulunmaları teşvik edilmelidir. (Fakat çocuklar asla bu tür faaliyetlere katılmaları için zorlanmamalıdır.) Tamamen düşünsel olan konularda bile yapıcı ya da bozucu eğilimlere sahip olmak olasıdır. Klasik eğitim hemen hemen bütünüyle eleştireldir. Çocuk hata

yapmaktan kaçınmayı ve hata yapanları da küçümsemeyi öğrenir. Bu yaklaşım da kişide bir çeşit soğuk yanılsızlık tavrı oluşturur. Bu durumda özgünlüğün yerini otoriteye saygı alır. Yanılsız Latince bir kereliğine ve herkes için geçerli olmak üzere saptanmıştır, bu Virgil'in ve Çiçero'nun Latincesidir. Yanılsız bilim sürekli olarak değişmektedir ve yetenekli bir genç bu sürece yardımcı olmayı arzu edebilir. Sonuç olarak bilimsel eğitim ile geliştirilen tavır, ölü dillerin çalıştırılmasıyla geliştirilen tavırdan çok daha fazla yapıcı olacaktır. Hatadan kaçınmanın başlıca amaç haline geldiği durumlarda, eğitim düşünsel açıdan ruhsuz bir insan tipi yaratacaktır. Bilgisiyle cüretkâr bir işe girişebilme şansı tüm yetenekli genç kızlara ve delikanlılara verilmelidir. Genellikle yüksek öğretim insana iyi davranışlar kazandıran ve dil yanlışlarından kaçınmayı öğreten kısıtlayıcı bir kurallar topluluğu olarak algılanır. Bu tür bir eğitimde yapısalcılık unutulmuştur. Ortaya çıkarılan, beklendiği gibi, ufak tefek ayrıntılara takılıp kalan, girişimci ruhu bulunmayan ve açık yürekli olmayan bir insan tipidir. Eğitimin amacı olumlu bir başarı elde etmek olarak belirlendiğinde tüm bunlar önlenmiş olur.

Eğitimin ileriki yıllarında toplumsal yapıcılığın uyarılması gerekir. Söylemek istediğim, zekâsı yeten kişilerin hayal güçlerini, var olan toplumsal güçleri kullanmada ya da yeni güçler yaratmada daha etkin şekilde kullanmaları için teşvik edilmelerinin gerekli olduğudur. İnsanlar Platon'un *Devlet*'ini okurlar; fakat hiçbir noktada, bu eseri güncel siyasi faaliyetlerle ilişkilendirmeyi düşünmezler. Rus Devleti'nin 1920 yılında *Devlet* adlı eserde belirtilen ülkülerle hemen hemen aynı ülkülere sahip olduğunu söylediğimde Platoncuların mı yoksa Bolşeviklerin mi daha büyük bir şaşkınlığa uğradığını söylemek zordu. İnsanlar edebiyat klasiklerini okurken onların çevredeki insanların yaşamları açısından ne anlama geldiğini kavramaya çabalamazlar. Bu Ütopya konusunda özellikle kolaydır; çünkü

şu anki toplumsal sistemimizden yola çıkıp ütopyaya hangi yollarla varacağımız bize söylenmez. Bu konular söz konusu olduğunda en değerli zihinsel yeti bir sonraki adımın ne olacağını doğru biçimde kestirebilmektir. On dokuzuncu yüzyıl İngiliz Liberalleri bu yetiye sahiptiler; fakat aldıkları önlemlerin onları nasıl bir sonuca götüreceğini bilseler korkuya kapılırlardı. Pek çok şey insanın zihnine, çoğunlukla bilinçaltında egemen olan imgeye bağlıdır. Toplumsal düzen pek çok imgeye dönüştürülerek düşünülebilir. Bunların en yaygını bir kalıp, bir makine ve bir ağaçtır. İlk imge Sparta'da ya da geleneksel Çin'de olduğu gibi, durağan toplum kavramına bağlıdır. İnsan doğası önceden hazırlanmış bir kalıba dökülür ve önceden tasarlanmış olan şekli alır. Bu tür fikirler katı ahlak veya toplum anlayışlarında kendilerini gösterirler. Dünyaya bakışı bu imge ile belirlenen bir insanın belirli bir siyasi duruşu olacaktır; katı, uzlaşmaz, müsamahasız ve zalim bir duruştur bu. Toplumu bir makine gibi algılayan bir birey daha çağdaştır. Sanayici de komünist de bu sınıfa girer. Bu insanlar için insan doğasının ilginç bir tarafı yoktur, yaşamdaki amaçlar da gayet basittir. Genellikle bu amaç üretimi en yüksek düzeyde tutmaktır. Toplumsal örgütlenme bu basit amaçları gerçekleştirmek için vardır. Burada zorluk, gerçekte var olan bireylerin bu amaçları istememesidir. İnsanlar örgütleyicinin düzenli beynine değersiz görünen her tür karmaşık şeyi istemekte ısrar ederler. Bu durum ise örgütleyiciyi iyi olduğu düşündüğü insan tipini oluşturabilmesi için kalıp imgesine geri iter. Bu da devrime yol açar.

Toplumsal düzeni bir ağaç olarak algılayan bireyin farklı bir siyasi görüşü olacaktır. Kötü bir makine atılabilir ve yerine yenisi konabilir; fakat bir ağaç kesilirse yeni bir ağacın aynı güce ve büyüklüğe erişmesi için uzun bir süre geçmesi gerekir. Makine ya da kalıp kendisini yapan kişinin isteğine göre şekil alır; fakat ağacın kendine özgü bir doğası vardır, sadece türünün

daha iyi ya da daha kötü bir örneği haline getirilebilir. Yaşayan varlıklara yönelen bir yapıcılık makinelere yönelen bir yapıcılıktan çok farklıdır. Yaşayan varlıklara yönelik yapıcılıkta işlevler daha sadedir ve daha çok duygudaşlık gerektirir. Bu nedenle gençlere yapıcılığı öğretirken onlara yapıcılığı tuğlalar ve makineler üzerinde değil, bitkiler ve hayvanlar üzerinde uygulamaları için fırsat tanınmalıdır. Fizik bilimi düşünsel alanda Newton'un zamanından beri, uygulamada da sanayi devriminden beri etkili olmuştur. Bu da daha mekanik bir toplum kavramı ortaya çıkarmıştır. Biyolojik evrim bir dizi yeni fikir oluşturmıştır; fakat insan ırkını kalıtım yoluyla ıslah etme, doğum kontrolü ve eğitim gibi yollarla insan ilişkilerinden soyutlamaya çalıştığımız doğal eleme bu fikirleri gölgede bırakmıştır. Bir ağaç olarak toplum imgesi, bir kalıp ya da makine imgesinden daha iyidir; fakat yine de bazı noksanları vardır. Bu noksanları gidermek için başvurmamız gereken alan da psikolojidir. Psikolojik yapıcılık yeni ve özel bir türdür ve henüz pek az anlaşılmaktadır; fakat doğru bir eğitim kuramı, siyaset ve tüm insan ilişkileri için çok gereklidir ve eğer yanlış benzetmeler kurarak yanılgıya düşmeleri istenmiyorsa vatandaşların hayal gücünü yöneten unsur psikolojik yapıcılık olmalıdır. Bazı insanlar insan ilişkilerinde yapıcı olmaktan korkarlar; çünkü bunun mekanik olmasından çekinirler. Bu nedenle anarşiye ve “doğaya dönüş” kuramına inanırlar. Ben bu kitapta psikolojik yapıcılığın makine yapımından nasıl farklı olduğunu somut örneklerle açıklamaya çalışacağım. Bu fikrin hayal gücü ile ilgili yönünün yüksek öğretimde kullanılması gerekir. Eğer kullanılsaydı inanıyorum ki, siyaset dünyamız köşeli, sivri ve yıkıcı olmaktan çıkar, aksine esnek ve tam anlamıyla bilimsel olurdu ve harika inanın geliştirilmesini kendine amaç edinirdi.

BENCİLLİK VE MÜLKİYET

Şimdi korku konusuyla benzerlik taşıyan bir soruna geliyoruz. Burada da güçlü, kısmen içgüdüsel ve büyük ölçüde istenmeyen bir dürtü söz konusudur. Böyle durumlarda çocuğun doğasına karşı gelmemeye dikkat etmeliyiz. Çocuğun doğasını görmezden gelmenin ya da onun başka türlü olmasını dilemenin bir faydası yoktur. Elde olan ham maddeyi kabullenmeli ve onu başka bir hammaddeye uygun olan yollarla işlemeye kalkmamalıyız.

Bencillik çok kesin ahlaki bir kavram değildir, ne kadar çok çözümlenirse o kadar belirsiz olur; fakat kreşte karşılaşılan bir olgu olarak kesinlikle belirgindir ve çözümü çok zor olan sorunlar yaratır. Eğer kendi başına bırakılırsa bir çocuk kendinden küçük bir arkadaşının oyuncaklarını almaya çalışacak, yetişkinlerin kendisiyle daha fazla ilgilenmesini isteyecek ve kendinden küçük çocuklarının üzülmesine aldırmaksızın kendi isteklerini gerçekleştirmeye çalışacaktır. Herhangi bir gaz gibi, insanın benliği de dışarıdan bir baskı ile dizginlenmedikçe sürekli büyümeye devam edecektir. Bu açıdan eğitimin amacı, dışarıdan uygulanan baskının, dayak veya ceza gibi değil, alışkanlıklar, fikirler ve duygudaşlık gibi biçimler almasını sağlamaktır. İhtiyaç duyulan düşünce özveri değil, adalettir. Her bireyin dünya üzerinde var olma hakkı vardır ve hakkı olan bir şeyi talep ettiğinde suçlu gibi hissettirilmemelidir.

Özveri öğretildiğinde onun tümüyle uygulanamayacağı ve ortaya çıkan sonucun tam olarak doğru olmayacağı fikri yaygındır; fakat gerçekte ise, insanlar bu dersi alamazlar, adalet istediklerinde günah işlemiş hissine kapılırlar ya da özveri olayını uç boyutlara taşırlar. Özverinin uç noktalara taşınması durumunda, taviz verdikleri kişilere karşı gizli bir öfke duyar ve kendilerine minnettarlık duyulmasını istediklerinde muhtemelen bencilliğin de arka kapıdan içeri girmesine izin verirler. Özveri hiçbir durumda gerçek bir öğreti olamaz; çünkü özveri evrensel olamaz. Erdemli olmayı sağlayan bir yol olarak yanlış bir şey öğretmek ise hiç iyi değildir; çünkü yanlışlık anlaşıldığında erdem buhar gibi uçup gider. Aksine, adalet evrensel olabilir. Bu nedenle çocuğun düşüncelerine ve alışkanlıklarına aşılıp aşılamamız gereken nitelik adalet kavramıdır.

Tek başına bir çocuğa adalet kavramını öğretmek imkansız olmasa bile zordur. Yetişkinlerin hakları ve istekleri bir çocuğunkilerden öyle farklıdır ki bunlar çocuğun hayal gücüne hitap etmezler. Aynı haz için doğrudan rekabet hiçbir zaman yaşanmaz. Üstelik, yetişkinler kendi isteklerine uyulmasını sağlayabilecek bir durumda oldukları için kendi davalarında da yargıç olmak durumundadırlar ve çocuk üzerinde tarafsız bir yargıç etkisi bırakmazlar. Elbette yetişkinler şu ya da bu uygun davranış şeklini öğreten kurallar koyabilirler, örneğin anneleri çamaşır yıkarken onları rahatsız etmemek, babaları meşgulken bağırarak, evde misafirler varken kendi meseleleri için anne babayı zorlamamak gibi. Tüm bunlar açıklanması mümkün olmayan gerekliliklerdir. Eğer çocuğa başka konularda iyi davranılıyorsa çocuk bunlara severek boyun eğecektir; fakat bunlar onun mantığına göre hiçbir şey ifade etmez. Çocukların bu tip kurallara uymalarını sağlamak iyi bir şeydir, çocuğun bir zorba olarak yetişmesine izin verilmemelidir. Çocuk öbür insanların da kendi işlerine, bu işler çocuğa ne denli garip görünürse görünsün, önem verdiklerini kavramalıdır; fakat bu

tür yöntemlerle ancak gözlenen davranışlar düzeltilebilir. Gerçek adalet eğitimi ancak etrafta başka çocuklar varken verilebilir. Bu bir çocuğun uzun süre yalnız kalmamasını gerektiren sebeplerden birisidir. Tek çocuğu olan anne-babalar çocuğa arkadaş ortamı sağlamak için ellerinden geleni yapmalıdırlar, eğer başka seçenek yoksa, bedeli çocuğun evden uzun süre ayrı kalması bile olsa bu yapılmalıdır. Yalnız büyüyen bir çocuk ya bastırılmış ya da bencil bir insan olarak yetişir, belki de bu iki özelliği değişik zamanlarda gösterebilir. Uslu tek çocuk acınacak bir durumdadır, kötü yetişmiş bir çocuk ise tam bir derttir. Çekirdek ailelerin yaygın olduğu günümüzde bu eskiden olduğundan daha büyük bir sorun teşkil etmektedir. Sonraki bölümlerde üzerinde duracağım kreşleri savunmamın nedenlerinden bir tanesi de budur. Fakat şu an için yaşları birbirine yakın, bu nedenle de birbirine yakın zevklere sahip iki çocuklu bir aileyi ideal olarak görüyorum.

Bir el arabasına binmek gibi, bir kerede ancak bir kişinin yapıp zevk alabileceği faaliyetler söz konusu olduğunda çocukların adalet kavramını kolayca öğrenebildikleri anlaşılmıştır. Elbette dürtüleri başka çocukları dışlayarak sadece kendileri için haz talep etmek yönünde olacaktır; fakat yetişkinler araya girip sırayla binmelerini söylediklerinde bu dürtünün hemen etkisiz kalması şaşırtıcıdır. Adalet duygusunun doğuştan var olduğuna inanmıyorum; fakat bu duygunun çocuğa çok çabuk kazandırılabilceğini görmek beni şaşırtmıştır. Elbette bu gerçek adalet olmalıdır, herhangi gizli bir taraf tutma söz konusu olmamalıdır. Eğer çocuklarınızdan bazılarını diğerlerinden daha düşkünseniz, sevginizin hazları paylaştırmada bir etkisinin olmaması için çok dikkatli olmalısınız. Oyuncaklarla eşit olarak oynanması genel olarak kabul gören bir ilkedir.

Adalet gereksinimini herhangi bir ahlaki eğitim ile karşılamaya çalışmak faydasızdır. Adaletten fazlasını vermeyin; fakat çocuğun da daha azını kabul etmesini beklemeyin.

Fairchild Ailesi'nde, "Kalbin Gizli Günahları" başlığını taşıyan ve kaçınılması gereken yöntemleri açıklayan bir bölüm var. Lucy iyi davranışlarda bulunduğunu öne sürer; fakat annesi ona, davranışları iyi olduğunda dahi düşüncelerinin kötü olduğunu söyler ve şöyle der; "Kalp her şeyden daha çok aldatıcıdır ve son derece kötüdür" (Jeremiah XVII. 9). Bu nedenle Bayan Fairchild, Lucy'e görünürde iyi davranışlar sergilediğinde, kalbinden geçen "son derece kötü" şeyleri not etmesi için bir defter verir. Kahvaltıda anne-babası, Lucy'nin kız kardeşine kurdele ve erkek kardeşine de kiraz verir; fakat Lucy'e hiçbir şey vermezler. Lucy de defterine o anda aklından çok kötü şeylerin geçtiğini yazar, anne- babasının erkek kardeşini ve kız kardeşini kendisinden daha fazla sevdiklerini düşünmüştür. Bu tür düşüncelerle ahlaki disiplin yoluyla baş etmesi öğretilmişti ve o da buna inanıyordu; fakat bu yöntemle bu düşünce ancak bilinçaltına itilebilir ve ileriki yıllarda daha garip ve saptırılmış etkiler ortaya çıkarabilirdi. Uygun olan davranış biçimi, anne-babasına bu duyguya kapıldığını ifade etmesi, onların da ya Lucy'e de bir hediye vererek bu duyguyu ortadan kaldırmaları ya da o anda verecekleri başka bir hediyeleri olamadığı için Lucy'nin başka bir zamanı beklemesi gerektiğini ona uygun bir dille anlatmaları olabilirdi. Gerçekler ve dürüstlük her zaman zorlukları yener; fakat baskıcı bir ahlaki disiplin zorlukları her zaman daha da çok büyütür.

Adalet ile yakından ilgili bir konu da mülkiyet duygusudur. Bu katı bir dizi kural ile değil, değişik koşullara uyum gösterebilen esnek bir tavırla halledilmesi gereken zor bir konudur. Aslında bu konuda belli bir çizgiyi izlemeyi güçleştiren ve birbiriyle çatışan pek çok farklı görüş vardır. Bir yandan, mülkiyet sevgisi ileriki yıllarda pek çok sorun ortaya çıkarabilmektedir, siyasi ve ekonomik baskıların başlıca nedenlerinden biri değerli malları yitirme korkusudur. İnsanların, mutluluklarını özel mülkiyete dayandırmayan yollarla kurmaları

arzu edilir; savunucu değil, yaratıcı yollarla uğraşılmalıdır. Bu nedenle çocuklarda mülkiyet duygusunu geliştirmek akıllıca değildir, mümkünse engellenmelidir; fakat bu görüş üzerinde daha fazla tartışmadan karşı tarafla ilgili görüşleri de dile getirmek gerekir, bunların ihmal edilmesi tehlikeli olabilir. Öncelikle, çocuklarda mülkiyet duygusu çok güçlüdür, gördükleri nesneleri elleriyle kavramaya başlar başlamaz bu duygu gelişir (göz-el koordinasyonu). Elleri alabildikleri nesnelerin onların olduğuna inanırlar ve bu nesneler ellerinden alındığında öfkeye kapılırlar. Mülkiyet bu aşamada hâlâ “ele alma”dır ve sahip olma o nesneyi “elde tutma” anlamına gelir. Bu açıklama mülkiyet ile elde tutma arasındaki ilkel bağlantıyı gösterir. Oyuncakçı olmayan bir çocuk sopaları, kırık tuğlaları ya da bulabildiği başka şeyleri toplayacak ve onların kendisinin olduğunu düşünüp topladıkları şeyleri sahiplenecektir. Mülkiyet arzusu o denli köklüdür ki bir zarar vermeden yok edilmesi mümkün değildir. Ayrıca mülkiyet dikkati geliştirir ve yıkıcılık güdüsünü frenler. Özellikle çocuğun kendi yaptığı bir şeyi sahiplenmesi çok yararlıdır, eğer bu engellenirse yapıcı dürtüler körelebilir.

Bu kadar zıt görüşlerin olduğu bir tartışmada kesin bir yöntem belirlememiz güçtür. Benimseyeceğimiz yöntem büyük ölçüde koşullar ve çocuğun doğası tarafından yönlendirilmelidir; fakat bu zıtlıkları uygulamada uzlaştırmak için birkaç şey söylenebilir.

Oyuncaklardan bazıları özel, bazıları ise ortak olmalıdır. Örnek vermek gerekirse, sallanan at her zaman ortak olmalıdır. Bu bize bir ilke sağlıyor: Eğer bir oyuncaktan tüm çocuklar aynı ölçüde hoşlanıyor; fakat bir arada değil de sırayla kullanabiliyorlarsa ve çok büyük ya da aynısı alınamayacak denli pahalı bir oyuncaksa, bu oyuncak ortak olmalıdır. Diğer yandan, çocuklardan birine daha uygun olan bir oyuncak (örneğin yaş farkı nedeniyle), ondan daha çok zevk alan başka bir çocuğun

olabilir. Eğer bir oyuncak dikkatli bir bakım gerektiriyorsa ve yaşça büyük olan bir çocuk da bu oyuncağın bakımını yapmayı öğrenmişse, yaşça daha küçük olan bir çocuğun bu oyuncağı alıp bozmasına izin vermemek adil bir davranıştır. Bunu telafi etmek için küçük çocuğa yaşına daha uygun bir oyuncak verilebilir. Çocuk iki yaşını geçtikten sonra dikkatsizliği yüzünden bir oyuncağı kırarsa yenisi alınmamalıdır, çocuğun bir süre oyuncağın yokluğunu hissetmesi iyi olacaktır. Çocuğun oyuncaklarını başka çocukların kullanmasını engellemesine izin vermeyin. Elinde oynayabileceğinden çok oyuncak olduğunda kullanmadığı oyuncaklarla bir başka çocuğun oynamasına karşı çıkmasına göz yumulmamalıdır; fakat bunları söylerken, diğer çocukların kırma olasılığı bulunan oyuncakları ve sahibinin gurur kaynağı haline gelmiş bir yapıyı kurmakta kullandığı oyuncakları ayrı tutuyorum. Gösterilen gayretin bir ödülü olarak, mümkünse, unutuluncaya kadar bu yapının ayakta durmasına izin verilmelidir. Bu söylenenlere bağlı olarak, çocuğun hiçbir zaman başkalarına zarar verici hareketler sergilemesine izin vermeyin, hiçbir zaman kasti olarak başka bir çocuğun eğlenmesini engellemesini görmezden gelmeyin. Bu konularda çocuğa bir nebze de olsa iyi davranış öğretmek hiç de zor değildir ve elde edilecek sonuç da gösterilmesi gereken katı tavra değer. Bir çocuğun yasal hakkı olduğunda dahi, başka bir çocuktan zorla bir şeyler almasına izin vermeyin. Eğer bir çocuk yaşça daha küçük olan bir çocuğa nazik davranmıyorsa, siz de ona nazik davranmayın ve niye böyle yaptığınızı büyük olan çocuğa hemen açıklayın. Bu tür yöntemlerle sürekli kavgaları ve gözyaşlarını engellemek için çocuklara birbirlerine karşı nazik olmayı öğretmek zor olmayacaktır. Kimi zaman hafif bir cezaya kadar kayabilen belli ölçüde bir sertlik gerekli olabilir; fakat hiçbir koşulda güçsüz olanı ezme alışkanlığının oluşmasına izin verilmemelidir.

Çocukların sevdikleri belli sayıda eşyalara sahip

olmalarına izin verilirken, yap boz parçaları gibi, çocuğun ancak onlarla oynarken üzerinde hak iddia edebileceği oyuncaklarla oynama alışkanlığı da teşvik edilmelidir. Montessori aygıtları tüm çocuklar için uygundur; fakat çocuk aygıtlardan birini kullanırken diğer bir çocuk asla müdahale etmemelidir. Bu durum bir çeşit kısıtlı kiracılık hakkı duygusu geliştirir ve bu duygu da ileriki yıllarda gelişmesi arzulanen meziyetlere ters düşmez. Çok küçük çocuklarda bu yöntem uygulanamaz; çünkü onlar henüz yeteri kadar yapıcı değillerdir; fakat beceriler kazandıkça onların yapı kurma faaliyetiyle daha fazla ilgilenmelerini sağlamak mümkün olabilir. İstedikleri zaman yap boz parçasına sahip olabileceklerini bildikleri sürece başka çocukların da bu malzemeleri kullanmalarına ses çıkarmayacaklar ve başlangıçta paylaşmaya karşı hissettikleri isteksizlik edinilen alışkanlıkla giderilecektir. Bence çocuk yeteri kadar büyüdüğünde kitap sahibi olmasına izin verilmelidir; çünkü bu, çocuğun kitap sevgisini arttıracak ve onun okuma isteğini harekete geçirecektir. Sahip olduğu kitaplar mümkünse işe yaramayan şeyler değil, Lewis Carroll'un kitapları ya da *Tanglewood Masalları* gibi iyi kitaplar olmalıdır. Çocuklar değersiz kitaplar da istiyorlarsa bunlar hepsinin ortak malı olmalıdır.

Bu konudaki genel ilkeler şöyle sıralanabilir: Birincisi, çocukta yeterince şeye sahip olamadığı duygusu yaratmayın. Bu cimriliği yaratan duygudur. İkincisi, yaratıcı bir faaliyetin yapılmasını ve özellikle eşyayı dikkatli kullanmasını öğrettiği durumlarda çocuğun özel mülkiyete sahip olmasına izin veriniz. Bu sınırlamalara bağlı kalarak çocuğun dikkatini, elinizden geldiğince, özel mülkiyet gerektirmeyen zevklere yöneltin. Özel mülkiyetinin olduğu durumlarda dahi, başka bir çocuk onun eşyalarıyla oynamak istediğinde çocuğunuzun cimri ve açgözlü davranmasına izin vermeyin. Ancak burada amaç çocuğun kendi rızasıyla eşyalarını ödünç vermesidir, eğer çocuğun eşyalarını ödünç vermesi için otorite gerekiyorsa arzu edilen amaç

gerçekleşememiş demektir. Mutlu bir çocukta cömert eğilimler yaratmak zor olmayacaktır; fakat çocuk zevklerden mahrum bırakılırsa, elbette elde edebildiklerine sıkı sıkıya bağlanacaktır. Çocuklar erdemleri acı çekerek değil, mutluluk ve sağlıkla kazanırlar.

DÜRÜSTLÜK

Ahlaki eğitimin en önemli amaçlarından bir tanesi dürüstlük alışkanlığı kazandırmak olmalıdır. Sadece söylenen sözdeki dürüstlüğü değil, aynı zamanda düşüncedeki dürüstlüğü kastediyorum. Aslında düşüncedeki dürüstlük bana diğerinden daha önemli gibi geliyor. Yaptığının tam olarak bilincinde olarak yalan söyleyen bir insanı, önce bilinç altında kendini aldatan, sonra da kendisini erdemli ve dürüst sanan bir insana tercih ederim. Aslında, doğru düşünen hiç kimse doğruyu söylememenin her zaman yanlış olduğuna inanmaz. Yalanın her zaman kötü olduğu görüşünü benimseyenler, bu görüşlerini ahlak kurallarını kendilerine göre yorumlayarak ve yanıltıcı anlam belirsizlikleri ile desteklemek zorundadırlar, bu yolla insanları aldatır ve yalan söylediklerini kendilerine bile itiraf edemezler. Yine de ben yalan söylemenin haklı çıkarılabileceği durumların çok az olduğuna inanıyorum, hatta bilge insanların uygulamalarından çıkarabileceğimizden bile daha az. Yalanın haklı çıkarılabileceği tüm durumlar da gücün zorbaca kullanıldığı ya da insanın, örneğin savaş gibi, zararlı bir eylemde bulunduğu durumlardır. Bu nedenle, kanımca, iyi bir toplum düzeninde yalanı haklı çıkarabilecek durumlar bugünkünden çok daha az olurdu.

Bir davranış biçimi olarak yalan söylemek daima korkunun ürünüdür. Korkutmadan yetiştirilen bir çocuk dürüst

olacaktır. Bunu ahlaklı davranma çabası ile değil, diğer türlü davranış biçimini düşünemediği için yapacaktır. Akılcı ve nazık davranılmış olan çocukların gözlerinde açık yürekli bir bakış olacak ve bu çocuklar yabancıların yanında bile korkusuz tavırlar sergileyebileceklerdir. Azara veya şiddete maruz kalan bir çocuk ise sürekli olarak azarlanma korkusu taşır, doğal davrandığında bile bir kuralı çiğnemiş olmaktan korkar. Küçük bir çocuk ilk başta yalan söylemenin mümkün olduğunu düşünemez. Yalan söyleme olasılığının bulunduğunu anlama, yetişkinleri gözleyerek yapılan ve korkuyla hızlandırılan bir keşiftir. Çocuk yetişkinlerin ona yalan söylediğini ve yetişkinlere doğruyu söylemenin tehlikeli olduğunu keşfeder. Bu koşullar altında o da yalana başvurur. Yalanı doğuracak nedenlerden kaçınır, böylece çocuk da yalan söylemeyi aklına getirmeyecektir.

Fakat çocukların doğruyu söyleyip söylemediklerini anlamaya çalışırken tedbirli olmak gerekir. Çocukların bellekleri sağlam değildir ve yetişkinler aksini düşündüğü zaman dahi, çocuklar kendilerine sorulan bir sorunun cevabını bilemeye-bilirler. Çocukların zaman duyguları da çok belirsizdir. Dört yaşından küçük bir çocuk dün ile bir hafta öncesi ya da dünle altı saat öncesi arasındaki farkı ayırt edemez. Kendilerine sorulan sorunun cevabını bilmedikleri zaman sizin ses tonunuza ve vurgunuza bakarak evet ya da hayır derler. Çoğu zaman kendi yarattıkları dünyadaki bir karakterin ağzından konuşurlar. Bir çocuk size gelip de arka bahçede bir aslan olduğunu söylediğinde onun yalan söylediğini anlamak kolaydır; fakat pek çok durumda oyunu ciddiye almak da mümkündür. Bu nedenle, çocuğun söyledikleri çoğu zaman nesnel olarak doğru değildir; fakat çocuğun karşısındakini aldatmaya yönelik bir niyeti yoktur. Aslında, çocuklar ilk zamanlarda yetişkinlerin her şeyi bildiklerini ve bunun için onları aldatılamayacaklarını sanırlar. Üç buçuk yaşını geçmiş olan oğlum, bazen bana benim olmadığımı ilginç bir durumda başına neler geldiğini sorar (Bunu

o olaydan zevk almış olduğu için yapar). Neler olduğunu bilmediğime onu inandırmak neredeyse imkânsızdır. Yetişkinler çocuğun bir türlü anlayamadığı yollarla öyle çok şey öğrenirler ki çocuk onların güçlerine bir sınır koyamaz. Geçen Paskalya’da oğluma çikolatadan yapılmış bir sürü Paskalya yumurtası verilmişti. Bu kadar çok yumurta yerse hasta olacağını söyledik; fakat bu uyarıyı yaptıktan sonra onu kendi haline bıraktık. Çok fazla yumurta yedi ve hasta oldu. İyileşir iyileşmez yanıma geldi, parlayan bir yüz ve sesinde bir zafer tonuyla bana şöyle dedi; “Gerçekten hastalandım, baba. Sen bana hasta olacağımı söylemiştin.” Bilimsel bir yasanın doğrulanmış olmasından aldığı zevk şaşırtıcıydı. O zamandan beri her ne kadar ona az miktarda çikolata veriyor olsak da, bu konuda ona güvenebiliyoruz. Üstelik hangi yiyeceğin ona iyi geleceği hakkında söylediklerimize tamamıyla inanıyor. Bu sonucu yaratmak için herhangi bir ahlaki öğüde, ceza veya korkuya ihtiyaç duymadık. İlk dönemlerde gerekli olan sabır ve kesinlikti. Şimdi ise oğlum erkek çocuklarının şeker çaldıkları ve bu konuda yalan söyledikleri yaşa gelmek üzere. Kimi zaman şeker çalacağını söyleyebilirim; fakat yalan söylerse çok şaşıracağım. Çocuk yalan söylerse anne-babalar suçu çocuktan ziyade kendilerinde aramalıdır. Bu sorunu çözmeye çalışırken önceliği nedenleri ortadan kaldırmaya vermelidirler. Çocuğa neden yalan söylememesi gerektiği nazik bir dille ve mantıklıca açıklanmalıdır. Ceza vererek bu sorunu çözemezler, ceza ancak korkuyu artırır ve bu nedenle yalanı daha da çok teşvik eder.

Eğer çocuğun yalan söylememeyi öğrenmesi isteniyorsa şaşmaz bir dürüstlük onlarla kurulacak olan iletişimin ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Hem yalan söylemenin günah olduğunu öğretip hem yalan söyledikleri çocuklar tarafından bilinen anne babalar çocuk üzerinde tüm ahlaki otoritelerini kaybederler. Çocuğa her zaman doğrunun söylenmesi gerektiği yeni bir fikirdir, zira bir önceki kuşakta bunu yapan pek az kişi vardı.

Havva'nın Kabil ve Habil'e elmalar konusunda doğruyu söylemiş olduğundan kuşkuluyum, eminim onlara kendisine iyi gelmeyen bir şey yemediğini söylemiştir. Eskiden anne-babalar kendilerini tutkularından arınmış, tamamen mantıkla hareket eden varlıklar olarak gösterirlerdi. Çocuklarını azarladıkları zaman, bunu öfke ile değil, üzüntü ile yaparlardı; ne kadar azarlarsa azarlasınlar, "kızgın" değillerdi, çocukların iyiliği için onları azarlıyorlardı. Anne-babalar çocukların şaşırtacak derece açık görüşlü olduğunu fark edememişlerdi. Halbuki çocuklar yalan söylenmesini gerektiren ciddi politik nedenleri asla anlayamazlar, tam tersi bu yalandan çok açık bir şekilde nefret ederler. Sizin bilincinde olmadığınız kıskançlıkları çocuğunuz fark edecek, böylece tüm bu duygulara kapılmanın kötülüğü üzerine verdiğiniz ahlaki dersler boşa gitmiş olacaktır. Hiçbir zaman hatasız ve insan üstü bir varlık gibi görünmeye çalışmayın. Çocuğunuz buna inanmayacak, üstelik inansa bile bu sizi daha çok sevmesini sağlamayacaktır. Çok küçük bir yaştayken etrafımı saran Victoria Çağı'nın yalan dolanları ve ikiyüzlülüğünü fark ettiğimi çok net olarak hatırlıyorum ve bir gün çocuklarım olursa, bana yapılan hataları onlara yapmayacağıma dair kendime söz vermiştim. Şimdi bu sözümü elimden geldiğince tutmaya çalışıyorum.

Gençlerin üzerinde özellikle kötü etki yaratan yalanlardan bir tanesi de uygulamayı düşünmediğiniz cezalarla onları tehdit etmektir. Dr. Ballard, *Değişen Okul* (*) isimli kitabında bu kuralı gayet vurgulu bir şekilde dile getiriyor; "Tehdit etmeyin. Eğer tehdit ettiyseniz, bu tehdidi gerçekleştirmenizi hiçbir şey engellemesin. Eğer bir çocuğa, "Bunu tekrar yaparsan seni öldürürüm," derseniz ve çocuk o hareketi tekrarlırsa onu öldürmeniz gerekir. Eğer bunu yapmazsanız size olan saygısını yitirir." (syf. 112). Bakıcıların ve cahil anne-babaların bebeklerle

(*) Hodder and Stoughton, 1925

uğraşırken kullandıkları tehditler belki bu denli aşırı değildir; ama yine de aynı kural geçerlidir. İyi bir nedeniniz olmadıkça hiçbir şey için ısrar etmeyin; fakat eğer bir kere ısrar etmeye başladıysanız sonradan bu kavgaya girdiğiniz için pişman bile olsanız, yine de ısrar etmeye devam edin. Eğer çocuğu tehdit edecekseniz bu gerçekleştirebileceğiniz bir tehdit olsun, blöfünüzün anlaşılmaması konusunda işi hiçbir zaman şansa bırakmayın. Bu kuralın eğitim görmemiş insanlar tarafından anlaşılabilmesinin ne kadar zor olduğunu görmek şaşırtıcıdır. Onu polisın hapse atacağını veya cinlerin kaçıracağını söylemek gibi çocuğu korkutacak tehditler kullanmak özellikle karşı çıkılması gereken bir durumdur. Böyle bir tehdit çocukta önce korku uyandırır, sonra ise yetişkinlerin söylediği her şeye ve tehditlerine karşı şüphecilik geliştirmesine neden olur. Eğer bir konuda ısrarcı davrandıysanız işi sonuna kadar götürmelisiniz. Böylece çocuk böyle durumlarda direnmenin faydasız olduğunu öğrenir ve sorun yaratmadan söylenene itaat eder; fakat bu yöntemin başarıya ulaşması için kuvvetli bir neden olmadıkça ısrar etmemeniz gereklidir.

Yalanın arzu edilmeyen başka bir biçimi ise cansız nesnelere canlıymış gibi davranılmasıdır. Çocuklar bir sandalyeye ya da masaya çarparak canlarını acıttığında bakıcılar bazen onlara, masaya vurarak, “yaramaz sandalye,” ya da “yaramaz masa” demeyi öğretirler. Bu tür bir davranış doğal disiplinin en faydalı kaynaklarından birine zarar verir. Kendi başlarına bırakıldıklarında çocuklar kısa sürede cansız nesnelerin öfkeyle ya da kandırma yolu ile değil, beceri ile kullanıldığını öğrenir. Bu da çocuğun beceri edinebilmesi için bir uyarıcı görevi görür ve kişisel gücün sınırlarının öğrenilmesine yardım eder.

Cinsellik konusundaki yalanlar ise çok eski olduklarından doğru kabul edilirler. Bu tür yalanların çok kötü olduğuna inanıyorum; fakat bu konuyu burada tartışmayacağım. Cinsel eğitimi ayrı bir bölümde ele almak istiyorum.

Baskı altında tutulmayan çocuklar çok sayıda sorular sorarlar. Bunların kimi zekicedir, kimileri ise değildir. Bu sorular çoğu zaman can sıkıcıdır, bazen uygunsuz da olabilirler; fakat elinizden geldiğince dürüst cevaplar vermelisiniz. Çocuk size dinle ilgili bir soru sorarsa sizden farklı düşünen bir yetişkinle çelişecek bile olsanız, ona tam olarak düşündüklerinizi anlatın. Size ölümle ilgili sorular sorarsa onu cevapsız bırakmayın. Sizin aptal ya da kötü olduğunuzu göstermek için hazırladığı sorular varsa onları da yanıtlayın. Size savaş veya idam cezası ile ilgili sorular sorarsa yine cevaplayın. Ampulün nasıl yapıldığı gibi bilimsel ağırlığı olan konular hariç, hiç bir sorusunu, “sen henüz bunu anlayamazsın,” deyip de geçiştirmeyin. Bilimsel konularda bile, gelecekte cevabı öğrendiğinde bu bilginin ona haz vereceğini belliedin. Ona anlayabileceği kadarını değil, fazlasını anlatın. Anlayamadığı kısımlar onun merakını ve bilme tutkusunu uyacaktır.

Hiç ödün verilmeyen bir dürüstlüğün ödülü çocuğun size giderek daha fazla güvenmesi olacaktır. Biraz önce bahsettiğim Paskalya yumurtası örneğindeki gibi, güçlü bir arzuyla çelişmedikçe çocuğun sizin sözlerinize inanmaya doğal bir eğilimi vardır. Arzularıyla çeliştiği durumlarda bile sizin sözlerinizin doğru çıktığını görmek, çocuğun size kolaylıkla ve ısrara gerek kalmadan inanmasını sağlar; fakat sürekli olarak gerçekleştirmediğiniz tehditler kullanırsanız giderek daha ısrarcı ve korkutucu olmak zorunda kalırsınız ve sonuçta sadece çocukta sinirli bir belirsizlik duygusu yaratırsınız. Bir gün oğlum bir akarsuda gezinmek istedi; fakat ben ona yapmamasını söyledim; çünkü suyun içinde çanak-çömlek kırıkları olduğunu ve bunların onun ayağını kesebileceğini düşünüyordum. Oysa o, bunu yapmayı çok istiyordu ve çanak çömlek kırıkları olduğu konusunda da şüpheliydi; fakat ben kırık bir parça bulup keskin ucunu ona gösterdikten sonra hemen durumu kabullendi. Eğer çanak-çömlek kırıklarını işime öyle geldiği için ben uydurmuş

olsaydım onun güvenini kaybedecektim. Eğer hiç kırık parça bulamasaydım onun suda gezinmesine izin vermem gerekirdi. Böyle yinelenen deneyimler sayesinde oğlum benim söylediğim sözlerden şüphe duymayı neredeyse bıraktı.

Yalanın egemen olduğu bir dünyada yaşıyoruz ve kendisine yalan söylenmeden yetiştirilmiş bir çocuk da günümüzde saygıya değer bulunan pek çok şeyi küçümsemesini öğrenecektir. Aslında bu üzücü bir durumdur; çünkü küçük görme kötü bir duygudur. Ben çocuğun dikkatini böyle konulara çekmeyi doğru bulmam; fakat çocuk bu konularla ilgili sorular sorduğunda da onun merakını gidermeye çalışırım. Sahtekâr bir toplumda dürüstlük bir çeşit engeldir; fakat cesaretin sağladığı yararlar bu engellerden daha ağır basar ve cesaret olmadan dürüst olmak da mümkün değildir. Çocuklarımızın dürüst, içten, açık sözlü ve kendilerine saygı duyan insanlar olarak yetişmelerini isteriz. Kendi adıma konuşmam gerekirse, ben, onların bu niteliklere sahip olarak başarısız olmalarını, bir kölenin becerileri ile başarılı olmalarına yeğlerim. Mükemmel insanda doğuştan gelen bir gurur ve bütünlük esastır ve bu meziyetlere sahip bir insanın iyi niyetten kaynaklanan bazı durumlar dışında, yalan söylemesi mümkün değildir. Bazı dünyevi başarısızlıkları doğuracak bile olsa ben çocuklarımızın düşüncelerinde ve eylemlerinde dürüst olmalarını isterim; çünkü böyle olmazlarsa zenginlikten ve ünden daha önemli bir şey tehlikede demektir.

CEZA

Eskiden, çok yakın bir zamana kadar çocukların cezalandırılması çok doğal görülür ve eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilirdi. Önceki bölümlerde, Dr. Arnold'un kırbaçlama hakkında neler düşündüğünü gördük, üstelik onun görüşleri yaşadığı çağda çok insancıldı. Rousseau her şeyi doğal akışına bırakma kuramı ile tanınır; fakat *Emile* adlı eserinde çok sert cezaları savunur. Yüz yıl öncesinin geleneksel görüşü *Uyarıcı Masallar* adlı eserde dile gelir. Burada, küçük bir kız kendisi pembe kuşak isterken büyükleri beyaz kuşak taktıkları için sorun çıkarır.

Salonda bulunan baba
Duydu çıkan gürültüyü
Hemen geldi Caroline'in yanına
Hiç şüphesiz kırbaçlamak için onu

Bay Fairchild çocukları kavga ettiğinde onları, "Bırakın, köpekler havlamaktan ve ısırmaktan zevk alsın" dizesinin ritmine uygun olarak değnekle döverdi. Sonra da onları darağacında zincirle asılı bir cesedi görmeye götürürdü. Rüzgâr esip de zincirleri şakırdattıkça küçük oğlan çok korkar, eve götürülmesi için yalvarırdı; fakat Bay Fairchild onları uzun süre bu görüntüye bakmaları için zorlardı ve çocuklara bu manzaranın kalbinde kötülük barındıranlara ne olacağını gösterdiğini

söylerdi. Çocuğun rahip olması isteniyordu, belli ki lanetlenmiş insanların yaşayacağı korkuları, bu korkuları yaşamış olmaktan gelen bir canlılıkla anlatabilmeyi öğrenmesi gerekiyordu.

Bugün Tennessee'de bile böyle yöntemleri savunan pek az kişi çıkar; fakat bu yöntemlerin yerini nelerin alması gerektiği konusunda çok derin fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Kimileri hâlâ hafif cezaların kullanılması gerektiğini savunurlar, kimileri ise cezanın tümüyle kaldırılmasının mümkün olduğunu düşünürler; fakat bu iki uç arasında bazı ılımlı yaklaşımlara da yer vardır.

Kendi adıma cezanın eğitimde çok küçük bir yeri olduğuna inanıyorum; fakat bu cezanın sert olması gerektiği konusunda şüphelerim var. Çocukla sert bir dille konuşmayı ya da onu azarlamayı da ceza olarak alıyorum. Gerekli olabilecek en ağır ceza öfkenin doğal bir biçimde kendiliğinden dile getirilmesidir. Oğlumun, küçük kız kardeşine kötü davrandığı birkaç olayda annesi ani bir haykırışla öfkesini dile getirdi. Bu tepkinin yarattığı etki çok büyük oldu. Oğlum hıçkırarak ağlamaya başladı ve annesi onunla ilgilenene dek susmadı. Bu olayın çocuğun üzerinde yarattığı izlenim, daha sonra kardeşine karşı iyi davranmasından da anlaşılabilir gibi çok derin oldu. Vermeyi reddettiğimiz şeyleri ısrarla istediği ya da kız kardeşinin oyununu bozduğu birkaç olayda da hafif cezalara başvurduk. İkna etme çabalarının veya tatlı sözlerin fayda sağlamadığı bu gibi durumlarda onu bir odaya götürdük, kapıyı açık bıraktık ve iyi bir çocuk olduğu zaman yanımıza gelebileceğini söyledik. Ağlayarak geçirdiği birkaç dakikadan sonra yanımıza geldi ve her seferinde, geri geldikten sonra iyi davrandı. Geri gelmekle iyi davranma sorumluluğunu üstlenmiş olacağını tam olarak kavrayabiliyordu. Şimdiye kadar daha ciddi bir cezaya hiç ihtiyaç duymadık. Eski anlayışları savunan eğitimcilerin kitaplarından anlayabildiğimize göre, eski yöntemlerle yetiştirilen çocuklar, çağdaş çocuklardan çok daha yaramazmış.

Çocuklarım *Fairchild Ailesi* adlı kitapta anlatılan çocuklarıncı kadar kötü davranışlar sergileseydi kesinlikle dehşete düşerdim; fakat sorunun kaynağı çocukta değil, anne-babada arardım. Sağduyuya sahip anne-babaların sağduyuya sahip çocuklar yetiştirebildiğine inanıyorum. Çocuklar anne-babaların görev ve sorumluluğunu değil, sevgisini hissetmelidir. Görev ve sorumluluk olarak algılanmaktan hiçbir çocuk memnun olmaz. Çocuğun hissetmesi gereken duygu anne-babanın, kendisinin varlığından ve tavırlarından zevk alan sıcak sevgisidir. Koyulan bir yasak mümkünse çocuğa dikkatlice ve dürüst bir biçimde açıklanmalıdır. Çocuğun oynadığı sert oyunlara müdahale etmektense çürükler ve hafif kesikler gibi küçük kazaların olmasına göz yumulmalıdır. Böyle deneyimler yaşayan bir çocuk yasakların gerekli olduğuna daha çok inanır. Doğumundan itibaren bu koşullarda yetiştirilen bir çocuğun ciddi cezaları gerekli kılabilecek bir suç işleyeceğine inanmıyorum.

Bir çocuk sürekli başka arkadaşlarının oyunlarına karışıyorsa veya onların oyunlarını bozuyorsa gerekli olan ceza onu o gruptan uzaklaştırmak olmalıdır. Böyle bir durumda hemen gerekli olan önlemler alınmalıdır; çünkü öbür çocukların mağdur olmasına izin vermek hiç de adil olmayacaktır; fakat inatçı çocuğun kendisini suçlu hissetmesini sağlamak bir yarar sağlamaz, çocukta daha çok arkadaşlarının yaşadığı zevklerden mahrum kaldığı duygusu uyandırılmalıdır. Madame Montessori kendi uygulamalarını şöyle anlatır;

“Ceza konusuna gelince; bizim uyarılarımıza aldırış etmeden diğerlerini rahatsız eden çocuklarla karşılaştık. Bu çocuklar hemen doktor tarafından muayene edildi. Muayene sonucunda çocuğun normal olduğu anlaşıncı, o çocuğu odanın bir köşesindeki küçük masalardan birine oturttuk ve böylece çocuğu diğerlerinden soyutlamış olduk. Rahat bir sandalyede oturuyor ve oturduğu yerden tüm arkadaşlarının çalışmalarını görebiliyordu. Eline de en sevdiği oyuncakları vermiştik. Bu

soyutlama çocuğu sakınleştirmede her zaman işe yarardı. Çocuk oturduğu yerden tüm arkadaşlarını görebiliyordu ve arkadaşlarının çalışmaya devam etmeleri çocuk üzerinde öğretmenin sözle verebileceği her dersten daha etkili oluyordu. Gözlerinin önünde hep beraber çalışan grubun bir üyesi olmanın yararlarını yavaş yavaş anlar ve onların yanına gidip onların yaptıklarını yapmayı isterdi. Başlangıçta disipline başkaldırıyormuş gibi görünen çocukların hepsini bu yolla disipline soktuk. Arkadaşlarından ayrılmış olan çocuğa, sanki hastaymış gibi, özel bir ilgi gösterilirdi. Ben kendim, odaya girer girmez, sanki çok küçük bir çocukmuş gibi doğruca o çocuğun yanına giderdim. Sonra dikkatimi diğerlerine yöneltirdim, işleriyle ilgilenir, sanki küçük birer adanmış gibi hepsine sorular sorardım. Disipline sokmaya çalıştığımız bu çocukların ruhlarında neler olup bittiğini bilmiyorum; fakat değişim kesin ve süreklidir. Çalışmayı ve nasıl davranmaları gerektiğini öğrenmekten gurur duyuyorlardı ve öğretmenlerine ve bana karşı duyarlı bir sevecenlik gösteriyorlardı.” (*)

Bu yöntemin başarısı eski tip okullarda pek bulunmayan birkaç unsura bağlıydı. Öncelikle herhangi bir tıbbi rahatsızlık nedeniyle davranış bozukluğu sergileyen çocuklar tespit ediliyordu. Yöntem doğru bir anlayış ve beceriyle uygulanıyordu; fakat en önemli olan nokta sınıftaki çocukların çoğunun iyi davranışlar sergilemesiydi. Böylece çocuk doğal olarak saygı duyduğu kamuoyunu karşısına aldığını hissediyordu. Elbette bu “gürültücü” olma eğiliminde bir sınıfı olan öğretmeninkinden tümüyle farklı olan bir durum. Böyle bir öğretmenin hangi yöntemlere ihtiyaç duyduğunu hiç tartışmayacağım; çünkü çocuklar baştan beri gerektiği şekilde eğitilmiş olsalardı böyle yöntemlere hiç gerek kalmayacaktı. Çocuklar öğrenmeyi severler, yeter ki doğru bilgi uygun yollarla öğretilsin. Aynı yanlışlıklar daha önce yemek ve uyku konusunda çocuğu

(*) *Montessori Yöntemi*, Heinemann, 1912, s. 103.

eğitirken de yapılır. Tamamen çocuğun yararına olan bir şey, yetişkin için yapılan bir iyilikmiş gibi gösterilir. Bebekler yemek yeme ve uyuma gibi faaliyetlerin sadece yetişkinler arzuladığı için yapıldığını düşünmeye başlarlar. Bu da çocukların hazımsızlık ve uykusuzluk sorunları yaşamalarına neden olur. (*) Çocuk hasta olmadıkça yemeğini yememesine ve aç kalmasına izin verin. Bakıcısı oğluma sürekli olarak tatlı dille kandırarak yemek yediriyordu, o da bunun sonucu olarak giderek yemek konusunda daha da seçici oluyordu. Bir gün öğle yemeğindeyken pudingini yemek istemedi ve biz de pudingi geri gönderdik. Bir süre sonra yiyeceğini söyleyip pudingi geri istedi; fakat aşçının pudingi yediği ortaya çıktı. Bu durum onu çok şaşırttı ve bizim yanımızda bir daha asla öyle yapmacık davranmadı. Okullarda da aynı yöntem kullanılmalıdır. Bir şeyler öğrenmek istemeyen çocuk zorlanmamalıdır; fakat bence derste bulunmayan öğrencilerin bir şekilde sıkılmaları sağlanmalıdır. Eğer diğer çocukların öğrendiklerini görürlerse onlar da çok geçmeden öğrenmek isteyeceklerdir. Öğretmen de olması gerektiği gibi, kendisini bir iyilik yapıyormuş gibi gösterebilir. Ben olsam, her okulda derse girmek istemeyen öğrencilerin gidebileceği büyük bir oda hazırlardım; fakat bir kere o odaya gittiklerinde bir daha derse dönmelerine izin vermezdim. Ders esnasında kötü davranan öğrencileri de oraya yollardım. Cezanın suçlunun sevdiği bir şey değil, sevmediği bir şey olması basit bir kural gibi görünüyor; fakat amaç klasik edebiyat sevgisi aşlamak ise “dizeler” yaygın bir cezadır.

Hafif cezalar özellikle davranışlarla ilgili hafif suçların cezalandırılmasında işe yarar. Övgü ve yerme, küçük çocuklar için, hatta eğer saygı duyulan birinden geliyorsa yaşı daha büyük çocuklar için de önemli bir ödüllendirme ve cezalandırma biçimidir. Övgü ve yerme olmadan eğitim verilebileceğine

(*) Bkz., Dr. H.C. Cameron, *The Nervous Child (Sinirli Çocuk)*, Bölüm IV. ve V.

inanmıyorum; fakat her ikisini kullanırken de belli ölçüde dikkat gerekir. İlk önce, ikisinde de karşılaştırma olmamalıdır. Çocuğa hiçbir zaman başka birinden daha iyi yaptığı veya başka birinin asla yaramazlık yapmadığı söylenmemelidir. Birincisi aşağılama, ikincisi ise nefret duygularını körükler. İkinci olarak da, yergi övgüden çok daha az kullanılmalıdır, iyi davranışlardan beklenmedik sapmalar olduğu durumlarda yergi kesin bir ceza biçimi olarak kullanılabilir; fakat etkisi görüldükten sonra asla sürdürülmemelidir. Üçüncüsü, çocuğun doğal olarak yapması gereken şeyler için övgü kullanılmamalıdır. Ben övgüyü, ahlaki bir çabadan sonra çocuğun cesaret ya da beceri geliştirdiği durumlarda veya mülkiyetinde olan eşyalar konusunda bencil bir tavır sergilemediğinde kullanmayı yeğlerdim. Eğitim süreci boyunca yapılan her iyi iş takdir edilmelidir. Zor elde edilen bir başarı için takdir edilmek gençlikte en önemli deneyimlerden biridir ve bunun verdiği hazzı istemek de o işin yapılmasını sağlayan ek bir uyarıcı olabilir; fakat hiçbir zaman asıl davranış nedeni olmamalıdır. Çocuğu ya da genci o davranışı yapmaya iten asıl neden her zaman, konu ne olursa olsun, işin kendisine duyulan ilgi olmalıdır.

Gaddarlık gibi ciddi davranış bozuklukları ceza yoluyla düzeltilemez. Daha doğrusu, bu gibi durumlarda ceza yapılan tedavinin çok küçük bir parçası olmalıdır. Hayvanlara karşı gaddarca davranma eğilimi erkek çocuklarında az ya da çok doğaldır ve önlenmesi için de yalnız bu amaca yönelik bir eğitim gerekir. Çocuğunuzu bir hayvana eziyet ederken yakalayınca ya kadar beklemek, sonra da kalkıp çocuğunuza eziyet etmek çok kötü bir düşüncedir. Bu onda ancak yakalanmamış olma isteği doğurur. Daha sonra gaddarlığa dönüşebilecek davranışların ilk belirtilerini dikkatle izlemeniz gerekir. Çocuğunuza yaşama karşı saygı duymayı öğretin ve sizin bir hayvanı, hatta eşek arısı ve yılanı bile, öldürdüğünüzü görmesine izin vermeyin. Eğer bunu önleyemiyorsanız bazı durumlarda bunun niçin

gerekli olabileceğini ona dikkatli bir şekilde açıklayın. Eğer daha küçük bir kardeşine biraz kabaca davranırsa siz de aynısını ona yapın ve sonra çocuğa kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkalarına da yapmaması gerektiğini açıklayın. Böylece diğer insanların da duygularının olduğu gerçeğine çocuğunuzun dikkatini etkili bir biçimde çekmiş olursunuz.

Bu yöntemin uygulanmasına küçük yaşlarda başlanması ve çok ciddi olmayan suçlarda uygulanması gereklidir. Yalnızca çocuğunuzun başkalarına verdiği küçük zararlarla, siz de ona karşı aynı tepkiyi gösterebilirsiniz. Bu yöntemi uyguladığınızda bunun bir ceza gibi değil, bir öğretim olarak algılanmasına dikkat edin: “Bak, işte, sen de kız kardeşine aynısını yaptın.” Çocuk karşı çıktığında ise ona şöyle demelisiniz: “Eğer hoşuna gitmediyse sen de bunu kız kardeşine yapmamalısın.” Eğer basit bir dil kullanılırsa ve hemen olayın ardından verilirse çocuk dersi gayet iyi anlayacaktır ve başkalarının duygularına saygı gösterilmesi gerektiğini öğrenecektir. Böyle bir durumda ciddi boyutlarda bir gaddarlık asla ortaya çıkmayacaktır.

Verilen ahlaki eğitim basit ve somut olmalıdır. Doğal olarak oluşan bir durumdan yola çıkılmalı ve sadece o durumda yapılması gerekenlerden öteye geçilmemelidir. Çocuk aldığı ahlaki dersi diğer durumlarda da uygulayacaktır. Somut bir durumu algılayıp çıkarılan dersleri benzer durumlara uygulamak, genel bir kuralı anlayıp çıkarımlar yapmaktan çok daha kolaydır. Çocuğa hiçbir zaman genel anlamda, “Cesur ol, kibar ol,” demeyin. Onu bir durumda cesaret göstermesi için yüreklendirin ve ardından, “aferin, çok cesur bir çocuksun,” deyin. Ya da oyuncağını kız kardeşine vermesi için onu ikna edin ve kız kardeşinin nasıl neşelendiğini görmesini sağladıktan sonra, “Evet sen çok kibar bir çocuksun,” deyin. Aynı kural gaddarlıkla başa çıkmaya çalışırken de geçerlidir. Belirtileri dikkatle gözlemleyin ve ilerlemelerine asla izin vermeyin.

Tüm çabalarınıza rağmen ileriki yaşlarda ciddi boyutlarda gaddarlık ortaya çıkarsa durum çok ciddiye alınmalı ve tıpkı bir hastalık gibi uğraşılmalıdır. Çocuk cezalandırılmalıdır; fakat bunu yaparken çocuğun kendisini kötü bir insan gibi hissetmesine neden olmaktan kaçınılmalı, örneğin kızamık çıkardığı zamanlardaki gibi, aynı kötü şeylerin kendi başına da gelebileceği duygusu uyandırılmalıdır. Bir süre diğer çocuklardan ve hayvanlardan uzak tutulmalıdır, onlarla ilişki kurmasının güvenli olmadığı çocuğa açıklanmalıdır. Kendisine gaddarca davranılsa nasıl acı çekeceği mümkün olduğu ölçüde açıklanmalıdır. Çocuğa, başına büyük bir talihsizliğin gaddarlık güdüsü biçiminde geldiği ve büyüklerinin onu gelecekte de bu tür talihsizlikleri yaşamaması için korumaya çalıştığı hissettirilmelidir. Bu tür yöntemlerin birkaç patolojik durum dışında işe yaracağına inanıyorum.

Bedensel cezanın doğru olduğuna asla inanmıyorum. Hafif biçimleri bile hem işe yaramaz, hem de çocuğa zarar verir. Şiddetli biçimlerde uygulanırsa gaddarlık ve vahşiliği körükler. Bu cezanın uygulayan kimseye karşı herhangi bir öfke ya da gücenme yaratmadığı doğrudur, özellikle bu yöntemin geleneksel olarak kullanıldığı durumlarda çocuklar buna alışır ve bunu doğal sürecin bir parçası olarak kabullenir; fakat bu ceza onları otoriteyi sağlamak için fiziksel acı kullanmanın doğru olduğu fikrine alıştıırır, bu da özellikle ileride gücünü kullanabileceği bir konum elde edebilecek olan çocuklara verilmesi özellikle tehlikeli olan bir derstir. Ayrıca, bu tür ceza çocukla anne-baba arasında ya da öğretmenle öğrenci arasında oluşması gereken güven bağıını da zedeler. Çağdaş anne-baba, çocuklarının, kendi yanlarındayken de, onlar yokmuş gibi rahat olmalarını ve çocukların kendilerini görünce sevinmelerini ister. Kendi yanındayken çocuğun sahte iyi tavırlar sergileyip o sırtını döner dönmez ortalığı ayağa kaldırması anne-babanın asla istemeyeceği bir durumdur. Çocuğun içten sevgisini kazanmak

yaşamın sunabileceği en büyük hazlara denk bir hazdır. Büyükbabalarımız bu zevki hiç tatmadılar, bu nedenle de neler kaçırdıklarından habersizdiler. Onlar çocuklarına anne-babayı sevmenin bir “görev” olduğunu öğrettiler, sonra da bu görevi gerçekleştirmeyi hemen hemen imkânsız kıldılar. Bu bölümün başında alıntı yapılan dizelerdeki Caroline, babası “hiç şüphesiz kırbaçlamak için” onun yanına geldiğinde herhalde hiç mutlu olmamıştır. İnsanlar sevginin bir görev gibi emirle öğretilebileceğini düşündükleri sürece gerçek bir duygu olarak sevgiyi kazanmak için hiçbir şey yapmadılar. Sonuç olarak da insan ilişkileri katı ve gaddar bir hale geldi. Bu algılayışın önemli bir parçasını oluşturan unsur da cezaydı. Bir bayana el kaldırmayı asla düşünmeyecek olan bir insanın savunmasız bir çocuk üzerinde şiddet uygulamaya istekli olması gariptir. Neyse ki, geride kalan yüz yıl içinde anne-baba ve çocuk arasında acıma duygusu açısından daha iyi bir anlayış gelişmiştir. Gelişen bu yeni anlayışla birlikte ceza kuramı da farklılaşmıştır. Eğitimde öne çıkmaya başlayan aydınlık düşüncelerin diğer insan ilişkilerine de bir an önce sıçramasını umuyorum; çünkü çocuklarımızla kurduğumuz ilişkilerde olduğu gibi diğer ilişkilerimizde de buna ihtiyacımız var.

DİĞER ÇOCUKLARIN ÖNEMİ

Buraya kadar, çocukta iyi bir kişiliğin oluşması için anne-babaların ve öğretmenlerin neler yapabileceğini tartıştık. Fakat diğer çocukların yardımı olmaksızın gerçekleştirilemeyecek bazı şeyler de vardır. Bunlar çocuğun yaşı büyüdükçe artar, yaşlıların en önemli olduğu devre üniversite devresidir. Birinci yaştan ilk aylarında diğer çocukların hiçbir önemi yoktur. Son üç aya gelindiğinde çok az yararları vardır. Bu dönemde özellikle faydalı olanlar yaşça biraz daha büyük olan çocuklardır. Ailenin ilk çocuğu genellikle yürümeyi ve konuşmayı kardeşlerinden daha geç öğrenir; çünkü yetişkinler bu konularda taklit edilemeyecek kadar mükemmeldir. Üç yaşındaki bir çocuk bir yaştaki bir çocuk için daha iyi bir modeldir, hem onun istediklerini yapar, hem de gücü öyle insanüstü görünmez. Çocuklar, diğer çocukları, kendilerine yetişkinlerden daha yakın hissederler; bu nedenle de, diğer çocukların yaptıkları eylemler onların harekete geçme dürtülerini daha çok uyarır. Diğer çocuklarla eğitim fırsatını ancak aile sağlayabilir. Seçme şansı olan çocuklar kendilerinden yaşça büyük olan çocuklarla oynamak isteyeceklerdir, bu çocuklar ise daha büyükleriyle, bu böyle sürüp gidecektir. Sonuçta okulda, bir gecekondu mahallesinde ya da başka herhangi bir yerde çocuklar hemen hemen her zaman kendi yaşlılarıyla oynar; çünkü yaşça büyük olanlar onlarla oynamak istemezler. Böylece büyük çocuklardan

öğrenilecek olan şeylerin evde öğrenilmesi zorunluluğu doğar. Bu durumun kötü yanı her ailede bir tane en büyük çocuğun bulunması ve onun bu yöntemden faydalanamamasıdır. Aileler küçüldükçe en büyük çocukların yüzdesi artar, böylece durum giderek kötüleşir. Küçük aileler, anaokulları ile desteklenmediği sürece, çocuklar için bir dezavantajdır; fakat anaokulları bu kitapta ayrı bir bölümün konusu olacaktır.

Yaşı büyük olan çocukların, küçük olanların ya da yaşıtların, hepsinin ayrı faydası vardır. Fakat daha büyük ve daha küçük olan çocukların yararları aile içinde sınırlıdır. Yaşça büyük olan çocukların en büyük faydası erişilebilir amaçlar sağlamasıdır. Bir çocuk, daha büyük olan çocukların oyunlarına katılmaya layık olduğunu ispatlamak için çaba harcayacaktır. Büyük olan çocuğun doğal ve ilgi göstermeyen bir tavrı vardır, bir yetişkinin çocukla oynarken gösterdiği ilgiyi ve yapmacıklığı göstermez. Aynı ilgisizlik bir yetişkin tarafından çocuğa hissettirilirse acı verir; çünkü yetişkinin gücü ve otoritesi vardır ve kendini memnun etmek için değil, çocuğu memnun etmek için oynar. Çocuk aşırı disiplin sonucu oluşan durumlar hariç, hiçbir yetişkine yapmayacağı biçimde, abla ya da abisine neşeyle boyun eğer. Daha az önemli olan rolü üstlenerek işbirliği yapma en iyi başka çocuklardan öğrenilir, yetişkinler aynı şeyi öğretmeye çalıştıklarında kabalık ve yapmacıklık gibi birbirine zıt tehlikelerle karşılaşır, gerçek işbirliği istediklerinde kabalık, görünüşle yetinirlerse yapmacık tavırlar görürler. Gerçek ya da yapmacık işbirliğinden her zaman kaçınılması gerektiğini söylemiyorum; fakat bu tür bir işbirliği küçük ve büyük iki çocuk arasındaki gibi kendiliğinden oluşmaz ve bu nedenle iki tarafa da zevk vererek uzun süre devam edemez.

Tüm gençlik dönemi boyunca yaşça bir az daha büyük olan insanlar bir şeyler öğretmeleri açısından çok yararlıdırlar. Burada kastedilen resmi öğretim değil, çalışma saatleri dışında gerçekleşen öğretimdir. Yaşça biraz daha büyük olan bir çocuk

isteği harekete geçirmede her zaman etkili olur ve eğer iyiliksever bir çocuksa zorlukları bir yetiştikinden çok daha iyi bir şekilde açıklayabilir; çünkü onlarla başa çıkmanın anısı henüz çok tazedir. Ben, üniversitede bile, benden birkaç yaş daha büyük olan arkadaşlarımdan, ciddi ve saygıdeğer beylerden öğrendiklerimden çok daha fazlasını öğrendim. Toplumsal hayatın üniversitedeki kadar katı bir şekilde “yıllar”a göre ayrılmadığı durumlarda da bu deneyimin yaygın olduğuna inanıyorum. Elbette, çoğu zaman olduğu gibi, yaşça büyük olan öğrencilerin, daha küçük olanlarla bir arada olmayı yakışsız bulduğu durumlarda bunun yaşanması mümkün değildir.

Özellikle üç ile altı yaş arasında daha küçük olan çocukların da faydaları görülür. Bu faydalar genellikle ahlaki eğitim ile ilgilidir. Çocuk yetişkinlerle bir arada bulunduğu süre içinde bazı önemli erdemleri edinebileceği ortamı bulamaz, bunlar özellikle güçlünün zayıf olanla ilişkisinde gerekli olan erdemlerdir. Kardeşinden eşyaları zorla almaması gerektiği, küçük kardeş istemeden onun kurduğu kuleyi yıktığında aşırı öfke göstermemesi, kardeşinin istediği; ama onun kullanmadığı oyuncakları saklamaması çocuğa öğretilmelidir. Sert bir şekilde tutarsa kardeşini incitebileceği ve kardeşini ağlattığında vicdan azabı duyması da öğretilmelidir. Küçük çocuğu korurken, büyük çocukla başka koşullarda haklı gösterilemeyecek sertlikle konuşulabilir, beklenmedik bir anda geleceği için bu tür bir tepki güçlü bir etki oluşturup faydalı olabilir. Tüm bunlar başka yollarla doğal olarak verilmesi mümkün olmayan faydalı derslerdir. Çocuğa soyut bir şekilde ahlak dersi vermek budalalık ve zaman kaybıdır; her şey somut olmalı ve var olan durumdan yola çıkılmalıdır. Bir yetişkinin bakış açısından verilen bir ahlak eğitimi çocuğa testere kullanma konusunda verilen bir ders gibi gelir. Çocuk kendisine işin nasıl yapıldığının gösterildiğini hisseder. Örneklemenin çok önemli olmasının nedenlerinden bir tanesi de budur. Bir marangozu çalışırken gören bir çocuk

onun hareketlerini taklit etmeye çalışır. Anne-babasının sürekli kibar ve anlayışlı bir şekilde davrandığını gören çocuk, onların bu yönünü taklit etmeye çalışır. Her iki durumda da çocukluğun taklit etmek istediği şey saygı duyduğu bir şeydir. Eğer çocuğunuza testerenin nasıl kullanılacağına ilişkin ciddi bir ders verir; fakat sonra testereyi balta gibi kullanmaya kalkarsanız onu asla bir marangoz yapamazsınız. Ona kız kardeşine iyi davranması gerektiğini söyler; fakat kendiniz iyi davranmazsanız tüm sözleriniz boşa gider. Bu nedenle, örneğin burnunu temizlemek gibi, küçük bir çocuğu ağlatacak bir şey yapacağınız zaman bunu yapmanın neden gerekli olduğunu büyük çocuğa açıklamalısınız. Aksi halde, büyük olan çocuğunuz küçük olanı savunmaya girişebilir ve sizin gaddarca davranmanızı engellemek için sizinle kavga edebilir. Eğer gaddar olduğunuz izlenimi yaratırsanız çocuğunuzdaki zorbalığa yönelik güdülerini engelleme gücünü yitirmiş olursunuz.

Hem yaşça büyük hem de küçük olan çocuklar çocuğunuz için önemlidir; fakat özellikle dört yaşından sonra akranlar daha da önemlidir. Kendisiyle eşit olan insanlara nasıl davranması gerektiğini çocuk mutlaka öğrenmelidir. Yaşadığımız dünyada var olan eşitsizliklerin pek çoğu yapay eşitsizliklerdir ve davranışlarımızla bu eşitsizlikleri görmezden gelmemiz iyi olur. Varlıklı insanlar kendilerini aşçılarından daha üstün görürler ve onlara olan davranışları toplum içinde sergiledikleri davranışlarından farklıdır; fakat bu insanlar kendilerini bir dükten aşağı görürler ve düke olan davranış tarzlarıyla kendi benliklerine karşı saygı duymadıklarını gösterirler. Her iki durumda da bu insanlar yanılğı içindedir; hem aşçıyla hem de dükle eşit olduklarını kabul etmeli ve öyle davranmalılardır. Gençlik çağında yaş yapay olmayan bir hiyerarşi oluşturur, bu nedendir ki ileriki yaşamda gerekli olacak pek çok toplumsal alışkanlık akranlarla ilişki kurarak öğrenilir. Her türlü oyun

akranlar arasında daha iyi oynanır, okuldaki rekabet de böyledir. Okul arkadaşları arasında bir çocuğun ne kadar önemli olduğu tamamen arkadaşlarının yargısıyla belirlenir, çocuğa hayranlık duyulabilir ya da çocuk küçümsenebilir; fakat bu tamamen çocuğun kendi kişiliği ve becerileri ile ilgili bir durumdur. Seven anne-babalar fazlasıyla hoşgörölü, sevgisiz anne-babalar ise doğallığın bastırıldığı bir ortam yaratırlar. Özgür bir rekabet ortamı ve eşit işbirliği içinde doğal davranışların gelişmesine ancak akranlar olanak sağlar. Gaddarlığa yer vermeden benliğe saygı duyma ve köleliğe vardırımadan başkalarına anlayışla yaklaşma en iyi akranlar arasında öğrenilir. Bu nedenle, anne babanın gösterdiği ilgi ve yakınlık ne denli iyi olursa olsun, iyi bir okulun çocuğa sağlayacağı faydaların yerini tutamaz.

Şimdiye kadar söylediklerimizden belki de daha önemli olan başka bir konu daha var. Çocuğun zihni ve bedeni, oyuna ihtiyaç duyar ve ilk yıllardan sonra, oyunlar başka çocuklarla oynamadıkça zevk vermez. Oyun oynamayan bir çocuk gergin ve sinirli olur; yaşama sevincini kaybeder ve kaygı geliştirir. Elbette çocuğu John Stuart Mill'in yetiştirildiği gibi yetiştirmek de mümkündür; üç yaşında çocuğa Yunanca öğretilmeye başlanır ve çocuk hiçbir zaman çocukça eğlencelerin tadını alamaz. Yalnızca bilgi edinilmesi açısından düşünülürse sonuç iyi olabilir; fakat ben böyle bir yöntemi onaylamam. Mill kendi hayatını anlattığı kitabında, ergenlik çağında müzikteki tüm nota bileşimlerinin bir gün tükeneceği ve yeni besteler yapmanın mümkün olamayacağı düşüncesine kapıldığını ve intiharın eşiğine geldiğini yazar. Böylesi bir saplantının sinir bozukluğunun bir belirtisi olduğu çok açıktır. İleriki yaşamında ne zaman babasının felsefesinin yanlış olabileceğini gösteren bir tartışma ile karşılaşsa ürkmüş bir at gibi bundan kaçmaya çalışır, böylece düşünme gücünün değerini büyük ölçüde azaltırdı. Daha normal geçen bir gençlik çağının onda daha büyük bir düşünsel esneklik sağlaması ve onu düşüncesinde

daha özgün kılabilmesi mümkün olabilirdi. Ne olursa olsun, daha normal bir gençlik dönemi onun yaşamdan daha fazla zevk almasını da sağlayabilirdi. Ben de on altı yaşına gelinceye dek yalnız başıma eğitildim. Koşullarım Mill'inki kadar sert değildi; fakat yine de gençlik çağının olağan zevklerinden yoksundum. Ben de ergenlik döneminde tıpkı Mill'in anlattığı intihar eğilimini yaşadım. Benim nedenim dinamik yasalarının vücudumun hareketlerini düzenlediği ve iradenin sadece bir yanılsamadan ibaret olduğu düşüncesiydi. Akranlarımla ilişki kurmaya başladığımda kendimi fazla kuralcı buldum. Bu durumun ne kadar sürdüğünü söylemek de bana düşmez.

Yukarıda öne sürdüğüm tüm fikirlere karşın, okula gitmesi gereken çocuklar bulunduğunu ve bunların bazılarının da çok önemli bireyler olduğunu kabul etmeye hazırım. Eğer bir çocuğun herhangi bir yönde önemli zihinsel güçleri varsa; fakat bunun yanında fiziksel yönden zayıf ve ürkek bir çocuksa normal çocuklardan oluşan bir gruba uyum sağlayamayabilir ve çıldıracak dereceye gelene dek eziyet görebilir. Olağandışı yeteneklerin zihinsel dengesizlikle bir arada bulunması hiç de az rastlanır bir durum değildir ve böyle durumlarda normal bir çocuk için yararlı olmayacak yöntemlere başvurulmalıdır. Aşırı duyarlılığın belli bir nedeninin olup olmadığı dikkatle araştırılmalı ve tedavisi için sabırla çalışılmalıdır; fakat bu tedavi asla normal bir çocuğun kötü arkadaşlarından çekebileceği türden korkunç acılar içermemelidir. Ben bu tür aşırı duyarlılığın bebeklik çağında yapılan hatalardan kaynaklandığına ve bu hataların çocuğun sindirim ya da sinir sistemini bozduğuna inanıyorum. Bebeklikte bakım akıllıca yapılırsa bebeklerin arkadaşlarıyla birlikte olmaktan zevk alacak kadar normal çocuklar olarak yetişeceğini düşünüyorum. Yine de her zaman bazı istisnalar olacaktır ve bu istisnaların bir tür dehaya sahip olan çocuklar arasından çıkması daha olasıdır. Bu nadir durumlarda ise okul pek tercih edilmemeli ve daha korunaklı bir gençlik çağı yeğlenmelidir.

SEVGİ VE DUYGUDAŞLIK

Bazı okuyucularım şu ana kadar, iyi bir kişiliğin özünü oluşturan sevgi konusunu ihmal ettiğimi düşünebilir. Ben doğru hareketin ortaya çıkması için iki önemli gerekliliğin sevgi ve bilgi olduğu görüşündeyim. Yine de ahlaki eğitimden bahsederken buraya kadar sevgi hakkında hiçbir şey söylemedim. Bunun nedeni ise şuydu: Doğru sevgi, eğitimin değişik evreleri boyunca bilinçli olarak amaçlanan bir şey değil, büyümekte olan çocuğa uygun şekilde davranmanın sonucunda ortaya çıkan bir meyve olmalıdır. Ne tür bir sevgi arzuladığımız ve hangi yaş grubu için nasıl bir eğilimin gerektiği konusunda açık olmamız gerekir. On ya da on iki yaşından buluğ çağına kadar bir çocuk sevgiden yoksun olma eğilimi gösterir, onun doğasını zorlayarak kazanılabilecek hiçbir şey yoktur. Gençlik çaığında ise duygudaşlığa, yetişkinlikte olduğundan daha az yer vardır; çünkü duygudaşlığı etkin bir biçimde dile getirme gücü daha azdır ve genç bir insan diğer insanların isteklerini bir kenara bırakıp kendini yaşam için eğitmeyi düşünmek zorundadır. Bundan dolayı, bu niteliklerin erkenden gelişmesi için çabalamak yerine çocukları ileride hoşgörölü ve sevecen yetişkinler olacak şekilde yetiştirmek için uğraşmalıyız. Kişilik eğitimindeki tüm sorunlar gibi bu sorun da bilimseldir ve psikoloji dinamiği denen alan içinde incelenebilir. Sevgi bir görev olarak var olamaz. Çocuğa anne-babasını ve kardeşlerini

sevmesi gerektiğini söylemenin hiçbir faydası yoktur. Çocukları tarafından sevilmek isteyen anne-babalar çocukta sevgiyi doğuracak şekilde davranmalı ve derin sevgi duygusu yaratacak fiziksel ve zihinsel özellikleri çocuklarına kazandırmaya çalışmalıdırlar.

Çocuklar anne-babalarını sevmeleri için zorlanmamalı, aynı zamanda bu sonucu amaçlayan davranış biçimlerinden de kaçınılmalıdır. Anne-baba sevgisi bu yönüyle karşı cinse duyulan sevgiden farklıdır. Karşı cinse karşı duyulan sevginin özünde doğal olarak karşılık arama vardır, karşılık olmazsa bu sevgi biyolojik işlevini yerine getiremez; fakat anne-baba sevgisinin özünde karşılık arama yoktur. Doğal ve saf anne babalık içgüdü, çocuğu anne-babanın vücudunun bir dış parçası gibi hissettirir. Eğer ayak başparmağınızda bir ağrı varsa ona kendi çıkarınız için bakım yaparsınız ve parmağınızın minnettarlık duymasını beklemezsiniz. Sanırım vahşi bir kadın da çocuğuna karşı benzer bir duygu besler. Çocuğunun iyiliğini, özellikle de çocuğu küçükse, tıpkı kendi iyiliğiymişçesine ister. Çocuğuna bakarken kapıldığı özveri duygusu kendi kişisel bakımında hissettiğinden daha fazla değildir, bu nedenle minnettarlık aramaz. Çocuk kendine bakamayacak durumda olduğu sürece onun anneye olan gereksinimi, anne için yeterli bir karşılıktır. Sonraları, çocuk büyümeye başladıkça sevgi azalır ve talepler artabilir. Hayvanlarda yavru büyüdüğünde anne-baba sevgisi azalır ve yavrudan hiçbir istekte bulunulmaz; fakat en ilkel insanlarda bile durum böyle değildir. Güçlü bir savaşçı olan oğlun, yaşlı ve çökmüş anne-babayı beslemesi ve koruması beklenir. Aeneas ve Anchises'in öyküsü daha yüksek kültür düzeylerinde bu duyguyu dile getirir. İnsanın geleceği tahmin edebilme yeteneği geliştikçe yaşlılıkta çocukların yardımlarını alabilmek amacıyla onların sevgilerini sömürme eğilimi artmaktadır. Tüm dünyada rastlanan ve Tevrat'ın Beşinci Emir'inde de anlatılan evlatlık görevi ilkesi de buradan

kaynaklanmaktadır. Özel mülkiyetin ve düzenli hükümetin gelişmesi ile birlikte bu ilke önemini yitiriyor, yüzyıllar sonra inanlar bu gerçeğin farkına varıyorlar ve duygusallık modası geçen bir kavram oluyor. Çağdaş dünyada elli yaşında bir adam ekonomik açıdan seksen yaşındaki anne veya babasına bağlı olabilir. Burada önemli olan çocuğun anne-babaya olan sevgisi değil, anne babanın çocuğa karşı olan sevgisidir. Elbette bu özellikle mülkiyet sahibi sınıflar için geçerlidir. Ücretle yaşamını sürdürenler arasında eski ilişkiler devam eder; fakat bu sınıf içinde bile yaşlılıkta verilen aylıklar ve benzeri önlemler sayesinde durum yavaş yavaş değişmektedir. Bu nedenle, çocukların anne-babalara karşı olan sevgileri temel erdemler arasındaki yerini yitirmekte; fakat anne-babaların çocuklar için duyduğu sevgi hâlâ önemini korumaktadır.

Psikanalistler tarafından gündeme getirilen bir dizi başka tehlike de vardır; fakat ben onların gerçekleri yorumlayış şeklinin sorgulanabileceği kanısındayım. Burada bahsettiğim tehlikeler anne ya da babaya aşırı bağlı olmakla ilgili olanlardır. Bir yetişkin, hatta ergenlik çağındaki bir genç bile bağımsız olarak düşünmeyi veya hissetmeyi öğrenebilmek için anne ya da babasının etkisinde kalmamalıdır. Eğer anne ya da babanın kişiliği çocuğunkinden daha kuvvetliyse bu kolayca gerçekleşebilir. Nadir görülen hastalıklı durumlar dışında, bir Oidepus Kompleksinin olduğuna, yani annelerin erkek çocuklar, babaların da kız çocuklar için özellikle çekici olabileceğine ben inanmıyorum. Anne-babanın aşırı etkisi, tabi eğer böyle bir şey varsa, o anne veya babanın çocukla çok fazla uğraşmış olmasından kaynaklanır. Bu genellikle annedir; fakat bu konuda cinsiyet ayrımı söz konusu değildir. Annesini sevmeyen ve babasını da az gören bir kız çocuğunun babasına hayranlık duyması çok doğaldır; fakat bu durumda hayranlık babanın kendisi tarafından değil, hayaller tarafından yaratılmıştır. Hayranlık umutların bir çiviye asılması anlamına gelir, çivi

sadece elverişli olmakla kalır, umutların niteliği ile bir ilgisi yoktur. Anne-babanın aşırı etkisi bundan oldukça farklı bir durumdur; çünkü bu hayali bir resim ile değil, gerçek bir kişi ile ilgilidir.

Çocuğun sürekli beraber olduğu bir yetişkin zaman içinde çocuğun yaşamında öyle önemli bir yer tutabilir ki çocuk ileriki yaşamında bile düşünsel yetenekleri bakımından bir köle haline gelebilir. Kölelik zihinsel ya da duygusal boyutlarda, ya da her ikisinde birden olabilir. Zihinsel boyutta köleliğin bir örneğini John Stuart Mill sağlar. Mill babasının yanılmış olabileceğini asla kabul etmezdi. Yaşamın ilk yıllarında zihinsel boyutta kölelik bir dereceye kadar normaldir. Onları sürükleyen genel bir akımın bulunduğu durumlar haricinde pek az yetişkin anne babaların ya da öğretmenlerin öğrettikleri düşüncelerden farklı düşüncelere sahiptir. Düşünsel boyuttaki köleliğin doğal ve normal olduğu savunulabilir; fakat ben bu tür bir kölelikten ancak sırf bu amaca yönelik bir eğitimle kurtulmanın mümkün olduğunu kabul etme eğilimindeyim. Anne-babanın ve skolastiksizimin böylesi aşırı etkilerinden kaçınılmalıdır; çünkü hızla değişmekte olan bir dünyada geçmiş kuşakların fikirlerine bağlı kalmak çok tehlikelidir; fakat ele aldığımız konuyla daha çok ilgili olduğu için şu anda ben sadece duyguların ve iradenin köleliğinden bahsedeceğim.

Psikanalistlerin “Oidepus Kompleksi” başlığı altında inceledikleri bazı tehlikeler (ben bunu yanıltıcı buluyorum) anne-babaların, çocuklarından duygusal bir karşılık görme yönündeki aşırı isteklerinden doğar. Biraz önce ifade ettiğim gibi, saf bir anne-babalık içgüdüğü duygusal bir karşılık beklemez, çocuğun bakılma gereksinimi ve korunma ve yiyecek için anne-babaya bağlı oluşu bu içgüdüğü yeteri kadar doyurur. Bağımlılık azaldıkça anne-baba sevgisi de azalır. Hayvanlar arasında durum böyledir ve hayvanların amaçları için tamamen yeterlidir; fakat insanlarda bu içgüdüğün bu denli yalın olması

pek mümkün değildir. Evlatlık görevi duygusunun kazandırılması ile ilgili bölümde askeri ve ekonomik nedenlerin etkisini ele aldım. Şimdi ise anne-babalık içgüdüsünün işleyişi konusunda ortaya çıkabilecek karışıklıkların tamamen psikolojik olan iki nedeni üzerinde duracağım.

Bunlardan birincisi zekânın içgüdüden alınabilecek zevkleri gördüğü durumlarda ortaya çıkan türdendir. Genel anlamda konuşmak gerekirse, içgüdü faydalı sonuçları olan ve zevk veren eylemlere yöneltir; fakat bu sonuçlar hoş giden türden olmayabilir. Yemek yemek zevk verir; fakat özellikle de hazımsızlık olduğu durumlarda sindirim zevk vermez. Cinsel ilişki zevk verir; fakat doğum böyle değildir. Bir bebeğin bağımlılığından haz alınabilir; fakat güçlü bir yetişkinin bağımlılığından haz alınmaz. İlkel ana türü kadın bebeğini emzirmekten büyük zevk alır; fakat çocuğun çaresizliği azaldıkça alınan zevk de azalır. Bu nedenle, alınan zevk için çocuğun çaresizlik dönemini uzatma ve çocuğun anne-baba rehberliğinden kurtulma dönemini geciktirme eğilimi vardır. Bu durum deyimlerde de dile gelmiştir, örneğin “annesinin eteği altında” sözü böylesi durumlar için kullanılır. Bu kötülükle başa çıkabilmek için erkek çocuklarını yatılı okullara yollamaktan başka yol olmadığı düşünülürdü. Kızlar söz konusu olduğunda ise bu bir kötülük olarak algılanmıyordu; çünkü (özellikle aile varlıklıysa) kızların çaresiz ve bağımlı olması arzu edilen bir şeydi ve önceleri annelerine bağımlı oldukları gibi evlendikten sonra da kocalarına bağımlı olacakları umulurdu. Bu da nadiren gerçekleşirdi ve bu başarısızlık “kaynana fıkraları”nı doğururdu. Fıkraların amaçlarından bir tanesi de düşünmeyi engellemekti ve bu açıdan fıkralar başarılı olmuştu. Bağımlı olarak yetiştirilen bir kız çocuğunun doğal olarak annesine bağımlı kalacağını ve bu nedenle, hiçbir erkekle evliliğin temelini oluşturan içten bir ilişkiye giremeyeceğini kimse fark edemez gibiydi.

İkinci psikolojik karışıklık ise geleneksel Freudcu bakış açısına daha yakın duruyor. Bu türden bir karışıklık karşı cinsle duyulan sevgiye ait bir takım öğelerin anne-baba sevgisine karıştığı durumlarda ortaya çıkar. Cinsiyet farkına ilişkin bir şeyden bahsetmiyorum, bahsettiğim belli bir tür duygusal karşılık için duyulan istektir. Cinselliğin psikolojisinin tek eşliliği bir kurum haline getiren önemli bir özelliği, bir insan için ilk sırada gelme ve dünyadaki bir tek insanın mutluluğu için herkesten daha önemli olduğunuzu hissetme arzusudur. Bu arzu evliliğe yol açtığında ise mutluluk getirmesi ancak birtakım başka koşulların da gerçekleşmesine bağlıdır. Uygar ülkelerdeki evli kadınların büyük çoğunluğu herhangi bir sebepten ötürü doyurucu bir cinsel yaşama sahip değildir. Böyle bir durumda ise kadın, ancak bir erkeğin yeteri kadar ve doğal yollarla karşılayabileceği isteklerin uygun olmayan ve sahte doyumunu çocuğunda arayabilir. Çok belirgin olan bir şeyden bahsetmiyorum, bahsettiğim yalnızca bir tür duygusal gerilim, duygularda bir tür aşırılık, öpmekten ve fazlaca okşamaktan duyulan zevktir. Bu tür duygular sevgi dolu bir annede gayet normal karşılanırdı. Gerçekte, doğru olan ve zararlı olan arasındaki ayrım çok incedir. Bazı Freudcu düşünürlerin savunduğu gibi anne-babaların çocuklarını hiç öpmemeleri ve sarılmamaları gerektiğini söylemek saçma olacaktır. Çocukların anne ve babalarından sıcak bir sevgi görme hakları vardır, bu onların dünyaya bakışlarının mutlu ve kaygısız olmasını sağlar ve sağlıklı bir psikolojik gelişim için böyle anne-baba sevgisi çok gereklidir; fakat bu onların karşılık vermelerinin beklendiği bir şey değil, tıpkı soludukları hava gibi, doğal olarak kabul ettikleri türden bir sevgi olmalıdır. Konunun özü bu karşılık verme meselesidir. Kendiliğinden oluşan ve her iki taraf için de iyi olan bir tür karşılık elbette olacaktır; fakat bu ilişki çocuğun, kendi arkadaşlarında etkin bir şekilde dostluk arayışından farklı bir şey olacaktır. Psikolojik açıdan anne-babalar her zaman geri

planda kalmalıdır ve çocuk onlara haz verme amacıyla hareket etmemelidir. Anne-baba çocuğun büyümesinden ve gelişmesinden haz almalıdır. Karşılık olarak onlara geri dönen herhangi bir şey anne-baba tarafından, ilkbahardaki güzel hava gibi, minnettarlıkla karşılanan fazladan bir şey olmalı, doğal düzenin bir parçası gibi kabul edilmemelidir.

Bir kadının cinsel yönden doyum bulmadıkça iyi bir anne olması ya da küçük çocuklar için bir eğitici olması çok zordur. Psikanalistler ne derse desin, anne-babalık içgüdücü cinsellik içgüdücüsünden farklıdır ve cinselliğe ait duyguların karışmasından zarar görür. Evlenmemiş bayan öğretmenleri işe alma alışkanlığı psikolojik açıdan yanlıştır. Çocuklarla uğraşması gereken doğru kişi, içgüdüsel olarak kendisi için çocuklardan beklenmemesi gereken doyumları aramayan kadındır. Mutlu bir evliliği olan bir kadın bu türe girer; fakat böyle bir evlilik yaşamamış olan bir kadın başarılması hemen hemen imkânsız olan öz denetime gereksinim duyacaktır. Elbette aynı değerlendirmeler aynı koşullardaki erkekler için de geçerlidir; fakat erkeklerde bu tür durumlara çok daha az rastlanır. Bunun nedeni, hem onların babalık içgüdülerinin o denli güçlü olmaması hem de onların cinsel açlığa nadiren düşmeleridir.

Çocukların anne-babalarına karşı takınmaları gereken tutuma ilişkin düşüncelerimizi de burada açıklığa kavuşturmalıyız. Eğer anne-babalar çocukları için doğru türde bir sevgi beslerlerse çocukların vereceği karşılık tam da anne-babanın arzu edeceği türden olacaktır. Çocuklar kendilerini hoşlarına giden bir işe kaptırmamışlarsa anne-babaları geldiğinde mutlu olacak ve gittiklerinde üzüleceklerdir. Fiziksel ya da ruhsal, herhangi bir sorun yaşadıklarında hemen anne-babalarının yardımını isteyeceklerdir. Maceralara atılmaya cesaret edeceklerdir; çünkü arkalarında anne-babalarının onları koruduğunu bilecekler; fakat bu duygu tehlike anları dışında çok da bilinçli

olmayacaktır. Sordukları sorulara anne-babalarının cevap vermesini, yaşadıkları karışıklıkları gidermelerini ve zor işlerde yardım etmelerini bekleyeceklerdir. Anne-babaların onlar için yaptıkları pek çok şeyi bilinçli bir şekilde fark etmeyeceklerdir. Anne-babalarını yatacak yer ve yiyecek sağladıkları için değil, onlarla oyun oynadıkları, yeni şeyler öğrettikleri ve dünya hakkında hikâyeler anlattıkları için seveceklerdir. Anne babalarının da onları sevdiğini yavaş yavaş fark edeceklerdir; fakat bu doğal bir gerçek olarak kabul edilmelidir. Anne-babaları için hissettikleri sevgi diğer çocuklar için hissettikleri sevgiden oldukça değişik olacaktır. Anne-baba çocuğa göre hareket etmelidir; fakat çocuk kendine ve dış dünyaya göre hareket etmelidir. Çocuğun anne babasıyla ilgili gerçekleştirmesi gereken önemli bir görevi yoktur. Onun görevi zihinsel ve bedensel açıdan gelişmektir ve o bu gelişimi sürdürdükçe sağlıklı anne-babalık içgüdüğü doyum bulacaktır.

Aile yaşamında sevginin miktarını ya da sevginin kendiliğinden ortaya çıkışını azaltmak istiyor izlenimi verirsem çok üzülürüm. Kastettiğim asla bu değil. Sevginin değişik türleri olduğunu söylemek istiyorum. Karı koca arasındaki sevgi başka şey, anne-babanın çocuk için hissettiği başka ve çocuğun anne baba için hissettiği sevgi de bambaşka bir şeydir. Değişik türdeki bu sevgilerin karışması ilişkilere zarar verir. Freudcuların bu doğruyu bulabildiklerini sanmıyorum, çünkü onlar bu içgüdüsel farkları tanımıyorlar. Bu gerçek de onları anne-baba ve çocuklarla ilgili görüşlerinde bir anlamda sofu kılıyor; çünkü onlar anne-babayla çocuk arasındaki sevgiyi bir tür yetersiz cinsel sevgi olarak görüyorlar. Özel talihsiz durumlar haricinde esaslı bir özveriye gerek olacağına inanmıyorum. Birbirlerini seven bir kadın ile erkek ve onların çocukları kalplerinden geldiği gibi hareket edebilmelidirler. Düşünceye ve bilgiye ihtiyaç duyacaklardır; fakat bunları anne-baba sevgisi sayesinde kazanacaklardır. Birbirlerinden almaları gereken şeyi

çocuklarından talep etmemeleri gerekir; fakat birlikte mutlu iseler zaten bunu yapmak için bir dürtü duymayacaklardır. Çocuklar olması gerektiği gibi yetiştirilirse anne-babalarına kendi bağımsızlıkları için engel oluşturmayacak türden bir sevgi duyacaklardır. Gereken şey zevkleri yok eden bir özveri değil, zekâ ve bilgi ile yeteri kadar aydınlanmış özgürlük ve yaygın içgüdüdür.

Oğlum iki yaş dört aylıkken ben Amerika'ya gittim ve üç ay boyunca evden uzak kaldım. Benim yokluğumda tamamen mutluydu; fakat eve döndüğüme sevinçten çılgına döndü. Onu sabırsızlıkla bahçe kapısında beklerken buldum, elimi tuttu ve kendisini özellikle ilgilendiren her şeyi bana göstermeye başladı. Ben duymak istiyordum, o da anlatmak istiyordu. Benim anlatma isteğim yoktu, onunsa duyma isteği yoktu. İki güdü farklı; ama birbirine uyumluydu. Hikâye anlatma söz konusu olduğunda o dinlemek, ben anlatmak isteriz, yani burada da uyum vardır. Üç yaş altı aylıkken benim doğum günüm oldu. Annesi ona her şeyin beni mutlu etmesi için hazırlandığını söyledi. Öyküler onun en önde gelen zevklerindendir. Hikâye zamanı geldiğinde o gün doğum günüm olduğu için hikâyeyi kendisinin anlatacağını söylediğinde şaşırdık. On iki tane hikâye anlattıktan sonra yere indi ve "Bugün başka hikâye yok," dedi. Bu olay üç ay önce oldu ve o zamandan beri hiç hikâye anlatmadı.

Daha geniş kapsamlı sevgi ve duygudaşlık konusuna geliyorum. Anne-babalarla çocuklar arasındaki sevgi ve duygudaşlıkta, anne-babanın güçlerini kötüye kullanma ihtimalinden kaynaklanan karmaşık yönler olduğu için genel anlamda konuyu ele almadan önce bu karmaşıklıklara değinmek gerekliydi.

Bir çocuğu duygudaşlık ve sevgi hissetmesi için zorlamanın herhangi bir yöntemi yoktur, belki tek yöntem bu duyguların kendiliğinden oluştuğu koşulları gözlemlemek ve bu koşulları oluşturmaya çalışmaktır. Hiç şüphesiz, duygudaşlık kısmen

içgüdüselidir. Kardeşleri ağlayan çocuklar üzülür, hatta çoğunlukla onlar da ağlar. Kardeşlerine hoş olmayan şeyler yapıldığında çocuklar yetişkinlere karşı şiddetle kardeşlerinin tarafını tutarlar. Oğlumun dirseğindeki yaranın bakımının yapılması gerektiğinde, kız kardeşi (on sekiz aylık) onun ağladığını diğer odadan duyabiliyordu ve çok üzülmüştü. Üzücü olay sona erene kadar sürekli, “Jonny ağlıyor, Jonny ağlıyor,” deyip durdu. Oğlum annesini kız kardeşinin ayağına batmış bir diken çıkarırken gördüğünde hemen, “Acıtmıyor, anne,” dedi. Annesi de böyle durumlarda dayanıklı olması gerektiğini öğretmek için acıttığını söyledi. Oğlum acıtmadığı konusunda ısrar ettikçe annesi de acıttığını söylüyordu. Sonra birden, diken kendi ayağından çıkartılıyormuşçasına hıçkırarak ağlamaya başladı. Bu tür davranışlar içgüdüsel bir fiziksel duygudaşıktan kaynaklanıyor olmalı. Daha karmaşık duygudaşlık türleri de bu temel üzerinde kurulmalı. Olumlu bir eğitim için insanların ve hayvanların acı duyabildikleri ve belli koşullar altında acıyı hissettikleri gerçeğini çocuğa öğretmekten başka bir şeye ihtiyaç olmadığı açıktır; fakat olumsuz bir koşul daha vardır: Çocuk saygı duyduğu insanları kaba ya da gaddarca davranışlarda bulunurken görmemelidir. Eğer baba silahla ateş ederse veya anne hizmetlilerle kaba bir dile konuşursa çocuk bu kötü alışkanlıkları edinecektir.

Çocuğu dünyadaki tehlikelerden nasıl ve ne zaman haberdar edilmesi gerektiği de zor bir sorudur. Savaşlardan, katliamlardan, sefaletten ve aslında önlenabilir olup da önlenmeyen hastalıklardan bihaber olarak büyümek imkânsızdır. Yaşamının bir evresinde çocuk bu olayları öğrenmeli ve bu bilgileri önlenebilecek olan acıyı vermenin ya da acının çekilmesine seyirci kalmanın çok korkunç bir şey olduğu inancıyla birleştirmelidir. Burada karşımıza kadınlarının iffetini korumak isteyenlerin karşılaştıkları türde bir sorun çıkar, eskiden bu insanlar evleninceye kadar kadınların bilgisiz bırakılmaları

gerektiğine inanırlardı; fakat şimdi daha olumlu yöntemleri benimsemektedirler.

Tarih dersinin savaşlardan hiç bahsetmeden öğretilmesini isteyen ve çocukların mümkün olduğu ölçüde dünya üzerindeki vahşetten habersiz tutulmaları gerektiğini düşünen barış yanlısı insanlar tanıdım; fakat ben, bilgisizliğe dayanan “kaçak ve tüm dünyadan tecrit edilmiş bir erdem”i savunamam. Tarih öğretilcekse doğru olarak öğretilmeli. Eğer gerçekler bizim öğretmek istediğimiz ahlak anlayışı ile çelişiyorsa öğretmek istediğimiz ahlak anlayışı yanlış demektir ve bu anlayıştan vazgeçmemiz gerekir. Aralarında en erdemli insanlardan bazılarının da bulunduğu pek çok kişinin gerçekleri rahatsız edici bulduklarını kabul ediyorum; fakat bu onların erdemlerindeki güçsüzlükten ileri gelmektedir. Gerçekten sağlam bir ahlak yapısı dünyada gerçekte neler olup bittiğini tam olarak bilmekle güçlenebilir. Bilgisizlik içinde eğittiğimiz genç insanların bir gün kötülük diye bir şey olduğunu öğrendikleri anda zevkle ona yönelmeleri tehlikesini görmezden gelemeyiz. Onlara gaddarlığı sevmemeyi öğretmedikçe gaddarlıktan kaçınmayacaklardır ve gaddarlığın var olduğunu bilmezlerse onu sevmemeyi de öğrenemezler.

Yine de çocukları kötülük konusunda bilgilendirmenin doğru yolu kolayca bulunmaz. Elbette büyük bir şehrin kenar mahallelerinde yaşayanlar sarhoşluk, kavga, karısını dövme gibi şeyleri küçük yaşlarda öğrenir. Belki de, karşı etkilerin de olması durumunda bu onlara zarar vermeyebilir; fakat dikkatli hiçbir anne-baba küçük çocuğunun bu tür görüntüler görmesine bilerek izin vermeyecektir. Sanırım itiraz etmemizin nedeni, çocuğun böyle durumlarda yaşamının geri kalanını etkileyebilecek denli büyük bir korkuya kapılmasıdır. Savunmasız oldukları için küçük çocuklara da acımasızca davranılabileceğini öğrendiğinde çocuk dehşete düşer. *Oliver Twist*’i ilk okuduğumda on dört yaşlarımdaydım; fakat kitap içimi daha

erken bir yaşta kapılmış olsaydım dayanamayacağım bir dehşet duygusuyla doldurdu. Çocuklar temkinli olmayı öğrenip dengeyi kuracak yaşa gelinceye kadar korkunç şeyleri öğrenmemeliler. Bu yaşa bazı çocuklar diğerlerine göre daha erken ulaşabilir; hayal gücü kuvvetli ya da ürkek çocuklar, vurdumduymaz olan çocuklara ya da doğal bir cesaret hissine sahip olan çocuklara göre daha uzun bir süre korunmalıdırlar. Çocuk kabalıkla yüz yüze gelmeden önce sevgi beklentisinden doğan düşünsel cesaret alışkanlığı çocuğa iyice kazandırılmış olmalıdır. Doğru anı ve doğru tavrı seçme incelik ve anlayış gerektirir ve kurallar tarafından belirlenebilecek bir konu değildir.

Yine de izlenmesi gereken bazı esaslar vardır. En başta, *Mavi Sakal* ya da *Canavarı Öldüren Jack* gibi hikâyeler gaddarlık içermez ve tartışmakta olduğumuz konu ile ilgili bir sorun yaratmaz. Çocuğa göre bu hikâyeler tamamen hayal ürünüdür ve bunları hiçbir şekilde gerçek dünya ile ilişkilendirmez. Hiç şüphesiz, bunlardan aldığı zevk vahşi içgüdüler ile ilgilidir; fakat güçsüz bir çocukta bu içgüdüler sadece oyun güdüleri olmaları bakımından zararsızdır ve çocuk büyüdükçe yok olma eğilimi gösterirler. Çocuk gerçek dünyadaki gaddarlıkla ilk kez yüzleştirildiğinde onun kendisini işkenceci ile değil, işkenceye uğramış kurban ile özdeşleştirebileceği örnekler seçilmelidir. Kimi zaman çocuk kendini bir hikâyedeki zorba ile özdeşleştirdiğinde içindeki vahşi benlik kabarcaktır, bu türden hikâyeler emperyalist insanların yetişmesine yol açar; fakat İshak'ı kurban etmeye hazırlanan İbrahim'in ya da Elisha'nın lanetlediği çocukları öldüren dişi ayların hikâyeleri çocuğun bir diğer çocuk için duygudaşlık hissetmesine neden olacaktır. Bu tür hikâyeler, çok eskiden insanların gaddarlıkta ne denli ileri gidebileceklerini gösteren hikâyeler olarak anlatılmalıdır. Bir keresinde henüz bir çocukken, bir saat boyunca Elisha'nın çocukları lanetlemekte haklı olduğunu savunan bir vaaz dinlemiştim. Neyse ki rahibin pek de akıllı

olmadığını düşünebilecek kadar büyüktüm, yoksa korkudan nerdeyse çıldırabilirdim. İbrahim ve İshak'ın hikâyeleri ise daha da korkunçtu; çünkü bu hikâyede gaddar olan çocuğun babasıydı. Bu hikâyeler İbrahim ve Elisha'nın erdemli olduklarını varsayarak anlatıldıklarında çocuk bunları ya duymazdan gelecek ya da çocuğun ahlaki ölçüleri iyice alçalacaktır; fakat insanların kötülüğüne bir giriş olarak anlatıldıklarında bir amaca hizmet edebilirler; çünkü bu hikâyeler canlı, uzak ve gerçek dışıdır. *Kral John*'da küçük Arthur'un gözlerini oyan Hubert'in öyküsü de benzer şekilde kullanılabilir.

Bu aşamadan sonra tarih, savaşlarıyla beraber öğretilebilir; fakat savaşları anlatırken duygudaşlık ilk önce yenilenlerle kurulmalıdır. Ben çocuğun kendini doğal olarak yenilenin tarafında hissedeceği savaşlarla başladım, örneğin bir İngiliz çocuğa tarih dersi verilirken Hastings savaşı ile başlanabilir. Savaşın yol açtığı yaraları ve acıları vurgulardım. Zamanla çocuğu savaşları okurken yan tutmamaya ve her iki tarafı da öfkeden kendilerini kaybetmiş ve akıllanuncaya kadar dadıları tarafından yataklarında tutulmaları gereken aptallar olarak görmeye yönlendirirdim. Savaşlarla anaokulundaki çocuklar arasında çıkan kavgalar arasında ilişki kurardım. Bu yolla çocukların savaş konusundaki gerçekleri görebileceğine ve savaşın saçmalığını fark edeceklerine inanıyorum.

Eğer çocuğun gözü önünde bir sertlik ya da gaddarlık örneği olursa bu konu yetişkinin olaya yüklediği tüm ahlak değerleri ile birlikte etraflıca tartışılmalıdır. Zulmeden insanların aptalca davrandıkları ve iyi yetiştirilmemiş oldukları için daha iyi bir davranış şekli bilmedikleri sonucu çıkartılmalıdır; fakat ben olsam, çocuk tarih dersinde ve hikâyelerde bununla yüzleşene kadar çocuğun gözü önünde kendiliğinden oluşmadıkça dikkatini gerçek dünyadaki kötülüklere çekmezdim. Sonraları, yavaş yavaş onu çevresindeki kötülükler hakkında bilgilendirmeye çalışırdım; fakat ona her zaman

kötülükle mücadele edilebileceği ve kötülüğün cehaletten, kişinin kendini kontrol etme yeteneğinin olmayışından ve kötü eğitimden kaynaklandığı fikrini vermeye çözen gösterirdim. Çocuğu suçlulara karşı öfke duyması için teşvik etmezdim, suçluları mutluluğunun ne olduğunu bilemeyen beceriksiz insanlar olarak görmesini sağladım.

Eğer içgüdüsel bir öz varsa geniş duygudaşlıkların geliştirilmesi temelde düşünsel bir sorundur ve doğru yönlendirilmiş bir dikkate ve militaristler ile otorite taraftarlarının bastırmaya çalıştıkları gerçeklerin fark edilmesine bağlıdır. Örneğin, Tolstoy'un, Napolyon'un zaferden sonra Austerlitz meydanında gezinmesini betimleyişini ele alın. Tarihteki örneklerin çoğu savaş biter bitmez savaş meydanından ayrılır. Savaş meydanında savaştan sonra on iki saat daha kalmak gibi gayet basit bir deneyle tamamen farklı bir savaş tablosu çizilmiştir. Bu gerçekleri bastırarak değil, daha fazla gerçek verilerek yapılmıştır. Savaşlar için geçerli olan, gaddarlığın tüm türleri için aynı ölçüde geçerlidir. Her durumda ahlaki noktaları vurgulamak gereksizdir, hikâyenin doğru şekilde anlatılması yeterli olacaktır. Ahlak dersi vermeyin, bırakın, gerçekler çocuğun zihninde kendiliğinden ahlak derslerine dönüşsün.

Sevgi konusunda söylenebilecek birkaç cümle daha var. Sevgi kaçınılmaz olarak ve özde seçici olması bakımından duygudaşlıktan ayrılır. Anne-baba ve çocuk arasındaki sevgiden bahsettim, şimdi ise eşit konumda bulunan insanlar arasındaki sevgi hakkında birkaç şey söyleyeceğim.

Sevgi yaratılamaz, ancak serbest bırakılabilir. Kısmen korkudan kaynaklanan bir tür sevgi vardır, koruyucu oldukları için anne-babaya duyulan sevgide bu unsur vardır. Çocuklukta bu tür bir sevgi normaldir; fakat ileriki yaşamda varlığı arzu edilmez. Çocuklukta bile diğer çocuklar için hissedilen sevgi bu tür bir sevgi değildir. Küçük kızım abisine çok bağlıdır; fakat

abisi çevresinde bulunup da ona kimi zaman kötü davranan tek insandır. Sevginin en iyi türü olan eşit durumdaki birine duyulan sevgi mutluluğun olduğu ve korkunun olmadığı yerde var olur. Bilinçli ya da bilinçdışı korkular nefret uyandırmaya meyillidirler; çünkü öbür insanların acı çektirebilecek nitelikte oldukları kabul edilir. Çoğu insanda kıskançlık yaygın sevgiye engel oluşturur. Kıskançlığın mutluluk dışında herhangi bir şeyle engellenebileceğine inanmıyorum, ahlaki disiplin de bilinçaltındaki kıskançlığı yok edebilecek kadar güçlü değildir. Mutluluk için engel de korkudur. Mutlu olma fırsatını yakalayan genç insanlar, anne babaları ya da “arkadaşları” tarafından sözde ahlaki nedenler öne sürülerek; fakat esasında kıskançlık yüzünden engellenirler. Eğer genç insanlar yeterince korkusuz olurlarsa onları caydırmaya çalışanları görmezden geleceklerdir. Aksi halde, mutsuz olur ve kıskanç ahlakçılar arasına katılırlar. Üzerinde durduğumuz kişilik eğitimi kişiye mutluluk ve cesaret kazandırmak için üzere tasarlanmıştır. Bu nedenle, bu eğitimin sevgi kaynaklarını özgür bırakmak için mümkün olan her şeyi yaptığına inanıyorum. Bundan daha fazlasını yapmak da mümkün değildir. Eğer çocuklara sevgi dolu olmaları gerektiğini söylerseniz ikiyüzlü ve yapay olma tehlikesiyle karşı karşıya kalırsınız; fakat onları mutlu ve özgür kılar ve etraflarında sürekli incelik görmelerini sağlarsanız, kendiliklerinden herkesle arkadaş olmaya başladıklarını ve herkesin de onlara arkadaşlıkla karşılık verdiğini görürsünüz. Güvenli ve sevgi dolu bir kişilik kendi kendini doğrular ve istediği karşılığı mutlaka alır. Bu da doğru bir kişilik eğitiminden beklenebilecek en önemli sonuçlardan bir tanesidir.

CİNSEL EĞİTİM

Cinsellik konusu batıl inançlarla ve tabularla öylesine iç içedir ki bu konuya çekinerek giriyorum. Şimdiye kadar ilkelerimi kabul etmiş olan okuyucularımın bu alana uygulandıklarında o ilkelerden şüphe duymalarından korkuyorum. Bu okurlarım korkusuzluğun ve cesaretin bir çocuk için iyi olduğunu kabul etmiş olabilirler; fakat cinsellik söz konusu olduğunda kölelik ve şiddet uygulayabilirler. Doğruluğuna inandığım ilkeleri bu şekilde sınırlayamam, bu nedenle cinsellik konusunu da insan kişiliğini oluşturan diğer güdülere yaklaştığım şekilde ele alacağım.

Tabulardan bağımsız olarak, cinselliğin bir yanıyla kendine özgü bir niteliği vardır; bu da cinsellik içgüdüünün geç olgunlaşmasıdır. Psikanalistlerin çocukluk döneminde bu içgüdüünün olduğunu belirttikleri (oldukça abartılı da olsa) de bir gerçektir; fakat çocukluk döneminde ortaya çıkışı yetişkinliktekinden farklıdır ve gücü çok daha azdır. Bir çocuğun konuyla yetişkinin ilgilendiği gibi ilgilenmesi imkânsızdır. Buluş çağı, zihinsel eğitimi bölen ve eğitimci için pek çok zor sorun yaratan önemli bir duygusal bunalım dönemidir. Bu sorunların çoğunu tartışmayacağım. Özellikle üzerinde durmak istediğim nokta buluş çağından önce ne yapılması gerektiğidir. Eğitimde reform, özellikle de ilk çocukluk eğitiminde reform

bu açıdan çok gereklidir. Bir çok noktada Freudcularla aynı fikirde olmamama rağmen, cinsellikle ilgili konularda küçük yaşta çocuklara yanlış davranılmasının ileriki yaşamda sinir bozukluklarına neden olduğunu göstermekle çok değerli bir iş yaptıklarını düşünüyorum. Bu açıdan çalışmaları çok faydalı sonuçlar da yaratmıştır; fakat hâlâ üstesinden gelinmesi gereken çok sayıda önyargı vardır. Elbette zorluklar çocukların yaşamlarının ilk yıllarında tamamen eğitimsiz kadınların ellerine bırakılmasıyla daha da artmaktadır. Bu kadınların, eğitilmiş insanların müstehcenlik nedeniyle tepki görmemek için uzun uzadıya anlattıkları şeyleri bilmeleri, dahası bunlara inanmaları beklenemez.

Sorunlarımızı zaman sıralamasına göre ele alırsak, annelerin ve bakıcıların karşılaştıkları ilk sorun mastürbasyon sorunudur. Konunun uzmanı olan kişiler bu olayın iki ve üç yaşındaki hemen hemen bütün kız ve erkek çocuklarında görüldüğünü; fakat bir süre sonra kendiliğinden sona erdiğini belirtiyorlar. Bazen giderilebilecek bir fiziksel tahriş olması durumunda sorun daha da belirgin olmaktadır. (Tıbbi detaylara girmek benim konum dahilinde değildir.) Fakat böyle özel nedenler olmadan da durum ortaya çıkabilir. Genellikle korkuyla karşılanmış ve durdurmak için korkunç tehditler kullanılmıştır. Çocuk bu tehditlere inansa da bir faydası olmaz, sonuçta çocuk acı veren bir korku içinde yaşar, giderek korkunun esas kaynağı ile ilişkisi kesilir (bilinçaltına itilmiştir). Yine de korku kabuslar, sinirli bir ruh hali, hayaller ve normal olmayan endişeler yaratır. Kendi haline bırakıldığında bebeklikteki mastürbasyonun sağlık üzerinde kötü bir etkisi yoktur (*) ve kişilik üzerinde herhangi bir kötü etkisi de saptanamamıştır. Her iki alanda gözlemlenen kötü etkiler ise tamamen bunu durdurma çabalarının sonucudur. Mastürbasyon zararlı olsaydı bile uyulmayacak bir yasağı koymak hiç de iyi olmazdı. Durumun özelliğinden dolayı, siz

(*) Çok nadir durumlarda zarar verebilir; fakat bu zarar da kolayca tedavi edilir ve parmak emmenin doğurduğu sonuçlardan daha ciddi değildir.

yasakladıktan sonra çocuğunuzun devam etmeyeceğine emin olmanız mümkün değildir. Eğer hiçbir şey yapmazsanız çocuk kısa süre içinde vazgeçecektir. Fakat müdahale etmeniz olayın devam etmeme olasılığını azaltır ve korkunç sinir bozukluklarının temelini atarsınız. Bu nedenle, zor olsa da çocuk bu konuda tamamen yalnız bırakılmalıdır. Yasaklama dışında başka yöntemler varsa bunlardan uzak durmanız gerektiğini söylemiyorum. Çocuğunuz yatağına yattığı zaman uykusu gelmiş olsun, böylece yatakta uzun süre uyanık yatmayacaktır. Yatağında sevdiği bir oyuncak bulunsun, bu onun ilgisini başka yönlere çekecektir. Bu tür yöntemlere itiraz edilemez; fakat işe yaramazlarsa yasaklamaya başvurmayın ya da çocuğun ilgisini yaptığı şeye çekmeyin. Bir süre sonra olay kendiliğinden sona erecektir.

Cinsel merak genellikle çocuk üç yaşındayken, kadınlarla erkekler, yetişkinlerle çocuklar arasındaki fiziksel farklara duyulan ilgi biçiminde başlar. İlk çocuklukta bu merakın herhangi bir özel niteliği yoktur, genel merakın bir parçası durumundadır. Geleneklerine bağlı aileler tarafından yetiştirilen çocuklarda görülen özel nitelik yetişkinlerin her şeyi bir gizem haline getirmesinden kaynaklanır. Hiçbir gizem yaratılmadığında çocuğun merakı doyurulur doyurulmaz ortadan kalkar. İlk baştan beri olaylar doğal bir şekilde geliştiğinde, çocuğun anne-babasını ve kardeşlerini üzerlerinde elbiseleri olmadan görmesine izin verilmelidir. Böyle durumlarda hiç telaş gösterilmemelidir. Çocuk yetişkinlerin çıplaklık hakkında duyguları olduğunu bilmemelidir. (Elbette, ileride bilmek zorunda kalacaktır.) Çocuğun babası ile annesi arasındaki farkları algıladığı ve bunları kız ve erkek kardeşleri arasındaki farklara bağladığı görülecektir; fakat konu bu kadar çok araştırıldığında, tıpkı açık duran bir dolap gibi, ilginç olma özelliğini yitirecektir. Elbette çocuğun bu dönem boyunca sorabileceği her türlü soru, tıpkı diğer konularla ilgili sorular gibi açıklanmalıdır.

Sorulara cevap verme cinsel eğitimin en önemli parçasıdır. Bu alanda iki kural vardır. Birincisi, çocuğa her zaman doğru cevap verin; ikincisi, cinsel bilgilere diğer konulardaki bilgilere yaklaştığınız gibi yaklaşın. Çocuk size güneş, ay, bulutlar ya da arabalar ve buhar makineleri hakkında zekice sorular sorarsa buna memnun olursunuz ve onun anlayabileceği her şeyi anlatırsınız. Sorulara cevap verme ilk yıllardaki eğitimin büyük bölümünü oluşturur; fakat çocuk size cinsellikle ilgili bir soru sorarsa, “Sus, sus,” deme eğiliminde olursunuz. Bunu yapmamayı öğrenseniz bile yine de sorulara, belki biraz utanıp sıkılarak kısa ve kuru cevaplar verirsiniz. Çocuk *müansı* hemen fark eder ve böylece siz de sekse düşkünlüğün temellerini atmış olursunuz. Soru başka bir konuda sorulmuş gibi gayet açıklayıcı bir biçimde ve doğallıkla cevaplamalısınız. Bilinçsizce bile olsa sakın cinselliğin iğrenç ve kirli bir şey olduğu hissine kapılmayın. Eğer kapılırsanız hisleriniz çocuğa da geçecektir. O da buna bağlı olarak, annesiyle babası arasındaki ilişkide kötü bir şeyler olduğunu düşünecektir. Daha sonraları ise onun dünyaya gelmesine neden olan davranış konusunda anne babasının kötü düşündüğü sonucuna varacaktır. Gençlikte oluşan bu tür duygular, yalnız gençlikte değil, yetişkinlikte de mutlu içgüdüsel duyguların oluşmasını olanaksız hale getirir.

Çocuk bu konuda sorular sorabilecek kadar büyümüşken, örneğin üç yaşından sonra, bir kız ya da erkek kardeşi doğarsa çocuğa kardeşin annenin bedeninin içinde büyüdüğünü ve kendisinin de aynı şekilde yetiştiğini anlatın. Çocuğun anneyi bebeği emzirirken görmesine izin verin ve aynı şeyi kendisinin de yaptığını anlatın. Tüm bunlar, tıpkı cinsellikle ilgili her türlü bilgi gibi, çok fazla ciddileşmeden ve bilimsel bir anlayış içinde çocuğa anlatılmalıdır. Çocuğa “anneliğin gizemli ve kutsal işlevlerinden” bahsedilmemelidir, anlatılan her şey tümüyle gerçek olmalıdır.

Çocuk bu konuda sorular sorabilecek kadar büyükken

ailede bir çocuk doğmazsa, çocuğa, “senin doğumundan önce oldu,” dendiğinde bu konunun açılma olasılığı vardır. Oğlumun hâlâ kendisinin var olmadığı bir zaman olduğunu kavramakta zorlandığını görüyorum. Ona piramitlerin yapılışını ya da buna benzer başka bir şeyi anlattığımda hep kendisinin o zaman ne yapıyor olduğunu merak ediyor ve ona dünyada olmadığını söylediğimizde ise hayrete düşüyor. Er geç “doğma”nın ne anlama geldiğini bilmek isteyecektir, o zaman biz de ona bunu anlatacağız.

Çocuk bir çiftlikte yaşamıyorsa, üremede babanın payının verilen cevaplarda kendiliğinden ortaya çıkma olasılığı daha azdır; fakat çocuğun bu tür gerçekleri kötü eğitimin bozmuş olduğu çocuklardan değil de, ilk önce anne-babasından ya da öğretmeninden öğrenmesi çok önemlidir. Tüm bunları ben on iki yaşındayken başka bir çocuğun bana anlattığını çok canlı bir biçimde anımsıyorum. Her şey çok bayağı bir biçimde, müstehcen şakalar için bir konuymuşçasına ele alınmıştı. Benim kuşağımdaki çocukların genelde yaşadıkları buydu. Bunun doğal sonucu olarak büyük çoğunluk yaşamları boyunca cinselliği komik ya da kötü bulmaya devam etti, çocuklarının annesi dahi olsa, cinsel ilişkide bulundukları bir kadına güvenemez oldular. Babalar bu konuyla ilgili ilk bilgileri nasıl öğrendiklerini mutlaka hatırlıyorlardır; fakat yine de anne-babalar işi şansa bırakmak gibi korkakça bir yol izlediler. Böyle bir düzenin akıl sağlığına ya da sağlıklı ahlaki yapıya yardımcı olacağına nasıl düşünülebildiğini anlamıyorum. Cinsellik, ilk baştan beri, doğal, zevk veren ve hoş bir şey olarak gösterilmelidir. Aksi bir tutum izlemek kadınlarla erkekler, anne-babalar ve çocuklar arasındaki ilişkinin zehirlenmesi anlamına gelir. Cinsellik en iyi birbirlerini ve çocuklarını seven anne ve baba arasında yaşanır. Çocukların cinselliği ilk olarak bayağı konuşmalarda edindikleri izlenimlerden değil de, anne-babalarının ilişkilerinden öğrenmeleri çok daha iyidir. Anne-babaları arasındaki cinselliği onlardan

gizlenen suçlu bir sır olarak algılamaları çocuklar için hiç iyi olmayacaktır.

Eğer diğer çocuklardan cinsellik hakkında kötü bilgiler edinme olasılığı olmasaydı her şeyin buluğ çağından önce öğrenilmiş olması koşuluyla, konu, çocuğun merakının doğal işleyişine bırakılabilir ve anne-babalar sadece sorulan sorulara cevap vermekle yetinebilirlerdi. Buluğ çağına gelindiğinde cinsellikle ilgili bilgilerin öğrenilmiş olması çok önemlidir. Bir kızın ya da erkeğin buluğ çağının fiziksel ve duygusal değişikliklerini hazırlıksız olarak yaşamasına izin vermek, hatta ona korkunç bir hastalığa yakalandığı hissini yaşatmak çok zalimce bir tavidir. Ayrıca, buluğ çağından sonra cinsellikle ilgili tüm konular öylesine elektrikli bir hal alır ki bir kız ya da erkek, bu konuları daha önceki yaşlarında mümkün olan bilimsel bir ruh hali ile dinleyemez. Bu nedenle, bu konuda bayağı konuşmaları dinleme ihtimaline karşı, bir kız ya da erkek cinsel eylemin doğasını buluğ çağına girmeden önce öğrenmiş olmalıdır.

Bu bilginin ne kadar önce verilmesi gerektiği koşullara bağlıdır. Meraklı ve zihinsel yönden aktif bir çocuğa bu bilgi ağır gelişen bir çocuğa göre daha önce aktarılmalıdır. Hiçbir dönemde çocukta doyurulmamış merak kalmasına izin verilmemelidir. Çocuk ne kadar küçük olursa olsun, eğer bu konuda soru sorarsa ona yanıt verilmelidir. Anne-baba onun bilmek istediklerini sormasını teşvik edecek tavırlar sergilemelidir. Eğer kendiliğinden sormazsa diğer çocuklardan kötü bilgiler edinme tehlikesini önlemek için on yaşından önce çocuk cinsel konularda aydınlatılmalıdır. Bu nedenle bitki ve hayvanlardaki üreme konusunda bilgiler vererek çocuktaki merak duygusunu tetiklemek iyi olabilir. Çok ciddi bir ortamdan, birkaç kere boğazını temizleyip “Oğlum, şimdi sana bilmen gereken bir şeyi anlatacağım,” gibi giriş cümleleri kurmaktan kaçınılmalıdır. Her şey son derece doğal ve günlük hayatın bir

parçasıymışçasına gelişmelidir. Bu nedenle bu bilgileri aktarırken en iyi yol sorulan sorulara yanıt vermektir.

Sanırım bu evrede kızlara da erkeklere benzer şekilde davranılması gerektiğini söylemeye gerek bile yoktur. Ben gençken, “iyi yetiştirilmiş” bir genç kızın, evlenmeden önce evliliğin doğası ile ilgili hiçbir şey bilmemesi ve her şeyi kocasından öğrenmek zorunda kalması normal kabul edilirdi; fakat son yıllarda bu türden olayları pek işitmiyorum. İnsanların artık cehaletten kaynaklanan erdemini değersizliğini ve kızların da erkeklerle aynı şeyleri bilmeye hakları olduğunu fark ettiklerini düşünüyorum. Eğer hâlâ bunu fark edemeyenler varsa onların da bu kitabı okumaları pek muhtemel değildir; o nedenle bu konuda tartışmaya girmek de gereksizdir.

Dar anlamda cinsel ahlak öğretimini tartışmak istemiyorum. Bu birçok görüş ayrılıklarının görüldüğü bir alandır. Hristiyanlar Müslümanlardan, Katolikler, boşanmaya izin veren Protestanlardan, özgür düşünenler ise ortaçağdaki düşünürlerden farklıdır. Tüm anne-babalar çocuklarına kendilerinin de inandığı cinsel ahlak anlayışının öğretilmesini isterler ve ben devletin bu işe karışmasını hiç arzu etmem; fakat üzerinde uzlaşma sağlanamayan sorunlardan bahsetmeden önce ortak paydada buluşulabilecek bazı konular vardır.

Bunlardan ilki sağlıkla ilgilidir. Gençler cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ilgili olarak, bu hastalıklara yakalanma tehlikesiyle yüz yüze gelmeden önce bilgilendirilmelidirler. Bu bilgiler gençlere, bazı sözde ahlakçıların yaptığı gibi abartmadan ve gerçeklere uygun olarak verilmelidir. Gençler hem bu hastalıklardan nasıl uzak durabileceklerini hem de bu hastalıkların nasıl tedavi edilebileceğini öğrenmelilerdir. Yalnızca tam anlamıyla erdemli olan insanlar için gerekli olabilecek kadar bilgi vermek ve diğer insanların yaşadığı talihsizlikleri işlemiş oldukları günahlar için bir ceza olarak göstermek yanlışır. Aynı

mantıkla yaklaşırsak arabasıyla kaza yapmış ve yaralanmış bir insana yardım etmeyi de dikkatsiz araba kullanmanın günah olduğunu öne sürerek reddedebiliriz. Üstelik, her iki durumda da ceza masum olan insanın payına düşebilir; nasıl ki dikkatsiz bir sürücünün çarptığı insan nasıl kötü sayılmazsa, frengi hastalığı ile doğmuş olan çocuklar da hiçbir şekilde kötü sayılamaz.

Gençlere çocuk sahibi olmanın çok ciddi bir olay olduğu ve çocuğa sağlıklı ve mutlu bir gelecek sunamıyorlarsa hiç çocuk sahibi olmamaları gerektiği anlatılmalıdır. Geleneksel görüşe göre, annenin sağlığını bozacak kadar sık da olsalar, hastalıklı ya da akıl hastası olarak da doğsalar ya da yiyecekleri bile olmasa da aile içinde çocuk yapmak her zaman doğru bir şeydi. Bu görüş bugün sadece insanlık için utanç verici olan her şeyin Tanrı'nın görkemini kuvvetlendirdiğini düşünen kalpsiz dogmacılar tarafından savunulmaktadır. Çocukları önemseyenler ya da çaresiz insanlara acı çektirmekten hoşlanmayanlar bu zalimliği haklı kılan acımasız dogmalara karşı çıkarlar.

Kızlara bir gün anne olabilecekleri anlatılmalıdır ve kızlar bu durumda kendilerine yardımcı olabilecek bazı temel bilgileri öğrenmelidirler. Elbette hem kızlar hem de erkekler psikoloji ve sağlıkla ilgili bazı bilgiler edinmelidirler. Anne baba sevgisini hissetmeden iyi bir anne-baba olunamayacağı anlatılmalı; fakat bu sevginin yanında önemli miktarda bilginin de gerektiği açıklanmalıdır. Çocuk bakımında bilgisiz içgüdü en az içgüdüsz bilgi kadar yetersiz kalacaktır. Bilginin gerekliliği daha iyi anlaşıldıkça zeki kadınlar anneliği daha fazla çekici bulacaklardır. Günümüzde eğitilmiş kadınların çoğu anneliği küçük görüyor ve anneliğin zihinsel yeteneklerini sergilemeleri için fırsat tanımadığını düşünüyor. Bu çok talihsiz bir durumdur; çünkü bu eğitilmiş kadınlar düşünceleri o yöne doğru yönlendirilirse çok iyi birer anne olabilirler.

Cinsel sevgi konusunu öğretirken gerekli olan bir nokta daha var. Kıskançlık haklar için hoş karşılanabilir bir direnme olarak değil, onu hisseden kişinin başına gelen bir şanssızlık ve kıskançlığın hedefi olan kişiye yapılan bir yanlışlık olarak gösterilmelidir. Mülkiyet unsurları sevgiyi ele geçirdiğinde sevgi canlandırıcı gücünü kaybeder ve kişiliği yok eder. Kıskançlığın olmadığı durumlarda sevgi sayesinde kişilik gerçekleşir ve sevgi yaşama daha büyük bir yoğunluk katar. Eskiden anne-babalar çocuklarına sevgiyi bir görevmişçesine öğreterek çocukları ile aralarındaki ilişkiye zarar verirlerdi; bugün bile eşler hâlâ aynı yanlışlığa düşerek ilişkilerini yıkmaktadırlar. Sevgi bir görev olamaz, çünkü iradeye bağlı değildir. Sevgi cennetten gelen bir armağandır, cennetten gelebilecek en iyi armağandır. Sevgiyi bir kafese kapatanlar onun ancak özgürken ve kendiliğinden geliştiği zaman sergileyebileceği güzelliği ve sevinci yok ederler. Burada da düşman korkudur. Yaşamının mutluluğunu sağlayan şeyi yitirmekten korkan bir kişi onu zaten yitirmiş demektir. Diğer konularda olduğu gibi, bu konuda da korkusuzluk bilgeliliğin özüdür.

ANAOKULU

Önceki bölümlerde, çocuğun ileriki yaşamında mutluluk ve fayda sağlayacak alışkanlıkları edinmesini sağlamak için neler yapılabileceğini kısaca anlatmaya çalıştım; fakat bu eğitimi anne-babanın mı yoksa bu amaç için özel olarak tasarlanmış okulların mı vermesi gerektiği sorusuna hiç değinmedim. Anaokulunu savunan görüşlerin karşı koyulamaz nitelikte olduğunu düşünüyorum, sadece anne-babası yoksul, cahil ve çok çalışan çocuklar için değil, tüm çocuklar, ya da en azından kentlerde yaşayan tüm çocuklar için bu görüş geçerlidir. Bayan Margaret McMillan'ın Deptford'daki anaokulundaki çocukların bugün varlıklı ailelerin çocuklarından çok daha iyi bir eğitim gördüğüne inanıyorum. Bana göre, aynı sistem tüm çocuklara, zengin ya da yoksul ayrımı gözetilmeden uygulanmalıdır; fakat gerçek bir anaokulunu tartışmadan önce böyle bir kurumun istenmesinin nedenlerini ele alalım.

Öncelikle, ilk çocukluk çağı hem tıbbi açıdan hem de psikolojik açıdan çok önemlidir. Bu iki yön birbiriyle iç içedir. Örneğin; korku bir çocuğun nefes alıp verme düzenini bozar ve bu durum bir çok hastalığın temelini atar. (*) Bu tür ilişkiler

(*) Bu konuda, bkz. *The Nursery School (Anaokulu)*, Margaret McMillan, Dent, 1919, s. 197; *The Camp School (Kamp Okulu)*, aynı yazar, George Allen and Unwin, Ltd.

öylesine fazladır ki hiç kimse bir miktar tıbbi bilgi edinmeden çocuğun kişiliğini geliştirmeyi ya da biraz psikoloji bilmeden sağlığını korumayı başaramaz. Her iki alanda da bilgilerin pek çoğu yenidir ve çoğu zamanla kabul görmüş inanışlara aykırıdır. Örneğin, disiplin konusunu ele alalım. Çocukla uğraşırken en önemli kural şudur: Çocuğa boyun eğmeyin; fakat onu cezalandırmayın. Normal anne-babalar huzurlu bir yaşam için kimi zaman çocuklarına boyun eğve ve bazen de kızıp çocuğa ceza verir. Başarılı olmak için doğru olan yöntem, sabrın ve telkin gücünün, elde edilmesi çok zor olan bileşimini gerektirir. Bu psikolojik bir örnektir, temiz hava ise tıbbi bir örnek oluşturur. İyi bir bakım ve bilgelik olduğunda fazla giydirilmezlerse çocuklar gece gündüz sürekli temiz havadan yararlanırlar; fakat bakım ve bilgelik yoksa, nemli havanın ya da birden bastıran soğuşun yaratacağı soğuk algnılığı tehlikesi görmezden gelinemez.

Anne-babaların yeni ve zor bir sanat olan küçük çocuklarla uğraşma işi için gereken beceriyi edinmeleri ya da boş zamanı bulmaları beklenemez. Eğitimsiz anne-babaların durumunda ise gayet açık olan bir şey vardır: Doğru yöntemleri bilmezler ve bu yöntemler kendilerine öğretilse bile ikna olmazlar. Ben deniz kenarında bulunan bir tarım bölgesinde yaşıyorum. Burada taze besinlere ulaşmak kolaydır, ayrıca hava hiçbir zaman aşırı sıcak ya da aşırı soğuk olmaz. Bu yeri özellikle çocukların sağlığı için iyi olacağı düşüncesiyle seçtim; fakat yine de hemen hemen tüm çiftçilerin, dükkân sahiplerinin ve buna benzer kimselerin çocukları solgun yüzlü ve güçsüz yaratıklardır; çünkü iyi beslenirler ve oyunla eğitilirler! Islanmış ayakların tehlikeli olabileceğı düşünöldüğü için kumsala hiç gitmezler. Yazın en sıcak havada bile dışarıda kalın yünlü giysiler giyerler. Eğer oyunları güröltölü olursa daha “kibar” bir şekilde davranmalarını sağlamak için önlemler alınır; fakat çocukların gece geç saatlere kadar oturmalarına izin verilir ve büyüklerin yedikleri sağlığa

zararlı her türlü yiyecek çocuklara da yedirilir. Bu çocukların anne-babaları benim çocuklarımın nasıl olup da soğuktan uzun zaman önce ölmediklerini anlayamıyorlar; ancak hiçbir örnek kendi yöntemlerinin geliştirilebilir olduğuna onları inandıramaz. Bu insanlar yoksul ya da annelik-babalık sevgisinden mahrum değiller; fakat kötü eğitim sebebiyle inatçı ve cahiller. Elbette yoksul ve çok fazla çalışan kentli anne babaların durumları daha da vahimdir.

Fakat iyi eğitilmiş, dikkatli ve çok fazla meşgul olmayan anne-babaların sağlayacağı koşullarda bile çocuklar ihtiyaçlarının anaokulunda karşılayabilecekleri kadar büyük bir bölümünü evde karşılayamazlar. En önemlisi, evde, yaşlıları olan çocukların arkadaşlığından mahrum kalırlar. Aile küçükse, ki bu tür aileler genellikle küçüktür, çocuklar büyüklerinden çok fazla ilgi görebilir ve sonuç olarak küstah ve şımarık olabilirler. Ayrıca, anne-babalar, yaptıkları şeylerden emin olmalarını sağlayacak olan çok çocuk deneyimini yaşayamazlar. Sadece varlıklı aileler küçük çocuklar için uygun olan yeri ve ortamı sağlayabilir. Eğer bu tür şeyler bir ailenin çocukları için özel olarak sağlanırsa çocukta mülkiyet gururu ve üstünlük duygusu yaratılmış olur, bu da ahlaki açıdan çok zararlıdır. Tüm bu nedenlerden ötürü, çocuk iki yaşını geçtikten sonra en iyi anne-babanın bile, eğer çevrelerinde uygun bir okul varsa, çocuğu en azından günün belli bir bölümünde bu okula göndermelerinin iyi olacağına inanıyorum.

Günümüzde anne-babaların toplum içindeki konumlarına göre iki tip okul bulunmaktadır. Varlıklı ailelerin çocukları için Froebel Okulları ve Montessori Okulları vardır. Çok yoksul çocuklar içinse az sayıda anaokulu bulunmaktadır. İkinci tip okulların içinde en ünlüsü Bayan McMillan'ın okuludur. Önceki bölümlerde adı geçen kitap bu okulu anlatır ve çocukları seven herkes bu kitabı okumalıdır. Varlıklı çocuklar için kurulan okulların bile onun okulu kadar iyi olmadığını düşünüyorum.

Bunun sebebi kısmen öğrenci sayısının daha fazla oluşu, kısmen ise orta sınıf snopluğunun öğretmenler üzerinde yarattığı sıkıntıdan bu okulun etkilenmiyor oluşudur. Bayan McMillan, mümkünse, çocukları okulunda bir yaşından yedi yaşına kadar tutmayı istemektedir; fakat eğitim uzmanları çocukların beş yaşına geldiklerinde sıradan bir ilk okula gönderilmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Çocuklar sabah saat sekizde gelir ve akşam saat altıda ayrılırlar. Tüm öğünlerini okulda yerler. Zamanlarının mümkün olan en geniş bölümünü dışarıda geçirirler, içeride de normalden daha temiz bir hava vardır. Bir çocuk okula kabul edilmeden önce tıbbi bir muayeneden geçer, gerekli görülürse bir klinik ya da hastanede tedavi edilir. Okula kabul edildikten sonra birkaç istisna dışında tüm çocuklar sağlıklı olur ve öyle kalırlar. Okulun büyük ve güzel bir bahçesi vardır ve çocuklar zamanlarının büyük bölümünü orada oynayarak geçirirler. Öğretim genel olarak Montessori çizgisinde yapılır. Akşam yemeğinden sonra çocukların hepsi uyurlar. Gecelerini ve pazar günlerini yoksul evlerinde, belki de bodrum katlarında, sarhoş anne-babalarla geçiriyor olmaları gerçeğine rağmen, bu çocukların beden yapıları ve zekâları orta sınıf çocuklarının varabildikleri en iyi düzeye eşit olur. Bayan McMillan yedi yaşındaki öğrencilerini şöyle anlatmaktadır:

“Hemen hemen hepsi uzun boylu ve dik yapılı çocuklardır. Uzun boylu olmasalar bile duruşları diktir. Ortalama bir çocuk sağlam yapılıdır. Temiz bir cildi, parlak gözleri ve ipek gibi saçları vardır. Buradaki çocuklar, üst sınıfın en iyi çocuklarının ortalamasının az ya da çok üstündedirler. Bu kadar fiziksel özellik sanırım yeter. Zihinsel açıdan ise bizdeki çocuklar uyanık, sosyal, yaşam ve yeni deneyimler için istekli olan çocuklardır. Mükemmel ya da hemen hemen mükemmel bir şekilde okuyup yazabilirler. Kendilerini kolayca ifade edebilirler. İngilizceyi ve Fransızcaı iyi konuşurlar. Sadece kendine yardım etmekle kalmaz, kendisinden daha küçük çocuklara da yardım

ederler. Sayı sayabilir, ölçme ve tasarım yapabilirler ve bilim öğrenmeye hazır bir altyapıları oluşmuştur. İlk yılları sevgi, huzur ve eğlence ortamı içinde geçer. Son iki yılı da ilginç deneyimler ve deneylerle doludur. Bahçe işlerinden anlarlar, zira okulda bitki dikmiş ve sulamış, hayvanlar ve bitkilerin bakımını üstlenmişlerdir. Yedi yaşındaki bir öğrenci dans edebilir, şarkı söyleyebilir ve birçok oyun bilir. Çok yakın bir zamanda binlercesi ilkokul kapılarına gelecek olan çocuklar işte böyledirler. Onlarla ne yapılabilir? Öncelikle şunu söylemek istiyorum; aşağıdan gelen bu temiz ve güçlü genç yaşam sayesinde ilkokul öğretmenininde işinde değişiklikler olacaktır. Ya anaokulu değersiz bir kurum olacak, yani yeni bir başarısızlık ortaya çıkacak, ya da sadece ilkokullar değil, ortaokullar da etkilenecektir. Anaokulu eğitilecek yeni bir öğrenci tipi sağlayacaktır; bunun etkisi de er geç sadece okullara değil, tüm toplumsal yaşamımıza, insanlar için düzenlenen yasalara ve hükümete ve diğer uluslarla olan ilişkilerimize yansımaya olacaktır.”

Bu iddiaların abartılmış olduklarını düşünmüyorum. Eğer evrensel hale getirilebilirse anaokulu, sadece bir kuşakta sınıfları birbirinden ayıran derin eğitim farklılıklarını yok edebilir, şu anda ancak en şanslı olan insanlara özgü zihinsel ve fiziksel gelişmeyi yaşayabilen bir nüfus yaratabilir ve ilerlemeyi güçleştiren hastalık, aptallık ve kötülüğün korkunç ağırlığını ortadan kaldırabilir. 1918 Eğitim Yasası’na göre, anaokulları hükümet tarafından mali yönden desteklenecekti, fakat Geddes’in baltası inince, Japonlarla olan savaşı kolaylaştırmak amacıyla kruvazörlerin ve Singapur Limanı’nın yapımının daha önemli olduğu kararı alındı. Bugün hükümet insanların Danimarka’dan gelen sade tereyağı yerine sömürgelerden gelen ve koruyucu kimyasal madde içeren domuz etini ve tereyağını yiyerek kendilerini zehirlemeleri için yılda 650.000 sterlin harcıyor. Bu amacın gerçekleşmesi için çocuklarımız hastalığa, sefalet ve uyanmamış bir zekâ ile yaşamalarını sürdürmeye

mahkum ediliyor. Oysa aynı miktarın anaokullarına harcanmasıyla çok sayıda insan kurtulabilirdi. Artık annelerin de oy kullanma hakları var. Bir gün bu hakkı çocuklarının iyiliği için kullanmayı başarabilecekler mi?

Daha genel olan bu değerlendirmeler dışında, fark edilmesi gereken önemli bir nokta; küçük çocukların doğru bir şekilde bakımının üst seviyede beceri isteyen bir iş olduğu, anne-babaların bu işi gerektiği şekilde yapamayacakları ve bu işin daha büyük yaştaki çocuklara bir şey öğretmekten çok farklı olduğudur. Yine Bayan McMillan'ın sözlerini aktaralım:

“Anaokulu çocuğunun gayet iyi bir beden yapısı vardır. Sadece yoksul bölgelerde oturan çocuklar değil, daha iyi koşullarda ve iyi bölgelerde yaşayan orta sınıf çocukları da ondan geri kalırlar. Annelik-babalık sevgisinden ve “anne baba sorumluluğu”ndan çok daha fazla şeyin gerekli olduğu açıktır. Önceden yapılan tahminlerle oluşturulan kurallar yıkılmıştır. Bilgisiz bir “anne-babalık sevgisi” yıkılmıştır. Çocuk yetiştirme işi yıkılmamıştır. Bu ileri düzeyde beceri isteyen bir iştir.”

Mali durumla ilgili olarak:

“100 çocuğun bulunduğu bir anaokulu bugün çocuk başına yıllık 12 sterlin gibi bir maliyetle işletilebilir ve en yoksul çevrelerde oturan anne-babalar bu toplamın üçte birini ödeyebilirler. Öğrencilerin çalıştığı bir anaokulu daha yüksek maliyetli olacaktır; fakat artan maliyetin büyük bölümü geleceğin öğretmenlerinin ücreti ve bakım masrafı olarak ödenmiş olacaktır. 100 çocuklu ve 30 öğrencili bir açık hava anaokulu ve eğitim merkezi yıllık aşağı yukarı 2200 sterline mal olur.”

Bir alıntı daha verelim:

“Anaokullarının en önemli sonuçlarından bir tanesi de çocukların bugünün okul müfredatını çok daha hızlı bir şekilde bitirebilmeleridir. Bu çocuklar bugünkü ilkökul süresinin yarısına geldiklerinde ya da üçte ikisini bitirdiklerinde daha ileri

seviyelerde çalışmalar yapabilecek duruma gelmiş olurlar... Kısacası, anaokulu yalnızca çocukların beş yaşına gelene dek “bakıldıkları” bir yer değil de, gerçek bir eğitim yeri olursa bu tüm eğitim sistemimizi çok kuvvetli ve hızlı bir şekilde etkiler. Ortaokuldan başlayarak tüm okullardaki kültür ve başarı seviyesini kısa zamanda yükseltir. İçinde yaşamakta olduğumuz ve doktorun işini öğretmeninkinden çok daha önemli kılan hastalık ve sefalet karışıklığını ortadan kaldırabilir. Ağır duvarların, korkunç kapıların, sert oyun alanlarının, güneşsiz ve büyük sınıfların oldukları gibi korkunç görünmelerini sağlayacaktır. Öğretmenlere bir şans verecektir.”

Anaokulu kişiliğin ilk yıllardaki eğitimi ile daha sonraki yıllarda gerçekleştirilen öğretim arasında bir yer işgal eder. Anaokulu bu işlevlerin ikisini aynı anda ve birbirlerinin yardımıyla devam ettirir. Çocuk büyüdükçe öğretimin payı da artar. Madame Montessori kendi yöntemlerini benzer işlevleri olan okullarda geliştirmiştir. Roma’da büyük apartmanlardan birinde büyük bir oda yaşları üç ile yedi arasında değişen çocuklar için ayrılmıştı ve bu “çocuk evleri”nin sorumluluğu Madame Montessori’ye verilmişti. (*) Deptford’da olduğu gibi, çocuklar nüfusun en yoksul kesimlerinden geliyordu. Yine Deptford’da olduğu gibi, sonuçlar ilk yıllarda sağlanacak olan eğitimin kötü bir ailenin yarattığı fiziksel ve zihinsel olumsuzlukların üstesinden gelebileceğini gösteriyordu.

Seguin’in zamanından bu yana çocuk eğitimindeki ilerlemelerin, birçok bakımdan zihinsel yönden hâlâ çocuk olan geri ve düşük zekâlı çocuklar üzerinde yapılan çalışmalardan kaynaklanması ilginçtir. Bu dolambaçlı yolun gerekli olmasının nedeni, akıl hastalarının aptallıklarının ayıplanacak ya da ceza ile tedavi edilecek bir şey olarak görülmemesiydi. Dr. Arnold’un kırbaçlama yönteminin bu tür hastaların “tembelliği”ni tedavi

(*) Bkz., Montessori, *The Montessori Method (Montessori Yöntemi)*, Heinemann, 1912, s. 42 ve devamı.

edebileceğini kimse düşünmüyordu. Sonuçta bu hastalara öfkeyle değil, bilimsel bakış açılarıyla yaklaşıyordu. Eğer anlatılan bir şeyi anlamazlarsa hiçbir eğitimci sinirlenip onlara bağırıyor ve kendilerinden utanmaları gerektiğini söylemiyordu. Eğer insanlar çocuklara yaklaşırken ahlak dersleri veren bir yaklaşım yerine bilimsel bir yaklaşımı deneselerdi, çocukları eğitmek konusunda bugün bilinenleri ilk önce akıl hastaları üzerinde çalışmalar yapmak zorunda kalmadan keşfedebilirlerdi. “Ahlaki sorumluluk” kavramı pek çok kötülükten “sorumlu”dur. İki çocuk düşünün, bir tanesi anaokuluna gitme şansına sahip olsun, diğeri ise kentin kenar mahallelerinde zor şartlarda yaşasın. Eğer ikinci çocuk birincisinden daha az hayran olunan bir yetişkin haline gelirse o çocuk bunun “ahlaki sorumluluğu”nu taşır mı? O çocuğun anne-babası çocuğu eğitmelerini olanaksız kılan cehaletleri ve dikkatsizlikleri için “ahlaki sorumluluk” taşırlar mı? Zenginler özel okullarda onlara benimsetilen ve kendi aptalca lükslerini mutlu bir toplumun yaratılmasından daha önemli bulmalarına neden olan bencillik ve aptallıklarından ötürü “ahlaki sorumluluk” altında mıdırılar? Tüm bu sayılan kişiler koşulların kurbanıdır. Hepsinin kişiliği okulda çarpıtılmış ve zekâlarının gelişmesi önlenmiştir. Onları “ahlaki sorumluluk” altına sokmak ve daha az şanslı oldukları için onları suçlu kabul etmek hiçbir fayda sağlamayacaktır.

Tüm insan ilişkilerinde olduğu gibi, eğitimde de gelişmeye giden tek bir yol vardır; sevgi ile harmanlanmış bilim. Bilim olmadan sevgi güçsüzdür, sevgi olmadan bilim yıkıcıdır. Küçük çocukların eğitimini geliştirmek için atılan her türlü adım çocukları seven ve bilimin kendilerine bu konuda öğretebileceği her şeyi bilen kimseler tarafından atılmıştır. Kadınların daha iyi eğitim almalarının bir faydası da burada ortaya çıkmaktadır. Geçmişte bilim ve çocuk sevgisinin yan yana gelme olasılığı çok azdı. Bilimin bize kazandırdığı beyinleri şekillendirebilme

gücü korkunç bir güçtür ve yanlış kullanılması ölümcül sonuçlar yaratabilir. Eğer bu güç yanlış kişiler tarafından kullanılırsa doğanın rasgele dünyasından bile çok daha merhametsiz ve zalim bir dünya yaratabilir. Din, vatanseverlik, cesaret ve toplumsallık; proletaryacılık ve devrim ateşi öğretmek adı altında çocuğa bağnaz, kavgacı ve zalim olması öğretilir. Öğretimin ilham kaynağı sevgi olmalı ve öğretim çocuklardaki sevgi duygusunu özgür bırakmayı amaçlamalıdır. Aksi halde, bilimdeki her yeni gelişme ile birlikte öğretim de giderek daha zararlı hale gelecektir. Çocuklara duyulan sevgi toplumda etkili bir güçtür, bebeklerdeki ölüm oranlarının azalması ve eğitimin iyileştirilmesi bu gerçeği gösterir. Ancak bu sevgi hâlâ yetersiz kalmaktadır; yoksa politikacılarımız kan dökme ve baskı üzerine kurulu çirkin planları için sayısız çocuğun hayatını ve mutluluğunu feda etmeyi göze alamazlardı. Yine de bu sevgi vardır ve giderek artmaktadır; fakat diğer sevgi türlerinin noksan olması gariptir. Kendi çocuklarının üzerine titreyen insanlar, diğer çocukları ileriki yaşamlarında toplumsal bir delilikten başka hiçbir şey olmayan savaşlarda ölüme itebilecek tutkular beslerler. Sevginin yavaş yavaş çocuktan, onun gelecekte olacağı yetişkine geçmesini ummak acaba çok mu fazladır? Çocukları çok seven kimseler, bu çocukları ileriki yaşamlarında aynı annesizlik merakına benzer bir duyguyla izlemeyi öğrenebilecekler mi? Çocukların güçlü bedenlere ve dinç beyinlere sahip olmalarını sağladıktan sonra onların güçlerini ve heveslerini daha iyi bir dünya yaratmak için kullanmalarına izin verecek miyiz? Yoksa, bu işe kalkıştıklarında korkuya kapılıp onları tekrar köleliğe mi iteceğiz? Bilim her iki seçenek için hazırdır, seçim sevgi ve nefret arasındadır; fakat nefret, profesyonel ahlakçıların saygı duydukları tüm o güzel sözler altında gizlenmiş durumdadır.

III. BÖLÜM

ZİHİNSEL EĞİTİM

GENEL İLKELER

Buraya kadar ele aldığımız başlıca konu olan kişiliğin oluşturulması temelde ilk yıllar ile ilgili bir sorun olmalıdır. Doğru biçimde gerçekleştirildiğinde altı yaş civarına gelindiğinde kişilik hemen hemen oluşmuş olmalıdır. Bu yaştan sonra kişiliğin bozulamayacağını söylemek istemiyorum. Uygunsuz koşulların ya da kötü bir çevrenin kişiliğe zararlı olamayacağı hiçbir yaş yoktur. Söylemek istediğim şudur: Altı yaşına dek doğru bir eğitim görmüş olan çocuklar, çevreye de dikkat edilmesi durumunda, kendilerini doğru yöne yönlendirecek olan alışkanlıklara ve isteklere sahip olacaklardır. İlk altı yıl iyi bir eğitim almış olan çocuklardan oluşan bir okul, yetkililer de biraz olsun sağduyuya sahipse iyi bir ortam sağlayacaktır. Ahlaki sorunlara çok fazla kafa yormak gereksizdir; çünkü ileriki yaşamda gerekli olan erdemler sadece zihinsel eğitim sonucunda doğal olarak oraya çıkmalıdır. Bunu kesin bir kural olarak ileri sürmüyorum; fakat okuldaki yetkililere hangi konulara önem vermeleri gerektiği konusunda yol gösteren bir ilke olarak alınabilir. Çocuklar altı yaşına kadar düzgün bir şekilde eğitilmişlerse okuldaki yetkililerin sadece çocukların zihinsel gelişimini önemsemeleri gerektiğine ve ileriki yaşam için arzu edilebilecek olan kişilik özelliklerinin bu zihinsel gelişim sayesinde oluşabileceğine inanıyorum.

Bilgilendirme sürecinin ahlaki meselelerden etkilenmesi

zekâ için ve dolaylı olarak kişilik için hiç de iyi değildir. Çocuklara bazı bilgilerin zararlı olabileceği ve bazı konularda cehaletin iyi olduğu fikri öğretilmemelidir. Verilen bilgi tamamen zihinsel gelişim amaçlanarak verilmelidir, herhangi bir ahlaki ya da siyasi bir sonucu kanıtlamak için değil. Öğretmenin amacı, öğrencinin açısından, kısmen onun merakı gidermek, kısmen ise merakını kendi kendine gidermesini sağlayacak beceriyi kazandırmak olmalıdır. Öğretmenin açısından ise, verimli merak türlerinin uyandırılması amaçlanmalıdır; fakat tümüyle okul programlarının dışında kalan alanlara yönelse bile merak duygusu hiçbir zaman köretilmemelidir. Okuldaki programa uyulmasının önemli olmadığını söylemek istemiyorum; fakat merak olumlu bir nitelik olarak algılanmalı ve okul saatlerinin dışında, örneğin kütüphanedeki kitaplar yardımıyla merakını nasıl giderebileceği çocuğa öğretilmelidir.

Fakat bu noktada sözlerime bir itiraz gelebilir. Ya çocuğun merakı hastalıklı veya sapkın olursa? Ya çocuk müstehcen konulara veya işkence öykülerine ilgi duyarsa? Ya çocuk sadece başkalarının ne yaptığıyla ilgilenirse? Bu türlerdeki meraklar da mı teşvik edilmeli? Bu soruyu yanıtlarken bir ayırım yapmalıyız. En önemli nokta şudur: Çocuğun merakı hep bu tür konularla sınırlı olmaya devam edecekmiş gibi davranmamamız gerekir. Ancak bundan, çocuk bu tür şeyler hakkında bilgi sahibi olmak istiyor diye onun kendini suçlu hissetmesine neden olmak ya da bu tür bilgiyi ondan uzak tutmak gerektiği anlamı çıkarılmamalıdır. Hemen hemen her zaman, bu tür bilginin çekici olması onun yasak olmasından ileri gelir. Sadece çok kısıtlı durumlarda, çekicilik zihinsel tedavi gerektiren patolojik bir zihinsel bozuklukla ilgilidir; fakat yasaklama ve ahlaki korku hiçbir durumda doğru bir davranış şekli olmaz. En yaygın ve en önemli örnek olarak müstehcen konulara duyulan ilgiyi ele alalım. Ben cinsel bilginin diğer konulardaki bilgiler gibi doğal bir şekilde aktarıldığı bir çocukta

bu tür merakın ortaya çıkacağına inanmıyorum. Uygunsuz resimler ele geçiren bir çocuk bu resimleri ele geçirebildiği ve daha az becerikli olan arkadaşlarının bilemeyeceği şeyleri öğrenebildiği için kendisiyle gurur duyacaktır. Eğer kendisine cinsellikle ilgili bilgiler açıkça ve düzgün bir şekilde verilmiş olsaydı çocuk bu tür resimlere ilgi duymazdı. Çocuğun bu türden bir ilgisi olduğu anlaşılırsa, benim yapacağım şey, onu bu konularda uzman bir doktora tedavi ettirmek olurdu. Tedavi en şaşırtıcı düşüncelerini bile serbestçe dile getirmesi için çocuğu teşvik etmekle başlamalı ve giderek daha teknik ve bilimsel bir nitelik kazanan bilgi akışı ile konu artık onu sıkana dek devam etmelidir. Artık bilmediği bir şey kalmadığını hissettiğinde ya da bildiklerinin ilginç olmadığını gördüğünde çocuk tedavi olmuş demektir. Önemli olan bilginin kendi içinde zararlı olmadığı; fakat bir konu üzerine çok fazla takılıp kalma alışkanlığının kötü olduğunun anlaşılmasıdır. Bir saplantı, ilgiyi dağıtmayı amaçlayan yoğun çabalarla değil, ancak kişiyi bilgiye doyurma yoluyla tedavi edilebilir. Bu sayede ilgi hastalıklı değil, bilimsel kılınabilir. Bu başarıldığında ise ilgi öbür ilgiler arasındaki yerini alır ve bir saplantı haline gelmez. Dar ve hastalıklı bir merakla başa çıkmanın doğru yolunun bu olduğuna inanıyorum. Yasaklama ve ahlaki korkular durumu sadece kötüleştirir.

Kişiliğin eğitilmesi öğretimin amacı değildir; fakat edinilmesi arzu edilen ve bilginin başarılı bir şekilde izlenmesi için gerekli olan birkaç nitelik vardır. Bunlara zihinsel erdemler denebilir. Bunlar zihinsel eğitim sonucu ortaya çıkmalıdır; fakat kendi içlerinde önemli olduğu için aranan ve kazanılmaya çalışılan değil, öğrenme sürecinde gerekli oldukça kendiliğinden ortaya çıkan erdemler olmalıdır. Bu tür erdemler içinde bence en önemlileri; merak, açık fikirlilik, bilgiye ulaşmanın zor olsa da mümkün olduğu inancı, sabır, çalışma sevgisi, dikkatini yoğunlaştırabilme ve hareketlerinde kesinlik. Bunlardan merak temeldir; merak duygusunun güçlü olduğu ve doğru nesnelere

yöneldiği durumlarda tüm öteki nitelikler kendiliğinden oluşacaktır; fakat belki de merak tüm zihinsel yaşantının temeli olacak ölçüde etkin değildir. Ayrıca zor bir şeyler yapma arzusu da olmalıdır, elde edilen bilgi çocuğa oyunlarda ya da spordaki bir beceri gibi gelmelidir. Becerinin kısmen yapay okul ödevleri için gerekli olan türden olması sanırım kaçınılmazdır. Becerinin öğrenciye okul dışında çekici gelen bir amaç için de gerekli olduğu hissettirilebilirse çok önemli bir iş başarılmış demektir. Bilginin yaşamdan kopuk olması üzücüdür; fakat okul yılları boyunca bunun tam olarak önlenememesi mümkün değildir. Bu kopukluktan kaçınmanın en zor olduğu durumlarda, söz konusu bilginin faydası konusunda ara sıra konuşmalar yapılmalı ve bu konuşmalar sırasında “fayda” kavramı çok geniş anlamda ele alınmalıdır. Yine de ben saf meraka geniş bir yer veriyorum, bu tür merak olmasa değerli bilgilerin pek çoğu (örneğin sadece teori bazında öğretilen matematik) hiçbir zaman keşfedilemezdi. Herhangi bir alanda uygulama imkânı olmasa da kendi içinde değerli bulduğum pek çok bilgi vardır. Gençleri her türlü bilgide daha üst bir amaç aramaları yönünde teşvik etmek istemem. Genç insanlarda çıkar gözetmeyen merak duygusu doğal olarak vardır ve çok da değerli bir niteliktir. Ben sadece bu niteliğin olmadığı durumlarda uygulanabilir beceriler edinme arzusuna başvurmaya yeğlerdim. Her iki güdünün de yeri ayrıdır ve herhangi birinin diğerini bir yana itmesine izin verilmemelidir.

Açık fikirlilik bilgi edinme arzusunun gerçek olduğu her durumda var olan bir niteliktir. Sadece, diğer arzuların, gerçeği zaten bildiğimiz inancıyla karıştığı durumlarda bu nitelik görülmez. Bu nedenle gençlikte ileriki yaşlardakinden daha sık görülür. Bir insanın eylemlerinin zihinsel açıdan kuşkulu olan bir konuda verdiği kararlar iç içe olması kaçınılmazdır. Bir rahip tanrıbilime, bir asker ise savaş konusuna ilgisiz kalamaz. Bir avukat, eğer suçluların ünlü bir avukata ödeyecek paraları yoksa, onların cezalandırılması gerektiğini düşünecektir. Bir öğretmen

aldığı eğitime ve deneyimlerine uygun olan bir eğitim sistemini tercih edecektir. Bir politikacı ona görev verecek olan partinin ilkelerine elbette ki inanacaktır. Bir insan izleyeceği yolu bir kere çizdikten sonra o insandan başka bir seçeneğin daha iyi olup olmadığını sürekli olarak durup düşünmesini bekleyemezsiniz. Bu nedenle, ileriki yaşamda açık fikirliliğin sınırları vardır; fakat bu sınırlar mümkün olduğunca az olmalıdır. Öte yandan, William James'in "zorla yapılmış seçimler" diye adlandırdığı şeyler gençlikte çok daha azdır ve bu yüzden "inanma isteği"ne daha az gerek duyulur. Genç insanlar her soruyu tartışmaya açık kabul etmeleri ve tartışma sonucunda da gerekirse fikirlerini değiştirmeye hazır olmaları için teşvik edilmelidirler. Düşünce özgürlüğü sınırsız bir hareket özgürlüğü olmaması gerektiği anlamına da gelir. Bir çocuk Güney Pasifik'te geçen bir serüven öyküsünün etkisiyle denize kaçabilecek kadar özgür olmalıdır; fakat eğitimi devam ettiği sürece bir korsan olmanın bir profesör olmaktan daha iyi olduğunu düşünebilecek kadar özgür olmalıdır.

Dikkatini bir konuya yoğunlaştırabilme eğitim olmadan pek az kişinin edinebildiği çok değerli bir niteliktir. İnsanlarda yaş ilerledikçe bir ölçüye kadar bu nitelik doğal olarak gelişir, çok küçük bebekler ise bir şey üzerinde birkaç dakikadan fazla düşünemezler. Yetişkin bir insan haline gelene dek her geçen sene dikkat biraz daha uzun süreli olur. Yine de uzun bir zihinsel eğitim süreci olmaksızın dikkati yoğunlaştırmayı öğrenmek mümkün olmaz. Etkili bir dikkat toplama gücünü belirleyen üç nitelik vardır; yoğun ve uzun süreli olmalıdır, ayrıca gönüllü bir şekilde yapılmalıdır. Yoğunluk hakkında Arşimet'i konu alan bir örnek vardır; Romalılar Sirakuza'yı ele geçirip Arşimet'i öldürmeye geldiklerinde onun bunu fark bile etmediği; çünkü tüm dikkatini bir matematik problemine vermiş olduğu söylenir. Aynı konu üzerine dikkatini uzun bir süre yoğunlaştırabilme zor işlerin başarılması için ve hatta karmaşık ya da anlaşılması

zor konuların anlaşılması için çok gereklidir. Bir ilgi söz konusu olduğunda kendiliğinden oluşan derin bir ilgi bunu doğal olarak sağlar. Pek çok insan mekanik olarak bir bilmece üzerinde uzun süre düşünebilir; fakat bu kendi başına çok faydalı değildir. Bunun değerli olabilmesi için dikkati verme işinin iradenin denetiminde yapılması gereklidir. Demek istediğim, bilgi kendi içinde ilgi çekici olmadığı zaman da, eğer yeterli ölçüde güdü varsa insan bunun için kendini zorlayabilir. Sanırım yüksek öğretimin kazandırdığı, her şeyden önce, dikkatin irade ile denetlenebilmesi becerisidir. Bu açıdan bakıldığında eski tarz eğitimin hayranlık uyandıracak tek yönü budur, çağdaş yöntemlerin insanlara sıkıntıya gönüllü olarak katlanmayı ne denli iyi öğrettikleri hakkında şüpheliyim; fakat çağdaş eğitim uygulamalarında böyle bir kusur bulunsa da bu kesinlikle ortadan kaldırılamaz bir kusur değildir. Bu konuya daha sonra tekrar değineceğim.

Sabır ve çalışkanlık da iyi bir eğitimle kazanılabilecek olan niteliklerdir. Eskiden bu niteliklerin çoğunlukla dıştan gelen bir zorlamayla kazanılabilecek, iyi alışkanlıklarla sağlanabileceği düşünülürdü. Şüphesiz, bu yöntem tıpkı atların eyere alıştırılması gibi bazı durumlarda başarılı olmuştur; fakat bence zorlukların üstesinden gelebilme hırsını harekete geçirmek çok daha iyidir. Bu da zorlukları derecelerine göre çocuğun karşısına çıkararak ve bu sayede başlangıçta başarının tadını tattırarak olur. Böyle yapılarak, sebat edilerek alınabilecek ödülün zevki yaşatılır, gereken sebat da yavaş yavaş arttırılabilir. Aynı şeyler başarıya ulaşmanın güç olduğu; fakat mümkün olabileceği inancı için de geçerlidir. Öğrenciye dikkatli bir şekilde kolaydan zora doğru derecelendirilmiş bir dizi problem çözdürülerek bu inanç yaratılabilir.

Tıpkı dikkatin gönüllü bir şekilde denetlenmesi gibi, hareketlerde ve düşüncelerde kesinlik de eğitim reformcularının

çok az önem verme eğiliminde oldukları bir konudur. Dr. Ballard (sözü edilen kitabın 16. bölümünde) birçok yönden gelişmiş olsalar da şu anki ilkokullarımızın bu açıdan eskiden oldukları kadar iyi olmadıklarını belirtir. Şöyle der:

“Elimizde seksenli ve doksanlı yıllarda yıllık sınav olarak öğrencilere verilmiş çok sayıda test vardır ve bu testlerin sonuçları burs verme amacıyla çizelge haline getirilmiştir. Aynı testler günümüzde aynı yaş grubundaki çocuklara uygulandığında sonuçlar açık bir biçimde ve sürekli olarak daha kötü çıkmaktadır. Açıklamasını nasıl yaparsak yapalım, değişmez gerçek ortadadır. Genel olarak bakıldığında okullarımızda, en azından ilkokullarımızda sürdürülen çalışma çeyrek asır öncesine göre daha az doğrudur.”

Dr. Ballard’ın konuyu değerlendirmesi öyle kusursuz ki benim ona ekleyebileceğim pek bir şey yok; fakat ondan son bir alıntı daha yapacağım:

“Tüm çıkarımlar yapıldıktan sonra, doğruluk hâlâ soylu ve ilham veren bir ülküdür. Zihin gücünün ahlakı budur: Kendi ülküsünü gerçekleştirmesi için izlemesi gereken yolda hangi amaçlar için çalışması gerektiğini doğruluk belirler. Kendi düşüncelerimizde, sözlerimizde ve davranışlarımızdaki doğruluk derecemiz bizim gerçeğe olan bağlılığımızın ölçüsüdür.”

Çağdaş yöntemleri savunanların karşısına çıkan bir zorluk da şimdiye kadar öğretildiği şekliyle doğruculuğun sıkıcı olduğu ve eğitimin ilginç hale getirilmesinden kazanç sağlanabileceği fikridir. Fakat burada bir ayırım yapmak zorundayız. Sadece öğretmen tarafından yaratılan bir sıkıntı tümüyle kötüdür; fakat öğrencinin herhangi bir amacını gerçekleştirmek için gönüllü olarak katlandığı sıkıntı eğer aşırı hale gelmezse değerlidir. Hesap yapabilmek, Homer’i okumak, iyi keman çalmak gibi kolayca başarılabilen arzular uyandırarak öğrencileri harekete geçirmek eğitimin bir parçası olmalıdır. Sayılan faaliyetlerin

her biri kendine has bir doğruluk anlayışı gerektirir. Yetenekli çocuklar imrenilecek birtakım bilgi ya da beceriler kazanabilmek için sonu gelmez sıkıntılara katlanacak ve katı bir disipline gönüllü olarak boyun eğeceklerdir. Doğuştan daha az yetenekli olan çocuklar ise ilham verici bir biçimde eğitilirlerse onlarda da benzer tutkular uyandırılabilir. Eğitimde itici güç eğiticinin otoritesi değil, çocuğun öğrenme isteği olmalıdır; fakat bunlardan da eğitimin her aşamada yumuşak, kolay ve zevkli olması gerektiği anlamı çıkmamalıdır. Bu özellikle doğruluk konusu için geçerlidir. Tam ve kesin bilginin ele geçirilmesi bezdirici bir çaba gerektirebilir; fakat herhangi bir alanda kusursuz olmak için buna katlanılması gerekir. Bu gerçek uygun yöntemlerle çocuğa öğretilir. Çağdaş yöntemler bu konuda başarısız olurlarsa bu yanlış oldukları anlamına gelir. Birçok başka konuda olduğu gibi, bu konuda da disiplinin eski ve kötü şekillerine karşı duyulan tepki yersiz bir gevşekliğe yol açmıştır. Eskiden dıştan uygulanan disiplin yerini içten gelen ve psikolojik yarı ağır basan yeni bir disiplin anlayışına bırakmalıdır. Doğruluk, bu yeni disiplin anlayışının zihinsel ifadesi olacaktır.

Doğruluğun pek çok türü vardır ve hepsi de kendi içinde önemlidir. Başlıca türlerini sayacak olursak; kasların kullanımında doğruluk, estetik doğruluk, olgular hakkında doğruluk ve mantıksal doğruluk. Her çocuk kasları doğru kullanmanın önemini bir çok yönden anlayabilir, kasları doğru kullanma vücudun denetlenmesi için önemlidir ve sağlıklı bir çocuk vaktinin çoğunu bunu başarabilmek için harcar. Daha sonraları çocuğun saygınlık kazanma yollarından biri olan oyunlardaki başarılar da buna bağlıdır; fakat kasları kullanmanın okuldaki öğretimle daha yakından ilgili olan düzgün konuşma, iyi yazma ve bir müzik enstrümanını doğru bir şekilde çalabilme gibi başka şekilleri de vardır. Çocuk bulunduğu ortama göre bu faaliyetleri önemli ya da önemsiz olarak değerlendirecektir. Estetik doğruluğu tanımlamak güçtür, bu bir duygunun uyandırılabilmesi için

bir uyarının uygun olup olmadığı ile ilgilidir. Bunun önemli bir şeklini çocuklara öğretmenin bir yolu onlara şiir, örneğin rol yapmaları için Shakspeare'i ezberletmek ve hata yaptıklarında aslının niçin daha iyi olduğunu hissetmelerini sağlamaktır. Estetik duyarlılığın yaygın olduğu yerlerde çocuklara, çok zevk aldıkları; fakat geleneksel hale gelmiş oldukları için mutlaka doğru bir şekilde sergilenmesi gereken danslar ve şarkılar gibi kalıplaşmış gösteriler öğretildiğini gözlemliyorum. Bunları öğrenmek çocukları küçük ayrıntılara karşı daha duyarlı kılar ve bu da doğruluk için çok gereklidir. Rol yapma, şarkı söyleme ve dans etme bence estetik doğruluğu öğretmenin en iyi yollarıdır. Resim yapma bu konuda daha az işe yarar; çünkü resim estetik ölçülere göre değil, modele ne kadar sadık kaldığına bakılarak değerlendirilir. Kalıplaşmış gösterilerin de bir modeli yeniden yaratmaları beklenir; fakat bu model estetik güdülerle yaratılmıştır. Model iyi olduğu için taklit edilir, taklit etmek iyi olduğu için değil.

Olgular hakkındaki doğruluk kendi başına bir amaç olarak belirlenip izlendiği zaman tahammül edilemez ölçüde sıkıcıdır. İngiltere'nin krallarının hangi tarihlerde başa geçtiğini öğrenmek veya ülke isimlerini ve bu ülkelerin başkentlerini öğrenmek çocukluktaki korkulu rüyalardan bir kaçıydı. İlgi ve tekrar yoluyla doğruluk sağlamak her zaman daha iyidir. Ben denizlerdeki burunların listesini hiçbir zaman hatırlayamazdım; fakat sekiz yaşına geldiğimde yeraltı treninin durduğu istasyonların hemen hemen hepsini sayabiliyordum. Çocuklara sahil boyunca yolculuk yapan bir gemiyle ilgili bir film gösterilse onlar da burunları hemen öğrenirler. Aslında bunun bilinmesinin çok da gerekli olduğunu sanmıyorum; fakat ille de öğretilmesi gerekiyorsa öğretme yolu bu olmalıdır. Tüm coğrafya onlara sinema yardımıyla öğretilmeli, tarih de öyle. Başlangıçta bunun maliyeti yüksek olacaktır; fakat hükümetlerin altından kalkamayacakları kadar değil. Daha ileride ise öğretmedeki

kolaylık bu maliyeti telafi edecektir.

Mantıksal doğruluk geç kazanılır, bu nedenle küçük çocuklar bunu kazanabilmeleri için zorlanmamalıdır. Çarpım tablosunu ezberlemek olgularla ilgili bir doğrudur, bu ancak çok daha ileriki bir yaşta mantıksal doğruluğa dönüşür. Matematik mantıksal doğruluğun öğretilmesinde doğal bir araçtır; fakat eğer matematik çocuğa bir dizi rasgele kural gibi gösterilirse başarısız bir sonuç ortaya çıkar. Kurallar öğrenilmelidir; fakat bir aşamada bu kuralların nedenleri de açıklanmalıdır. Bu yapılmazsa matematiğin eğitici değeri kalmayacaktır.

Şimdi doğruluk konusu ile ilgili olarak daha önce ortaya atılmış bir soruyu ele almak istiyorum. Bu tüm bu eğitimi ilginç kılmanın mümkün olup olmadığı ya da bunun arzu edilip edilmediği sorusudur. Eski görüşe göre eğitimin büyük bölümü sıkıcı olmalıdır ve ortalama bir erkek çocuğunun sebat göstermesi ancak katı bir disiplinle sağlanabilir. (Ortalama bir kız çocuğunun cahil kalması tercih edilirdi.) Çağdaş görüşe göre ise eğitim zevkli bir hale getirilebilir. Eski görüşten çok çağdaş görüşe yakınlık duyuyorum; fakat özellikle yüksek öğretimde bazı kısıtlamaların olması gerektiğini düşünüyorum. Önce çağdaş görüşün doğru bulduğum yönleri ile başlayayım.

Bebek psikolojisi konusunda yazan çağdaş yazarların hepsi bebeğe yemesi ya da uyuması için ısrar edilmemesinin ne kadar önemli olduğunu vurgularlar. Bu tür eylemler çocuğu kandırarak veya zor kullanarak değil, çocuk tarafından kendiliğinden gerçekleştirilmelidir. Benim kişisel deneyimlerim de bu görüşü tamamen doğruluyor. Başlangıçta yeni yaklaşımlardan haberdar değildik ve eski yöntemleri denedik. Bu yöntemler başarısızlıkla sonuçlanırken çağdaş yöntemler son derece başarılı sonuçlar verdi; fakat bu sözlerden çağdaş yöntemleri uygulayan anne babaların çocuğun yemesi ya da uyuması için hiçbir şey yapmadıkları sonucuna çıkarılmamalıdır.

Aksine, çocuğun iyi alışkanlıklar edinmesi için mümkün olan her şey yapılmalıdır. Yemek saatleri düzenli olmalıdır ve çocuklar yemek yemeyi istese de istemese de oyunlara başvurmadan sofraya oturtulmalıdır. Uyku saatleri de düzenli olmalı ve çocuk yatağında yatırılmalıdır. Çocuğun sarılabileceği bir oyuncak hayvanı olabilir; fakat bu asla ses çıkaran, hareket eden ya da çocuğu heyecanlandıracak türden bir oyuncak olmamalıdır. Eğer çocuk o oyuncuğu çok seviyorsa, artık o hayvanın da çok yorulduğu ve çocuğun onu uyutması gerektiği gibi bir oyun oynanabilir. Sonra çocuğu yalnız bırakın ve uyku genellikle çok çabuk gelecektir; fakat hiçbir zaman çocuğun uyumadığı ya da yemek yemediği için endişelendiğinizi düşünmesine izin vermeyin. Bu düşünceye kapılan bir çocuk ondan iyilik yapmasını isteyeceğinizi düşünecektir. Bu da giderek daha fazla şımartılma ya da ceza istemesine yol açacak olan bir tür güçlülük hissi verecektir. Çocuk kendi istediği için yemek yemeli ya da uyumalıdır, sizi memnun etmek için değil.

Bu psikoloji büyük ölçüde öğretime de uygulanabilir. Eğer bir çocuğa öğrenmesi için baskı yaparsanız çocuk hoş olmayan bir şeyi sizi memnun etmek için yaptığı sonucuna varacak ve psikolojik bir direnç geliştirecektir. Bu durum başlangıçta gerçekleşirse daha sonra da sürecektir. Daha ileriki yaşlarda çocukta sınavlara girip başarılı olma isteği ortaya çıkabilir ve çocuk bu amaçla çalışabilir; fakat çocuk hiçbir zaman sırf bilgiye duyduğu ilgiden çalışmayacaktır. Öte yandan, eğer en başta çocuğun bilme arzusunu harekete geçirebilirseniz ve ona bir iyilik yaparak istediği bilgiyi ona verirsiniz durum tamamen farklı olacaktır. Dıştan uygulanan disipline çok az ihtiyaç duyulacak ve çocuğun dikkati fazla zorlamaya gerek duyulmadan çekilebilecektir. Bu yöntemin başarıya ulaşması için bazı koşullar gereklidir. Madame Montessori bu koşulları çok küçük çocuklar arasında başarılı bir şekilde oluşturmaktadır. Ödevler ilgi çekici olmalıdır ve fazla zor olmamalıdır.

Başlangıçta, daha ileri bir seviyede olan çocuklar örnek olarak gösterilebilir. O anda ortamda çocuğun ilgisini dağıtabilecek herhangi bir şey bulunmamalıdır. Çocuğun yapabileceği birçok şey vardır ve çocuk hangisini isterse kendi başına onun üzerinde çalışır. Böyle bir düzende çocukların hemen hemen hepsi mutludurlar ve hiçbir baskı görmeden beş yaşından önce okuma ve yazmayı öğrenirler.

Benzer yöntemlerin daha büyük yaşlardaki çocuklara ne kadar yararlı bir biçimde uygulanabileceği bir tartışma konusudur. Çocuklar büyüdükçe daha uzak güdülere de duyarlı olabilirler ve artık her ayrıntının kendi içinde ilginç olması gerekmez. Eğitim için gerekli olan itici kuvvetin çocuktan kaynaklanması gerektiği yönündeki genel ilkenin her yaştaki çocuğa uygulanabileceğini düşünüyorum. Çevre bu itici gücü harekete geçirebilecek şekilde düzenlenmeli ve çocuğun önüne öğrenmenin alternatifi olarak sıkıntı ve yalnızlık konulmalıdır; fakat ikinci alternatifi seçen çocuk bu seçiminde özgür bırakılmalıdır. İlk yıllardan sonra belli miktarda sınıf çalışması çok önemli görünüyorsa da bireysel çalışma ilkesi sürdürülebilir; fakat herhangi bir tıbbi neden olmadan bir çocuğun öğrenmesi için dıştan gelen bir disipline ihtiyaç duyuluyorsa bunun öğretmenin hatası olma ihtimali vardır ya da çocuğa ilk yıllarda bozuk bir ahlaki eğitim verilmiş olabilir. Eğer çocuk beş ya da altı yaşına dek düzgün bir şekilde eğitilmişse sonraki yaşlarda iyi bir öğretmen onun ilgisini çekmekte herhangi bir zorlukla karşılaşmaz.

Bu ilke uygulanabilirse çok büyük faydaları vardır. Öğretmen öğrencinin düşmanı gibi değil, arkadaşı olarak görülür. Çocuk daha hızlı öğrenir; çünkü işbirliği içindedir. Öğrenirken daha az yorulur; çünkü gönülsüz değildir ve dağılmış bir dikkati geri toplamanın verdiği sürekli bir gerilim yoktur. Kişisel girişim duygusu azaltılmamış, aksine çoğaltılmıştır. Bu faydaları nedeniyle öğretmenin zorlaması olmadan çocuğun

kendi isteğiyle öğrenebileceği varsayımı dikkate almaya değerdir. Eğer çok küçük bir yüzdede bu yöntem başarısız olursa bu çocuklar ayrılabilir ve değişik yöntemler denenebilir; fakat çocuğun zekâsına uyumlu yöntemler kullanıldığı sürece başarısızlık oranının çok az olacağına inanıyorum.

Doğrulukla ilgili daha önce bahsedilen nedenlerden ötürü eğitimin tümüyle ilginç kılınabileceğine inanmıyorum. Bir insan bir konuyu öğrenmeyi ne kadar çok isterse istesin, yine de sıkıcı bulduğu bazı bölümler olacaktır; fakat doğru bir şekilde yönlendirilirse bir çocuk sıkıcı kısımları da öğrenmenin önemini kavrayabilir ve herhangi bir zorlama olmadan o kısımlarla başa çıkabilir. Ben böyle durumlarda verilen görevlerin iyi ya da kötü yapılışına göre övgü ya da yergiyi bir uyarıcı olarak kullanmayı düşünebilirdim. Öğrencinin gerekli beceriye sahip olup olmadığı oyunlardaki ya da spordaki kadar açık bir şekilde ortaya konmalıdır. Ayrıca bir konunun sıkıcı taraflarının önemi öğretmen tarafından iyice açıklanmalıdır. Eğer tüm bu yöntemler başarısız olursa çocuk geri zekâlı olarak sınıflandırılmalı ve normal zekâyâ sahip olan öğrencilerden ayrı olarak eğitilmelidir; fakat bu durumun öğrenci tarafından bir ceza gibi görülmesine dikkat edilmelidir.

Birkaç nadir durum dışında, erken yaşlarda bile (örneğin dört yaşından sonra) öğretmen anne ya da baba olmamalıdır. Öğretmenlik özel bir beceri gerektiren ve öğrenilebilen bir iştir; fakat çoğu anne-babanın bunu öğrenmeye fırsatı olmaz. Çocuğun yaşı ne kadar küçük olursa o denli fazla pedagojik beceri gereklidir. Bunun dışında, resmi anlamda eğitim başlamadan önce anne-baba çocukla sürekli ilişki içindedir, bu nedenle çocuk anne-babasına karşı bir dizi alışkanlık ve beklenti geliştirir ve bunların bir öğretmene gösterilmesi uygun olmaz. Ayrıca anne-baba çocuğun gelişimiyle çok fazla ilgili ve bu konuda aşırı istekli olabilir. Anne baba çocuğun sergilediği akıllıca davranışlardan haddinden fazla hoşlanacak, budalaca

bir davranış sergilerse de çok fazla üzülecektir. Doktorların kendi ailelerini tedavi etmemesini gerektiren sebepler, insanın kendi çocuğuna öğretmenlik yapmaması için de geçerlidir. Elbette anne-babalar doğal biçimde gelişen bilgiyi de çocuklarına vermesinler demek istemiyorum. Söylemek istediğim, kural olarak, anne-babalar başka insanların çocuklarına öğretmenlik yapmak için eğitilmiş olsalar bile kendi çocuklarının okul eğitimi için uygun insanlar değildir.

Eğitimin ilk gününden son gününe dek çocuğa bir zihinsel serüven hissi verilmelidir. Dünya yeterli ölçüde çaba sarf edilirse anlaşılabilir pek çok şaşırtıcı şeyle doludur. Şaşırtıcı olan bir şeyi anlamak çok keyifli ve zevk veren bir deneyimdir ve her öğretmen çocuğa bu duyguyu yaşatabilmelidir. Madame Montessori kendi çocuklarının yazmayı ilk öğrendiklerinde aldıkları zevki anlatmıştır. Ben de Newton'un çekim yasasından Kepler'in İkinci Yasasını çıkarışını okuduğum zaman kapıldığım sevinçli hatırlıyorum. Pek az sevinç bu denli saf ve bu denli faydalıdır. Girişim ve bireysel çalışma öğrenciye keşfetme olanağı verir ve böylece zihinsel serüven duygusunu, her şeyin sınıfta öğretildiği bir ortamda mümkün olacağından çok daha sık ve daha yoğun yaşatır. Mümkün olduğu her durumda, bırakın çocuk edilgen kalmak yerine etkin olsun. Bu eğitimi işkence olmaktan çıkarıp mutluluk haline dönüştüren sırlardan bir tanesidir.

ON DÖRT YAŞINDAN KÜÇÜKLER İÇİN ÖĞRETİM MÜFREDATI

“Ne öğretilmeli?” ve “Nasıl öğretilmeli?” soruları birbirleriyle çok yakından ilişkilidir; çünkü öğretim yöntemleri geliştirildiği sürece daha fazla şey öğrenmek mümkün olacaktır. Öğrenciler çalışmayı sıkıcı bir iş olarak görmez ve öğrenmeyi isterlerse daha fazla şey öğrenebilirler. Yöntemler hakkında pek çok şey söyledim ve ileriki bölümlerde yine söyleyeceğim. Şimdilik en iyi yöntemlerin uygulandığını varsayacak ve ne öğretilmesi gerektiği konusunu ele alacağım.

Bir yetişkinin neler bilmesi gerektiğini düşündüğümüz zaman şunu anlarız: Herkesin bilmesi gereken şeyler vardır, bazı şeyleri ise kimi insanların bilmesi yeterlidir, diğerlerinin bunları bilmesi gerekmez. Bazı insanların tıptan anlaması gerekir, insanların çoğunun ise temel bir fizyoloji ve sağlık bilgisine sahip olması yeterlidir. Bazıları yüksek matematik bilgisine sahip olmalıdır; fakat matematiği sıkıcı bulan pek çok insan için matematiğin temel bilgisi yeterlidir. Kimisi trombon çalmayı bilmelidir; fakat okula giden her çocuğun bu enstrümanı çalmayı öğrenmesi gerekmez. Genel olarak, on dört yaşından önce çocuğa okulda öğretilenler herkesin bilmesi gereken bilgiler olmalıdır. Bir alanda uzmanlaşma, çok nadir durumlar dışında, ileriki yaşlarda olmalıdır. On dört yaşından önce verilen eğitimin

amaçlarından bir tanesi de çocuklardaki özel yetenekleri ortaya çıkarmak olmalıdır. Böylece bu yetenekler ileriki yaşlarda dikkatli bir şekilde geliştirilebilir. Bu nedenle, herkesin farklı alanların sadece giriş bölümlerini öğrenmeleri iyidir. Bu alanlarda iyi olmayan insanların çalışmayı sürdürmeleri gereksizdir.

Her yetişkinin ne bilmesi gerektiğine karar verdikten sonra bu konuların ona hangi sırayla öğretileceğine karar vermemiz gerekir. Burada bize yol gösteren konuların göreceli zorluğu olmalıdır, yani ilk önce en kolay konular öğretilmelidir. Bu iki ilke ilkokul yıllarındaki müfredatı belirlemeye büyük ölçüde yardım eder.

Bir çocuk beş yaşındayken onun okuma-yazma bildiğini varsayacağım. Bu Montessori okulunun ya da bundan sonra geliştirilecek sistemlerin işi olacaktır. Çocuk orada aynı zamanda duyu algılarında belli ölçüde doğruluğu, resim yapma, şarkı söyleme ve dans etmenin temellerini öğrenecek ve birçok çocuk içinde herhangi bir eğitici uğraş üzerine dikkatini yoğunlaştırabilme gücünü edinecektir. Elbette beş yaşında bir çocuk bu becerilerde kusursuz olmayacak ve ileriki yıllarda bu konularda daha fazla şey öğrenmesi gerekecektir. Yedi yaşından önce çocuğun yoğun bir zihinsel çaba gerektirecek herhangi bir işle uğraştırılmaması gerektiğine inanıyorum; fakat yeterli beceri ile zorluklar büyük ölçüde azaltılabilir. Aritmetik çocuklukta korkulu bir rüyadır. Küçükken çarpım tablosunu ezberleyemediğim için oturup uzun uzun ağladığımı hatırlıyorum; fakat Montessori aletlerinin kullanıldığı durumlarda olduğu gibi yavaş yavaş ve dikkatli bir şekilde işlenirse aritmetiğin gizlerinin neden olduğu koyu bir ümitsizliğe hiç gerek kalmaz. Sonuçta işi kolaylaştıracak beceriler kazanılacaksa bir dizi sıkıcı kurallara hakim olmak şarttır. Bu da ilginç olması amaçlanan okul müfredatına uydurulması en zor olan konudur. Yine de uygulama ile ilgili nedenlerden ötürü belli ölçüde yeterlilik gereklidir. Ayrıca, aritmetik, doğruluk konusuna doğal bir giriş sağlar. Bir

sonuç ya doğrudur ya da yanlıştır; ama hiçbir zaman “ilginç” ya da “imalı” değildir. Bu yön uygulamada sağlayacağı faydalara ek olarak, aritmetiği ilkökul eğitiminin önemli bir unsuru haline getirir; fakat zorluklar dikkatli bir şekilde derecelendirilmeli ve zamana yayılmalıdır. Bir konuya bir seferde çok fazla zaman ayrılmamalıdır.

Coğrafya ve tarih benim gençliğimde en kötü şekilde öğretilen konular arasındaydı. Coğrafya dersinden nefret ederdim. Tarih dersine biraz olsun katlanabiliyorsam bunun sebebi tarihe her zaman ilgi duymuş olmamdı. Her iki konu da küçük çocuklara çok zevkli bir şekilde öğretilabilir. Hiç coğrafya dersi almamış olduğu halde küçük oğlum bakıcısından çok daha fazla coğrafya bilgisine sahip. Bu bilgiyi de bütün erkek çocuklarıyla ortak zevki olan trenler ve buharlı gemiler sayesinde edinmiştir. Hayalinde canlandığı buharlı gemilerin çıkacağı yolculukları bilmek ister ve ben ona Çin’e yapacağı yolculuğun aşamalarını anlatırken beni büyük bir dikkatle dinler. Sonra, eğer dilerse, ona yol üzerindeki değişik ülkelerin resimlerini gösteririm. Kimi zaman da büyük atlası çıkarmamız ve yolculuğu harita üzerinde görmemiz için ısrar eder. Yılda iki kere yaptığı Londra ve Cornwall arasındaki yolculuk onu çok fazla ilgilendirir ve trenlerin durduğu ya da vagonların değiştirildiği tüm istasyonları bilir. Kuzey ve Güney Kutupları onu büyüler ve Doğu ya da Batı Kutbu olmadığı için hayrete düşer. Fransa, İspanya ve Amerika’nın deniz üzerinde hangi yönlerde olduğunu ve bu ülkelerde ne görülebileceğini iyi bilir. Bu bilgilerin hiçbirisi ona öğretilmemiştir. Oğlum istekli bir merak sayesinde bu bilgileri edinmiştir. Her çocuk kafasında seyahat fikri oluşur oluşmaz coğrafya ile ilgilenmeye başlar. Ben coğrafyayı kısmen resimlerle ve gezginler hakkındaki öykülerle; ama en çok sinemayla öğretmeyi tercih ederdim. Gezginin yolculuğu boyunca karşılaştıklarını çocuğa sinemada gösterirdim. Coğrafyadaki olguları bilmek faydalıdır; fakat kendi

başına bu kuru bilginin bir değeri yoktur. Coğrafya resimlerle canlı bir hale getirildiği zaman hayal gücünü beslemesi açısından değerlidir. Sıcak ve soğuk, düz ve dağlık ülkelerin bulunduğunu ya da beyaz insanlar olduğu kadar siyah, sarı, kahverengi ve kırmızı insanların olduğunu bilmek iyidir. Bu tür bilgi tanıdık çevrenin hayal gücü üzerindeki kısıtlamasını azaltır ve ileriki yaşamında seyahat etmeden bilemeyeceği bir hissi, uzak ülkelerin gerçekten var olduğunu hissini verir. Bu yüzden, coğrafyaya çok küçük çocukların öğreniminde önemli bir yer vermeyi isterdim ve çocuklar konudan hoşlanmazlarsa çok şaşırırdım. Daha sonra onlara içinde resimler ve haritalar olan ve dünyanın değişik bölgeleri hakkında temel bilgiler veren kitaplar verirdim ve değişik ülkelerin özellikleri hakkında küçük denemeler yazmalarını isterdim.

Coğrafya için söylenenler tarih dersine de uygulanabilir; fakat bunun için çocuğun yaşının biraz daha büyük olması gerekir; çünkü başlangıçta çocuğun zaman algısı gelişmemiş durumdadır. Tarih eğitimine çocuk beş yaşındayken, tanınmış kişilerin bolca resimlendirilmiş öyküleri ile başlanabilir. O yaşta benim resimli bir İngiltere tarihim vardı. Kraliçe Matilda'nın Abingdon'da buz tutmuş Thames üzerinden geçişi beni öyle çok etkilemişti ki on sekiz yaşında bile aynı yerden geçerken ürperiyor ve Kral Stephen peşimdeymiş gibi bir hisse kaplıyordum. Beş yaşındaki bir çocuğun İskender'in yaşamına kayıtsız kalabileceğini hiç sanmam. Colombus belki tarihten çok coğrafyanın kapsamına girer; ama ben iki yaşına gelen bir çocuğun, en azından denizi bilenlerin Colombus'u ilginç bulacağına kendim tanıklık ederim. Çocuk altı yaşına geldiğinde dünya tarihinin ana hatlarını öğrenebilecek kadar olgunlaşmış olmalıdır, bu H.G. Wells'in yazdıklarıyla, gerekli basitleştirilmeler yapılarak resimlerle ya da eğer mümkünse sinema ile çocuğa öğretilir. Eğer çocuk Londra'da yaşıyorsa Doğal Tarih Müzesi'ndeki acayip yaratıkları görebilir; fakat bana

kalırsa ben çocuğu on yaş civarına gelene dek British Museum'a götürmem. Tarih öğretirken çocuk yeteri kadar olgunlaşmadan bizim ilginç bulduğumuz her şeyi öğrenmesi için onu zorlamamalıyız. Başta özellikle ilginç olan iki yön şudur; jeolojiden insana, ilkel insandan uygar insana geçiş gibi olayların bir gösteri gibi kabaca sıralanması ve içinde sevimli kahramanlar bulunan olayların ilginç öyküler şeklinde anlatılması. Hayvanlardan kalıtımla aldığımız vahşilikle zaman zaman engellenen; fakat yine de kendimizi ve çevremizi bilgi sayesinde aşama aşama denetim altına almamızı sağlayan ve iyi ve kötü evreleri olan ilerleme süreci anlayışını başlıca yol gösterici unsur olarak hep aklımızda tutmalıyız. Bu anlayış, insanlık ırkına dışta karışıklığa ve içte karanlığa karşı savaşılan bir bütün olarak bakan bir anlayıştır, mantığın küçük küçük lambası yavaş yavaş büyüyerek geceyi kovan bir büyük ışığa dönüşür. Irklar, uluslar ve inançlar arasındaki ayrılıklar gerçekten insanca tek uğraşımız olan karışıklığa ve karanlığa karşı verdiğimiz mücadelede bizi yolumuzdan alıkoyan düşmanlar olarak görülmelidir.

Ben olsam bu konuda önce örnekler verir, daha sonra konuyu açıklardım. İlk önce vahşi insanı soğukta korkuyla yere çömelmiş olarak ve topraktan topladığı çiğ meyveleri kemirirken gösterirdim. Ateşin keşfini ve bunun etkilerini gösterirdim. Bu bağlamda Prometheus'un öyküsü de uygun olurdu. Nil Vadisi'nde tarımın nasıl başladığını, koyunların, ineklerin ve köpeklerin nasıl evcilleştirildiğini gösterirdim. Küçük kanolardan büyük yolcu gemilerine, onlardan da daha büyük gemilere nasıl geçildiğini ve mağaralardaki yerleşimlerden sonra Londra ve New York gibi büyük şehirlerin nasıl kurulduğunu anlatırdım. Yazının ve rakamların gelişim aşamalarını gösterirdim. Yunanistan'ın kısa süren parıltısını, Roma'nın geniş görkemini, bunu takip eden karanlığı ve bilimin gelişini gösterirdim. Tüm bu bilgiler, ayrıntılarıyla çok küçük çocuklar için bile ilginç hale getirilebilir. Savaşlar, zulümler ve işkenceler konusunda sessiz kalmazdım;

fakat asker kökenli fatihleri hayranlık duyulacak şekilde yansıtmazdım. Benim tarih öğretimimde, gerçek fatihler içindeki ve dışındaki karanlığı dağıtmak için bir şeyler yapmış olan Buda, Sokrates, Arşimet, Galileo ve Newton gibi, hem kendimizi hem de doğayı denetim altına almamıza yardım etmiş olan insanlar olurdu. Böylece insan ırkı için görkemli bir kader anlayışı oluşturdum, bu anlayışa göre savaflara ve atalarımızın yapmış olduğu çılgınlıklara döndüğümüzde bu kadere ihanet etmiş olurduk; fakat yaşadığımız dünyaya, insan egemenliğine katkıda bulunan herhangi bir şey kattığımızda doğru şekilde davranmış olurduk.

Okulun ilk yıllarında hem beden için çok iyi olan hem de estetik duyuyu eğiten, ayrıca çocukların da çok hoşuna giden bir faaliyet olan dans için ayrılmış bir zaman olmalıdır. Temel figürler öğretildikten sonra toplu şekilde yapılan danslar öğretilmelidir. Bu küçük çocukların önemini hemen kavradıkları bir işbirliği biçimidir. Aynı şey şarkı söyleme için de geçerlidir; fakat bu faaliyet dansın öğretildiği yaştan biraz daha geç başlatılmalıdır; çünkü şarkı söyleme hem aynı kas zevkini vermez, hem de bu faaliyet için gereken temel daha zordur. Hepsi olmasa da çoğu çocuk şarkı söylemekten zevk alır, çok basit anaokulu şarkılarının ardından gerçekten güzel şarkılar öğrenmelidirler. Çocukların zevklerini önce bozup daha sonra düzeltmeye kalkmanın hiçbir anlamı yoktur. Bu en iyi ihtimalle insanı müşkülpesent kılar. Yetişkinler gibi, çocuklar da müzik yetenekleri açısından farklılıklar sergiler, bu nedenle, daha üst seviyedeki şarkı dersleri yaşları daha büyük olan çocuklar arasından seçilen bir grupta yürütülmelidir. Bu grupta bile şarkı söyleme zorla yaptırılan değil, gönüllü yapılan bir faaliyet olmalıdır.

Edebiyat öğretimi de yanlışlar yapmanın çok kolay olduğu bir alandır. Hem gençler hem de yaşlılar için edebiyat hakkında çok şey bilmenin, yazarların doğum ve ölüm tarihlerini ve eserlerinin adlarını öğrenmenin en küçük bir faydası bile yoktur. Bir el kitabına konabilecek her şey değersizdir. Değerli olan

şey edebiyattaki iyi örnekleri yakından tanıyabilmektir. Bu sadece yazı üslubunu değil, aynı zamanda düşünce tarzını da etkileyecektir. Eskiden İngiliz çocuklar için İncil bu tanışıklığı sağlardı ve düzyazıda kesinlikle olumlu bir etki yaratırdı; fakat çağdaş çocukların pek azı İncil'i yakından bilir. Ezber yapılmadan edebiyatın olumlu etkisini tam olarak görmenin mümkün olmadığını düşünüyorum. Eskiden bu yöntemin hafızayı geliştirmede işe yaradığı savunulurdu; fakat psikologlar bu alandaki faydasının çok az olduğunu göstermişlerdir. Çağdaş eğitimciler ezbere giderek daha az yer verir olmuşlardır. Kanımca onlar da yanılıyorlar; çünkü ezber hafızayı geliştirmesi açısından değil; konuşurken ve yazarken güzel dil kullanımını etkilemesi açısından dikkate almaya değerdir. Dilde güzellik, çabalama olmadan ve düşüncenin kendiliğinden dile gelişi şeklinde ortaya çıkmalıdır; fakat bunun başarılabilmesi için de ilkel estetik güdülerini yitirmiş bir toplumda sadece iyi edebiyatı yakından tanıyarak oluşabileceğine inandığım bir düşünce alışkanlığı yaratmak gereklidir. Bu nedenle ben ezberi önemli buluyorum.

Fakat “merhametin niteliği” ya da “tüm dünya bir sahnedir” gibi kalıplaşmış parçaların öğrenilmesi pek çok çocuğa sıkıcı ve yapay gelmektedir, bu nedenle de amaca hizmet etmemektedir. Ezberin rol yapma ile ilişkilendirilmesi çok daha iyidir; çünkü o durumda ezber her çocuğun hoşlandığı bir faaliyet için bir araç olur. Üç yaşından itibaren her çocuk rol yapmaktan zevk alır ve bunu kendiliklerinden yaparlar; fakat önlerine daha geliştirilmiş rol yapma biçimleri konulduğunda çok sevinirler. Ben Brutus'le Cassius arasındaki kavga sahnesinde rol aldığımı ve şu sözleri söylerken yaşadığım büyük sevinci hatırlıyorum:

Böyle bir Romalı olmaktansa, keşke
Köpek olup Ay'a doğru ulusaydım

Julius Caesar, Venedik Tüccarı ya da bunlar gibi herhangi bir oyunda yer alan çocuklar yalnız kendi bölümlerini değil,

diğer bölümlerin çoğunu da ezbere öğreneceklerdir. Oyun uzun süre akıllarından çıkmayacak ve onlar için bir eğlence kaynağı olacaktır. Ne de olsa iyi edebiyat eserlerinin yazılış amaçları okuyucuya zevk vermektir, eğer çocuklar o eserden zevk alamıyorlarsa bundan kazanç sağlamaları da beklenemez. Bu nedenle, ben ilk yıllarda edebiyat öğretimini parçaların rol yapmak için öğrenilmesi ile sınırlamayı yeğlerdim. Gerisi okul kütüphanesinden alınabilecek olan iyi yazılmış öykülerin gönüllü olarak okunmasını içerebilirdi. Günümüzde insanlar, çocuklar için onları hiç de ciddiye almayarak bir anlamda onlara hakaret eden ve saçma bir duygusallık içeren şeyler yazıyorlar. Bunu *Robinson Crusoe*'nun yoğun ciddiyeti ile karşılaştırmayı deneyin. Çocuk yetiştirirken ya da başka bir alanda aşırı duygusallık, dramatik duygudaşlığın başarısızlığıdır. Hiçbir çocuk çocukça olmayı çekici bulmaz, onun istediği bir an önce yetişkin bir insan gibi davranmayı öğrenebilmektir. Bu yüzden, çocuklar için yazılan bir kitap hiçbir zaman çocukça tavrırları koruma zevkini sergilememelidir. Çağdaş birçok çocuk kitabının yapay budalalığı iğrençtir. Bu türden bir kitap ya çocuğun canını sıkar ya da onun zihinsel gelişimini sekteye uğratar. Bu yüzden en iyi çocuk kitapları büyükler için yazılmış olduğu halde çocuklar için de uygun olan kitaplardır. Bunun istisnası ise çocuklar için yazılmış olan; fakat büyüklerin de zevkle okuyabileceği Lear ve Lewis Carroll'un kitapları gibi kitaplardır.

Çağdaş diller sorusu cevabı kolayca verilemeyecek olan bir sorudur. Çocuklukta çağdaş bir dili mükemmel bir şekilde konuşmayı öğrenmek mümkündür; fakat bu daha sonraki yıllarda yapılamaz. Eğer çocuğa çağdaş dillerden biri öğretilecekse bunun erken bir yaşta öğretilmesi için güçlü sebepler vardır. Bazıları başka diller çok erken yaşta öğrenilirse çocuğun ana dilinin bundan zarar görebileceğini savunurlar. Ben buna inanmıyorum. Tolstoy ve Turgenev bebekliklerinde İngilizce, Fransızca ve Almanca öğrenmiş olmalarına

rağmen, Rusçada oldukça yetkindiler. Gibbon Fransızca'yı da İngilizce kadar rahat okuyup yazardı; fakat bu onun İngilizcedeki üslubunu hiç bozmadı. On sekizinci yüzyıl boyunca tüm İngiliz soylular konumlarının gereği olarak erken bir yaşta Fransızca öğrenirlerdi. Ayrıca bazıları İtalyanca da öğrendiler; fakat onların İngilizcesi, çağdaş torunlarının İngilizcesinden çok daha üstündü. Çocuk öğrendiği dilleri farklı insanlarla konuştuğu sürece rol yapmaya karşı duyduğu ilgi onun bir dili başka bir dille karıştırmasını önler. Ben Almancayı İngilizce ile aynı zamanda öğrenmiştim ve on yaşıma gelene dek bakıcılarla ve mürebbiyelerle Almanca konuştum. Daha sonra Fransızca öğrendim, mürebbiyeler ve özel öğretmenlerle Fransızca konuştum. Bu dillerden hiçbiri İngilizce ile karışmadı; çünkü her birinin ayrı kişisel ilişkileri vardı. Bence, eğer çocuğa çağdaş dillerden biri öğretilecekse anadili o dil olan bir kişi tarafından öğretilmelidir. Sadece daha iyi öğretilebileceği için değil, aynı zamanda çocuklar yabancı bir dili bir yabancıyla konuşurken, yapaylık duygusunu ana dili kendi dilleriyle aynı olan bir insanla konuştukları durumdan çok daha az hissederek. Bu nedenle her okulda bir Fransız ve mümkünse bir de Alman bayan öğretmen bulunmalıdır. Bu öğretmenler ilk zamanlar dışında çocuğa sadece resmi dil dersi vermemeli, aynı zamanda onunla oyun oynamalı ve onlarla konuşmalıdır. Oynanan oyunların başarısı da çocukların o dili anlamalarına ve cevap verebilmelerine bağlı olmalıdır. Örneğin öğretmen Frère Jacques ve Sur le pont ile başlamalı ve yavaş yavaş daha karmaşık oyunlara geçmelidir. Bu yolla herhangi bir zihinsel yorgunluk olmadan ve oyun oynama ve rol yapmadan alınan zevk eşliğinde dil öğrenilmiş olur. Üstelik, dil bu aşamada ileriki aşamalardan çok daha mükemmel bir şekilde öğrenilir ve eğitim için ayrılan değerli zamanın daha azı boşa harcanmış olur.

Matematik ve bilim öğretimi ise ancak bu bölümde ele aldığımız yaşların sonuna doğru, örneğin on iki yaş civarında

başlayabilir. Elbette aritmetiğin önceden öğretildiğini ve astronomi, jeoloji, tarih öncesi hayvanlar, ünlü kâşifler ve doğal olarak ilgi çekecek buna benzer konular hakkında anlaşılabilir konuşmalar yapılmış olduğunu varsayıyorum. Ancak şimdi resmi bir öğretimden, geometri, cebir, fizik ve kimyadan söz ediyorum. Çocukların pek azı geometri ve cebiri sever, büyük çoğunluk bu konulardan hoşlanmaz. Ben bunun tamamen öğretimde izlenen yanlış yöntemlerden kaynaklandığına inanmıyorum. Tıpkı müzik yeteneği gibi matematik sevgisi de Tanrı vergisidir ve bunun ılımlı bir ölçüsüne bile çok nadir rastlanılabileceğine inanıyorum. Yine de yeteneği olan çocuğun keşfedilebilmesi için her çocuğa biraz da olsa matematik tattırılmalıdır. Ayrıca, çok az matematik öğrenenler bile böyle bir alanın olduğunu bilmekten kazanç sağlarlar. Uygun yöntemler kullanarak hemen hemen herkesin geometrinin temel öğelerini anlaması sağlanabilir. Cebir için aynı şeyi söyleyemem, cebir geometriden daha soyuttur ve zihinleri somut düşüncelerden ayıramayanlar için cebir anlaşılmaz bir konudur. Her ne kadar yine gençlerin küçük bir azınlığında olsa da, uygun bir şekilde öğretildiğinde fizik ve kimyadan alınan zevkin matematikten alınan zevk kadar nadir olmadığı görülür. On iki yaşından on dört yaşına dek, matematik ve bilim öğretimi ancak çocuğun bu alanlarda yeteneğinin olup olmadığının anlaşılacağı noktaya kadar sürdürülmelidir. Elbette bu hemen belli olmaz. Ben, başta cebirden nefret ediyordum; fakat daha sonraları cebir bana kolay gibi göründü. Bazen, on dört yaşında bile çocuğun yeteneğinin olup olmadığı ortaya çıkmayabilir. Böyle durumlarda bir süre daha geçici yöntemler uygulanmalıdır; fakat çoğu durumda on dört yaşında kesin bir karar verilmesi gerekir. Kimi çocuk bir konuyu sevecek ve onda ilerleyecektir, bir diğeri ise o konuyu sevmeyecek ve başarılı olamayacaktır. Zeki bir öğrencinin hepsinden nefret etmesi ya da aptal bir öğrencinin sevmesi çok nadir rastlanan bir olaydır.

Matematik ve bilim öğretimi hakkında söylenenler klasik bilgiler için de geçerlidir. On iki ve on dört yaşları arasında ancak hangi çocuğun konuya ilgi duyduğunu ve hangi konuyu kolaylıkla yapabildiğini anlamaya yetecek kadar Latince öğretimi yapmayı doğru buluyorum. On dört yaşında, çocuğun ilgi alanına ve yeteneğine göre, eğitimin az ya da çok uzmanlaşması gerektiğini varsayıyorum. Bu yaştan önceki son yıllar ileriki yıllarda neyin öğretilmesinin en iyi olacağını bulmak için harcanmalıdır.

Okulda geçen tüm yıllar boyunca okul dışındaki eğitim de sürmelidir. Varlıklı ailelerin çocuklarında bu konu aileye bırakılabilir; fakat diğer çocuklar söz konusu olduğunda bu da kısmen okulun işi olacaktır. Okul dışındaki eğitim derken, oyunlardan bahsetmiyorum. Elbette oyunlar da önemlidir ve önemli oldukları da yeterince kabul edilmiştir. Fakat ben başka bir şeyden bahsediyorum; üzerinde durduklarım tarım işleri ile ilgili bilgi, hayvanları ve bitkileri tanıma, bahçe işleri, doğada gözlem yapma alışkanlığı ve buna benzer faaliyetler. Kentte büyümüş insanların bir pusulada gösterilen yönleri, güneşin hangi taraftan doğup hangi taraftan battığını bilmediklerini ya da bir evin hangi yönünün rüzgâr almadığını bulamadıklarını ve her ineğin ya da koyunun sahip olduğu bilgiden yoksun olduklarını görünce hep hayrete düşerim. Bu sadece kentte yaşamanın bir sonucudur. İşçi Partisinin kırsal bölgedeki seçmenlerin oylarını kazanamayışının nedenlerinden birinin bu olduğunu söylersem belki de hayalperest olduğum düşünülecektir; fakat kentte büyüyen insanların ilkel ve temel olan her şeyden bu denli kopuk olmalarının nedeni kesinlikle budur. Onların yaşama karşı takındıkları tavırda her zaman olmasa bile sık sık görülen önemsememe, yapaylık ve uçarılık bununla yakından ilgidir. Mevsimler ve hava, ekim ve hasat, tahıllar, kuş ve hayvan sürüleri insanlar için çok önemlidir ve toprak anadan tamamen kopmak istemiyorsak herkesin bunları

yakından tanınması gerekir. Tüm bu bilgi çocuklar tarafından sağlıkları için de çok faydalı olan faaliyetler aracılığı ile öğrenilebilir ve bu faaliyetler sırf sağlığa olan faydalarından dolayı bile yapılmaya değerdir. Kent çocukların kırdan olmaktan duydukları zevk çok derin bir ihtiyacın doyurulduğunu göstermektedir. Bu ihtiyaç doyurulmadığı müddetçe eğitim sistemimizi eksik kalacaktır.

OKULUN SON YILLARI

On beşinci yılındaki yaz tatilinden sonra, isteyen her çocuğun belli bir alana yönelmesine izin verileceğini ve genelde de böyle yapıldığını varsayıyorum; fakat belli bir tercih yapılmadıysa çok yönlü eğitim sürecini uzatmak yerinde olacaktır. Bazı istisnai durumlarda uzmanlaşma daha da erken bir yaşta başlayabilir. Eğitimdeki tüm kurallar özel durumlarda bozulabilecek şekilde düzenlenmelidir; fakat genel bir kural olarak, zekâsı ortalamanın üzerinde olan öğrencilerin, on dört yaşlarında uzmanlaşmaları gerektiğini, zekâsı ortalamanın altında olan öğrencilerin ise bir iş eğitimi dışında okulda hiç uzmanlaşmamaları gerektiğini düşünüyorum. Bu kitapta iş eğitimi hakkında bir şey söylemekten çekiniyorum; fakat bu tür eğitimin de on dört yaşından önce başlamaması gerektiğine inanıyorum ve on dört yaşına geldiğinde bile iş eğitiminin bir öğrencinin tüm zamanını almasının gerekli olduğunu düşünmüyorum. Bu tür bir eğitimin öğrencinin ne kadar zamanını alması gerektiğini ya da tüm öğrencilere mi yoksa bazılarına mı verilmesinin yerinde olacağını tartışmayacağım. Bu tür sorular ekonomik ve siyasi meselelerle ilgilidir ve eğitimi ancak dolaylı olarak ilgilendirirler. Ayrıca bu soruları kısa bir biçimde tartışmak da mümkün değildir. Bu nedenle kendimi yalnızca on dört yaşından sonraki okul eğitimi konusuyla sınırlıyorum.

Bana kalsa, ben okuldaki eğitimi üç ana dala ayırırdım: 1) klasik bilgiler 2) matematik ve fen 3) çağdaş insan bilimleri. Bu sonuncu dal çağdaş dilleri, tarihi ve edebiyatı içerirdi. Okulu bitirmeden önce her dalda biraz uzmanlaşmak mümkün olabilirdi. Okul ancak on sekiz yaş civarında bitebilirdi. Klasik bilgileri okuyan her öğrenci mutlaka Latince ve Yunanca öğrenirdi; fakat bazı öğrenciler bir dille diğerinden daha fazla ilgilenebilirdi. Matematik ve fen başlangıçta beraber gitmelidir; fakat matematiğe fazla başvurmadan bazı bilim dallarında başarılı olmak da mümkündür. Aslında bir çok seçkin bilim adamı kötü matematikçilerin içinden çıkmıştır. Bu nedenle on altı yaşındaki bir erkek ya da kızın, diğer branşı da çok fazla ihmal etmeden, ya bilimde ya da matematikte uzmanlaşmasına izin verirdim. Söylediklerim çağdaş insan bilimleri için de geçerlidir.

Uygulamada önemli olan belli konuların herkese öğretilmesi gereklidir. Ben olsam, bu tür konulara bir yetişkinin günlük hayatında gereksinim duyabileceği ölçüde anatomi, fizyoloji ve sağlık bilgisini dahil ederdim. Belki de bu konuların daha erken yaşta öğretilmesi gerekir; çünkü bu konular cinsellik eğitimi ile doğal olarak bağlantılıdır. Cinsellik eğitiminin ise mümkün olduğu ölçüde buluş çağından önce yapılması gereklidir. Çok erken verilmesinin sakıncası bu eğitimin gerek duyulmadan önce unutulma riskidir. Bence tek çözüm aynı eğitimin iki kere verilmesidir; ilk olarak buluş çağından önce çok basit bir biçimde, sadece ana hatlarıyla, ikinci olarak da daha ileride, sağlık ve hastalıklar konusundaki temel bilgiler ile ilişkilendirilerek. Ben her öğrencinin parlamento ve anayasa hakkında bir şeyler bilmesi gerektiğini düşünüyorum; fakat bu konuda bir şeyler öğretirken, siyasi propagandaya kayıp öğretimi yozlaştırmamaya dikkat edilmelidir.

Öğretim programından daha önemli olan sorun, öğretim yöntemleri sorunu ve öğretimin hangi ruh içinde yapıldığıdır.

Buradaki temel nokta, öğretimin çok fazla basite indirgenmeden, ilginç kılınarak yapılması gerektiğidir. Kesin ve ayrıntılı çalışmalar, söz konusu çalışmaların genel yanları hakkındaki kitaplar ve derslerle desteklenmelidir. Bir Yunan tiyatro oyununa çalışmaya başlamadan önce, öğrencilere Gilbert Murray'ın ya da şairlik yeteneğine sahip başka bir çevirmenin çevirisini okutmayı düşünebilirdim. Matematik dersleri ise matematiksel buluşların tarihleri ve matematiğin herhangi bir bölümünün bilime ve günlük yaşama olan etkisi üzerinde zaman zaman verilecek olan derslerle renklendirilmeli ve yüksek matematikten alınabilecek zevklerin ipuçları verilmelidir. Benzer şekilde, tartışılabilir genellemeler içerse dahi, parlak ana hatlar tarihin ayrıntılı çalışılmasına eklenebilir. Öğrencilere genellemelerin kuşku uyandırır nitelikte olduğu söylenebilir ve öğrenciler bu genellemeleri doğrulamak ya da çürütmek amacıyla ayrıntılı bilgilerini kullanmaları yönünde teşvik edilebilir. Bilimde ise belli olgular ve yasaların hizmet ettikleri genel bilimsel amaç hakkında bir fikir sahibi olabilmek için son zamanlarda yapılan araştırmaların özetini veren ve herkesin anlayabileceği şekilde yazılan kitapları okumak iyidir. Tüm bunlar kesin ve ayrıntılı çalışmalar için bir giriş olması nedeniyle faydalıdır; ancak o tür çalışmaların yerini tutabilirmiş gibi algılanırsa tehlikeli olur. Öğrencilerin bilgiye ulaşmanın kestirme yolları olduğunu düşünmeye sevk edilmemelidirler. Bu eski katı alıştırmalara duyulan tepki nedeniyle çağdaş eğitimde gerçek bir tehlikedir. Eski alıştırmalarda gerekli olan zihinsel çaba iyiydi, kötü olan yön düşünsel ilgilerin yok edilmesi idi. Öğrencilerin çok çalışmasını sağlamalıyız; fakat bunu eski disiplincilerinkinden daha farklı yöntemlerle yapmalıyız. Bunun mümkün olmayacağına inanmıyorum. Amerika'da lisans öncesi dönemde tembel olan bazı kişilerin hukuk ya da tıp eğitimine başladıklarında çok çalıştıkları görülür; çünkü bu kişiler sonunda kendilerine önemli gelen bir iş yapıyorlardı. Konunun özü,

budur: Öğrencilerin okuldaki çalışmaları önemli olarak algılamasını sağlayın. Bu durumda çok çalışacaklardır. Eğer çalışmayı çok basite indirerseniz, nerdeyse içgüdüsel olarak onlara gerçekten öğrenmeye değer bir şey vermediğiniz hissine kapılacaklardır. Zeki çocuklar zorluklar karşısında beyinlerini sınamayı severler. İyi bir öğretim yöntemiyle ve korkunun ortadan kaldırılmasıyla şu anda aptal ve uyuşuk görünen pek çok çocuğun aslında akıllı olduğu anlaşılabacaktır.

Tüm eğitim süresi boyunca girişim mümkün olduğu ölçüde öğrenciden gelmelidir. Madam Montessori bunun küçük çocuklarla nasıl yapılabileceğini göstermiştir; fakat daha büyük çocuklar için farklı yöntemler gereklidir. Alışılmışın tersine daha fazla bireysel çalışma ve daha az sınıf çalışması yapılmasının gerekliliği ilerici eğitimciler tarafından genel olarak kabul görmüştür; fakat bireysel çalışma aynı işle meşgul olan başka çocuklarla dolu olan bir odada da yapılabilir. Kütüphaneler ve laboratuvarlar yeterli ve geniş olmalıdır. Çalışma gününün önemli bir kısmı öğrencinin kendi belirleyeceği gönüllü bir çalışmaya ayrılmalıdır; fakat öğrenci kazandığı bilginin özetiyle birlikte yapmış olduğu çalışmanın raporunu yazmalıdır. Bu öğrenilen bilginin hafızaya yerleştirilmesine, okumanın düzensiz değil, bir amaç dahilinde yapılmasına ve öğretmene her iki durumda da gerekli olacak ölçüde denetim verilmesine yardımcı olur. Öğrenci ne kadar akıllı olursa denetime duyulan gereksinim o denli azalır. Çok akıllı olmayanların daha çok yönlendirilmesi gerekir; fakat bu tür çocuklarla bile yönlendirme emir verme biçiminde değil, fikir verme, soru sorma ve uyarma yoluyla yapılmalıdır. Ayrıca, önceden belirlenmiş konular da bulunmalı, belirtilen bir alanda olguların saptanması ve bunların düzgün bir biçimde sunulması için alıştırma yapılmalıdır.

Düzenli çalışmalara ek olarak, kızlar ve erkekler güncel ve önemli siyasi, toplumsal ve hatta tanrıbilimsel konularla ilgilenmeleri için teşvik edilmelidirler. Bu tür tartışmalarda

yalnızca yerleşik görüşleri değil, tüm tarafları okumaları özendirilmelidir. Eğer şu ya da bu tarafı savunan görüşleri varsa bu görüşü destekleyen kanıtları nasıl bulacakları anlatılmalı ve karşıt görüşü savunanlarla tartışmaya girmeleri sağlanmalıdır. Gerçeği ortaya çıkarmak için ciddi bir şekilde yürütülecek olan tartışmalar çok değerli olabilir. Bu tartışmalarda, güçlü inançları olsa bile öğretmen taraf tutmamayı öğrenmelidir. Eğer tüm öğrenciler aynı tarafı tutsa bile öğretmen karşıt görüşü savunmalı ve bunu tartışma amacıyla yaptığını belirtmelidir. Aksi halde, öğretmenin rolü olgularla ilgili olarak yapılan yanlışları düzeltmekle sınırlı kalmalıdır. Bu yolla öğrenciler tartışmayı güzel söz söyleme yarışı olarak değil, gerçeği saptamak için kullanılacak bir araç olarak öğrenirler.

Eğer yaşı daha büyük çocukların okuduğu bir okulun başında olsaydım, güncel sorunlardan uzak kalmayı da, onların propagandasını yapmayı da aynı ölçüde sakıncalı bulurdum. Öğrencilere aldıkları eğitimin onlara, dünyaya heyecan veren sorunlarla başa çıkmak üzere yetiştirdiği fikrini vermek iyidir, bu onlara skolastik öğretimin gerçek dünyadan kopuk olmadığı hissini verir; fakat ben kendi görüşlerimi öğrencilere zorla kabul ettirmeye çalışmazdım. İzleyeceğim yol, öğrencilerin önüne pratik sorunlar karşısında bilimsel tavır takınma ülküsünü koymak olurdu. Onların görüşleri görüş, olguları ise olgu olarak öne sürmelerini beklerdim. Özellikle siyasette bu alışkanlık değerli olduğu kadar nadir görülen bir alışkanlıktır. Her ateşli siyasi parti mitlerden bir koza oluşturur ve partinin kafa yapısı bu kozanın içinde huzurla pinekler. Çoğu zaman tutku zekâyı etkisiz kılar, bunun aksine, yüksek zekâ sahibi kişiler arasında zekânın tutkuyu öldürmesi de sık rastlanan bir olaydır. Benim amacım bu iki talihsiz durumdan kaçınmak olurdu. Tutkulu istek yıkıcı bir hale gelmediği sürece arzu edilen bir niteliktir, aynı koşula bağlı olarak zekâ da arzu edilir. Temel siyasi tutkuların yapıcı olmasını isterdim ve zekânın bu tutkulara hizmet etmesini

sağlamaya çalışırdım. Ancak zihin tutkulara düşler dünyasında değil, içten ve tarafsız bir şekilde hizmet etmelidir. Gerçek dünya bizi yeterince memnun etmiyorsa hepimiz arzuların çaba göstermeden doyurulduğu hayali bir dünyaya sığınma eğilimi gösteririz. Bu isterinin özüdür. Bu aynı zamanda milliyetçilik, tanrıbilimcilik ve sınıf mitlerinin de kaynağıdır. Günümüz dünyasında nerdeyse evrensel hale gelen kişilik zayıflığı gerektirir. Okul eğitiminin daha ileri aşamalarının amaçlarından bir tanesi de bu tür bir kişilik zayıflığı ile mücadele etmek olmalıdır. Bununla mücadele etmenin iki yolu vardır ve bu iki yol, her ne kadar birbirlerinin karşıtı olsalar da gereklidir. Bunlardan birincisi gerçeklik dünyasında nelerin başarılabileceği duygusunu arttırmak, diğeri ise gerçeğin düşlerimizi bozmak konusunda neler yapabileceği konusunda bizi daha duyarlı kılmaktır. Her ikisi de öncelikle yaşamak yerine nesnellikle yaşamak ilkesine dahildir.

Öznelliğin klasik bilgi örneği Don Kişot'tur. Don Kişot ilk kez miğfer yaptığında miğferin darbelere karşı dayanma gücünü sınamıştır ve hırpalayarak miğferin şeklini bozmuştur. Bir sonraki sefer miğferi sınamamış; fakat onun çok iyi bir miğfer olduğunu "farz etmiştir." Bu "farz etmek" alışkanlığı onun yaşamına egemen olmuştur. Hoş olmayan gerçeklerle yüzleşmeyi reddetme bu türden bir kaçıştır, hepimiz az ya da çok birer Don Kişot'uz. Eğer ona okulda gerçekten iyi bir miğferin yapılışı öğretilseydi ve çevresinde onun istediği şeyi "farz etmeyi" kabul etmeyen arkadaşları olsaydı Don Kişot böyle yapmazdı. İlk çocuklukta düşler dünyasında yaşama alışkanlığı normaldir; çünkü çocukların hastalıktan kaynaklanmayan bir güçsüzlükleri vardır. Fakat yetişkinlik yaşamı yaklaştıkça düşlerin er ya da geç gerçeğe dönüştürülebildiği sürece değeri olduğu giderek daha iyi anlaşılmalıdır. Çocuklar birbirlerinin kişisel iddialarını çürütmede çok iyidirler. Çocuğun, okulda diğerk okul arkadaşları ile ilişki içindeyken, kendi gücü hakkında

bir yanılsamayı sürdürmesi zordur. Fakat mit yaratma becerisi çoğu zaman öğretmenlerin de işbirliğiyle başka yönlerde etkinliği sürdürür. Çocuğun kendi okulu dünyadaki en iyi okuldur, insanın kendi ülkesi her zaman haklı ve her zaman yenen taraftır, insanın toplumsal sınıfı (eğer o insan zenginse) diğer sınıflardan iyidir. Tüm bunlar arzu edilmeyen mitlerdir ve bir başkası miğferimizi kılıcıyla ikiye bölebilecekken bile, o miğferin iyi olduğunu farz etmemize neden olurlar. Bu yolla tembelliği teşvik eder ve sonuçta yıkıma götürürler.

Bu zihin alışkanlığını tedavi etmek için, başka pek çok durumda olduğu gibi, korkunun yerini kötü durumların akıl yoluyla önceden sezilmesi yeteneği almalıdır. Korku insanları gerçek tehlikelerle yüzleşmek konusunda isteksiz kılar. Öznellikten muzdarip bir kişi gecenin bir yarısında “yangın var” çığlıklarıyla uyandığında yananın komşusunun evi olduğunu düşünecektir; çünkü gerçek çok ürkütücüdür. Bu şekilde kaçmanın hâlâ mümkün olduğu o an ıskalayabilir. Elbette bu ancak patolojik bir durumda meydana gelebilir; fakat siyasette buna benzer davranışlar normaldir. Bir duygu olarak korku, doğru davranış şeklinin düşünce yoluyla bulunabileceği durumlarda felakete yol açar. Bu nedenle, korku duymadan kötü olasılıkları önceden görebilmek ve kaçınılmaz olmayandan kaçabilmek amacıyla zekâmızı kullanmayı isteriz. Gerçekten kaçınılmaz olan kötülükler ise yalın bir cesaretle karşılanmalıdır; fakat ben şu anda bunlardan bahsetmiyorum.

Bir önceki bölümde korku hakkında söylediklerimi tekrarlamak istemiyorum, şu anda korkuyla sadece düşünce alanında, doğru düşünmeye bir engel olarak ilgileniyorum. Bu alanda, korkunun gençlikte yenilmesi daha ileriki yaşlarda yenilmesinden çok daha kolaydır; çünkü bir fikir değişikliğinin bir çocuk için kötü sonuçlar doğurması, yaşamını belli temel görüşler üzerinde kurmuş bir yetişkin için doğurması kadar olası değildir. Bu nedenle, ben daha büyük çocuklar arasında zekice

tartışma alışkanlığını teşvik etmeyi isterdim ve benim önemli bulduğum gerçekleri sorgulasalar bile önlerine hiçbir engel koymazdım. Onlara basmakalıp düşünceleri, hatta kalıplaşmış düşüncelere muhalefeti değil, düşünmeyi öğretmeyi amaç edinirdim. Düşünme yeteneğini asla ahlakın hayali çıkarlarına feda etmezdim. Genellikle erdemin öğretilmesi için bazı yanlışların aşılmasının gerekli olduğu düşünülür. Siyasette kendi partimizin seçkin devlet adamlarının bazı kusurlarını gizleriz. Tanrıbilimde, eğer Katolik'sek, Papaların, Protestan'sak Luther'in ve Calvin'in günahlarını gizleriz. Cinsellikle ilgili konularda gençlerin yanında erdem gerçekte olduğundan daha yaygınmış gibi davranırız. Tüm ülkelerde, yetişkinlerin bile polisin bilinmesini arzu etmediği gerçekleri bilmelerine izim verilmez. İngiltere'de sansürcüler, tiyatro oyunlarının gerçeğe sadık olmasına izin vermez; çünkü insanlara ancak kandırma yoluyla erdem kazandırılabilceğine inanır. Bütün bu tavırlar bir tür güçsüzlüğü belirtir. Bırakın, gerçek her ne ise onu öğrenelim; ancak o zaman akla uygun hareket edebiliriz. Güç sahipleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmasınlar diye gerçeği kölelerinden gizlemek isterler, bu anlaşılabilir bir şeydir. Anlaşılamaz olan ise demokrasilerde, insanların, bilinçli bir şekilde, kendilerinin gerçeği öğrenmelerini engellemek üzere tasarlanmış yasalar yapmalarıdır. Bu toplu Don Kişot'luktur; bu insanlar miğferin inanmayı istedikleri kadar iyi olmadığını duymamaya kararlıdırlar. Böylesine alçak ve korkak bir tutum özgür erkeklere ve kadınlara yakışmaz. Benim okulumda bilgiye ulaşma yolunda hiçbir engel olmazdı. Erdemi yalan ve kandırma yoluyla değil, tutkuların ve içgüdülerin eğitilmesi yoluyla kazandırmaya çalışırdım. Benim okulumda, istenen erdemde bilginin herhangi bir sınırlama olmadan korkusuzca aranıp bulunması temel öğedir, bu temel öğenin olmadığı durumlarda geri kalanın pek az değeri vardır.

Söylemeye çalıştığım şundan fazla bir şey değil: Bilim

ruhunu geliştirdim. Pek çok seçkin bilim adamı kendi özel alanları dışında bu ruha sahip değiller, bu ruhu her alanda etkili kılmanın yollarını arardım. Bilim ruhu her şeyden önce gerçeği bulma arzusunu gerektirir. Bu istek ne kadar güçlü olursa o kadar iyidir. Buna ek olarak, bilim ruhu belli zihinsel yetenekleri de gerektirir. Başlangıçta şüphe olmalı, daha sonra ise verilere göre karar verilmelidir. Verilerin neyi kanıtlayacağını önceden bildiğimizi düşünmemeliyiz. Nesnel doğruyu ulaşılmaz gören ve verilerin sonuca götürmeyeceğini savunan tembel bir kuşkuculukla da yetinmemeliyiz. En iyi şekilde temellendirilmiş inançlarımızın bile bazı düzeltmeler gerektirebileceğini kabul etmeliyiz; fakat insanın ulaşabileceği gerçek bir derece sorunudur. Bugün fizik alanındaki inançlarımız, Galile'nin zamanından öncekine göre kesinlikle daha az hatalıdır. Çocuk psikolojisiyle ilgili inançlarımız gerçeğe Dr. Arnold'un inançlarından kesinlikle daha yakındır. Her durumda, ilerleme önyargıların ve tutkuların yerini gözlemin almasıyla gerçekleşmiştir. Bu adımın değerinden ötürü başlangıçtaki şüphe bu denli önemlidir. Bu nedenle şüpheyi ve veri toplama becerisini öğretmek gerekir. Rakip propagandacıların kendimizi haplarla ya da birbirimizi zehirli gazlarla zehirlememiz için sürekli olarak yalanı kullandıkları bir dünyada bu eleştirici zihin alışkanlığının büyük önemi vardır. Yinelenen iddialara kanmak çağdaş dünyanın en büyük kötülüklerinden biridir ve okullar da buna karşı korunabilmek için ellerinden geleni yapmalıdırlar.

Tüm okul yılları boyunca zihinsel serüven duygusu olmalıdır. Verilen görevler bitirildikten sonra öğrencilere heyecanlı şeyleri kendi başlarına bulma fırsatı verilmelidir, bu nedenle de verilen görevler çok ağır olmamalıdır. Hak edilen yerde övgü kullanılmalıdır; fakat hatalar da kınama olmadan gösterilmelidir. Öğrencilerin, aptallıklarından ötürü utanç duygusuna kapılmalarına asla izin verilmemelidir. Eğitimdeki en büyük itici güç başarının mümkün olduğu hissidir. Sıkıcı

olduğu düşünölen bilginin pek yararı yoktur; fakat istekle özömsenen bilgi kalıcı bir edimdir. Öğrencilerinizin bilgi ile gerçek yaşam arasındaki ilişkiyi görmelerini ve bilgi sayesinde dünyayı nasıl değıştirebileceklerini anlamalarını sağlayın. Öğretmen öğrencinin doğal bir düşmanı gibi değil, öğrencinin dostu gibi görönsün. İlk yıllarda da iyi bir eğitim verilmesi halinde bu temel ilkeler çocukların büyük çoğunluğu için bilgi edinmeyi zevkli kılmaya yeterlidir.

GÜNDÜZLÜ OKULLAR VE YATILI OKULLAR

Çocuğun yatılı okula mı yoksa gündüzlü okula mı gönderileceği sorusu, benim fikrimce, her çocuğun koşullarına ve mizacına göre yanıtlanması gereken bir sorudur. Her iki düzenin de kendine özgü iyi yönleri vardır, bazı yönlerde bir düzenin faydaları diğerinden daha fazladır, başka bir yönde ise durum tersi olabilir. Bu bölümde, ben kendi çocuklarım hakkında karar verirken önemli saydığım ve diğer bilinçli anne-babalar için de önemli olacağını düşündüğüm bazı görüşleri dile getireceğim.

En önemli konu sağlıkla ilgili değerlendirmelerdir. Günümüzde okullarda durum ne olursa olsun, okullarda sağlık konusunun evlerde olduğundan daha bilimsel bir dikkatle ele alınabileceği açıktır; çünkü çok çalışan anne-babalar tıbbi yönden daha bilgisiz olmalarına karşın, okullarda en güncel bilgilerle donanmış doktor, dişiçi ve hastabakıcılar görevlendirilebilir. Ayrıca, okullar sağlıklı çevrelerde kurulabilir. Büyük kentlerde yaşayan insanlar söz konusu olduğunda sadece bu fikir bile yatılı okulların hanesine bir artı koyulması için yeterlidir. Gençlerin yaşamlarının çoğunu kırsal bölgelerde geçirmelerinin çok daha iyi olacağı bilinen bir gerçektir, bu nedenle kentlerde yaşamak zorunda olan anne-babaların çocuklarını eğitim için dışarıya göndermeleri düşünülebilir. Belki yakın bir zamanda

bu fikir geçerliliğini yitirecektir. Londra'daki sağlık koşulları sürekli geliştirilmektedir ve morötesi ışığın yapay kullanımı sayesinde şehirdeki sağlık koşulları kırsal bölgelerdeki ile aynı seviyeye getirilebilir. Bununla birlikte, hastalık oranı kırsal bölgelerdeki kadar aşağı çekilebilse bile önemli ölçüde sinir bozukluğu kalacaktır. Sürekli gürültü hem çocuklar hem de yetişkinler için kötüdür ve kırsal bölgelerdeki görüntülerin, ıslak toprağın kokusunun, rüzgârın ve yıldızların her insanın hafızasına yerleşmesi gerekir. Bu nedenle, şehirdeki sağlık koşulları ne denli iyileşirse iyileşsin, yılın büyük bölümünü kent dışında geçirmenin her genç için önemli olacağını düşünüyorum.

Yatılı okullar lehine söylenebilecek daha az önemli olan başka bir durum ise, bu tür okulların gidiş gelişte harcanan zamandan tasarruf edilmesini sağlamalarıdır. Çoğu insanın yakınlarında iyi bir okul bulunmamaktadır ve aşılması gereken mesafe de bir hayli çok olabilir. Yukarıda söylediğimiz birinci koşulun kentte yaşayanlar için daha önemli olmasına karşın, bu koşul kırsal bölgelerde yaşayanlar için önemlidir.

Eğitim yöntemlerinde bir yenilik denenmek istendiğinde, bu yeniliğin önce yatılı okullarda denenmesi neredeyse kaçınılmazdır; çünkü bu yeniliğe inanan anne babaların hepsinin aynı çevrede yaşıyor olmaları ihtimal dışıdır. Bu bebekler için geçerli değildir; çünkü onlar henüz tam anlamıyla eğitim yetkililerinin elinde değildirler. Bunun sonucu olarak Madam Montessori ve Bayan McMillan deneylerini çok yoksul çocuklar üzerinde gerçekleştirebildiler. Bunun tersine, okul yılları boyunca yalnızca varlıklı insanlar çocuklarının eğitimi üzerinde deneyler yapabilirler. Doğal olarak, bu insanların pek çoğu eski ve geleneksel olanı tercih eder, değişiklik isteyen az sayıdaki kişiler ise coğrafi yönden geniş bir alana yayılmışlardır ve bulundukları yerde gündüzlü bir okulun açılması için gereken desteği sağlayamazlar. Bedales deneyi gibi deneyler ancak yatılı okullarda uygulanabilir.

Bununla birlikte, gündüzlü okul lehine de çok sayıda görüş vardır. Okulda yaşamın pek çok yönü ortaya çıkmaz. Okul yapay bir ortamdır ve sorunları büyük dünyanın sorunları ile aynı değildir. Sadece tatillerde eve gelen ve herkesin ilgisini toplayan bir çocuğun, her sabah ve her akşam evde olan bir çocuğa göre daha az yaşam bilgisi edinme ihtimali vardır. Günümüzde bu durum kızlar için daha az geçerlidir; çünkü bir çok evde kızlardan daha çok şey beklenir. Fakat kızların eğitimlerinin erkeklerinkine benzetildiği oranda ev yaşamları da onlarınkine benzeyecek ve ev işleri hakkında bugünkü geniş bilgileri yok olacaktır. On beş ya da on altı yaşından sonra erkek ve kızların anne-babalarının uğraşlarına ve kaygılarına bir ölçüde katılmaları iyidir; fakat ölçünün kaçırılmaması gerekir; çünkü bu onların eğitimlerini engeller. Yine de, yetişkinlerin kendi yaşamlarının, kendi ilgilerinin ve kendilerince önemli olan şeylerin olduğunu anlayabilmeleri için, çocukların tüm bunlara bir ölçüde katılmaları gereklidir. Okulda sadece gençler vardır, her şey gençler için yapılır. Tatillerde de evin ortamına gençler egemen olabilirler. Sonuçta gençler küstah, katı, yetişkinlerin yaşamlarındaki sorunlardan habersiz ve anne-babalarından uzak olabilirler.

Böyle bir durum da gençlerin duygularını olumsuz şekilde etkiler. Anne-babalarına duydukları sevgi körelir ve zevkleri ve ilgi alanları kendilerinininkinden farklı olan insanlara uyum sağlamayı asla öğrenemezler. Bence bu da bir tür bencil bütünlük duygusuna ve kendi benliğinin diğer insanlardan üstün olduğu fikrine yol açar. Aile bu eğilimin düzeltilmesinde en etkili öğedir; çünkü aile farklı yaş ve cinsiyetteki insanlardan oluşan ve her bireyin değişik bir işlev üstlendiği bir birimdir. Aile tek tür bireyler topluluğunun olamayacağı biçimde organiktir. Anne babalar çocuklarını daha çok onlara bu denli çok zahmet verdikleri için severler, eğer anne-babalar da çocuklara hiç zahmet vermezlerse çocuklar onları ciddiye almaz; fakat verilen zahmet haklı olmalıdır, çocukların işlerini yapmaları ve kendi

yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli olan türden olmalıdır. Gençlerin öğrenmeleri gereken şeylerden bir tanesi de başka insanların haklarına saygı göstermeleri gerektiğidir, bu da başka yerdense aile içinde çok daha kolay öğrenilir. Çocukların, babalarının kaygılarla yorulabileceğini ya da annelerinin ayrıntıların çokluğundan bıkabileceğini bilmeleri iyidir. Ergenlik çağı boyunca çocukların anne-babaya duydukları sevginin canlı kalması da iyidir. Aile sevgisinden yoksun olan bir yaşam başkalarına egemen olmaya çalışan, bunu başaramadıklarında o kişiye yaltaklanan bireylerden oluşan katı ve mekanik bir yaşam olma eğilimindedir. Korkarım bu kötü etkiler bir ölçüde çocukların yatılı okula gönderilmeleriyle ortaya çıkarlar. Ben bu kötü etkileri yararları etkisiz kılacak ölçüde ciddi buluyorum.

Çağdaş psikologların belirttiği gibi, baba ya da annenin aşırı ilgisinin de zararlı olduğu doğrudur; fakat önermiş olduğum gibi, çocukların iki ya da üç yaşından itibaren okula gittiği durumlarda bu etkinin ortaya çıkma ihtimalinin olduğuna inanmıyorum. Bana göre, erken yaşlardan başlayarak çocukların gündüzlü okula gitmeleri anne-babanın egemenliği ile anne babanın kayıtsızlığı arasında bir uzlaşma sağlar. Burada ele aldığımız düşünceler söz konusu olduğu sürece ve ev de iyi bir evse açıkça en iyi yol bu gibi görünüyor.

Duyarlı çocukların, sadece diğer tür çocuklardan oluşan bir grubun içine bırakılması bir ölçüde tehlikelidir. On iki yaş civarındaki çocuklar genellikle kaba ve duyarsız bir dönemdedirler. Çok yakın bir zamanda, önde gelen özel okullardan birinde, bir çocuk İşçi Partisine sempati duyduğu için ciddi biçimde yaralanmıştı. Fikirleri ve zevkleri ortalamanın dışında kalan çocukların ciddi acılar çekmeleri olasıdır. Var olan en çağdaş ve ilerici yatılı okullarda bile Boer yanlıları Boer savaşı süresince çok kötü bir dönem yaşamışlardı. Okumaya düşkün olan ya da çalışmayı seven bir çocuğa kötü davranılacağı hemen hemen kesin gibidir. Fransa'da en akıllı çocuklar *Ecole*

Normale Supérieure'e giderler ve ondan sonra da ortalama zekâyâ sahip çocukların arasına hiç karışmazlar. Bu düzenin hiç şüphesiz faydaları vardır. Zeki olanların, tıpkı bu ülkedeki çoğu insanın başına geldiği gibi, cesaretlerinin kırılması ve anlayıştan yoksun insanların dalkavukları haline gelmeleri engellenmiş olur. Sevilmeyen bir çocuğun yaşayacağı zorlukları ve çekeceği acıları önler. Akıllı çocukların kendilerine uygun bir eğitim görmelerini mümkün kılar, bu tür bir eğitim daha az zeki olan çocukların eğitiminden çok daha hızlı bir şekilde ilerler. Diğer yandan, daha ileriki yaşamlarında zeki insanların toplumun geri kalanından soyutlanmasına ve zeki insanların ortalama zekâyâ sahip bir insanı daha az anlayabilmesine yol açar. Bu olası sakıncaya rağmen bu düzenin, sporda iyi olmadıkça sıradışı bir zekâyâ ve sıradışı ahlaki niteliklere sahip çocukları cezalandıran İngiliz üst sınıf sisteminden daha iyi olduğuna inanıyorum.

Fakat erkek çocuklarının vahşeti çözüm bulunamaz sorunlardan değildir, aslında eskiye göre bu sorun daha az karşımıza çıkmaktadır. *Tom Brown'un Okul Günleri* çok karanlık bir tablo çizer. Eğer bu tablo bugünün özel okullarına uygulansa durum abartılmış olurdu. Ayrıca, daha önceki bölümlerde belirttiğimiz türden erken eğitim almış olan erkek çocuklarına uygulanma şansı da daha azdır. Bedales'in gösterdiği gibi, yatılı okullarda kız ve erkeklerin bir arada eğitim görmesi erkek çocukları üzerinde uygarlaştırıcı bir etki yaratabilir. Cinsiyetler arasındaki doğuştan gelen farkları kabul etme konusunda çekimserim; fakat kızların kişisel tuhaflıkları ciddi fiziksel işkence ile cezalandırmaya erkeklere göre daha az yatkın olduğunu düşünüyorum. Günümüzde zekâ, ahlak ya da duyarlılık yönünden ortalamanın üzerinde olan ya da siyasette tutucu ve dinde yerleşik görüşlere bağlı olmayan bir erkek çocuğunu göndermeyi düşünebileceğim pek az yatılı okul mevcut. Günümüzdeki özel okullar düzeninin bu tür çocuklar

için kötü olduğuna inanıyorum. Bu tür çocuklara üstün meziyeti olanlar da dahildir.

Yatılı okullar lehinde ve aleyhinde yukarıda yaptığımız değerlendirmelerden sadece iki tanesi temeldir ve değiştirilemez niteliktedir. Bu iki değerlendirme tamamen zıt kutuplarda bulunmaktadır. Bir tarafta kırsal bölgenin, açık havanın ve açık alanın faydaları vardır, diğer tarafta ise aile sevgisi ve aile içinde yüklenilen sorumlulukların bilincinde olmaktan gelen eğitim vardır. Kırsal bölgelerde yaşayan ailelerin durumunda ise yatılı okullar lehine farklı bir düşünce söz konusudur; bu da çevrede iyi bir gündüzlü okulun bulunmama ihtimalidir. Tüm bu çelişen değerlendirmelerin ışığında genel bir sonuca varmanın mümkün olmadığını düşünüyorum. Çocukların güçlü ve canlı olduğu ve sağlıklı ilgili değerlendirmelerin çok önemli olmadığı durumlarda yatılı okul lehine olan fikirlerden bir tanesi geçerliliğini yitirir. Çocukların aileye çok düşkün olduğu durumlarda ise gündüzlü okullar lehindeki fikirlerden bir tanesi geçersiz olur; çünkü tatiller aileye duyulan sevgiyi canlı tutmak için yeterli olacak ve okul zamanı da bu düşkünlüğün aşırıya kaçmasını önleyecektir. Üstün bir yeteneğe sahip hassas bir çocuk ise yatılı okula gönderilmemelidir, bu özelliklere aşırı boyutlarda sahip bir çocuğun ise hiç okula gönderilmemesi yerinde olur. Elbette iyi bir okul kötü bir ev ortamından daha iyidir ve iyi bir ev ortamı ise kötü bir okula tercih edilebilir; fakat her ikisi de iyiye her çocuk için o çocuğun özelliklerine göre karar verilmelidir.

Buraya dek soruna seçme hakkı bulunan varlıklı anne babaların açısından baktım. Sorun siyasal olarak, toplumun bakış açısından ele alındığında başka görüşler de araya girecektir. Bir tarafta yatılı okulların masrafı, diğer yanda çocukların evden uzaklaşmaları ile birlikte konut sorunun hafiflemesi durumu vardır. Birkaç nadir durum dışında, herkesin on sekiz yaşına dek normal okul eğitimi görmesi ve meslek eğitiminin ancak

bu yaştan sonra başlaması gerektiğine kesinlikle inanıyorum. Bu konuda her iki okul türü hakkında söylenebilecek çok şey var; fakat daha uzun yıllar boyunca ekonomik nedenler çoğu ücretlilerin çocukları için gündüzlü okullar lehinde karar vermesine neden olacaktır. Bu karar her kadar doğrudan eğitimle ilgili sebepler yüzünden alınmamış olsa da, onu yanlış saymak için açık nedenler bulunmadığına göre bu kararı kabul edebiliriz.

ÜNİVERSİTE

Önceki bölümlerde kişilik ve bilgi eğitimi üzerinde durduk. İyi bir toplumsal düzende bu tür eğitim herkese açık olmalı ve sıra dışı bir müzik yeteneği gibi ciddi ve özel nedenler olmadıkça herkes bu eğitimi almalıdır. (Eğer Mozart on sekiz yaşına gelene dek sıradan okul dersleri görmek zorunda kalsaydı bu onun için çok talihsiz bir durum olurdu.) Fakat bence ideal bir toplumda bile üniversiteye gitmeyen çok sayıda insan bulunurdu. Günümüzde yirmi bir ya da yirmi iki yaşına dek uzatılmış bir okul eğitiminden ancak nüfusun çok az bir bölümünün fayda sağlayabileceğine inanıyorum. Bugün, eski üniversiteleri dolduran aylak zenginlerin üniversiteden hiçbir şekilde faydalanmadıkları kesindir; sadece zevk ve eğlence alışkanlıkları kaparlar. Bu nedenle üniversiteye gitmesi gereken kişilerin hangi ilkeye göre seçileceklerini sormak durumundayız. Günümüzde üniversiteye gidenler, çoğunlukla anne-babası mali açıdan onları üniversiteye gönderebilecek kadar güçlü olanlardır; fakat bu seçim ilkesi burs sistemi ile giderek değişikliğe uğramaktadır. Seçme ilkesinin mali değil, eğitimle ilgili olması gerektiği açıktır. İyi bir okul eğitimi almış on sekiz yaşındaki bir erkek ya da kız yararlı bir iş yapabilecek beceriye sahiptir. Bu kişi bir üç ya da dört yıl daha çalışma hayatından muaf tutulacaksa, bu zamanın yarar getirecek şekilde değerlendirilmesini beklemek toplumun hakkıdır. Fakat kimlerin üniversiteye

gideceğine karar vermeden önce üniversitenin toplum yaşamındaki işlevi hakkında bir görüşümüz bulunmalıdır.

İngiliz üniversiteleri üç aşamadan geçmiştir; gerçi bu aşamalardan üçüncüsü ikincisinin yerini tam olarak almamıştır. Başlangıçta üniversiteler ruhban sınıfı yetiştiren kolejlerdi ve ortaçağda bilgi hemen hemen sadece bu sınıfa özgüydü. Daha sonra Rönesans'la birlikte, her varlıklı insanın eğitilmesi gerektiği fikri yayıldı; fakat kadınların eğitime gereksinimlerinin erkeklerden daha az olduğu düşünülüyordu. On yedinci, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda üniversitelerde “kibar erkek eğitimi” veriliyordu ve bugün Oxford'da hâlâ bu eğitim verilir. Eskiden çok faydalı olan bu ülkünün, birinci bölümde ele almış olduğum nedenlerden ötürü bugün modası geçmiştir. Bu ülkü soyluluğa dayanıyordu. Bir demokraside ya da sanayiye dayalı zenginler düzeninde bu ülkü gelişemez. Eğer bir soylular sınıfı bulunacaksa bu sınıfın eğitilmiş beyefendilerden oluşması elbette iyidir; fakat böyle bir sınıfın hiç var olmaması daha iyidir. Bu sorunu tartışmam gereksizdir; çünkü İngiltere'de Reform Tasarısı, Tahıl Yasasının iptali, Amerika'da ise Bağımsızlık Savaşı bu konuyu bir karara bağlamıştır. Bu ülkede bugün bile biçimsel de olsa bir soylular sınıfı vardır; fakat anlayış zenginler sınıfı anlayışıdır; bu da çok farklı bir şeydir. Züppeliklerinden dolayı başarılı iş adamları oğullarını Oxford'a “kibar erkek” haline getirilmesi için yollarlar; fakat zamanla bu çocuklar iş hayatından zevk almamaya başlarlar. Sonuçta bir ölçüde yoksulluğa düşer ve yaşamlarını kazanmak için çalışmak zorunda kalırlar. Bu nedenle, “kibar erkek eğitimi” ulusun yaşamındaki önemli yerini kaybetmiştir ve gelecekle ilgili planlar yapılırken göz önüne alınmayabilir.

Günümüzde üniversiteler Ortaçağ'daki konumlarına benzer bir konuma gelmişler ve mesleki eğitim okulları olmuşlardır. Avukatların, rahiplerin ve doktorların çoğunun üniversite eğitimi vardır, üst düzeydeki devlet memurları da

genellikle bu eğitimden geçmişlerdir. Giderek artan sayıdaki mühendisler ve çeşitli alanlardaki teknik elemanlar hep üniversite çıkışıdır. Dünya daha karmaşık bir hale geldikçe ve sanayi daha bilimsel olmaya başladıkça daha fazla sayıda uzmana ihtiyaç duyulmaktadır ve bu uzmanları da genelde üniversite yetiştirmektedir. Eski tarz fikirlere sahip insanlar teknik okulların uygulama alanı olmayan bilgi ile ilgili konulara da girmesinden rahatsızlık duymaktadırlar; fakat bu yine de devam eder; çünkü “kültür”e hiç önem vermeyen zenginler sınıfının istediği budur. Uygulama alanı olmayan bilgiye düşman olan, başkaldıran demokrasi değil, bu kişilerdir. “Sanat için sanat” anlayışı gibi “kullanılmayan” bilgi de zenginler sınıfının değil, soyluluğun bir ülküsüdür. Bu anlayışın bugün de sürmesinin sebebi Rönesans geleneğinin henüz ölmemiş olmasındandır. Bu ülkenin yok olmasına ben derinden üzülüyorum, uygulama alanı olmayan saf bilgi soylulukla ilgili şeylerin en iyilerinden bir tanesiydi; fakat soyluluğun kötü yanları da bu meziyeti etkisiz kılacak kadar büyüktü. Her durumda, istesek de istemesek de sanayi düzeni soyluluğu öldürecektir. Bu nedenle onu yeni ve daha güçlü kavramlarla ilişkilendirerek elimizden geleni kurtarmak için karar vermiyoruz; geleneğe takılıp kaldığımız sürece sonunda yenileceğimizin çok belli olduğu bir kavgaya giriyoruz demektir.

Eğer saf bilgi üniversitelerin amaçlarından biri olarak varlığını devam ettirecekse sadece boş zamanı olan birkaç kibar insanın ince zevkleri ile değil, toplumun her kesiminin yaşamı ile ilgili hale getirilmelidir. Ben çıkar gözetmeyen bilginin çok önemli olduğunu düşünüyorum ve akademik yaşamdaki yerinin küçüldüğünü değil, büyüdüğünü görmek istiyorum. Hem İngiltere’de hem de Amerika’da bu küçülme eğilimine yol açan temel güç cahil milyonerlerden bağış koparma arzusu olmuştur. Bunun çözümünü de sanayideki önemli kişilerin değerini yeterince takdir edemediği konularda devletin parasını harcamaya hazır

eğitilmiş bir demokrasi yaratmaktır. Bu kesinlikle imkânsız değildir; fakat düşünce düzeyinin yükseltilmesini gerektirir. Eğitilmiş kişilerimiz, zenginlerin kendileri için doğal bir geçim kaynağı olduğu zamanlardan miras aldıkları zenginlere sığınma eğiliminden kendilerini kurtarabildikleri ölçüde bu iş kolaylaşacaktır. Elbette bilimle eğitilmiş kişiyi birbirine karıştırmak da olasıdır. Tamamen hayal ürünü bir örnek verecek olursak; eğitilmiş bir kişi organik kimya yerine bira yapımını öğreterek mali durumunu iyileştirebilir. Bu kişi kazançlı çıkabilir; fakat bilim zarardadır. Eğer o eğitilmiş kişide gerçek bir bilim sevgisi olsaydı siyasi yönden, ona bu bilgiyi veren bira yapımcılarının tarafında olmazdı. Aynı eğitilmiş kişi demokrasinin tarafında olsaydı demokrasi onun bilgisinin değerini daha iyi anlardı. Tüm bu nedenlerden ötürü, bilimle ilgili kuruluşların zenginlerin bağışlarına değil, devletin parasına bağımlı olmasını isterdim. Bu tehlike Amerika'da İngiltere'de olduğundan daha büyüktür; fakat İngiltere'de de vardır ve giderek artabilir.

Bu siyasi değerlendirmeleri bir kenara bırakıp üniversitelerin iki amaç için var olduğunu kabul edeceğim: Bir tarafta, erkekleri ve kadınları belli meslekler için eğitmek, diğer yanda kısa vadede uygulama amacı gözetmeden bilim ve araştırmayı sürdürmek. Bu nedenle, üniversitede bu meslekleri icra edecek olan kişileri ve kendilerini bilim ve araştırma alanında başarılı kılacak özel yeteneklere sahip olanları görmeyi isteriz. Ancak bu kendi başına söz konusu meslekler için erkek ve kadınları nasıl seçeceğimiz konusunda bir karara varmamıza yardım etmez.

Günümüzde anne-babasının belli bir miktar parası olmadıkça bir insanın hukuk ya da tıp gibi bir mesleği edinmesi çok zordur; çünkü eğitim süreci masraflıdır ve bu meslekler hemen kazanç getirmez. Sonuçta seçme ilkesi işe uygunluğa dayalı değil, toplumsal ve kalıtsal olmaktadır. Örnek olarak tıp eğitimini ele alalım. Doktorluk hizmetlerini etkin bir biçimde

almak isteyen bir toplum tıp eğitimi için en fazla ilgi gösteren ve bu alanda en yetenekli gençleri seçecektir. Günümüzde bu ilke kısmen uygulanmakta, bu eğitimin masraflarını karşılayabilecek olan kişilerin arasında bir seçim yapılmaktadır; fakat çok iyi bir doktor olabilecek insanların pek çoğunun bu eğitimi alamayacak kadar yoksul olmaları ihtimali de bulunmaktadır. Bu da acınacak ölçüde yetenek kaybına yol açar. Başka bir alandan farklı bir örnek daha verelim; İngiltere nüfus yoğunluğu epey fazla ve yiyeceğinin çoğunu dışarıdan satın alan bir ülkedir. Birçok açıdan; fakat özellikle bir savaş halinde güvenliğin sağlanması açısından besinlerin ülke içinde üretilmesi çok daha iyi olurdu. Buna rağmen, çok sınırlı olan topraklarımızın verimli biçimde ekilmesi için hiçbir tedbir alınmamıştır. Çiftçiler genelde kalıtımla seçilmektedir, çiftçilerin çocukları genelde yine çiftçi olmaktadır. Bunların dışındakiler ise çiftlik satın alan kişilerdir, bu iş için herhangi bir tarım bilgi ve becerisi değil, sermaye gereklidir. Danimarka'da uygulanan tarım yöntemlerinin bizimkilerden çok daha verimli sonuçlar verdiği bilinmektedir; fakat çiftçilerimizin bu yöntemleri öğrenmesini sağlamak için hiçbir adım atılmamaktadır. Bir sürücünün ehliyeti olması gerektiği konusunda ısrar ettiğimiz gibi küçük bir toprak parçasından daha fazlasını işleyecek olan bir insanın da bilimsel tarım diploması bulunması konusunda da ısrarcı olmalıyız. Yönetimde kalıtım ilkesi terk edilmiştir; fakat yaşamın daha birçok alanında varlığını hâlâ sürdürmektedir. Görüldüğü her alanda da bu ilke, eskiden devlet işlerinde neden olduğu verimsizliği teşvik etmektedir. Bu ilkeyi karşılıklı ilişki içinde olan iki kural ile değiştirmeliyiz: Birincisi, gerekli beceriyi kazanmadığı sürece hiç kimsenin önemli bir işe girişmesine izin verilmemelidir; ikincisi, bu beceri istekliler arasında en yetenekli olanlara anne-babalarının mali durumuna bakılmaksızın öğretilmelidir. Bu iki kuralın etkinliği inanılmaz ölçüde arttıracak çok açıktır.

Bu nedenle, üniversite eğitimi özel yeteneğe sahip insanlara verilen bir ayrıcalık gibi görülmeli ve yeteneği olup da parası olmayanların masrafları eğitim süreleri boyunca devlet tarafından karşılanmalıdır. Yetenekle ilgili testlerde başarılı olmadıkça kimse üniversiteye kabul edilmemeli ve yetkilileri zamanını iyi değerlendirdiğine ikna edemedikçe hiç kimsenin orada kalmasına izin verilmemelidir. Üniversitelerin, zengin gençlerin üç ya da dört yıllarını aylıklık ederek geçirdikleri bir boş zaman geçirme yeri olduğu fikri yavaş yavaş terk edilmektedir; fakat II. Charles gibi, bu düşüncenin tamamen kaybolması da epey zaman alacaktır.

Genç bir erkeğin ya da kızın üniversitede aylıklık etmesine izin verilmemesi gerektiğini söylerken şunu da hemen eklemeliyim: Çalışmanın ölçüsü sisteme mekanik bir uyumdan ibaret olmamalıdır. Bu ülkede yeni üniversitelerde çok az sayıda derse katılım konusunda ısrar etme yönünde üzücü bir eğilim vardır. Montessori okulundaki bebekler için geçerli olduğu kabul edilen bireysel çalışma lehindeki savlar yirmi yaş civarındaki gençler için, özellikle de istekli ve yetenekli iseler daha da önemlidir. Üniversitede lisans öğrencisiyken, ben ve birçok arkadaşım derslerin tamamen vakit kaybı olduğunu düşünürdük. Hiç kuşku yok ki biz abartıyorduk; ama tamamen haksız da sayılmazdık. Derslerin gerçek nedeni gözle görülebilir bir çalışma olmaları, bu nedenle işadamlarının bu dersler için para ödemeye istekli olmalarıdır. Eğer üniversitedeki öğretmenler en iyi yöntemleri benimseseler iş adamları onların aylıklık ettiğini düşünür ve personeli azaltmak için ısrar ederlerdi. Oxford ve Cambridge saygınlıklarından ötürü bir dereceye kadar doğru yöntemleri uygulayabiliyorlar; fakat yeni üniversiteler ve Amerikan üniversitelerinin çoğu iş adamlarına karşı gelemiyorlar. Dönem başında öğretim görevlisi dikkatlice okunması gereken kitapların bir listesini vermeli ve kiminin sevebileceği ve kiminin de sevmeyeceği diğer kitaplardan da kısaca söz

etmelidir. Ancak kitaplardaki önemli bazı noktaların zekice algılanması durumunda hazırlanabilecek bazı ödevler de vermelidir ve ödevlerini hazırladıkları zaman öğrenciler ile ayrı ayrı görüşmelidir. Öğretmen haftada ya da on beş günde bir akşamları gelebilecek olanlarla görüşmeli, çalışmaları ile az ya da çok ilgili konularda onlarla sohbet etmelidir. Tüm bunlar eski üniversitelerdeki uygulamalardan çok da farklı değildir. Eğer bir öğrenci öğretmenin verdiğiinden farklı; fakat aynı zorluk derecesinde başka bir ödev hazırlamak isterse bunu yapmakta özgür olmalıdır. Öğrencilerin çalışkanlığı ödevlerine bakarak değerlendirilebilir.

Çok önemli bir nokta daha var. Üniversitedeki her öğretim görevlisi araştırma ile uğraşmalı ve diğer ülkelerde konusuyla ilgili neler yapıldığını bilecek kadar boş zamana ve enerjiye sahip olmalıdır. Üniversitedeki öğretimde artık pedagoji alanında bilgili olmak önemli değildir, önemli olan kişinin o alandaki bilgisi ve alanda yapılan çalışmalara duyduğu ilgidir. Çok fazla çalışan, öğretim işi ile yorulan ve sinirleri yıpranan bir insanın da bunu yapabilmesi mümkün değildir. Bu kişinin alanı artık ona zevk vermeyecek ve bilgisi de gençliğinde edindikleriyle sınırlı kalacaktır. Üniversitedeki her öğretim elemanının her yedi yılda bir, bir sene boyunca izinli sayılmalı ve o da bu seneyi yabancı üniversitelerde ya da yabancı ülkelerde yapılanlar hakkında bilgi edinerek geçirmelidir. Bu Amerika'da yaygındır; fakat Avrupa ülkeleri böyle bir uygulamanın gerekli olduğunu kabul etmeyecek kadar fazla zihinsel gurura sahiptir. Onlar bu konuda kesinlikle büyük bir yanılgı içindedir. Bana Cambridge'de matematik öğretmenler yirmi otuz yıl öncesinin Avrupa'sındaki matematikten hemen hemen hiç etkilenmemişlerdi. Lisans öğrenimim süresince Weierstrass'ın adını hiç işitmedim. Okuldan sonra yaptığım gezilerde modern matematiği tanıma fırsatı buldum. Bu hiç de nadir görülen sıra dışı bir durum değildir. Her dönemde çoğu üniversite için benzer şeyler söylenebilir.

Üniversitelerde öğretime en çok önem verenlerle araştırmaya önem verenler arasında her zaman belli bir mücadele vardır. Bu neredeyse tümüyle, öğretmenin yanlış algılanmasından ve çalışkanlıklarıyla yetenekleri üniversitede kalmak için gerekli düzeyin altında bazı öğrencilerin bulunmasından kaynaklanmaktadır. Eski tip öğretmen anlayışı bazı üniversitelerde belli ölçüde sürmektedir. Öğrencilerin üzerinde iyi bir ahlaki etki bırakma ve onları yanlış olduğu bilinen; ama ahlaki yönden yüceltici sayılan eski ve değersiz bilgiler üzerinde çalıştırma arzusu vardır. Öğrenciler çalışmaya sözle zorlanmamalıdır; fakat gerek tembellik gerekse yetenek yoksunluğu nedeniyle zamanı boşa harcadıkları görülürse üniversitede kalmalarına izin verilmemelidir. Uyulmasının haklı olarak isteneceği tek ahlak kuralı çalışmaktır, gerisi daha önceki yıllara aittir. Çalışma ahlakı da buna sahip olmayanları oradan uzaklaştırarak uygulanmalıdır; çünkü böyle insanların başka işlerde çalıştırılmaları daha uygun olacaktır. Bir öğretim üyesinin öğretmek uzun saatler harcaması beklenmemeli, araştırma yapacak bolca boş vakti olmalıdır, ancak bu vakti de akıllıca kullanması beklenmelidir.

Üniversitelerin insan yaşamındaki işlevlerini düşündüğümüzde araştırma en az eğitim kadar önemlidir. İlerlemenin başlıca nedeni taze bilgidir, taze bilgi olmasaydı dünya kısa zamanda durağan bir hal alırdı. Mevcut bilginin yayılması ve daha geniş kullanımı ile gelişme belki biraz daha sürebilirdi; fakat bu süreç kendi başına çok uzun süre devam edemezdi. Eğer faydacılık güdülüyorsa, bilgi arayışı bile kendi kendine devam edemez. Yararlı bilgi dünyayı daha iyi anlamaktan başka hiçbir amaç gütmeyen ve bir çıkar gözetmeyen araştırmalar ile daha verimli hale getirilmelidir. Tüm büyük gelişmeler başta sırf kuramsaldır, pratikte uygulanabilir oldukları ancak daha sonra anlaşılır. Mükemmel bir kuram, uygulamada hiçbir değeri olmasa bile kendi içinde değerini koruyacaktır; çünkü dünyayı

anlamak nihai amaçlardan biridir. Eğer bilim ve örgütlenme bedeninin ihtiyaçlarını karşılamada, zulmü ve savaşları ortadan kaldırmada başarılı olabilseydi yine de bilgi ve güzellik arayışı bizdeki yaratma sevgisinin işleyişini devam ettirirdi. Bir şairin, ressamın, bestecinin ya da bir matematikçinin eylemlerinin uygulamalı dünyadaki uzak etkileri üzerinde düşünmelerini istemezdim. Bu kişiler daha çok bir hayal arayışında, önce bir an için belli belirsiz gördükleri ve daha sonra dünyanın tüm zevklerini renksiz kılacak kadar büyük bir ateşle sevdikleri bir şeyi yakalama ve ona süreklilik kazandırma uğraşı içinde olmalılar. Yüksek sanat ve yüksek bilimin tümü önce soyut bir hayal olan ve insanı güvenli ve kolay olandan caydırıp görkemli bir işkenceye çağıran bir güzelliğe biçim vermek için duyulan tutkulu istekten doğar. İçlerinde bu tutku olan insanlar yararcı bir felsefenin zincirleriyle engellenmemelidirler; çünkü insanı yüce kılan her şeyi onlardaki bu ateşe borçluyuz.

SONUÇ

Yolculuğumuzun sonunda geçtiğimiz yolu kuşbakışı görmek için arkamıza dönüp bir bakalım.

Sevgi ile harmanlanmış bilgi eğitimcinin ihtiyacı olan ve öğrencilerin de edinmeleri gereken şeydir. İlk yıllarda, öğrencilere karşı duyulan sevgi en önemli olandır, ilerleyen yıllarda verilen bilginin sevilmesi giderek daha önemli olmaya başlar. Başlangıçta en önemli bilgiler fizyoloji, sağlık ve psikoloji bilgisidir, öğretmeni özellikle ilgilendiren bu sonuncu alanın bilgisidir. Çocuğun doğuştan sahip olduğu içgüdüler ve refleksler çevre tarafından çok çeşitli alışkanlıklar, dolayısıyla çok çeşitli kişilik özellikleri haline getirilir. Bunun çoğu da ilk çocukluk evresinde gerçekleştirilir. Sonuç olarak kişiliği oluşturma yönündeki çabalara büyük umutlarla bu çağda başlayabiliriz. Günümüzde mevcut olan kötülüklerden zevk alanlar insan doğasının değiştirilemeyeceğini iddia etmekten hoşlanırlar. Eğer söylemek istedikleri şey, altı yaşından sonra kişiliğin değiştirilemeyeceği ise söylediklerinde doğruluk payı vardır. Eğer bebeğin doğuştan sahip olduğu içgüdüleri ve refleksleri değiştirmek için hiçbir şey yapılamayacağını söylüyorlarsa yine az ya da çok haklı sayılabilirler. Gerçi kalıtım bilim bu alanda da harika sonuçlar ortaya çıkarabilir, belki de çıkaracaktır; fakat eğer bu kişiler genellikle yaptıkları gibi,

davranışı mevcut nüfusun davranışlarından tamamen farklı bir yetişkin nüfusu oluşturma'nın hiçbir yolu olmadığını kastediyorlarsa tüm çağdaş psikoloji bilimine karşı geliyorlar demektir. Doğarken aynı kişilik özelliklerine sahip iki bebeği ele alırsak, ilk çocuklukta bu bebeklerin yaşayacağı farklı çevrelerin onları tamamen farklı mizaca sahip iki yetişkin haline getireceğini söyleyebiliriz. Yıkıcı değil yapıcı, asık suratlı değil sevgi dolu, cesur, dürüst zeki uyumlu bir kişiliği yaratmak için içgüdüleri yönlendirmek erken yaşlarda verilen eğitimin görevidir. Çocukların büyük çoğunluğunda bu gerçekleştirilebilir, üstelik çocuklara doğru şekilde davranıldığı yerlerde bu yapılmaktadır da. Eğer var olan bilgi kullanılsa ve denenmiş yöntemler uygulansa bir nesilde hastalıktan, kötülükten ve aptallıktan hemen hemen bütünüyle kurtulmuş bir nüfus yaratabilirdik. Bunu yapmıyoruz; çünkü zulmü ve savaşı tercih ediyoruz.

İçgüdü'nün hammadde'si bir çok yönden hem istenilen davranışlara hem de istenmeyen davranışlara yönlendirilmeye aynı ölçüde uygundur. Geçmişte insanlar içgüdü'nün eğitilebileceğini bilmiyorlardı; bu nedenle de bastırma yöntemine başvurmak zorunda kalıyorlardı. Erdem denen şeye ulaşmak için ceza ve korku iki harekete geçirici öğe olarak görülüyordu. Bugün bastırmanın kötü bir yöntem olduğunu biliyoruz; çünkü bu yöntem hem hiçbir zaman başarıya ulaşmaz, hem de zihinsel bozukluklar yaratır. İçgüdülerin eğitilmesi tamamen farklı bir teknik gerektiren tamamen farklı bir yöntemdir. Alışkanlıklar ve beceri içgüdü için bir kanal oluşturur ve kanalın yönüne göre bir yöne ya da diğerine akmasını sağlar. Doğru alışkanlıkları ve doğru beceriyi yaratarak çocuğun içgüdülerinin arzu edilen davranışları uyarmasını sağlarız. Bir zorlanma duygusu oluşmaz; çünkü olumsuz bir isteğe karşı direnme söz konusu değildir. Engellenme duygusu yoktur ve çocuk özgür bir biçimde kendiliğinden davrandığı hissine sahip olur. Bu ifadelerin mutlak bir anlamda kabul edilmesi gerektiğini söylemiyorum, eski

yöntemleri gerekli kılacak beklenmedik olaylar her zaman olacaktır; fakat çocuk psikolojisi bilimi giderek daha etkin bir hale getirildikçe ve anaokullarından edindiğimiz deneyimler arttıkça yeni yöntemler daha etkin bir biçimde uygulanacaktır.

Bugün bizi bekleyen güzel ihtimalleri okurun önüne sermeye çalıştım. Bunun ne anlama geleceğini şöyle bir düşünün; sağlık, özgürlük, mutluluk, zarafet, zekâ, hemen hemen hepsi evrensel nitelikler. Eğer istersek barış ve selamet çağını getirebiliriz.

Fakat sevgi olmadan bunların hiçbirisi olamaz. Bilgi var olabilir; fakat sevgiden yoksunluk bilginin uygulanmasını engeller. Çocuklara karşı sevgisizlik, örneğin: önemli ahlaki liderlerimizden hemen hemen hiçbirinin zührevi hastalıklara sahip çocukların doğumunu engellemek için bir şeyler yapmaya istekli olmadıklarını görmek beni ümitsizliğe itiyor. Yine de doğal dürtülerimizden bir tanesi olan çocuk sevgisi yavaş yavaş özgür bırakılmaktadır. Çağlar boyu süren sertlik sıradan erkek ve kadınların doğal olarak yumuşak olan mizaçlarını bastırmıştır. Kilise vaftiz edilmemiş bebeklerin lanetlenmesi gerektiğini öğretmeyi ancak son zamanlarda bırakmıştır. Ulusçuluk da insanlığın kaynaklarını kurutan bir başka öğretilerdir. Savaş boyunca nerdeyse tüm Alman çocuklarının raşitizm hastalığına yakalanmalarına neden olduk. Doğamızda var olan sevecenliği özgür bırakmalıyız. Eğer bir öğreti bize çocuklara acı çektirmemizi öğütlüyorsa bu öğreti bizim için ne denli önemli olursa olsun, onu reddedelim. Hemen her zaman zalim öğretilerin kaynağında korku vardır, işte bu yüzden çocuklukta korkunun yok edilmesi konusunun üzerinde önemle durdum. Zihinlerimizin karanlık noktalarına kök salmış olan korkuları söküp atalım. Çağdaş eğitim tarafından yaratılan mutlu bir dünya olasılığı bazı kişisel risklere girmeye değer; hatta bu riskler görüldüğünden daha ciddi bile olsa.

Korkudan, çekincelerden, asi ya da engellenmiş içgüdülerden kurtarılmış genç insanlar yarattığımızda onlara bilginin dünyasını, hiçbir karanlık ve gizli köşe bırakmadan özgürce ve tamamen açabiliriz. Eğer bilgi akıllıca verilirse öğretim, öğrenen kişiler için bir görevden ziyade bir eğlence olacaktır. Öğretilecek şeyleri, bugün mesleki sınıflarındaki çocuklara öğretilen şeylerden daha yoğun olacak şekilde arttırmanın hiçbir önemi yoktur. Önemli olan macera ve özgürlük ruhunu ve bir keşif yolculuğuna çıkma hissinin öğrenciye tattırabilmektir. Eğer okul eğitimi bu ruh içinde verilirse daha zeki olan öğrenciler kendi çabalarıyla bu eğitimi tamamlayacaklardır, bunun için gereken fırsatlar çocuklara verilmelidir. Bilgi, insanı doğal güçlerin ve yıkıcı tutkuların egemenliğinden kurtaran şeydir, bilgi olmadan umutlarımızın dünyası kurulamaz. Korkusuz bir özgürlük içinde eğitilmiş olan bir nesil bilinçaltımızda pusu kurmuş bekleyen temelsiz korkularımızla hâlâ mücadele etmek zorunda olan bizlerden çok daha büyük ve daha cesur umutlara sahip olacaktır. Bizler değil; ama bizim yetiştireceğimiz özgür erkekler ve kadınlar, önce umutlarında, daha sonra tüm ihtişamı ile gerçekte yeni dünyayı görmelidirler.

Tutulacak yol açıktır. Çocuklarımızı bu yolda yürütecek kadar çok seviyor muyuz? Yoksa onların da, tıpkı bizler gibi acı çekmesine izin mi vereceğiz? Onların gençliklerinde eğilip bükülmelerine, engellenmelerine ve korkutulmalarına, daha sonra ise, sindirilmiş zekâların önleyemediği savaşlarda ölmelerine izin mi vereceğiz? Binlerce eski korku mutluluğa giden yolları kapamaktadır; fakat sevgi korkuyu yenebilir ve eğer çocuklarımızı seversek verecek güçte olduğumuz muazzam armağanı vermemizi hiçbir kuvvet engelleyemez.

Yazar:

Bertrand Russell (1872-1970)

18 Mayıs 1872'de İngiltere'nin Galler bölgesinde dünyaya geldi. Soylu bir ailenin oğluydu. Küçük yaşta anne ve babasını kaybeden Russell, liberal; ama dinsel bakımdan tutucu olan babaannesini tarafından büyütüldü. On bir yaşında din konusunda kuşkuları oluşmaya başladı ve 1890'da Cambridge Trinity College'e girdi. Matematik bölümünden iyi dereceyle mezun olduktan sonra, felsefeye yöneldi.

Alman sosyal demokratlarının etkisiyle Marksizm'le tanışan Russell, ilk önce liberal bakış açısıyla "Alman Sosyal Demokrasisi" isimli kitabını yayınladı. "Geometrinin Temelleri Üzerine Bir Deneme" başlıklı teziyle öğretim görevlisi oldu.

Düşüncelerinde üç temel amaç yer alıyor. Bilimsel dünya görüşünü kabul eden yazarın en önemli amacı; bilinmeyen şeyleri en aza indirmek, ikincisi: mantıkla matematik arasındaki yakın ilişkiyi belirlemek, üçüncüsü: analitiktir. Bu konuda yazdığı üç ciltlik "Principia Mathematica" adlı eseri mantıkçılar üzerinde uzun süre etkili oldu.

Barışçı ve özgürlükçü dünya görüşüne sahip olan Russell, matematikte edindiği sağlam düşünce yöntemleriyle eserlerinde açık ve tanımlama gücü yüksek bir anlatım kullandı. Savaş karşıtı olarak birinci ve ikinci dünya savaşlarına karşı çıkarak ahlak, eğitim, özgürlük, felsefe v.b. birçok konuda konferanslar verdi, kitaplar yazdı.

1902'de Güney Afrika Savaşı sırasında "The Free Man's Worship" adlı denemesi basıldı. 1907'de kadınlara oy hakkı ile

ilgili konferanslar verdi. 1918'de hapse girdi ve cezaevinde "Introduction of Mathematical Philosophy"i yazarken aynı zamanda "Analysis of Mind"i hazırladı. 1920'de "The practice and Theory of Bolshevism" ile Sovyet rejimini eleştirdi. Gene bu yılda "The ABC of Atoms", "The ABC of Relativity"de bilimsel konuları anlaşılır bir dille açıkladı.

"What I believe", "Morriage and Morals", "The Scientific Out look", "Education and the Social Order" adlı eserlerinde siyasal, ahlaksal ve düşünsel açıdan radikal sol kanat yaklaşımlarını ortaya koydu.

1927 ile 1932 arasında açtığı okul, ilerici bir eğitim yöntemi uyguladı. Russell'a göre eğitimden amaç, insanın yaratıcı niteliklerinin geliştirilmesini sağlamak, ona bu alanda olanaklar yaratmaktır. Özgürlük düşüncesinden ahlaksal sorunlara, cinselliğe kadar yaşamın her dalında öğreticilik ve yaratıcılık kavramları, eğitim ve öğretime yön vermeliydi.

İkinci Dünya Savaşı süresince Amerika'ya yerleşti ve çeşitli yerlerde 1943 yılına kadar konferanslar verdi. "History of Western Philosophy" bu konferans metinlerine dayanmaktadır.

1944'de tekrar Trinity College'e dönerek öğretim üyeliği yaptı. 1950'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. Russell'ın önemi, sadece fikirlerini yazdığı kitaplarından kaynaklanmamaktadır. Siyasal olaylara duyarlılık ve fikirlerini eyleme geçirme, en önemli özelliğidir. Nükleer savaşa karşı çıkması, kadın hakları, eğitim ve ahlak konuları, özgürlük ve ulusların haklarını savunma, başlıca etkinlik alanlarıdır. "Savaş Suçluları Mahkemesi"ni (Russell Mahkemesi) kurduğunda 90 yaşındaydı.

En önemli eserleri:

Philosophical Essays (Felsefe Denemeleri), *The Problems of Philosophy* (Felsefe Sorunları), *The Philosophy of Pacifism* (Pasifizm Felsefesi), *Principles of Social Reconstruction*

(Toplumsal Yeniden Yapılanmanın İlkeleri), *Roads to Freedom* (Özgürlük Yolları), *On Education* (Eğitim Üzerine), *Why I am Not a Christian* (Neden Hristiyan Değilim), *The Conquest of Happiness* (Mutluluk Yolu), *In Praise of Idleness and other Essays* (Aylaklığa Övgü), *Power: A New Social Analysis* (İktidar), *Authority and the Individual* (Yetke ve Birey), *Common Sense and Nuclear Warfare* (Sağduyu ve Atom Savaşı), *Has Man a Future?* (İnsanlığın Geleceği Nedir?), *War Crimes in Vietnam* (Vietnam'da Savaş Suçluları), *Political Ideals* (Politik İdealler), *War and Atrocity in Vietnam* (Vietnam'da Savaş ve Zulüm).

Çevirmen:

Şebnem Duran

1978'de Manisa'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nden 1999 yılında mezun oldu. 2004'de Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı.

1999'dan bu yana Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak İngilizce öğretmenliği yapmaktadır.

Çeşitli çevirileri bulunmaktadır. Daha önce, yine yayınevimizden çıkan, Jack London'un "Demir Ökçe" ve Jane Austen'in "Emma" adlı eserlerini de Türkçe'ye çevirmiştir.

EĞİTİM ÜZERİNE

"Sevgi ile verilen bilgi, tüm eğitimcilerin en çok ihtiyaç duydukları şeydir. Çocuğa ilk yıllarda gösterilen sevgi türü, aslında önemli olanıdır da; sonraki yıllarda bilgiye duyulan sevgi gittikçe daha da çok önem kazanacaktır" Bertrand Russell

Bertrand Russell'ın eğitim üzerine gözlemleri dünyaca ünlüdür. O, eğitimin farklı aşamalarını, erken yaşlardaki eğitimin önemini vurgulayarak tartışır. "Karakter

eğitimi" bilge ebeveynlerin çocuklarını sevgi dolu ve korkusuz yetiştirmeleri ile başlar. Ele alınan konuların en önemlileri arasında "bilgi alanında eğitim" yer alır. Doğru ve yararlı bilgi esas alınmalıdır. Russell "sevgi ile verilen bilgi"nin bir eğitim sisteminde her şeyin temeli olduğunu ve toplumsal değişimlerin ancak o zaman mümkün olacağını savunur.

ISBN 978-6249-71-4

9 789756 249710

